

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

Le 5.20
B

Harvard College Library

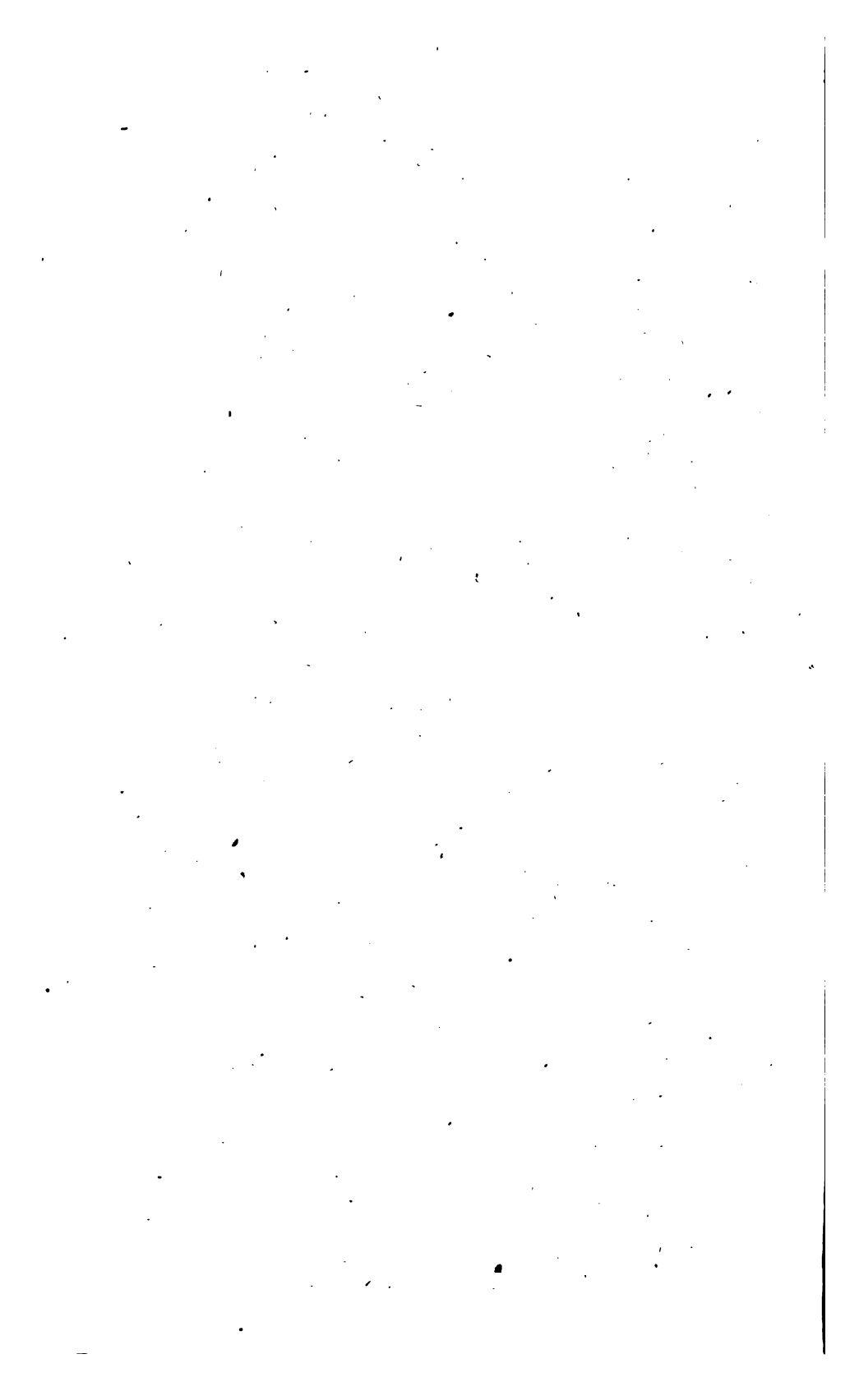
FROM

Gardiner Martin Lane

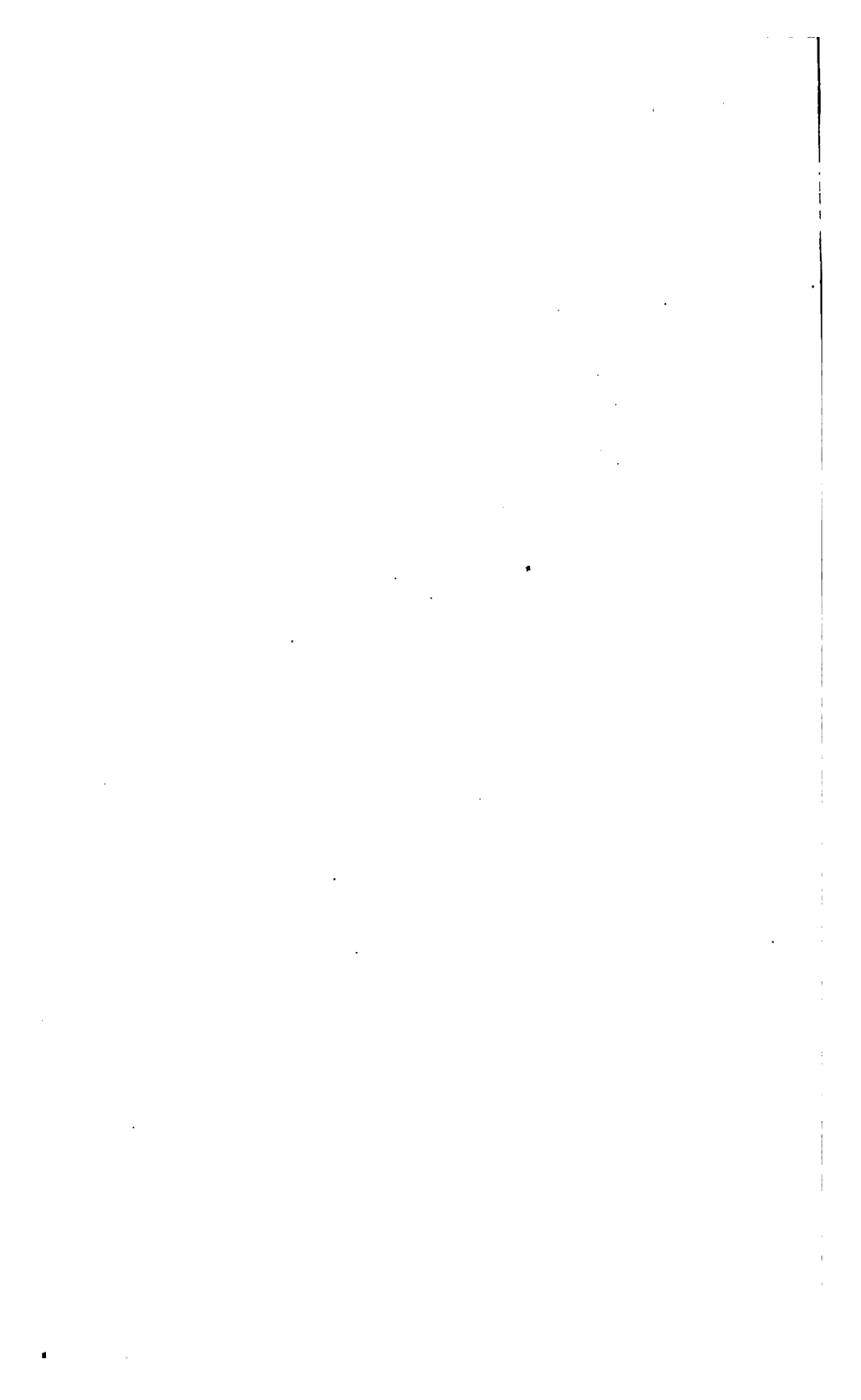

equitā nom; plur., 66

ENNIANAE POESIS

RELIQVIAE

Lanc 1860

ENNIANAЕ POESIS

RELIQVIAE

RECENSUIT

IOANNES VAHLEN

LIPSIAE

SVMPTEBVS ET FORMIS B. G. TEVBNERI

A. MDCCCLIV

Le 5.20

B

✓

Lane

VIRIS · OPTVMIS

FRIDERICO · RITSCHelio

LVDOVICO · SCHOPENO

THEOPHILO · WELCKERO

TESTIFICANDAE · PIETATIS · ERGO

D · D · L · M

IOANNES · VAHLENVS

PRAEFATIO

Q. Ennii poesim per multorum libros dispersam qui in unum conligere et emendate scriptas particulas in integrioris aliquam corporis speciem restaurare hodie suscepit, is uereor ut cuiquam aut superuacaneum laborem subire aut intempestiuam insumere operam uideatur. Nam cum nostra demum aetas etiam remotissimis, quae diu neglectae iacebant, litterarum Romanarum partibus exoptatam lucem attulerit, tum superiorum Ennii editionum uix ulla est, quae desiderio paullo seueriori satis facere possit. Etenim ne quid iniquius de Stephanorum cura iudicem, quos conquirendi Ennianas reliquias initium fecisse constat, uel ipsa Columnae laudabilis industria multum afuit, ut omnia, quae in hoc genere praestari debeant, confecerit. Ni mirum interpretem tam rerum quam dictionis Ennianae pro illa quidem aetate egregie se gessit, criticam operam, qua maxime indigebant hi uersus, parum intente nauauit, nec fere attigit disponendi ac probabili, quo olim fuissent ordine, conectendi fragmenta officium. Neque is qui repetendo Columnae libro praefuit Hesselius, nouare quicquam in auctoris opere instituit; supplementum tantum huic nouae editioni uarias eruditorum in Ennium notas et castigationes subiecit.

Praeter illos autem nemo, quae de Ennii carminibus super sunt, omnia comprehendit: sed tragici epicique tantum generis particulae, in duos quasi granorum aceruulos conlectae, tractabantur seorsim. Ac tragoediae quidem reliquiis, in tragicorum Latinorum corpore receptis, olim

Delrio, Scriuerius, Vossius, nuper, hoc est trium fere saeculorum interuallo, Bothius studiosam sed parum a fide et numerorum doctrina subtiliore commendabilem operam adhibuerunt. Annales autem edendi curam Merula suscepit, ingeniosus Batauus: sed nimium indulgens ingenio nec emendatione profuit insignius, nec felicius fragmentorum, quam praecipue agebat, dispositionem instituit. Qui ne perspexit quidem, quos fines huic coniecturali criticoes generi ipsa natura rerum praefigat: in quo generé hariolandi ac temere opinandi uberior materies, seueritate argumentandi aut rationum necessitate probari pauca possint. Vnde Merulam non eum fuisse apparet, cuius praecipue uestigiis editor annalium recentior insisteret: et tamen eius auctoritati se addixit, qui nouissime annales Lipsiae edidit, sed ita edidit, fere ut Merulae librum exscribendum operis tradidisse uideretur. Propriae sibi dotis hoc tamen editor Lipsiensis habet, quod eam, quae ab Merula prodiit, dispositionem annalium suppleuit, tanto ni mirum successu, uix ut ulli frustulo minutiori in retexta carminis tela sedem non concederet: quasi eius, qui deperditi scriptoris fragmenta edit, haec sit praecipua laus, ne quid incertum sibi aut obscurum fateatur.

Itaque patebat haec, in qua cum fructu litterarum non tenui elaborare uidereris, prouincia: sed eam diu destitutam nescio quo pacto nemo obtinuit: nec ego ut accesserim, hoc meo libero consilio factum, aut quod mea me studia ultro in hunc maxime campum duxissent. Cum enim deuersarer in longe alia litterarum nostrarum regione, autumnno anni CIOIOCCCLI ordo philosophorum Bonnensis de Ennio iussit ita certari, ut 'praemissa de poëtae uita, arte et scriptis disputatione eius annalium fragmenta emendentur, disponantur, inlustrentur.' Adlicente quaestionis gratia, quae mihi uidebatur, et laudis

studio, quam e uictoria sperabam, detinente, hoc ego in me suscepi certandi periculum. Nec defuit, quo id literarium certamen iusti certaminis simile exiret, in eodem stadio decurrens concertator, unus quidem, sed is duplici uirium pernecitate instructus. HVGGO ILBERGIVS enim et THEODORVS HVGIVS, amicorum par non magis inter se quam mihi deuinctum, cum ab initio suam uterque uiam persecuti eiusdem uictoriae laudem adpeterent, mox ueriti, ne neuter attingeret calcem, conferunt opes et unitis uiribus ad propositum finem contendunt: quod illi non tecte aut insidiarum instar egerunt, sed ut certatores candidi et mecum communicarunt consilium et ordini rei institutum omni fide confessi sunt. Itaque ordo agnoscens neutram non dignam esse uictoria disputationem, mihi, ut qui 'unus coniunctam duorum operam aequauerim', palmam attribuit, competitores autem meos proxime accessisse ad uictoriam iudicauit. Atque illorum operae luculenta specimina exstant, Ilbergii de primo annali, Hugii de septimo, octauo, nono conscriptae dissertationes. Ipse sub idem fere tempus quasi prodromo quaestionibus Ennianis emissis ad editionem annalium integram parandam accessi, maxime FRIDERICI RITSCHELII, praeceptoris insigniter de me meriti, auctoritate adductus: cuius sententiae competitores facile obtemperantes, quae de Ennio commentati erant, meum in usum commiserunt. Quorum acumini quantum praecipue annalium et emendatio et dispositio debeat, ipsorum nominibus ea fide, quae decet maxime philologum, distinxi.

Sed ne sic quidem, nisi accessissent alia, Ennii editionem licebat eam, quae et mihi et ceteris satis faceret, instituere. Quotus enim quisque eorum scriptorum, qui non dapes opiparas sed frusta minuta saepe et tamen cara priscae uatis adponunt, hodie eis artis criticae instrumentis

adornatus prodiit, quae et aliis nominibus requiras et in opera qualis haec est acerbe desideres? Vel Ciceroni, licet multi multum uariae curae attulerint, illud ne hodie quidem quisquam praestitit, quod ante omnia fuit praestandum: nec eo multo melius habiti sunt e grammaticorum turba superstites tantum non omnes. Sed eorum scriptorum rumor aut certior fama parari, quales significo, editiones ferebat: quarum dotes, ne in festinationis culpam incurrem, exspectare debebam, nisi contigisset mihi usum earum quasi anticipare. Hoc enim debeo eximiae benivolentiae egregiorum uirorum, qui manu scriptorum, quos possiderent, thesauros liberaliter recluserunt mihi et Ennio meo. Et Macrobbi quidem Saturnalibus tum nondum foras datis LVDOVICVS IANVS, quarum usus foret, pagellas typis expressas ad me transmisit. Ad Varronis locos Florentini libri uarias lectiones LEONARDVS SPENGELIVS ex ea, quam denuo Henricus Keilius accuratissime fecit, conlatione mea gratia excerpsit. Ipsius autem KEILII comitati acceptam refero, quam e minorum grammaticorum, Charisii, Diomedis, Donati, Marii Victorini, Cassiodorii, codicibus scripturae discrepantiam exhibui. Gellius et Priscianus quantam partem Ennii reliquiarum continent, eam mihi codicum copiis MARTINI HERTZII instruere licuit. E Nonii libro Bambergensi, cuius mutila hodie conditio plurimos Ennii quoque uersus absorpsit, tenuem, quam ad annales praebebat, scripturae uarietatem CAROLI HALMII benignitate accepi: eo uero largiora et splendidiora ad Ciceronis locos subsidia eiusdem uiri praestantissimi eximiae liberalitati debentur. Quibus ALFREDI FLECKEISENI accedebat ad Catonem maiorem apparatus lautissimus. Porro Ilbergius in itinere Cassellani codicis Seruii partem a Bergkio non editam inspexit mihique quae his laciniis ad Ennium continebantur commodauit. Denique antiquam

erga me uoluntatem nouo exemplo probauit LVDOVICVS SCHOPENVS, qui criticam suam supellectilem ad Donatum Terentii interpretem conlectam meum in usum excussit.

Talibus et tam luculentis edendi subsidiis instructus dum totus uersor in annalibus, Ottonis Ribbeckii adferuntur Tragicorum Latinorum Reliquiae. Quem librum posteaquam accurate tractaui, ad hoc singulare in suo genere exemplum meam editionem quam possem proxime adplicare constitui. Cumque ibi optime de Ennii tragoediis consultum uiderem, eo facilius me huc adduci patiebar, ut, quod non uno nomine et mihi et aliis optabile uisum, comitem annalibus haec fragmenta subicerem. Quare cum omnibus, quibus haec studia cordi sunt, gratum facturus uiderer, tum Ribbeckius ipse, fere non subuereor, ut iniquiore fronte inceptum meum excipiat. Itaque in uniuersum textum exhibui, qualem constituit Ribbeckius: sed cum denuo, ne temere sequerer ducem quamuis certissimum, grammaticorum uolumina excuterem, inter legendum et addidi quaedam et emendandi hic illic opportunitate usus sum. In eo uero longius a Ribbeckio editio mea recedit, quod cum ille fere quidquid fragmentorum sine tragoediae indice traditum est ad incertas relegasset reliquias, de eorum sede quid diuinando assequi posset, in quaestionibus scenicis periclitatus: ipse, quo e reliquiis facilius tragoediarum tenor appareret, incertis uersibus in fabulis ipsis, si fieri poterat, locum probabilem adsignaui. Denique quo omnia Enniana unus liber contineat, etiam minorum poëmatum frustula conquisiui ac situ, quo hi maxime uersus obducti iacebant, ut potui, purgata adieci.

Ita ematurescere paulatim lucubrationes in Ennio positae meae: cum RITSCHELIVS, quo etiam a typorum charitarumque elegantia decus quoddam libello contingeret, bibliopolam honestissimum et quem de nostris litteris egregie

mereri notum est, suo rogatu adduxit, ut edendi opportunitatem sumptusque liberaliter praeberet. Quo acrius me illud cauere decebat, ne libri nitori ac gratiae, quae artificio Teubneri debetur, male responderet incuria editoris. Quare quid iucundius mihi magisque exoptatum esse poterat quam tali adiumento ac praesidio uti, quale insignis beniuolentiae documentum ALFREDI FLECKEISENI tam ingenii quam oculorum sollertia praebuit: qui cum pagellas mecum typothetarum erroribus purgare non recusasset, in eo labore ingratisimo tam acriter rexit inscitiam operarum, quam benigne meam uirium tenuitatem et doctis motionibus et egregiis inuentis adiuuit.

Verum cum iam bona pars fragmentorum prelo exissent, en nouae accedunt Halmii Fleckeisenique subsidiorum dotes gratissimae. Et Fleckeiseni quidem amicitia factum est, ut ad uersus, quibus Appuleius utitur, Hedyphageticorum ab Henrico Keilio excussi Laurentiani uaria lectio meas in manus ueniret. Halmius autem, quo singularem erga me beniuolentiam cumularet, perlustratis quae officinam reliquerant pagellis, et ex uberrimo suo Ciceronis apparatu et e Bambergensi Prisciani Orosiique libris misit opimum discrepantis scripturae auctarium. Cum praeterea et mihi sensim, quae corrigerem, subnascerentur, alia Gellio, qui interea lucem uidit, Hertzii Kayserique his ipsis diebus emissio Cornificio ad Herennium adferrentur, inde non tenue addendorum, quod infra exposui, spicilegium succreuit.

Annalium I fr. VII *non diceret se uidisse* Leid. a b

36 *et cita* Leid. a b 37 *talia tum memorat* Leid. a b c

38 *eurydica* Leid. a b. *euridica* Leid. c 39 *uila meū corpus nunc* (*meū corpus* in rasura) Leid. b. *uitāque corpus nrūm nunc* Leid. c 40 *amena* Leid. a c 42 *corrigere post illa* in textu 43 *querere utique posse* Leid. c 45 *scribe*

exim quod est in Leid. a et b, nisi quod in illo mutatum in *exin* 46 *cognata* Leid. a b. *cognita* Leid. c *gerenda* Leid. a b c 47. 48 inuerso ordine item Leid. a b, non c *efatus* Leid. a *haec pater effatus germana* Leid. b. *haec fatus pater et germana* Leid. c 50 *quanquam* Leid. c 51 *lacrumans* Leid. a b 52 *cum* Leid. b c. *tum* Leid. a

I fr. LVII addas: Consentii Ars p. 5 'Ennius dicit plerumque induperatorem pro imperatore.' cf. Ann. 332. 350. 552 80 *curatum* Leid. a b. *curati* Leid. c; sed fortasse ne sic quidem debebam de uulgato *concupientes* dubitare 82 *in monte Remus* Leid. a b c *deuouerat quae* Leid. a c 83 *solus aut seruatur* Leid. a c 84 *alte uolantum* Leid. a b c 85 *romam remoramne* Leid. a. *romam remoram neque* Leid. c. *romam rem* // // *amne* Leid. b

87 corrige: *quom mittere*: hoc enim *cōmittere* ualet, quod est in Leid. a; *cum* correxit in *com* Leid. b 88 *uult* Leid. b c *audi* Leid. c 89 *qua mox* Leid. a b c

90 *ore timebat* Leid. a b c, nisi quod Leid. c *timebant* 92 in Leid. a sup. lin. m. alt. 93 *foras slux* Leid. a 94 *pulcherruma* Leid. a b 95 *leua* Leid. a *auis et simul* Leid. a c, unde caue conicias: *laeua uolat auis et simul*

96 *quattuor* Leid. a. *quatuor* Leid. b c 97 *pulchrisque* Leid. a b c 98 *esse propriam* Leid. a c 99 *stabilitas cam na* Leid. a. *stabilita scamna* Leid. b c fr. LXV *com-miserantes* etiam Bamb. 402 (m. alt.) Kayseri, cuius uniuersa librorum familia secunda hoc quartum participium omisit 113 sic corrige notam: *o Tite tate tute tibi* Wuerzb. et Par. Rhet. ad Her. *o tite tute tate tibi* cod. Charisii et Tross. Rhet. ad Her. adde ibidem: *o Tite tute tibi* Fris. Rhet. ad Her. 159 in textu tolle comma pone *memorat* 161 *omnia non nunc haec esset* Leid. a Vind. *omnia non nunc* (nunc lineola transuersa notatum) *necesse est* Leid. b; quae admodum commendare Ilbergii emendationem uidentur; in Leid. c locus

desideratur 198 *inuicti fugere uiri* Sang. *inuicti fuere uiri*
Monac. Orosii 199 *et om.* Sang. Monac. *in]* ^{mat} *in* Sang.

ab isdem Sang. *ab hisdem* Monac. VII fr. IX scribe: 'in
eo uersu inueni' 257 *nauem* etiam Bamb. Prisciani 265
deest in Bambergensi . 276 *manum* habent Helmstad. et
Lagom. 65 pro Murena' 318 *hec* cum ceteris libris Bam-
bergensis quoque 326 *Cyclopis* Bamb. X fr. I Gellii
uerba sic scribenda fuerunt: 'insequenda enim scribi, in-
quit, debet, non insecunda, quoniam insequens significat
[...] traditumque esse insequere quasi perge dicere et in-
sequere itaque' e. q. s. et paulo post: 'de usu antiquae
lectionis scripserit non insequere apud Ennium legendum'

352 de hoc uersu uide quae exposui in Quaest. Enn.

367 *omnes mortales* Bamb. p. 696, praeterea non discre-
pans in his tribus uersibus; alter locus deest in hoc codice

XIII fr. IV scribe: 'in XIII annali'; leuiore quasdam
Hertzii discrepantias nec hic nec alibi curauit 384 *osten-*
dat siue uiuimus Bamb. 390 *occumbunt et laetum* Bamb.

393 *aspiciunt et perhibentur* Bambergensis quoque XVI
fr. VIII scribe: 'in XVI annali' 426 cf. nunc quae in
Quaest. Enn. dixi XVIII fr. IV scribe: *Mamilius* 482
hiemps etiam Bamb. 517 *tum* Leid. a b

Tragoediarum 156 *Cresphontem aestumaueras* Kay-
serus; idem in lemmate *studiosi* (sic enim, non *studiose*, monet
scribendum esse) pro additamento serioris aetatis habet;
in uersibus: 'nulla te indigna' e. q. s. quae subripi Ennio
Kayserus non uult, u. 2 *bene collocaui* Cauchianus; *te huic*
locaui con. Kayserus u. 3 adde: *te* om. Opitz. Ibi-
dem fr. VI sic e libris Kayserus rhetoris uerba constituit:
'uitiosum est quom quid pro eo sumitur, quod inter' e. q. s.
et paulo post: 'utentem Cresphontem' 164 *pacem enim*
inter Kayseri codd. primae et secundae familiae omnes

172 *qui nunc* libri Gelliani, ut uidetur Hecubae IV

corrigere: 'sed ignobiles tamen et opulenti ἀντὶ ἀδοξούντων καὶ δοκούντων s. f. s. n. uidentur' 254 nescio an religiosius codicum uestigiis seruatis ita emendandum sit: *nam cui q. a. i. in diem negotium* 258 *ire illuc iubet* Hertzius e libris, ut uidetur Iphigeniae XIII in Donati uerbis sub ancillae persona latentem Achillem Schopenus agnouit Medea exul I post Rhetoris uersum: 'utinam ne era' e. q. s. Kayserus: 'animo aegro, amore saeuo saucia' addi iubet 282 scribe: *incohandae; incohande* Ratisb. *incohandrum* Rhedig. 2 Kayseri 286 *Colchos* coniecit Kayserus conl. Plin. N. H. IX 54 326 corrige *certo*

Heduphagetica *he dš phagitica aūsibus scribsit innumerabilia genera piscium* Laur., unde sic corrigas: *hedyphagetica uersibus scribsit et inn. g. p. cognouērat* 1 omnibus ut Clipea 2 *aēnas pera* 2 sq. *abidi'm; mitilene ē pecten* caradrumque apud umbracie finis 4 *brundisii sargus bonus est* 4 sq. *magnus si erit sume apriculum targentī* 6 *surrenti telopem* (nisi pro tel. est ael.) *facemas glaucum apul cumas qd* Versuum 7. 8. 9 exhibet ordinem uulgatum

7 *melanurum merulamque umbra inque* 8 *scarum praeterii* Iouis pene sup̄mi 10 *polipus corcire* 10 sq. *carne purpurā marriculi mures*

Epicharmus 1 *somniare me et ego* Leid. a b

Inc. lib. rel. LVIII uero *eaquae] uere eaq;* Leid. b *acrostichis* Leid. b. *acrothicis* Leid. a. *acroschicis* Vind. *aeroschitis* Erl. *ex primis uersus litteris* Vind. *ex primi uersus litteris* Leid. a et (nisi quod *litteris*) Erl. *exprimi uersus litteris* Leid. b *aliqui* Vind. *conectitur* Vind. Leid. a. *co//nectitur* Leid. b. *connectitur* Erl. Q.] *quae* Vind. Leid. a b. *que* Erl. in Leid. c locus desideratur. Denique nouum Ennii uersum et ostendit et eripuit una Ritschelius, illum qui est in detectis nuper Ciceronis de fato libelli fragmen-

tis: *quae fata deum rex nutu partitur suo*; quem nollem ego istis fallaciis esse inmixtum. Eius fraudis insolentiam inlusit ac castigavit Ritschellius in Mus. philol. IX. p. 469.

Tantum est additamentorum: itaque emitto nunc librum, ut tandem publice luculentam ac prorsus singularem, qua in hoc opere frui licuit, praestantissimorum uirorum liberalitatem cum gratissimi animi significatione dilaudem. Et illis igitur et his praesertim uiris, quibus hanc editionem amoris ac pietatis testimonium exstare uolui, si non improbari operam meam comperiam, uberem laboris fructum retulisse mihi uidebor.

Dabam Bonnae

mense Februario CIOIOCCCLIII.

INDEX LIBRORVM

VARRONIS:

de ling. Lat. Florentinus saec. XI ab Henr. Keilio denuo conlatus

CICERONIS:

Rhet. ad Herenn. Cf. Halmii Anal. Tull. fasc. I. Monachii 1852 et
Baiteri Var. Lect. Turici 1844. 45

de inuentione: Cf. Baiteri Var. Lect. Turici 1845

de oratore: Erlangensis partim saec. X, partim saec. XV
exaratus. Cf. Halmii de codicibus Ciceronis
programma Monacense 1850 p. 3 n. 9

Abrincensis saec. X uel XI ineuntis. Cf.
Halm. l. l. p. 12 n. 55

pro Murena: Salisburgensis nunc cod. Lat. Monac. 15734
saec. XV. Cf. Halm. l. l. p. 5 n. 18
Helmstadiensis saec. XV. Cf. Halm. l. l. p. 19
Lagomarsiniorum lectiones selectae. Cf. Halm.
l. l. p. 19
ed. Veneta a. 1472

pro Balbo: Parisiensis, quem fontem esse ceterorum
Halmius adfirmat

quaest. Academ. Vindobonensis saec. X. Cf. Halm. l. l. p. VII sq.
Erlangensis saec. XV. Cf. Halm. l. l. p. 2. n. 8
Gudianus saec. XIV. Cf. Halm. l. l. p. 7 n. 25
Leidenses duo n. 84. 86 (uid. Add.)

de finibus b. et m. Palatinus n. 1513 saec. XI. Cf. Halm. l. l.
p. 16 n. 74
Palatinus n. 1525 saec. XV. Cf. Halm. l. l.
p. 17 n. 77

Tuscul. disp. Gudianus saec. IX uel X. Cf. Halm. l. l. p. 7 n. 28

*) Recensui in hoc indice eos tantum modo codices, quorum siue nunc
primum siue denuo accuratius factae conlationes nondum in publicam lucem
prodierunt.

- de nat. deorum:* Vindobonensis saec. X. Cf. Halm. l. l. p. VII sq.
 Erlangensis saec. XV. Cf. Halm. l. l. p. 2 n. 8
 Gudianus saec. XIV. Cf. Halm. l. l. p. 7. n. 25
 Palatinus n. 1519 perantiquus. Cf. Halm. l. l.
 p. 17 n. 76
- de diuinatione:* Vindobonensis saec. X. Cf. Halm. l. l. p. VII sq.
 Erlangensis saec. XV. Cf. Halm. l. l. p. 2 n. 8
 Leidenses tres n. 84. 86. 118 (uid. Add.)
- Cato maior:* Parisinus saec. IX denuo conlatus ab H. Keilio
 Monacensis a saec. XII. Cf. Halm. l. l. p. 5 n. 17
 Monacensis b saec. XII. Cf. Halm. l. l. p. 5 n. 13
 Monacensis c saec. XIII. Cf. Halm. l. l. p. 5 n. 16
 Gudianus saec. XIII a Fleckeiseno conlatus
 Oehlerianus saec. XIV. Cf. Halm. l. l. p. 4
- de officiis:* Bambergensis a saec. X. Cf. Halm. l. l. p. 1 n. 1
 Bambergensis b saec. XI. Cf. Halm. l. l. p. 1 n. 2
 Oehlerianus saec. XIV. Cf. Halm. l. l. p. 4

GELLII:

- N. A. I—VII:* Vaticanus
 Parisiensis
 Rottendorfianus
- N. A. VIII—XX:* Regius Parisiensis
 Lugdunensis, Vossianus maior Gronouii
 Bernense fragmentum usque ad med. lib. XII
 Petauianus Gronouii, cod. Reginae in Vatic. 1646
 Vossianus minor Gronouii, Lugdunensis
 Magliabecchianus Florentinus

PRISCIANI:

- Regius Parisiensis
 Halberstadiensis
 Lugdunensis Gruterianus
 Sangallensis
 Bernensis
 Bambergensis (uid. Add.)

APPVLEI:

- Laurentianus saec. XI, quem in metam. reli-
 quorum omnium fontem esse H. Keilius adfirmat

DIOMEDIS:

Parisiensis a saec. IX

Parisiensis b saec. IX

CHARISII:

Neapolitanus saec. VIII uel VII ab H. Keilio
denuo conlatus

DONATI ARTIS:

Parisiensis Sangerm. saec. IX

MAXIMI VICTORINI:

Parisiensis Regius n. 7559 saec. X

Parisiensis Regius n. 7491 saec. X

CASSIODORI:

Parisiensis Reg. n. 7495 saec. XIII

Bernensis n. 330 saec. X

NONII:

Bambergensis

OROSII:

Sangallensis saec. IX

Monacensis saec. X

DONATI AD TERENCEM:

Pithoeanus uterque

Parisiensis a cod. Danielis saec. XI

Parisiensis b Reg. saec. XV

Lugdunensis saec. XV

Gandaviensis

Romana 1472

Veneta Vind. Spir. s. a.

Mediolanensis 1476

Tarvisina 1477

SERVII AD VERGILIUM:

Cassellanus ab H. Ilbergio inspectus

QVAESTIONES ENNIANAE

CAPVT I

Annales duodeuiginti libris compositos fuisse constat: cum olim fuerint, quibus quadragesimum ni mirum librum leuicula Festi (p. 257 M.) corruptela, quam pridem sustulit Vrsinus, probaret. Rem conficit et grammaticorum silentium, quorum nemo librum ultra duodeuigesimum citauit, et testimonium Diomedis (III p. 480 P. 442 G.): *epos Latinum primus digne scripsit is qui res Romanorum decem et octo complexus est libris, qui et annales scribuntur, quod singulorum fere annorum actus contineant, sicut publici annales quos pontifices scribaeque conficiunt uel Romani, quod Romanorum res gestas declarant.* Haud dubie Ennium, quem non dicit nomine, significauit. Sed quod poëtam singulorum fere annorum actus persecutum dicit, illud ne quem in errorem inducat animaduerti uelim non tam e carminis cognitione fluxisse, quam quo carminis indicem suo periculo explicare grammaticus temptaret. An inter maximos annales et Ennii poësim hoc tantum inter fuisse putas, quod illi pedestri et satis arido stilo exarabantur, Ennius uersus et curatiorem orationem adhibuit? Nec id me ualde mouet, quod uestigia quaedam notati anni et temporis in his fragmentis super sunt (Ann. 167. 493 sq.). Immo Ennius communi tum temporis historiae significatione annales nominauit historici generis poësim et quae a primordiis urbis res Romanas repeteret.

Per libros carmen ipse poëta distribuit: quam rem quidam a Vargunteio grammatico institutam adfirmant, bono teste ut sibi uidentur Suetonio usi, qui (de inl. gramm. c. 2) *hactenus tamen, ait, imitati, ut carmina parum adhuc diuulgata . . . diligentius retractarent ac legendo commentandoque etiam ceteris nota fa-*

cerent: ut C. Octavius Lampadio Naeui Punicum bellum, quod uno uolumine et continenti scriptura expositum diuisit in septem libros: ut postea Q. Vargunteius annales Ennii, quos certis diebus in magna frequentia pronuntiabat: ut Laelius Archelaus Vectiusque Philocomus Lucilii saturas. At a Suetonio nihil tale memorari concedet, qui uerba et sententiae nexum propius aspexerit: cuius de ea re silentium mihi adeo pro diserto esse testimonio uideatur. Verum alios duos prodire testes iubeo, qui quod ille tacendo docet aperte et ut absit dubitatio tradunt. Plinius enim haec in naturali historia (VII 101) refert: Q. Ennius L. Caecilium Dentrem fratremque eius praecipue miratus propter eos sex-tum decimum adiecit annalem. Quae memoria hausta, ut uidetur, ex uetustis alicuius grammatici commentariis difficultate quidem inpedita est aliqua, quam suo loco proponam: hoc tamen adparet, ita nec Plinium nec eum, cuius ille auctoritatem sequitur, locuturos fuisse, nisi Ennium carmen per singulos libros conscripsisse pro comperto fuisset. Atque tertio ante obitum anno duodeuigesimum annalem adiecit, ipse hanc immensae poësis quasi calcem futuram praesagens. Ita enim alter quem prouocaui testis, Gellius (N. A. XVII 21): Claudium et Tuditanum consules secuntur Q. Valerius et C. Mamilius, quibus natum esse Q. Ennium poëtam M. Varro in primo de poëtis libro scripsit, eumque cum septimum et sexagesimum annum haberet, duodeuigesimum annalem scripsisse idque ipsum Ennium in eodem libro dicere. Coniecturae quidem, non librorum auctoritati, debetur illud, quod scripsi, duodeuigesimum annalem, cum libri fere in duodecimo consentiant; nec dubia emendatio respicienti, quam parum probabile sit, tribus annis qui uitae postremi erant (obiit enim septuagenarius anno ab u. c. 585) poëtam sex libros haud ita angusto ambitu composuisse.

De numero uersuum, quot singuli libri continuerint, periculosum est aliquid uelle statuere. Amplissimos fuisse libros tractandae materiae ubertas indicat: ac breuitatis studium alienum erat et a carminis genere et ut e longioribus quae super sunt fragmentis dispicitur a poëta. Verum tamen si licet in re obscura coniectura ludere, quae eam quam animo informauimus car-

minis imaginem perficiat: cum unius libri mille et quingentos uel sescentos uel adeo octingentos uersus fuisse adsumam, non multum a uero numero uideor declinare. Vnde adparet, quantilla pars quanti carminis ad nos peruenerit: quoniam omnes uersus uersuumque particulae computatae uix tertiam partem unius ex duodeuiginti libris adaequent. Larga materies ei qui Merulae exemplum imitatus e Liuius, Dionysius, aliis rerum scriptoribus suo periculo explere immensa interualla suscepit, in quibus uersiculi ut apud Vergilius illi 'rari nantes in gurgite uasto' uagantur. Sed annales Romanos spiritu, si dis placet, Enniano conscribere aliis relinquo, ipse contentus si non infelicitur et fines argumentaque librorum et mediocris uersuum partis nexum ac sensum indagare contigerit.

Fragmentorum numero relicuis facile praestat primus annalis: in quem non paucos uersus opinatione intuli siue aliorum siue mea: nec si cui paulo hic liberius usus coniectura uidear, id sine ratione factum. Nempe ex initiis potius quam e mediis et extremis carminibus grammatici depromere exempla solent: ut probabilior sit hoc nomine suspitio quae huic libro quam quae alii tribuat fragmenta.

Exordium Ennius Homerum imitatus capit ab inuocatione Musarum siue Casmenarum, quas ueteres Latini uocabant (II. III): quarum quod hic mentionem iniecit, ex more fecit poeta, qui inferre uoces peregrinas in patrium sermonem fere nisi explicitas et cum uulgaribus compositas noluit: de quo more alibi plura expromam: illud tantum modo mirum, quod uel in carminis prohoemio et in Musarum adpellatione grammaticum agit; quamquam uix aptiorem huic uersui sedem quam in prima Musarum commemoratione reperias. Earum ope, ut uidetur, clarum carmen et immortale futurum auguratus a *φιλανθῆς* scilicet non ita alienus poeta (IV) nescio quibus gradibus et quo nexu sententiae ad illud celebre somnium pergit, unde diligens Ennii sectator Vergilius colores quosdam somnii Aeneae deprompsit. Cf. Aen. II 270 sqq. et Servius ad h. l. Ennii somnium, cuius paucula quaedam uestigia extant, quasi *τηλαυγὲς πρόσωπον* in ipso limine carminis positum fuisse aliqui testes tradunt, sed ita ut ueris

quaedam falsa de suis admisceant. Qui cum illud nouissent, Homeri animam in Ennii corpus translatam narrari, eam translationem, non inspectis ut uidetur annalibus, Persii uersum (Sat. 6, 10 sq.) *cor iubet hoc Enni, postquam destertuit esse Maeonides, Quintus pauone ex Pythagoreo* perperam interpretati miris modis disturbarunt: quorum errores examinauit Ilbergius. Nec uero Ennio hoc unum emergens ex inferis Homeri simulacrum aperuit: qui exordiens, quod Cicero (Acad. II 27, 38) non adeo obscure indicauit, ab his uerbis: *o pietas animi, naturam rerum dictis* ut ait Lucretius (I 126) expandit. Parum enim probabile est aliud praeter annales carmen illis quos in ipsas annalium reliquias recepi Lucretii uersibus significari: qui aperte his quidem quae dicit: *qui primus amoeno Detulit ex Helicone perenni fronde coronam, Per gentis Italas hominum quae clara clueret* et ad annales adlusit et hunc superstitem ex annalibus uersum expressit: *latos per populos terrasque poemata nostra Clara cluebunt* (IV). Vt Lucretium si sequeris ad annales referas hos certe uersus a Varrone (de L. L. V 59 M.) conseruatos hexametros: *oua parere solet genus pennis condecoratum Non animam: et post inde uenit diuinitus pulvis Ipsa anima* (XII): a quibus fere non distant haec Lucretiana (116) *an pecudes alias diuinitus insinuet se (anima)*. Acsatis intempestiue Columna uidetur mihi quidem his Lucretianis (120) *etsi praeterea tamen esse Acherusia templa Ennius aeternis exponit uersibus edens* contulisse Ennianae Andromachae uerba (VI) *Acherusia templa alta Orci, sancta, saluete infera, Pallida leti, obnubila tenebris atris, aeternis loca*. Quid enim inpediebat poetam, quo minus in annalium quoque exordio, ubi ni mirum ex Orco Homerum fingit escendere, Acherontis speciem uersibus delinearet? Quare quod Homerum naturam rerum expandisse dicit Lucretius, id de annalibus dicit: cum praesertim in promptu sint uersus quidam, non illi quidem annalium nota insigniti, sed quos cum et hexametri sint et philosophas contineant sententias, non aptius possis quam in hac parte prohoemii conlocare. Cf. Krahnerus de causis corr. relig. Rom. p. 43 et Bergkii de prooem. Emped. p. 31. Neque in eo haerendum quod parum con- cinne in carmine epico philosophis doctrinis locum concessisse

uideatur: quam rem ne subtilior quidem in hoc genere poeta Vergilius deuitavit, qui Aen. VI 723, quem locum Ilbergius indicauit p. 17, Anchisam descendenti ad inferos Aeneae facit promptam e natura rerum sapientiam enarrare. An tam ineptam rem Ennius egit, quod prius quam ad summam sententiam, animarum translationem, accederet, paulo supra repetens mundi originem animarumque naturam exponeret? Et annalium si non sunt uersus illi, cui tandem carmini infercias? De Epicharmo, philosophae doctrinae dicato, quoniam Epicharmi uersus, illi quidem qui ex Epicharmo adferuntur diserte, numero trochaico decurrunt, non debebat omnino cogitari: nisi is, cui fere debentur superstites ex hoc genere uersus, Varro hexametros illos ipsos quos Lucretius uidebatur annalibus tradere una cum uersibus trochaicis ex eodem, ut putant, Epicharmo rettulisset. Adposui infra, ut intelligatur quid hoc rei sit, Varronis integra uerba (de L. L. V 59 M.): *haec duo caelum et terra quod anima et corpus umidum et frigidum terra siue oua parire solet genus pennis condecoratum, non animam, ut ait Ennius, et post inde uenit diuinitus pullis ipsa anima siue ut Zenon Citieus animalium semen ignis is qui anima ac mens. Qui calor e caelo quod hic innumerabiles ac immortales ignes: itaque Epicharmus de mente humana dicit istic est de sole sumptus ignis id est sol est isque totus mentis est.* Etenim dirimentes a uersu suo istic pronomen cum Epicharmi nomine nouissimi quidem editores coniungunt, quo superiores uersus hexametros ex eiusdem poetae Siculi ore fluxisse significetur. At hunc nihili esse testem certa uersus interpolatrici manu male attriectati emendatio ostendit: quem cum Scaliger olim in hunc modum purgasset: *istic est de sole sumptus ignis isque mentis est*, paulo probabilius Bergkii l. l. ita in pristinam speciem restituit suam: *istic est de sole sumptus isque totus mentis est.* At eidem illi de quibus sermo est uersus hexametri quibusdam expressi uidebantur ex his Graecis quos Diogenes Laërtius (III 12 p. 72 ed. Did.) seruauit Epicharmi:

Εὔμαιε, τὸ σοφὸν ἐστὶν οὐ καθ' ἓν μόνον,
ἀλλ' ὅποσα περ ζῆ, πάντα καὶ γινώμαν ἔχει.
καὶ γὰρ τὸ θῆλυ τῶν ἀλεκτορίδων γένος,
αἱ λῆς καταμαθεῖν ἀτενές, οὐ τέκτει τέκνα

ζῶντ', ἀλλ' ἐπώξει καὶ ποιεῖ ψυχὰν ἔχειν.
 τὸ δὲ σοφὸν ἅ φύσις τόδ' οἶδεν ὥς ἔχει
 μόνον· πεπαίδευται γὰρ αὐταύτας ὑπό.

Qua-re cum non facile alibi quam in cognomine carmine probabile sit Ennium Siculi uersus ac sententias conuertisse, huic potius carmini quam annalium prohoemio uersus illos cum ceteris iubent inferri. At tamen Ennium in eo carmine non nisi interpretem egisse Epicharmi uelim primum mihi aliis quam illis quos supra posui Graecis uersibus probari: quibus mirum est quosdam non uidisse sententiam contineri prorsus contrariam ei, quam quos inde promptos uolunt uersus Latini indicant. Nec qui Latinis Ennii uelit Graecis istis responderi habet profecto, quo maxime coniecturam tutetur. Cf. L. Schmidtius Quaest. Epich. p. 52 sq. Sed esto ut illi uolunt conuerterit Ennius Epicharmea et conuerterit etiam illam quae Graecis uerbis relicta est sententiam, inde uersus illos hexametros non consequens erit ut Epicharmo attribuas. Potuit enim Ennius, cum in annalium prohoemio et philosophiam attingeret et illum locum qui est de natura animarum, commodam Epicharmi sententiam asciscere, quam postea in Epicharmo, si quidem hoc carmen posterius est annalibus, propius Graeca secutus expressurus erat. Potuit, inquam, Ennius: immo commendant rationem quaedam quae hodie extant fragmenta. Quem enim Varro de L. L. V 60 M. laudauit hexametrum *terraque corpus Quae dedit ipsa capit neque dispendi facit hilum* (XIII), ei nisi comparem, at similem sententiam hic uersus continet eo, quem unicum Epicharmo uindicamus, numero trochaico conscriptus *τέρρις γενεῖς ὅμνις πεπερίτ ἐτ' ἐρσμίτ δένου* (Epich. IV). Nec sane, nisi qui argutiis rem agit, eidem utrumque Epicharmo ascribi perstabit. Rationum probabilitatem si sequeris, hunc posteriorem suadente et metro et sensu Epicharmo, alterum annalibus et ei quidem parti annalium, qua hoc certe uicimus, opinor, philosophe disseruisse poetam, adpones.

Restant duo de exordio uersus, de quibus iuuat uerbo monere. Huic enim fragmento *quae caua corpore caeruleo cortina receplat* (XI) dudum in annales sed parum commendabili

sede admisso, non aptiorem occasionem, quam ut ab Homeri simulacro proferatur, dispicio. Caeruleo enim corpore cortinam dicit, ni fallor, caelum, 'circum supraque quod complexu continet terram', ut e Pacuvio Varro adfert de L. L. V 17 M. eo loco, qui plura habet quae cum Ennianis congruant sententiis. Ceterum, ut hoc nunc dicam apertius, quod ab O. Muellero, qui egregie uersum illum emendat, uitii originem parum perspectam esse signifiçauì: non credibile est, mihi quidem, in his corruptelis *quaeque in latere quae caua*: contra *caua* uocabulum, quo omnino careri non posse Varro ostendit, e *causa* uoce elicio (cf. Ann. 420) ac sua sede unde cesserat repono: *quaeque in* autem non distant fere ab his quae sunt *quae quem*, quae est *que* uoculae dittographia. In extremo prohoemio conlocatus fuit uersus, quo Persius utitur Sat. 6, 9 (XV), quem quod editores somnio praeponunt, oscitanter Persium inspexere, qui ab expectrecto poëta 'portum Lunae' laudari indicauit aperte: in quo portu Ennium illud mirabile somnium uidisse conicias. De Luna quid ueteres tradiderint, uide in O. Jahnii ad Persium commentario.

Ipsa narratio exorditur a rebus Aeneae: ad quem quae pertinent aut uideantur pertinere fragmenta hodie duodeuiginti super sunt (XVI—XXXIII). Eorum agmen ducit is, quem et olim primum fuisse narrationis opinor, uersus a Prisciano III p. 607 P. laudatus (XVI), cuius ut plana est sententia, ita non diutius in Troiae ruina commoratum poëtam ostendit. Anchises a Venere edoctus patriam iubet relinqui (XVII): ita uersus accipio, quos olim perperam intellegebant, ac fauet sententiae, quod Dionysius Halicarnassensis Antiq. Rom. I 48 p. 120 Reisk. de Sophoclis Laocoonte tradit, quantumuis ceteroquin ea tragoedia distet a memoria Ennii: *Σοφοκλῆς μὲν ὁ τραγικοποιὸς ἐν Λαοκόωντι δράματι μελλούσης ἀλλεσκεσθαι τῆς πόλεως πεποιήκει τὸν Αἰνείαν ἀνασκευαζόμενον εἰς τὴν Ἰδὴν, κελευσθέντα ὑπὸ τοῦ πατρὸς Ἀγχίσου κατὰ τὴν μνήμην ὧν Ἀφροδίτῃ ἐπέσκηψε* Habeo praeterea duo quae ad Anchisam referam fragmenta, cui exoranti instantique, ut suae auctoritati cedat Aeneas, conuenit fr. XVIII: et ex incertis non incommoda ipsi uaticinio sententia *sed sola terrarum postquam permensa parumper* (inc. sed. I): quam ne

quis cum editore Lipsiensi de Dídone uel alia nescio qua muliere intellegat, *permensa* passiuè est accipiendum, ut apud Tibullum III 3, 9 et alibi: nisi quis leni manu emendare *permensu* mauult. De Aeneae itineribus, quo modo apud Ennium exornata fuerint, et fragmenta desunt nec e Vergilio certiori locus coniecturae est: quem magnam partem primi libri ad Naeuii exemplar composuisse Macrobius testatur (Sat. VI 2 p. 514 Jan.): *in principio Aeneidos tempestas describitur, et Venus apud Iouem queritur de periculis filii, et Iuppiter eam de futurorum prosperitate solatur. Hic locus totus sumptus a Naeuio est ex primo libro belli Punici.* Neque tamen, quoniam non desunt in ea narratione Vergilii quaedam ab Ennio deprompta, ab hac parte omnino usus eius poëtae alienus est. Vel hos uersus *Iuppiter hic risit tempestatesque serenae Riserunt omnes risu Iouis omnipotentis* (inc. sed. III) quid inedit, quo minus simili nexu olim apud Ennium habitos existimemus, quo paulo politiores postea Vergilius intexit Aen. I 254 sq. *olli subridens hominum sator atque deorum Voltu, quo caelum tempestatesque serenat?* Cum praeterea e primo annali adlati diserte uersus (XIX. XX) descendentem de Olympo Venerem designare uiderentur, inde nata coniectura, non illa certa, sed tamen probabilis, et tempestatis, qua Aeneas apud Vergilium defertur, in annalibus quoque mentionem nec Veneris nullas in eo itinere partes fuisse. At potuit haec Ennii narratio multum differre ab eo, quem Vergilius secutus est, Naeuio: ut ea suspitio propter Macrobius non euertatur omnino: uelut de Didone, quae tota Naeuiana est, Ennium puto nihil tradidisse: fragmentum quidem uel testimonium, quo eam rem euincas, non extat.

Aduenit Aeneas in Italiam: designantur eius terrae situs et incolae pristinumque nomen adfertur (XXI. XXII. XXIII. cf. XXXII): quae quidem dubium est ab ipsone poëta dicantur an ab alio nescio quo quem loquentem inducat. In Aeneide I 530 Ilioneus Aeneae socius est locus, inquit, *Hesperiam Grai cognomine dicunt, Terra antiqua, potens armis atque ubere glebae, Oenotri cohue uiri; nunc fama minores Italiam dixisse ducis de nomine gentem.* De Hesperia, prisca Italiae adpellatione, quam En-

nus uidetur a Graecis mutuatus esse, uide Niebuhrium Hist. Rom. I p. 25: qui quod adn. 41 uersu illo (XXI) *perhibebunt* legi iubet, non adsentior. Saturniam autem terram ut hoc tenore adpellatam esse probabile est, ita Ennius quo eius nominis originem aperiat, per episodii occasionem fabulas expromit Saturni Titanumque certamina perstringit (XXIV. XXV. XXVI). Confidenter loquor, quamquam non plus praesto quam hanc probabiliorum rationem uideri ea qua alii hos uersus disposuerunt. Improbabile enim dico uel illud, quod Remum, cum urbis murum transiliret, Ilbergius exclamasse in hunc modum opinatur: *Iuppiter ut muro fretus magis quamde manus ui* (XXVI). Non magis probo quod fr. XXIV. XXV Euhemero siue sacrae historiae Krahnerus de causis corr. relig. Rom. p. 40 ascribit. Cf. Bernhardt Litt. Rom. p. 366. Fidem facere uisus est Lactantius, qui diu. inst. I c. 14 ex eo libro haec narrat: *deinde Titan postquam rescuit Saturno filios procreatos atque educatos esse clam, seducit secum filios suos qui Titani uocantur, fratremque suum Saturnum atque Opem comprehendit eosque muro circumegit et custodiam his adponit* (Euh. IV). Nempe congruit cum illis fr. XXV, quod sine indice libri Nonius p. 216, 29 citauit. At ea congruentia non sufficit, ut, si nulla alia re commendatur coniectura, ei libro inseramus fragmentum. Quam multa enim Ennius potuit in annalibus uel episodiorum artificio attingere, quae plenius aut ante tractauerat aut tractaturus erat in alio libro. Ac uersus est istud fragmentum, non integre quidem seruatus, sed ita ut leni mutatione bonus hexameter exeat. Euhemerum uero, ut carmen fuerit, herois uersibus exaratum fuisse aegre euincas: illo quidem uersu qui caute, non temere, rem agere cupit non debet inniti. Atque Ilbergius in ipsis Euhemeri reliquiis trochaeos uel trochaeorum particulas detegere uisus est: quode plura dicam infra, cum ad hunc locum erit deuentum. At illud uitupero, quod idem abusus bona ceteroquin coniectura fr. XXV, quo Euhemero ascribatur, in metrum trochaicum uiolentius detorquet et eodem numero, non heroo, quem recipit sua sponte uersiculus, fr. XXIV dimittitur: quod eo procliuius ad annales refero, cum uersus, quem cum illo et

Nonius p. 197, 8 et Charisius I p. 55 P. coniungunt (inc. sed. XXV), non possit non ex annalibus depromptus esse. Neque uero alio saepius carmine usi sunt grammatici quam annalibus, ut si de uersu hexametro agatur aut qui uideatur esse hexameter, omnium primum cogites de annalibus. Eidem episodio, conlato maxime Aeschyli Prom. 214, nescio an fr. LIX, si quidem recte a me emendatum est, conueniat: quod ibi, ubi nunc habetur, parum apte conlocari sero intellego.

Cum Albano rege Aeneas concreditur (XXVII. XXVIII. XXIX. XXX. XXXI). Alba enim, ubi res, de quibus infra exponam, Iliae geruntur, apud Ennium multo ante Aeneae aduentum extructa; ut illum credibile sit confestim ad hunc regem perrexisse. Sciscitante igitur Albae rege de aduenarum origine, inde a Ioue gentis principia deducit, non aliter atque is, qui Ennio obuersabatur, Homeri Aeneas II. T 215: quando his Graecis (239) Ἀσάρακος δὲ Κάππυ, ὃ δ' αὖρ Ἀγγέλῳ τέκε παῖδα, Ἀντὰρ ἔμ' Ἀγγέλωσ responding fere ad uerbum Enniana *Assaraco natus, Capis optimus isque pius ex se Anchisen generat* (XXIX). De ea origine cf. Philargyrus in Georg. III 35 et Seruius in Aen. VI 778, Silius Italicus XI 290 sqq. Ennium secutus est Vergilius (Aen. VIII 127 sqq.), qui Aeneam facit Euandro regi de origine generis enarrantem. Is cum Atlantem, 'aetherios umero qui sustinet orbes' (137) uel 'caeli qui sidera tollit' (141), inter gentis auctores designet atque hoc praeterea sermone Enniano utatur *accipe daque fidem*: non sine multa probabilitate et fr. XXVII de Atlante intellegas, quem in proauorum numero Aeneas laudauerit, et fr. XXX eidem Aeneae amicitiam societatemque cum rege Albano iungenti attribuas. Sed ne haec quidem, quae regnat in his rebus incertitudo, confidentius uera esse adfirmarim. Nec enim ita reiectaneum est, quod illo uersu (XXVII) Iouem significari editores statuerunt: in quam rem Merula non inepte hoc Orphei in hymnis uersu Ζεῦ πάτερ, ὑψίδρομον, πυραύγεα κόσμον ἐλαύνων utitur. Atque de Ioue intellexit Ennii uersum Isidorus (de nat. rer. c. 12 p. 981 Mign.), quem his uerbis *qui uoluit orbem stellis ardentibus refulgentem* imitari uidetur. Neque illud magni facio, quod Macrobius Sat. VI 1 p. 498

Jan. cum Ennii uersu hunc quem Vergilius et Aen. IV 482 et VI 797 de Atlante extulit *axem umero torquet stellis ardentibus aptum* composuit: ni mirum ille extremae tantum et alibi ab Ennio adhibitae locutionis *stellis fulgentibus* (siue *ardentibus*) *aptum* rationem habuit. Neque tamen quoniam Iouem tantum non oportebat ab Aenea laudari, ideo est ut hinc uersum iubeas exulare. At uero Atlantis quoque Aeneam mentionem fecisse Vergilius fidem facit: ut huc recte ascripserim Seruii (in Aen. I 741. IV 246) de Telamone, Atlantis nomine Romano, testimonium (XXVIII). Hoc enim Ennium suo more, quem supra tetigi, statim in prima Atlantis adpellatione probabile est adiecisse. Fragmento XXX quod item Aeneae uerba contineri Vergilio confusus statui, poterant illa aequae bene ab Albano rege efferrī: apud Dionysium quidem Halic. Antiq. Rom. I 58 p. 149 Reisk. Latinus in hanc Ennii uersui simillimam sententiam: *πλοῖταις τούτων ἀξιῶ δοῦναι καὶ λαβεῖν, αἳ φυλάξουσιν ἡμῖν ἀδόλους τὰς ὁμολογίας* loquitur. Ad Aeneae non admodum breuem expositionem quae rex Albae responderit nescimus: praemitti ei responso fr. XXXI uidetur, quod tamen facile concedam etiam alibi aptam sedem nancisci potuisse, uelut illud non ineptum est, quod editores eo uersu Amulium designari uoluerunt. Ad Aeneae regnum pertinet haud dubie fr. XXXII, quamquam propter *quondam* particulam cum fr. XXI. XXII conec̄ti non debuit. Qua re cum certius quid de loco fragmenti coniectando non eruerim, in extrema de Aenea narratione adposui. Aeneae obitum tetigisse poetam ut probabile est, ita quo fere modo eum tetigerit, e Seruii (in Aen. VI 778) testimonio discitur, qui Aeneam esse inter deos translatum perhibuit (XXXIII). Atque Aeneas, ut ex Iliae somnio (45. 48) conligitur, ante ineuntem eius calamitatem mortuus est.

Itaque deuenit disputatio ad Iliam, quam apud Ennium Aeneae gnatam fuisse non fallaci Seruii testimonio constat (in Aen. VI 778): *dicīt namque* (Ennius) *Iliam fuisse filiam Aeneae; quod si est, Aeneas auus est Romuli*. De quo testimonio propter *quod si est* locutionem addubitaui Schweglerus (Hist. Rom. I p. 407), an exploratam rem Seruius prodat, ac non potius illa ex ambiguo Ennii dicto suo periculo concluderit. Non iure, si quid uideo.

Nam ut Ennius Aeneam, qui dudum ante puerorum partum obierit, non aperte Romuli auum nominarit, hoc tamen non minus constat, alterum si uerum est, Iliam fuisse Aeneae filiam: id quod Seruius nec hoc loco nec altero, quem statim adferam, in suae cuiusdam conclusionis speciem tradit, cum praesertim ea memoria non Ennium tantum sed etiam Naeuium attineat. Namque ita in Aen. I 273 *Naeuius et Ennius*, ait, *Aeneae ex filia nepotem Romulum conditorem urbis tradunt*. Testimoniis fauent residua quaedam in ipsis hodie fragmentis uestigia. Iliæ enim, ut ipsa narrat fr. XXXIV, per somnium pater adparet illamque suam gnatam adpellat. Quæ qui plane ac simpliciter Ennium, non obscure, locutum uolent, aegre cum Merula et editore Lipsiensi de nescio quo longiore cognationis gradu intellegent. Patrem autem ibi Aeneam dici uel sine istis testimoniis inde adparet, quod 'Eurydica prognatam', cui somnium enarrat Iliæ, 'germanam sororem' adloquitur. Eurydicam enim Aeneae uxorem Lesches et Cypria tradiderunt teste Pausania X 26: *Ἀτρεΐδης δὲ καὶ ὁ ποιήσας ἔπη τὰ Κύνρια διδόσκειν Εὐρυδίκην γυναῖκα Αἰνεία*. Cf. Welckerus de cyclo ep. II p. 248. Vt eadem carmina Graeca quæ Eurydicæ etiam Iliæ originem dedisse suspicere. Iliæ autem soror cum 'anus' a poeta dicatur (neque enim de diuersis cogitandum est personis), non paulo eam aetate prouectiorem Iliæ fuisse necesse est. Illis autem conuenit aptissime, quod Iliæ Venerem 'genetricem patris nostri' et 'cognatam' dicit (XXXVI) et ipsa 'dia nepos' adpellatur a Venere (XXXIX). Qui quidem consensus ipse iure illa Iliæ, hæc Veneri, non qui uulgo credebatur Aeneae, ascribi ostendit. Itaque Ennius cum Aeneam fere attigisse Romæ originem fingat, nihil de condita Alba deque Albanorum regum commenticia serie narrauit: quas res notum est postea in Romanam historiam infertas esse ab eis, qui magna inter Troiæ exitum et initia Romæ interualla explere pro uirili parte periclitarentur.

Verum ad hunc locum non uno nomine quaestio de temporum ratione pertinet, qua Ennius sua aetate h. e. ante annum ab u. c. 585 urbem Romam circa septingentorum annorum fuisse tradidit. Cuius hæc sunt a Varrone de re rust. III 1, 2 conseruata uerba ica

septingenti sunt paulo plus aut minus anni, Augusto augurio postquam inclita condita Roma est, quae cum uulgo ipsi conditae urbis narrationi subiciantur, propter nimiam ambiguitatem malui in incertis fragmentis (inc. sed. XLII) adponi. Illa igitur temporum descriptione poëta amplius saeculo a recepta Romanorum consuetudine recedit: quod ne quis ignorationi aut neglegentiae eruditi poëtae ascriberet, Niebuhrius Hist. Rom. I p. 300 et 315 duplici explicandi ratione proposita cauit. Etenim Ennium *cyclicos annos* h. e. qui denorum mensium essent calculo adhibuisse, quoniam septingenti cyclici fere quingentorum octoginta uulgarium numerum exaequant: aut ex 'antiqua formula Latina' trecentos triginta tres annos inter Troiae exitum et initium Romae computasse opinabatur. At illam definiendi temporis rationem Ennii aetate exoletam omnino in usum uocare non debuit. Varro quidem cum reprehenderet Ennium, non nisi de annis communibus sentiebat: neque uero aliis usum esse poëtam Censorinus de die nat. c. 19 p. 57 Jahn. testatur (inc. lib. XXXVII): *hoc tempus* (sc. annus) *quot dierum esset ad certum nondum astrologi reperire potuerunt. Philolaus annum naturalem dies habere prodidit CCCLXIII at noster Ennius CCCLXVI.* Cf. F. Ritterus Musei philol. II p. 482. Altera Niebuhrii ratio, quam simpliciore ipse arbitratur, ut est simplicior ac probabilior uel eo, quod is trecentorum triginta trium annorum numerus huic poëtae minime peculiaris esset futurus, ita ne leuiores attingam ipsa Ennii poësi eueritur: si quidem uerum est, quod supra statuimus, Romulum nepotem fuisse Aeneae nec amplius quinquaginta annis ab interitu Troiae Romae originem afuisse. Vt igitur Ennius, quo anni septingenti efficerentur, Romae urbis initia ne raro quidem uel singulari exemplo in medio saeculo nono posuerit, ne sic quidem ratus ab omni parte calculus euadit. Eratosthenes enim cum Troiam captam esse a. 1184 a. Chr. n. constituisset, illum si sequebatur Ennius, consequens est inde ab eo tempore ad poëtae aetatem non septingentos sed mille circiter annos intercessisse. Neque tamen credibile est rerum Graecarum peritissimum poëtam ab Eratosthene atque adeo iam ante Eratosthenem ab aliis consti-

tutam Troianae calamitatis aetatem ignorasse, cognitam illam et adhibitam, ut nouimus, ab Ennii aequale, Catone. Cf. Schweglerus l. l. p. 410. Quid igitur? Ne certa incertioribus regi aut eueriti patiamur, Ennius putandus est nescio quibus rationibus aut quem potissimum auctorem secutus tempore tam remouisse Troiae calamitatem quam Romae primordia promouisse.

Itaque ut redeat tandem unde deflexit oratio, Ilia per familiare huic poëtae somnii artificium calamitatem praeuidet suam: quam deinceps poëta ipse narravit: non adeo parce Ovidium si audis Trist. II 259: *sumpserit annales; (nihil est hirsutius illis;)* *Facta sit unde parens Ilia nempe leget* (XXXV). Iliam Vestalem fuisse Cicero de diu. I 20, 40 indicat, in quem non fuit ipsum nomen Iliae coniectando inferendum.

Post partum in Tiberim praecipitari iubetur a rege Albanorum Amulio, in quem, ut erat tralaticium per Italiam tyrannorum nomen, Ennium quoque tyranni uices contulisse Porphyrio in Hor. Carm. I 2, 18 testis est (XXXVIII). Ennio praeiuerat Naeuius, si uera est, quam Niebuhrius Hist. Rom. I p. 120 probauit, Hermannii Elem. doctr. metr. p. 631 coniectura. Sed is quam nam cognationis rationem cum Aenea et Ilia habuerit, mihi obscurum, ut fuit Niebuhrio Hist. Rom. I p. 120. De quo missis aliorum commentis unam Ilbergii mei suspicionem attingam, Amulium Ennianum esse Aeneae filium conicientis p. 26. Hoc enim Apollodorus in Euxenide (apud Festum p. 266 M.) *Aenea et Lauinia natos Mayllem, Mulum, Rhomumque atque ab Rhomo urbi tractum nomen. Monstrousa nomina atque inaudita, e quibus ille adiuuante Plutarcho Romuli c. 2 of δὲ, Αἰμιλλαν τὴν Αἰνέλου καὶ Λαβίνιας, Ἰσχυρὶ συγγενομένην*, subtiliter haec *Aetnea et Lauinia natos Aemilium, Amulium* e. q. s. elicuit*. Itaque e Latina (uel potius Albana) coniuge ab Aenea susceptum Amulium arbitrat. Ni mirum ubi e uulgari narratione intercalatas consulto inter Aeneam et Amulium aetates exemeris, Amulius in locum Siluii, Aeneae e Latina uxore filii, succedit. At ea ratione cum quae-

* Idem uideo Schweglerum Hist. Rom. I p. 402 coniecisse, nisi quod in Mulus delitescere Romulum probabilius illi uidetur.

dam scite expediantur, unum nescio an eo difficilior euadat. Cum enim omnino modus obscurus sit, quo Ennius Graecis de Aenea et Iliā fabulis domesticam famam, quam in reliquis sequitur, admiscuerit, tum hoc prorsus incredibile uidetur, Amulium, si quidem legitimus erat Aeneae filius, Iliam sororem ob peregrinam tantum originem infestasse.

In summo ipsius et puerorum discrimine Iliā deorum fidem inplorat, in primis Veneris, 'genetricis patris' et 'cognatae' (XXXVI), et Martis ut uidetur, ac Tiberini (XXXVII). Fallitur enim Niebuhrius Hist. Rom. I p. 384, cum propter Liuii quam fingit imitationem (II 10) tum Cocles 'Tiberine pater' inquit 'te sancte precor, haec arma et hunc militem propitio flumine accipias' Horatii Coclitis esse haec Ennii uerba teque pater Tiberine tuo cum flumine sancto esse opinatur, scilicet a Macrobio VI 1 p. 499 Jan. e primo annali atque ita ut absit corrupti numeri suspitio adlata. Neque uero Liuius, etiam si Ennium subinde imitatus sit, quod Niebuhrius l. l. recte sed ratione non recta affirmat, egebat in ea re exemplo Ennii: quando, quod Seruius in Aen. VIII 72 testatur, haec consueta Romanis Tiberinum precibus aduocandi formula: *adesto Tiberine cum tuis undis*. Atque apud Vergilium l. l. Aeneas in hunc similem Enniano modum Tiberinum adorat: *tuque o Thybri tuo genitor cum flumine sancto*: quo si quis uti uolet, Ennii uersum poterit Aeneae tribuere: mihi probabilius uisum est, ita Iliam quae Tiberino nuptum datur (XLI) orare.

Venus Iliae precibus commota adparet ac nepotem de ipsius et liberorum sorte confirmat (XXXIX. XL): quo facto illa in amnem se demittit. Interim latrones ab Amulio iussi pueros exponunt (XLII).

Huic loco uindico deorum de Romae fortuna consilantium concessum: qualem in hoc libro expositum fuisse olim intellectum est. Probabilis enim coniectura est, Horatium cum haec caneret (Carm. III 3, 16) *Quirinus Martis equis Acheronta fugit, gratum elocuta consilantibus Iunone diuis*, Ennii memorem cecinisse. Qua coniectura licet alteram superstruere non improbabilem, si illam probaueris, Iunoni in Enniana deorum contione non adsidendi tantum sed eloquendi et perorandi partes fuisse. Vt hic

locum habuerit fr. XLVI, quamquam uereor ut in similem Horatianae sententiam apud Ennium Iuno orauerit. Infesta enim antiquitus Romanis dea iram in secundo demum bello Punico delinuit. Cf. Seruius in Aen. I 281: *bello Punico secundo, ut ait Ennius, placata Iuno coeperit fauere Romanis* (VIII fr. XV). Quid igitur tum incipiat fauere, quae iam ante Romanis ut regni fines late profferrent concesserit? Sed Seruii illud testimonium cum conferam cum altera quae eidem debetur memoria in Aen. I 20: *in Ennio enim inducitur Iuppiter promittens Romanis excidium Carthaginis* (VIII fr. XIV), in octauo quoque annali si non plenum consessum deorum, at sermones Iouem inter et Iunonem describi coniciam. Quare dubium, an recte uersum *respondit Iuno Saturnia sancta dearum* (XLVI) in primum annalem intulerim. Sed hoc leuidense est. Illud quaeritur, cui loco maxime aptus sit iste, quem huic libro uindicamus, deorum consessus. In qua re si Horatium sequeris, non dubitabis quin ante ipsum obitum Romuli, non post mortem, ut editores uoluerunt, conlocetur. Sed obstat Ouidius Met. XIV 812: *tu mihi concilio quondam praesente deorum* (Nam memoro memorique animo pia uerba notauit) *'Vnus erit quem tu tolles in caerula caeli'* *Dixisti: rata sit uerborum summa tuorum* (cf. Fast. II 485). A quo Ennium respici, ipse quo utitur uersus Ennianus ostendit. Nam Ennianum esse Ouidius quidem non dicit, sed Varro de L. L. VII 6 M. etsi non monet aperte, tamen indicat non obscure ei qui nouit morem Varronis. At tamen ex Ouidio noli conligere, ipsum deorum concilium non expandi in annalibus, sed mentionem tantum modo quasi habiti concilii fieri. Etenim diuersa ab annalibus fuit Ouidii ratio, qui cum res plurimas modo perstringere instituat, scite artificium illud effinxit. Contra Iuppiter Ennianus ipsis adsidentibus dis genitalibus haec uerba *unus erit quem tu tolles in caerula caeli* *templa credendus est extulisse: cuius orationi num praemissus fuerit hic uersus: effudit uoces proprio cum pectore sancto* (inc. sed. LXIX), quem quidem praemittere potuisse non nego, incertum. Atque illo uersu indicatur etiam, quem quaerimus, locus concilii. Cum enim non ita instantis temporis futuri indicium contineat, tum de 'uno' quod dicit, de altero,

Remo, nondum uidetur actum fuisse. Cf. Ilbergius p. 28. Superiorem autem, quam uulgo ferebant, sedem concilii anquirens, non commodiorem dispicio hac, qua ascripsi quae huc pertinere uideantur fragmenta. Quorum etsi nullum est, quod ex hoc libro adferatur diserte, tamen praeter illum de quo diximus uersum probabiliter quaedam coniectura huc relata sunt. Velut illud, quo di genitales recensentur (XLV), qualem recensum conueniebat statim in primo consessu fieri, et fr. XLIII cum Vergilii Aen. X 1 'a schol. Veron. conlatum et hoc frustulum (XLIV), quo in instaurando simili deorum concilio utitur Vergilius Aen. X 5. Nimis incerte huc referuntur uel hic uersus *o genitor noster Saturnie maxime diuum* (inc. sed. II), quo editor Lipsiensis Iunonem, Ilbergius Venerem in hoc consessu deorum Iouem adloqui opinabantur. Sed quis hoc adfirmarit confidentius, quoniam Venus siue Iuno vel alius deorum multis locis ea uti adpellatione potuit? At recte haud dubie ad Enniana uersum ascribunt, quem Ennianum esse testimonio non constat, at constat accurata Homeri imitatione, cui notum est, quantum hic poeta indulserit. Ita enim in Odyssaea (α 45 ω 473 cf. II. Θ 31) *Μινερῦα ὦ πάτερ ἡμέτερε Κρονίδη, ἥπαστε κρείόντων*. Non plus praesto de eo, quem Varro de L. L. VII 7 M. item sine nomine poëtae laudauit: *contremuit templum magnum Iouis altitonantis* (inc. sed. LXX), quo adseuerans nutu suo nescio quid Iuppiter designari uidetur conl. Vergilio Aen. X 115 *adnuat et totum nutu tremit Olympum*: quorum sua uterque ex Homeri claris uersibus II. Α 528 ἡ καὶ κυανέησιν ἐπ' ὀφρύσι νεῦσε Κρονίων . . . μέγαν δ' ἐλέλιξεν Ὀλυμπον deprompsit.

Confecto concilio, ut statim in terris adpareat uis eorum quae in Olympo Iuppiter decreuit, flumen, in quo pueri expositi erant, intra ripas refluxit (XLVIII).

Pueri seruantur: nutriuntur a lupa (XLIX): de qua re Ennianam narrationem licet hodie e Vergilio Aen. VIII 630 dispicere (L). Ficum Ruminalem quae dicitur Ennium quoque memorasse non inprobabiliter concluditur e fr. LI. Lupa fugatur a pastoribus de cliuis ad campos et riuos descendantibus: hoc enim significari fr. LII suspicabar: modo recte emendaue- rim uersum. Cum proximo fragmento iuuat de leui differentia qua-

dam Fabii Pictoris quam Dionysius Halic. Antiq. Rom. I 79 p. 203 Reisk. refert narrationem componere: ἐγγυτέρω προσέειπεν ἀθροοὶ δεδιττόμενοι βοῇ τὸ θηρίον. ἡ δὲ λύκαινα οὐ μάλα ἀγριαίνουσα τῶν ἀνθρώπων τῇ προσόδῳ, ἀλλ' ὥσπερ ἂν χειροθήτης, ἀποστάσα τῶν βρεφῶν ἡρέμα, καὶ κατὰ πολλὴν ἀλογίαν τοῦ ποιμενικοῦ ὁμίλου ἀπήει. καὶ ἦν γάρ τις οὐ πολὺ ἀπέχων ἱερὸς χῶρος e. q. s. Pueri a Faustulo recepti educantur inter pastores: certamina instituunt: hoc enim indicatur fr. LIV conl. Ouidio Fast. II 365 *Romulus et frater pastoralisque iuventus Solibus et campo corpora nuda dabant. Caestibus et iaculis et misso pondere saxi Braccia per lusus experienda dabant.* Atque haec postrema consideranti non inepte uideor conicere huc pertinere a Nonio p. 211, 8 *seruatos uersiculos tanto sublatae sunt Augmine tunc lapides* (inc. sed. LXXVIII).

Latrones praeda onustos aggrediuntur (LV): quam rem tangit, sed ita ut discrepet non nihil ab Ennio, Ouidius l. l. *pastor ab excelso per deuia rura iuencos Romule, praedones, et Reme!* dixit 'agunt.' Longum erat armari. diuersis exit uterque *Partibus. occursu praeda recepta Remi.* Cf. Liuius I 4.

Capitur Remus ac deducitur ad Amulium. Numitoris enim nulla puto apud Ennium mentio fuit. Verbis quae fr. LVI efficiunt Romulus de origine sua ab Faustulo edoctus Amulium uidetur adpellare, quod parum clementer Remum quem ignorare tractasset.

Eo loco quo expositi et educati erant urbem extruere fratres constituunt. Augusto augurio (inc. sed. XLII cf. Schweglerus Hist. Rom. I 440) firmant inceptum: itaque suum uterque quem ad augurium capiendum elegerant montem ascendunt, sub noctem ut consuetudo ferebat. Cf. Niebuhrius Hist. Rom. I 248 et Schweglerus l. l. p. 388. Sed Niebuhrium, cum totum diem et noctem eos expectasse augurium crederet, 'sol albus' quem Ennius u. 92 dicit fefellit. Lunam enim ita adpellari, noue quidem, Merula uidit: cui sententiae conuenit ipse uersuum nexus ac narrationis progressus. Romulus de augurio Auentinum occupauit (u. 84): seorsim a uulgata memoria, quae Auentinum Remo, Romulo uindicat Palatinum: cf. Schweglerus

l. l. p. 387. Qua discrepantia adducti quidam ut Dauisius ad Cic. de diu. I 48, 107 et Wopkensius Lect. Tull. p. 262 inopportuna manu emendare uersus, quasi Ennium de Ennio expulsuri, adgressi sunt. Nec sane Hottingerus ad Cic. l. l. memoria in ea re lapsum esse poetam cuiquam, opinor, persuadebit. Integritas uersuum, in quibus uel sine testimonio nihil mutandum fuit, indicio Seruii firmatur in Aen. III 46: *Romulus captato augurio hastam de Auentino monte in Palatinum iecit, quae fixa fronduit et arborem fecit*: cf. Plut. Rom. c. 20 Ouid. Met. XV 560. Hastae uim ac notionem Schweglerus l. l. p. 395 expendit. Sed Remus in quem montem augurium captum iuerit, non dicitur in illis uersibus: et tamen nexum si accurate perpenderis, id memorari ante u. 82 debuisse concedes. Quo cum accederet mira quaedam in hoc uersu codicis scriptura, de lacuna cogitauimus unius saltem uel duorum uersuum, quos utrum Cicero omiserit consulto an perierint librariorum incuria non dirimo. Qua re cum ad coniecturam res redeat, in Remoria probabile est Remum augurium expectasse: haec enim uera Ennii lectio u. 85 *certabant urbem Romam Remoramne uocarent*: nec in eo haerebis quod Remoram, non Remoriam dixerit poeta. Cumque Dionysius Halic. Antiq. Rom. I 85 p. 222 Reisk. de Remoria *ἔστι δὲ dicat τὸ χωρίον ἐπιτήδειον ὑποδέξασθαι πόλιν, λόφος οὐ πρόσω τοῦ Τιβέριος κείμενος, ἀπέχων τῆς Ῥώμης ἀμφὶ τοὺς τριάκοντα σταδίους*, et postea c. 86 p. 224 Reisk. *ἦν δὲ Ῥωμύλῳ μὲν οἰωνιστήριον, ἐνθα ἤξιον τὴν ἀποικίαν ιδρύσαι, τὸ Παλάντιον. Ῥώμῳ δὲ προσεχὴς ἐκείνῳ λόφος Ἀνέντινος καλούμενος. ὥς δὲ τινες ἱστοροῦσιν, ἡ Ῥωμορία*, a Dionysii partibus standum erit, quantumuis unus, si quidem Stephanus Byzant. p. 544, 3 haec *Ῥεμουρία πόλις πλησίον Ῥώμης* e Dionysio, ut credit Schweglerus, hausit, Remoriam ab Auentino diuersam perhibeat. Cui cum Schweglerus l. l. p. 440 fidem non habeat, parum respexisse Ennium uidetur: apud quem cum Auentinus occuparetur a Romulo, Remuria *χωρίον τι τοῦ Ἀβεντίνου κατὰ τὸν*, ut ait Plutarchus Rom. c. 11, esse omnino non potuit. Cf. Niebuhrius l. l. I 248. Verum Ennii narratio aliis quoque nominibus a posteriorum memoria distat. Nihil enim tradit de Remi qualicumque augurio: nedum de fraude Romuli

exortoque inter fratres certamine. Vide Niebuhrium l. l. Schweglerum l. l. p. 388.

Itaque Romulus in Palatino urbem extruit ac muro firmat, transilientem Remum obtruncat his uerbis additis: *nec pol homo quisquam faciet impune animatus Hoc* (LVIII). Ad raptum Sabinarum qui certo referatur uersus, unus super est (LX): ex incertis huc pertinet fortasse V conl. Dionysio Halic. Antiq. Rom. II 32 p. 303 Reisk. ὥς δὲ διεβοήθη τὰ περὶ τὴν ἀρπαγὴν τῶν παρθένων καὶ τὰ περὶ τοὺς γάμους εἰς τὰς πλησιοχώρους πόλεις.

Ioui Feretrio post pugnam Caeninensium templum a Romulo aedificatur, uetustissimum Romae. Ea occasione ludos illos, quos Seruius in Georg. II 384 (LXI) perhibet, institutos a Romulo crediderim: pompam, qua in urbem ingressus sit, explicatius Dionysius Halic. Antiq. Rom. II 34 p. 307 Reisk. narrat, de ludis nihil. Nec si quis de Statoris templo malit cogitare, ego intercedam. Ad ipsos autem ludos praeunte Ilbergio refero et hoc a Seruio in Aen. III 384 in pedestris magis orationis speciem, quam in uersus ac metri formam seruatum fragmentum: *confrictique oleo lenati et ad arma parati* (LXII) et *bellicrepa* (LXIII), quam uocem a Festo (uide Paulum p. 35 M.) ex Ennio depromptam esse O. Muellerus suspicatus est.

De bello cum ipsis Sabinis gesto non multum licet e fragmentorum tenuitate dispicere: in initium belli relego satis ambiguae ut sentio sedis fragmentum LXIV: adiuuant opinionem Ouidius Met. XIV 779 *Tatiusque patresque Sabini Bella gerunt. arcisque uia Tarpeia reclusa Dignam animam poena congestis exiit armis. Inde sati Curibus tacitorum more luporum Ore premunt uoces et corpora uicta sopore Inuadunt*: et Dionysius Halic. Antiq. Rom. II 38 p. 316 Reisk. μαθὼν δὲ τὴν παρασκευὴν αὐτῶν Τάτιος ὁ τῶν Σαβίνων βασιλεὺς νυκτὸς ἀναστήσας τὸν στρατὸν ἤγε διὰ τῆς χώρας. Incertius quamquam non ineptum, quod editor Lipsiensis hoc uersu *rex deinde citatus Conuellit sese* (inc. sed. VI) Romulum designari putauit, qui Iouem imprecatus magna ui in hostes incurrit. Cf. Liuius ab urbe cond. I 12 *haec precatus . . . restitire Romani tamquam caelesti uoce iussi: ipse ad primores Romulus prouolat*. Fr. LXV Sabinas in me-

dios hostes se inferentes procliue est agnoscere. Reliqua h. e. fr. LXVI. LXVII. LXVIII Hersiliae uerba esse probabile et ex parte olim intellectum est. Ad rem facit haec ab A. Gellio N. A. XIII 22 tradita Cn. Gellii e tertio annali narratio: *Hersiliam, cum apud T. Tatium uerba faceret pacemque oraret, ita precatam esse 'Neria Martis te obsecro, pacem da, te, uti liceat nuptiis propriis et prosperis uti, quod de tui coniugis consilio contigit, uti nos itidem integras raperent, unde liberos sibi et suis, posteros patriae pararent.'* Fr. LXVII, de quo Merula mirabilia excogitauit, Hersilia sumens de suis exemplum Romanos Sabinosque a pugnando studet arcere (cf. A. Kochius Exerc. crit. p. 4), atque eadem Romulum et Tatium adhortari, ut concordiam inirent, uidetur fr. LXVIII. Non plura de bellis Romuli habeo quae exponam: ac parcius etiam de rebus domi gestis dicendum erit: de quibus unum Varro de L. L. V 55 M. indicauit, tribus a Romulo institutas ac denominatas Ennium tetigisse (LXX). Fr. LXIX consuetam Romanis in rebus gerendis formulam continet, cui unam certam occasionem indagare non licet. Tatius a Lauinatis truncatur: hac opportunitate hunc a grammaticis mirum quotiens frequentatum uersum *o Tite tute Tati tibi tanta tyrannem tulisti* (LXXI) elatum esse credo cum Niebuhrio Hist. Rom. I 259 et Schweglero Hist. Rom. I 516. Romulus coorta tempestate, (ut de illo dici uideatur *quem super ingens Porta tonat caeli inc. sed. CXXX*, modo fides uersus melius constaret) secundum decretum Iouis in Olympum euehitur, Martis equis: hoc enim fluxisse ex Ennio crediderim quod Horatius significat Carm. III 3, 16 (uel rectius 2, 48); et Ouidius Fast. II 496: *hinc tonat, hinc missis abruptitur ignibus aether. Fit fuga: rex patrius astra petebat equis*. Erepti regis desiderium populus exprimit fr. LXXII: qui uersus, quos Niebuhrius admiratur l. l. p. 260, Liuius obuersati esse uidentur, cum haec scriberet I 16: *deinde a paucis initio facto deum deo natum regem parentemque urbis Romanae saluere uniuersi Romulum iubent; pacem precibus exposcunt, uti uolens propitius suam semper sospitet progeniem*. E Proculi Iulii oratione restat fr. LXXIII. Proximum uersum (LXXIV) cui tribuerim nescio, nec multum inter est; hoc tamen inde con-

ligitur, iam Ennium de Hersilia in Horam Quirini commutata cecinisse: quam rem more suo inlustravit Ovidius *Met.* XIV 829 sqq.

CAPVT II

De secundo annali pauca sunt quae egeant enarratione, cum nec multae ex hac parte nec eae fere obscuriores reliquiae super sint. Trium qui Romulum deinceps secuti sunt regum Romanorum gesta perhibentur. Ac Numam, quem aegre qui sapit in primum annalem inferciat, unum ex ipso libro adlatum fragmentum (IV) designat, in quo facile sermonem Numae agnoscas, qui salubria instituta noluit aboleri post obitum. Quae instituta, sacra maxime, enumeravit Ennius, non explanauit aut colore quodam poëtico parum gratam poësi materiem distinxit: siquidem tenuit in reliquis morem, quem superstites ex hoc genere uersus (II. III) ostendunt. Quo liberalius, puto, ne nimis parce uideretur Numae memoriam tractasse, Egeriae fabulam contexuit: quamquam unus tantum et qui uix coniecturam de Ennii narratione concedit elegans uersiculus restat *olli respondit suauis sonus Egeriae* (I).

Non multa, sed tamen paulo plura de Tullii Hostilii regno ad nos peruenerunt, quorum pleraque (VI—XIII) ad trigemino- rum certamina pertinent, pauca ad Fufetii dolos ac poenam (XIV. XV. XVI. XVII). Ac Fufetii nomen (V) quod horum uersuum agmen ducere iussi, potuit ille dux etiam alibi nominari, sed cum incerta sedes sit, malui plenum nomen in principio narrationis adponi. De singulorum certamine, ne pereant legiones, Merula uidit deliberari fr. VI. Horatio, ei qui uictoriam reportat, relicui septem dicati sunt singuli uersus, quorum nexum ac sensum memorabiliter editores ordinando disturbauerunt. Et VII quidem fragmento Horatius uidetur curam, num unus aduersariis tribus compar esset futurus, significare. Fuga, quam simulat, omnem spem Romanorum euertit (VIII). Romanas enim 'speres' poëta 'nostras' dixit usu Latino: ac sententia, quae desiderata uulgo interpunctione obscurabatur, potuit uel *evertens* uel simili participio continuari. Deinde uni Curiatorum minitanti occurrit (IX) seque fratrum utroque prostrato (X) solum rem

Romanam sustentaturum gloriatur. Sorori, quae Horatium reduncem de sponso occiso dictis corripit, nescio an haec uerba *replet te laetificum gau* (inc. sed. VII) conueniant. Apertius respondentem Horatium produunt fr. XI. XII, quorum altero sponsum qui non recusarit certamen suo arbitrio cecidisse, altero sibi talia dicta in tam splendida uictoria toleranda non esse edit. Capitulis damnatur Horatius ac grauis inter patrem et iudices oritur de supplicio uictoris contentio; siquidem eam contentionem arguit fr. XIII. Sequitur fraus Fufetii et crudelis interitus: ac fr. XIV Tulli uerba exhibet, qui Fufetium interimi quam omnes eius 'legiones ac populares' perire mauult. Supplicium ipsum editores uiderunt fr. XV. XVI describi, incertis quidem, sed quae uere haud dubie in hunc librum olim reposita sunt. Ceterum hinc colores quosdam duxisse Vergilium puto (eo loco, ubi et alia Enniana latere supra monuimus ad I fr. L) Aen. VIII 642 *haud procul inde citae Mettum in diuersa quadrigae Distulerant — at tu dictis, Albane, maneres! —, raptabatque uiri mendacis uiscera Tullus Per siluam, et sparsi rorabant sanguine uepres*. Restat e Tulli regno Albae excidium: cuius rei fragmenta licet ex eiusdem Vergilii imitatione Aen. II 486 (XVII) expiscari. Ennium enim, quem non nominat, significat Seruius in Aen. I. I. *de Albano excidio translatus est locus*. Eundem respicit fortasse in Aen. II 313 *plerumque enim ad tubam euertuntur ciuitates: sicut Albam Tullus Hostilius iussit euertere*. Quamquam nimis incertum est, inc. sed. fragm. VIII huius tubae *terribilem sonitum* significari.

Ancus Marcius quod nunc nomine dicitur fr. XVIII Ilbergii emendationi debetur. Atque hoc licet probabilitate coniecturae nitatur, Anci res in hoc libro tractatas fuisse, fr. XX quo condita ac munita Ostia urbs memoratur, ostendit. Cui narrationi addas laceri uersus particulam *i caerula prata* (XIX) et ex incertis *et Tiberis flumen uomit in mare salsum* (inc. sed. IX).

Tertius annalis trium qui postremi sunt regum Romanorum res gestas et regni ruinam comprehendit. Quod etsi ipsis fragmentis non cogitur, exigit tamen narratio aequabiliter in singulos libros distributa. Illud dubium, liberae rei publicae ortus ad hunc librum an ad proximum pertineat. De Tarquinio licet quaedam

quasi diluculo e fragmentis dispicere, uelut aduentum eius Romanam et omen in itinere obuiam factum (I. II), regnum post Ancii obitum a populo in illum delatum (III. IV): denique mortui regis funera (VIII. IX). Atque omen quidem Liuius uidetur non sine Ennii quadam imitatione narrare I 34 ad Ianiculum forte entum erat: *ibi ei carpento sedenti cum uxore aquila suspensis demissa leniter alis pilleum aufert, superque carpentum cum magno langore uolitans rursus uelut ministerio diuinitus missa capiti apte eponit: inde sublimis abit.* In quibus adeo uersus quosdam Cleicus ad Liuii l. I. odoratus est, sic fere recipiendos: *Iouis les Caelo suspensis demissa est leniter alis: Aufert ille apicem uoluit, apteque reponit. Inde sublimis abit.* Ad hoc autem prodigium: *I olim de caelo laeuum dedit inclutus signum* refertur probabilius, opinor, quam cum editoribus ad Seruii Tullii uisa: nec habet *olim* particula, quam in uim ac notionem tum uoculae surparunt Plautus Mil. glor. 2 al. et Horatius Sat. II 3, 60. Nec tamen Ilbergio adsentior, qui Plauti Persae u. 251 *Ioui pulento incluto* confisus ab Ennio quoque hoc loco *inclutum Ioem* dici opinabatur. Ego cum haec Petronii Halosis Troiae . 176 *haec ubi personuit, de caelo Delphicus ales Omina laeta edit pepulitque meatibus auras* confero, uersum illum malo de uero alite efferri. De bono Anco (fr. III) cf. Niebuhrius Hist. Rom. I 392 sq. Tarquinius occisus lauatur ab uxore (VIII), uam bonam feminam dicit poeta, ut Cicero Phil. III 6 *tua coniux bona femina*. Cf. Beckeri Gall. I 276. Funus Tarquinii effertur et facies et candelas, siquidem hoc significat uersus *produnt muli, tum candida lumina lucent* (IX), in quo *lucent* actiue esse accipiendum, monuit Columna conl. Plauti Cas. I 30 et Curcul. I 1, 9. De eo funerum genere uide ueterum testimonia in Jahnii ad Persii Sat. III 103 commentario. De tribus, quae praeterea ad Tarquinium ascripsi fragmentis, ipse uideo rem esse uisum ambiguam: quae licebat, ut incerta eius libri, segregare a reliquis: nunc Tarquinio ascribo, cum non incommode ad Tarquinium referantur et commodius paulo quam ad Seruium Tullium, quo alia quam res bellicas poeta, ni fallor, exposuit. Cf. Niebuhrius Hist. Rom. I 406. Et fr. V quidem nescio an uici-

nae Latinorum gentes dicantur, quas illi contra Tarquinium bel-
laturi ascuerant: conl. Dionysio Halic. Antiq. Rom. III 51 p.
550 Reisk. *Λατίνοι . . . ἐψηφίσαντο τὴν τε οἰκείαν δύναμιν ἐξ
ἀπάσης πόλεως ἐξάγειν, καὶ τῶν πλησιοχώρων ἑθνῶν τὰ
κράτιστα παρακαλεῖν.*

Etruriam Romanis plene subactam cecinit poëta, ut e fr.
VI conligitur. Quod quidem non Romani ducis uerba continet:
immo ita Etruscorum princeps milites suos propter imminentem
Etruriae ruinam adhortari uidetur. At hoc Etruscōrum bellum
Ennius Tarquinione an Seruio Tullio ascripserit, obscurum. Liuius
quidem Tarquinium cum Etruscis contendisse non tradit: Diony-
sius autem Halic. III 59 p. 565 Reisk. Etruscos complures an-
nos contra Tarquinium bellum gessisse narrat, ac tandem gra-
uissimo proelio ad urbem Eretum infelicitè commisso in ditio-
nem Romanorum se tradidisse. Hanc memoriam, in qua cum
Dionysio consentiunt Florus I 5, 5 et Orosius II, 4 (cf.
Schweglerus Hist. Rom. I 671), si Ennius secutus sit, hoc
proelium aptam uideatur illi uersui occasionem dare. Verum
idem Dionysius IV 27 p. 707 Reisk. longinqua, quae Seruius
Tullius contra Etruscos gesserit, bella enarrat: Liuius I 42 unum
Seruii 'cum Veientibus aliisque Etruscis' bellum leuiter memorat,
e quo 'fuso ingenti hostium exercitu' uictor ac rex Romam redierit.
Tertium denique fragmentum (VII) non in unius pugnae narra-
tionem quadrare apertum est.

De Seruio Tullio restant omnino duo uersiculi, quorum alter
(X) et integritatem et certiore sedem Martini Hertzii emendationi
debet, altero (XI) Dianae templum Seruio auctore a Latinis una cum
Romanis Romae factum significari mihi uidetur, ut uidebatur Il-
bergio, conl. maxime Liuius I 45 *auctu ciuitate magnitudine urbis,
formatis omnibus domi et ad belli et ad pacis usus, ne semper armis
opes acquirerentur, consilio augere imperium conatus est, simul et
aliquod addere urbi decus . . . saepe iterando eadem perpulit tan-
dem, ut Romae fanum Dianae populi Latini cum populo Romano
facerent.*

Relicui uersus ex ultimi regis narratione deprompti sunt:
ac gubernator (siue auriga) fr. XII nescio an ille designetur,

qui Seruii cadauer in uia prostratum adhortante Tullia transuehere non abhorruit. Cf. Liuius I 48. Ouidius Fast. VI 605 *corpus ut ispezil, lacrimis auriga profusus Restituit. hunc tali corripit illa sono: 'Vadis, an expectas pretium pietatis amarum? Duc, inquam, inuias ipsa per ora rotas!' Certa fides facti.* Fr. XIII, quod heroi uersus formam Ilbergio acceptam refert, probabiliter ille ad Tarquinii res refert. Qui cum somnio eo, quod e Bruto Accii Cicerone de diu. I 22, 44 (Ribbeckii Trag. Lat. rel. p. 238) tradidit, perterritus esset, coniectorebus qui ut apud Accium illi Ribb. l. l. p. 239) uisum in malam partem interpretati essent potuit in hanc sententiam *aliquot somnia uera esse, at omnia non esse necesse* respondere: nisi Tulliam uel alium nescio quem Tarquinium angore percussum hoc dicto consolatum esse mauis. Sequitur calamitas Lucretiae: hoc quem Charisius II p. 181 P. tradit uersiculo *tibi uita Seu mors in mundo est* (inc. sed. XI), extus Tarquinius adloqui Lucretiam uidetur, conl. Liuius I 58 *ace Lucretia' inquit; 'Sex. Tarquinius sum; ferrum in manu est; moriere si emiseris uocem'*. Eodem refero fr. XIV et XV: *ac ares quidem percommode Lucretia dicitur, domi attemptata, implorare eandemque deos de innocentia antestantem in caelum ellis fulgentibus aptum suspexisse crediderim.* Vnde consequens est, ut eorum uersuum ordo inuertatur.

Quarti annalis qui notam praeferat unus hodie extat a Macrobio Sat. VI 1 p. 499 Jan. traditus uersiculus: *Romani scalis mma nituntur opum ui* (V): e quo tantum abest ut de argumento libri coniecturam capere liceat, ut ne de tenore quidem si ille accommodatus sit quicquam adfirmarim confidentius. Liuius cito qui IV 59 de Anxuris urbis expugnatione *ad quem tumultum inquit obstupefacti qui aduersus Fabium urbem infimam tuebantur eum dedere scalas admouendi: plenaque hostium cuncta erant,* de num in enarrata eius urbis obsessione Enniana sedem uersus nanciscatur: ut ante fr. III de quo infra dicam conlocandus sit. At in quam urbis alicuius oppugnatione tali uersus

Ennius non potuit? Ne fines quidem huius annalis certius ni possunt: ab initiis rei publicae eum exorsum esse, rerum grandiarum progressu exigitur. Ac primum in hunc librum bel-

lum Porsenae incidit. Horatium Coclitem enim, non qui uulgo credebatur e trigeminis unum, hic uersus *hic occasus datust: at Oratius inclutus saltu* (I) designat. Qua enim ratione ille Horatius saltu inclutus dicatur, quod epitheton mirum quam bene Coclitis conueniat? Atque haec ratio penes me praeualet Festi testimonio, qui e II, non cui uindico e IV adfert fragmentum. Numeri emendatione egebat etiam quod II ascripsi. E II enim annali traditur fragmentum, quod Ilbergius uidit Mucii Scaeuolae uerba, a matre semet non spretum iri confidentis, continere. Anxur Volscorum urbem expugnatam Liuius IV 59 perhibuit (*oppidum uetere fortuna opulentum tres exercitus diripuerunt*): quam rem Ennium tetigisse potius quam explicatius narrasse crediderim: quamquam e frustulo *Vulsculus perdidit Anxur* (III) nihil conligitur. Ceterum Liuius eandem urbem etiam posteriore obsidione uexatam tradit: cf. V 8. 12. 13. In idem fere tempus (Anxur enim a. u. c. 349 expugnatum est) solis defectus cadit, quem Ennium in annalibus notasse Cicero de re publica I 16, 25 testatur (IV). Cf. Niebuhrium Hist. Rom. I 279, qui subtiliter, quapropter *lunam et noctem* obstitisse soli Ennius dicat, explicuit, quamquam ne nunc quidem mihi incredibile est ad *nox* uocem aliud uerbum fuisse proximo uersu adiectum, omissum a Cicerone, qui satis habebat finem uersus adferre. Illud autem ineptum, quod Osannus ad Cic. l. l. anni et diei notas poetam non in ipsos uersus inmiscuisse sed margini, quo progredientem paulatim narrationem semper notata tempora comitarentur, adpinxisse opinatus est. Annum quidem quem Cicero notauit CCCL non ex Ennio, cuius temporum descriptio a uulgari, quam Cicero sequitur, longe, ut uidimus, distabat, sed e maximis annalibus hausit. Ennius quo modo annum illius solis defectus significarit, nescitur: quod autem semel accurate diem annumque descripsit, inde noli quicquam de constantia in ea re quadam conligere, quam mihi quidem, quod supra tetigi, nullam fuisse persuasum est. Denique huic libro uindico bellum Gallicum: quod bellum quo fragmento significari uolui (VI) illud a Macrobio Sat. I 4 p. 26 Jan. e septimo annali citatur. Ac firmare Merula bonum testimonium fraude sua studuit: quam Hu-

ius excussit. Sed is quod nimium confusus Macrobio in VII nnali uersus adposuit, non laudo. Nam ut poëta in eo libro raeter Punicum bellum etiam Gallicos tumultus, de quibus olybius narrat II 23 sqq., tetigerit, tamen quam in illo bello alli obtinuerint arcem ego nullam inuenio. Qua re lenem emenationem numeri adhibeo et e VII in IIII translatis uersibus Romae rcem a Gallis a. u. c. 365 occupatam significari statuo. Nec bstat admodum, quod Ennius seorsim a Liuiο aliorumque memoria uigiles ab ascendentibus Capitolium Gallis cruentari tradit. empe hoc leue est, atque alias grauiōres a ceteris Ennii differentias alibi tetigimus. Denique fragmenta incerta dum de oc libro excutio, duo obtigerunt (inc. sed. XIII et XIV), quae l hanc Romae obsessionem reuocentur; quorum illud editor ipsiensis sensit hac occasione apte potuisse efferri, quarto demo autem Ilbergius uoluit Camillum patrem designari; non epte: quamquam lubricum est iudicium de uersu, quem ego ultum abest ut iam perpurgatum habeam.

Septem uersuum, qui nunc quintum annalem conficiunt, iattuor adferuntur e quinto, sed ei ita comparati, ut aegre e eius libri argumento coniecturam patiantur. At hoc rerum dine aequabiliter progrediente suadetur, eum librum maxime Samniticis bellis uersatum fuisse. Vnde certior sedes huic ersui contingit, de Samnitibus, ut Acro in Hor. Ep. II 2, 97 onet, elato *bellum aequis manibus nox intempesta diremit* (II). uae res inlustratur a Liuiο (VII 33), ibi ubi de primo bello mnitico dicit *itaque Romani, cum et fluere iam lassitudine uires ntirent et diei haud multum super esse, accensi ira concilant se hostem. tum primum referri pedem atque inclinari rem in fugam paruit; tum capi, occidi Samnis; nec super fuissent multi, ni ox uictoriam magis quam proelium diremisset*. Sed ne e quidem satis confidenter suum huic uersui locum adsigno: non inus enim ei rei conuenit altera eiusdem Liuii de tertio bello mnitium narratio (X 12): *pugnatum maiore parte diei magna utrim-e caede: nox incertis, qua data uictoria esset, inter- enit*. Rebus Samniticis inseri etiam primum huius libri fragmen- m uidetur. Quo ego, fauente sententiae Liuiο VII 10, T. Manlium

agnoscere uidebar, ut Ilbergius agnouit, eum qui in prouocantem superbius Gallum inuadit: quamquam non nescio alterum, cui hunc uersum accommodes, certamen singulare in promptu esse, illud, quò Torquati filium cum equite Tusculano congressum esse Liuius VIII 7 perhibuit: *mouet ferocem animum iuuenis seu ira seu detrectandi certaminis pudor, seu inexsuperabilis uis fati: oblitus itaque imperii patrii consulumque edicti praecepta ad id certamen agitur.* Quod si praetuleris, primi et secundi uersuum ordo inuertatur necesse est. Illi quam ego secutus sum sententiae sin astipularis, ex incertis huc addere fragmentum licebit (inc. sed. XV): quo detruncatum ab Manlio Galli caput depingatur. De eo certamine Claudii Quadrigarii narratio, quam multis nominibus Niebuhrius Hist. Rom. III 88 Liuiana inferiorem iudicat, per Gellii industriam (IX 13) ad nos permanuit. Claudius igitur haec ibi: *ubi eum euerit, caput praecidit, torquem detraxit eamque sanguinolentam sibi in collum inponit.* Ad eundem rerum tenorem, licet nexum non certius definiam, pertinet, ni fallor, hoc quoque frustulum *aquast aspersa Latinis* (III). Quod Ilbergius inlustrari Liuii narratione quae est sub initium libri octauì opinabatur. Samnites enim, postquam primo cum Romanis debellatum est, a Latinis Campanisque sollicitantur: de eo legati Samnitium Romae conquesti sunt: anceps a Romanis responsum datum: quod ‘Campanos metu abalienauit, Latinos uelut nihil iam non concedentibus Romanis ferociores fecit’ (VIII 3). Hoc enim significare putat poëtam, cum aquam aspersam esse Latinis dicat, eos superbiores euasisse. Verum is sensus differt non nihil ab eiusdem locutionis usu Plautino, quem e Bacch. u. 247 cognoscas. A quo quod Kochius Exerc. crit. p. 12 distare dictum Ennianum arbitratur, opinio eum fefellit. Ergo haec est uersiculi sententia, Latinis trepidantibus ac timidis redditum esse nescio quo casu animum. Cum Plautino enim *asperisti aquam* conuenit, quod perapte contulit Erasmus Adag. p. 572, Terentii *reddidisti animum*: cf. Plauti Truc. II 4, 15. Cuius quidem sententiae in illo ferocissimo Latinorum bello occasio deesse non potuit. Non ita multo post Campanis ciuitas datur, quod Liuius narrat VIII 14: *Campanis equitum honoris*

ausa, quia cum Latinis rebellare noluisse ... *ciuitas sine suffragio* *ata*. Sed inde ne nimis certo hanc fragmento IV sedem ad-
 ignes, prohibent haec Liuii e libro XXIII 31 uerba *et de*
recentis equitibus Campanis, qui in Sicilia cum fide stipendiis eme-
itis Romam uenerant, latum ad populum, ut ciues Romani essent
 a. u. c. 537). Verum ne fides quidem probatur mihi uersus,
 uem pro spondiaci exemplo procliui opera Censorinus fragm.
 14 p. 93 Jahn. effingere potuit: ut Diomedes efflaxit p. 494.
 95 P. Nec uero reliquos ex hoc genere uersus, quos nemo
 status est Ennii esse, ad hunc poetam confidenter ascribo;
 raeter unum (I fr. XXXI), quem ad suum auctorem Atilius For-
 matianus p. 2691 P. (340 G.) rettulit. Sed illi Censorini,
 uod ad Ennianos admissus est, fauet non nihil, quod Vergilii
 ucretique uersibus tertius adiectus est. De fragmento V
 icio nunc Ilbergii et meam, quam olim probaui, coniecturam,
 omanos significari in furculis Caudinis sub iugo exeuntes. Nec
 nim placent 'lacrimantes' milites Romani, placerent maerentes,
 mutescentes: lacrimantes uidentur mulieres potius liberique
 pugnatæ nescio cuius urbis nominari: displicent etiam 'mise-
 ntes' illa occasione Samnites, quos Liuius IX 6 prodit a mi-
 ratione longius afuisse. Denique incertus haereo de duobus,
 i restant, uersiculis VI et VII: quorum ille de oppugnatione
 pidi effertur: quamquam quod oppidum dicam prae aliis nescio.
 c potest, quoniam de Samniticis bellis in hoc libro agitur, ad
 ceriae expugnationem, quam Liuius VIII 13 narrauit, perti-
 re. Septimo Merula flumen Lirim et urbem, quam percurrat,
 nturnas significari censebat. Ac de Liri, cuius in hoc libro
 ultiplex esse commemoratio potuit (cf. Niebuhrius in scholis
 ademicis de geographia antiqua p. 453), non inepte cogitauit,
 quo Horatius Carm. I 31, 7 *Liris quieta mordet aqua tacitur-*
s amnis. Cf. Niebuhrius l. l. p. 340 et 450.

CAPVT III

In his quattuor libris, de quibus cap. II egimus, per amplos
 tus ac lacunas quasi incerto uestigio erranimus. Sexti annalis

narrationem per fila quaedam retexere atque poëtae uim et ingenium sentire sinunt fragmenta. Ergo ex mea, quam Merula praeiuit, dispositione huic libro Pyrrhum licebit inscribere. Pyrrho enim, nec uero aliis rebus praeter Pyrrhum hic liber dicatus est: licet uersum, qui ipsum Pyrrhi nomen, uel Burri more Enniano, exhibet (V), e quinto Nonius p. 226, 30 laudauerit, nec diligens ipse grammaticus, nec a librariis tractatus diligenter. Cuius tamen auctoritate nisus Niebuhrius in scholis acad. de historia Romana (I 23) quintum annalem, non sextum, Pyrrho ascribit: at Niebuhrii annalium dispositio uniuersa uereor ut dedita opera instituta omnium fragmentorum consideratione nitatur. A qua cur in aliis libris discesserim, alibi dicam: in Pyrrho quod Niebuhrium non sequor, cum testis, quem Nonii testimonio oppono, Festus me moueat, qui p. 169 M. fr. IV, quod cum illo perquam probabiliter Merula coniunxit, e VI annali citauit: tum firmat rationem, quod etiam relicua, quae quidem adferuntur e sexto, fere sua sponte se huic argumento accommodant. Porro quidquid de quarto quintoque libro statuatur, in quibus ego non uereor ut disponendo multum a uero deflexerim, a septimo bella Punica incohari satis certa, quae infra explicabo, indicia monstrant.

Exorsum esse librum ab eo quem primum posui uersu, Cicero apud Quintilianum VI 3, 86, licet editores non uiderint, non obscure prodiderat. Vnde colorem duxit is, a quo Lucretius quintum de natura rerum incepit, *quis potis est dignum pollenti pectore carmen Condere?* Cf. etiam Ausonius Mos. 298 *quis potis innumeros cultusque habitusque retexens Pandere tectonicas per singula praedia formas?* Ergo huic libro peculiare quoddam prohoemium non defuit, ut praeter primum septimo, decimo ac, nisi me fallit coniectura, etiam sexto decimo et duodeuicesimo. Sed his libris dum uindico exordium, ceteris non abiudico: nisi quod indicium, quo adiuuem suspicionem, nullum inuenio. E consessu quodam deorum residuum uidetur fr. II: qualem consessum difficile est diuinare, cui maxime parti poëta admiscuerit. Sic potuit uel in media pugna aliqua deorum auxilium, quo alterutri parti feliciter uerteret certamen, ascisci. In re incerta ad principium libri uersum ascripti, quem admodum Homerus

on numquam in ipsis librorum initiis deorum contionem ex-
 andit. Cf. Il. Δ 1 sqq. Θ 1 sqq. Meo periculo fr. III in hunc
 brum intuli: quo Postumium agnoscere uidebar, qui legatus ad
 arentinos missus, cum ludibrio ab illis habitus obsceneque in-
 ultatus esset, atra maleque ominata ('obscena' quae dicit
 poeta: cf. Forcellinus s. u.) uerba profatus est *γελᾶτε ἕως ἔξεστιν*
αἶν, ἄνδρες Ταραντῖνοι, γελᾶτε· πολὺν γὰρ τὸν μετὰ ταῦτα χρό-
νον κλαύσετε . . . καὶ ἵνα γε μᾶλλον ἀγανακτήσητε, καὶ τοῦθ'
αἶν λέγομεν, ὅτι πολλῶ τὴν ἐσθῆτα ταύτην αἵματι ἐκπλυνεῖτε.
 onysius Halic. Exc. XVII 8. Cf. Zonaras VIII 2 p. 106
 . Bonn. Indicto bello Tarentini 'Graium hominem, regem,
 mine Burrum' arcessunt (IV. V): qui 'cum imperium orbis
 itaret et Romanos potentes uideret', Apollinem de incepto
 consuluit. Eius auctoritate ancipiti et ambigua imprudenter
 tus (VII. VIII) 'cum totis uiribus Epiri Thessaliae Macedoniae
 ognitisque in id tempus elephantis' in Italiam aduenit. Cf.
 rus Epit. I 13 p. 22 Jahn. Ac Pyrrhi elephantos eo uer-
 lo quem de elephantis elatum Seruius in Aen. IV 404 tes-
 it *il nigrum campis agmen* (inc. sed. XVII) dici conicias.
 rthus autem cum iuuentutem Tarentinam insolentem antea mi-
 ie ad arma cogeret eamque inuidiam 'satellitum quorundam
 iorum intemperies' augeret, inde Tarentinorum ciuium taedia
 querellae occultiores ortae: *ἀπείπε δ' αὐτοῖς καὶ πρὸς συμπό-*
καὶ κώμους ἀθροῖζεσθαι, καὶ τοὺς νεωτέρους ἐν τοῖς ὅπλοις
εἶσθαι ἐκέλευεν ἢ διημερεῦειν κατὰ τὴν ἀγοράν. ὥς δέ τινες
όμενοι τούτοις ὑπεχώρησαν, φρουροὺς ἐκ τῶν οἰκείων κατέστη-
ῶστε μηδὲνα ἐξιέναι τῆς πόλεως. οἱ δὲ τούτοις τε καὶ τῇ
γλῆα τῶν τροφῶν βαρυνόμενοι . . . μετεγίνωσκον δεσπότην καὶ
συμμάχον τοῦ Πύρρου πειρώμενοι. Zonaras VIII 2 p. 109
 Bonn. Cf. Plutarchus Pyrrhi c. 16 et Appianus Exc. Samnit.
 igitur refero fr. VI, quod posterius septimo octauoque po-
 debebam. Romae interea, quod conditio rei exigebat,
 ratus, ut Florus Epit. I 13 p. 22 Jahn. ait, horribilis: de quo
 o plura Orosius IV 1 tradit: *bellum ingens exortum est* (Taren-
 a dicit). *Romanos qui quantique hostes circumstrepere perme-*
s ultima adegit necessitas proletarios quoque in arma cogere,
 NIVS.

*hoc est eos qui in urbe semper sufficiendae prolis causa uacabant militiae ascribere. Cum Orosio conuenit Augustini de ciu. dei III 17 narratio, qui ubi res quae bello Tarentino proxime antecede-
bant perstrinxit, tum uero inquit tam multa bella ubique crebruerunt, ut inopia militum proletarii illi, qui eo quod proli
gignendae uacabant ob egestatem militare non ualentes hoc nomen
acceperant, militiae conscriberentur: accidit etiam a Tarentinis
Pyrrhus rex Graeciae tunc ingenti gloria celebratus Romanorum
hostis effectus est. Nec tamen, cum Orosius sua ab Augustino
mutuatus uideatur, multum ei consensui tribuo: Augustinus uero
fere non dubito quin in ea re auctoritatem Liui sequatur: ad
quem magnam partem eorum quae ibi narrat Augustinus redire
e Liui XI et XII periochis conligitur. Quam ob rem si alia
non accederent, sufficeret haec Augustini memoria, ut eos
quibus proletarios in praesidium urbis armatos narratur uersus
Ennianos (IX) in hoc loco reponeremus, quo eos rettulisse iam
Freinshemius Supplem. Liu. II c. 22 uidetur. Verum succurrit
tertium de proletariis ad militiam uocatis Cassii Heminae testi-
monium apud Nonium p. 67, 22 *Cassius Emina annali lib. II:
tunc Marcus praeco primum proletarios armavit. Insidentem uerbis
labeculam infeliciter Marius primum consul emendando Freins-
hemius ad Flor. III 1, 13 temptauit. Maculam abstersit leni
manu Lipsius Ant. lect. IV 17. V 22 in hunc modum: Marcus
praetor: illud praetermisit, quem Marcium uellet intellegi. Ipse
dum circumspectio, ad quem ea pertineat memoria, incido in Q.
Marcium Philippum, qui a. u. c. 472 cum L. Aemilio Barbula
consul fuit. Quorum hic 'qui iam in Samnium ad exercitum pro-
fectus fuerat', ubi Romae bellum cum Tarentinis decretum est,
in agro Tarentino castra ponere iubetur. Cf. Dionysius Halic. Exc.
XVII 10. Zonaras VIII 2 p. 106 ed. Bonn. *Igni ferroque,
Orosius inquit, uastat omnia, plurima expugnat oppida: ac simi-
liter Zonaras l. l. τὴν χώραν αὐτῶν ἐλεηλάτει καὶ ἐφθειρεν. οἱ
δὲ ἐπεξῆλθον μὲν, ἀλλ' ἐτράπησαν, ὥστε τοὺς Ῥωμαίους τὴν τε
χώραν αὐτῶν ἀδεῶς πορθεῖν καὶ τινὰ χειρώσασθαι φρούρια.*
Quare uide an ad Aemilium possit uersus deque totondit agros
laetos atque oppida cepit (inc. sed. XXXVII) pertinere: quam-**

quam, quod infra dicam, etiam alia eius uersus sedes in promptu est. Paulo confidentius, quoniam ex hoc annali citatur, id idem belli Tarentini quasi prohoemium fr. X reuoco, ut in subitis quales Aemilius fecit praedationibus locum nanciscatur uum. Sed ibi dum Aemilius uersatur, Marcius rebus, ad quas missus erat, Etruscorum nondum peractis Romam redit accitus uidetur a senatu, qui 'expectatione Pyrrhi sollicitus praesidia undique conquirebat' (cf. Freinsheimii Supplem. Liu. II 21): triumphat de Etruscis (a. u. c. 472 K. April.), ac deinceps rebus custodiam moderatur, primum consul, quando nondum praerierat annus consularis, postea (a. u. c. 473) praetor: ut non eorsum a nostra sententia Cassius Hemina a praetore Marcio conscriptos proletarios tradiderit*). Fauet sententiae quod Zorras VIII 3 p. 110 ed. Bonn. misso contra Tarentinos Laeuino urtem copiarum in urbe relictam commemorat; eam haud dubie, iam Marcius praetor regebat: de Rufino dictatore Niebuhrius agitat III 579 nescio quo iure. Consules certe qui Marcio Emilioque successerunt, uterque in castra profecti erant: Laenus, uti dixi, contra Tarentinos, Ti. Coruncanius in desertam Marcio Etruriae prouinciam: unde et ipse post pugnae Heraeensis infelicem exitum ad praesidium urbis reuocatur. Cf. Zorras VIII 4 p. 114 ed. Bonn. Post pugnam Heracleensem Pyrrhus 'interemptos cremauit captiuosque indulgenter habuit sine pretio restituit, missisque legatis in urbem omni modo missus est ut facto foedere in amicitiam reciperetur.' Ex hac ori (Epit. I 13 p. 24 Jahn.) narratione proximorum fragmentum (XI—XVII) nexum progressumque licet animo informare. fr. XI Columna multa, de qua infra delibau i quaedam, doctrina instrauit: quo pertinerent uersus nec ipse nec Merula aut editor siensis persensit: de classe enim sub initium belli Punici a

*) Hinc adparet secundi annalis Heminae fines aliquanto longius produdos esse quam a Schweglero factum uideo Hist. Rom. I 87. Nec obabile uidetur Heminam primo annali urbium Italicarum origines asse, secundo omnes res inde a Romae primordiis usque ad exitum Tarentini comprehendisse, tertio quartoque bella Punica enarrasse.

Romanis extracta cogitant: qua re Merula, qui a septimo, non ut Columna a sexto, ea bella incipere statuit, mutato numero in eum librum transtulit fragmentum. Quo quid Ennius exornarit, potuit cum is quem ipse secutus est Homerus, tum relicui qui simile uersuum ornamentum adhibuerunt poëtae posteriores docere. Itaque Homerus ait, ibi ubi in funere Patrocli uersatur (Il. Ψ 114) οἱ δ' ἴσαν ὕλοτόμους πελέκεας ἐν χερσὶν ἔχοντες Σειράς τ' εὐπλέκτους · πρὸ δ' ἄρ' οὐρῆες κλον ἀντῶν· Πολλὰ δ' ἄναντα κάταρτα πάραντά τε δόγμαί τ' ἤλθον. Ἀλλ' ὅτε δὴ κνημοὺς προσέβαν πολυπίδακος Ἴδης, Ἀντίκ' ἄρα δρυὺς υψικόμους ταναήκει χαλκῷ Τάμνον ἐπειγόμενοι· ται δὲ μεγάλα κτυπέουσαι Πίπτον κτλ. Quo artificio bis usus est Vergilius, et de sepultura Miseni Aen. VI 179, quem locum cum Ennianis uersibus Macrobius Sat. VI 2 p. 513 Jan. composuit, et de rogo Pallantis (Aen. XI 134): *per siluas Teucri mixtique impune Latini Errauere iugis. ferro sonat alta bipenni Fraxinus: euertunt actas ad sidera pinus, Robora nec cuneis et olenlem scindere cedrum. Nec plaustris cessant uectare gementibus ornos.* Neque ab ea forma principum poëtarum usu quasi sancita aut Silius X 529 de Aemilii Pauli (*sparsoque propinquos Agmine prosternunt lucos, sonat acta bipenni Frondosis silua alta iugis* e. q. s.) aut Statius Thebaide VI 90 de Archemori funere (*sternitur extemplo ueteres incidua ferro Silua comas* e. q. s.) deflexit. Itaque noli dubitare, quin Ennii quoque uersus illi ad rogum in eo proelio caesorum pertineant, quos Pyrrhus tam suos quam Romanos concremari iussit. Cf. Florus l. l. *interemptos cremauit* et Eutropius II 6 *caesos sepehuil*. Niebuhrius Hist. Rom. III 559. Post eam pugnam Pyrrhus memorabilem quam Orosius IV 1 conseruauit inscriptionem (XII) in templo Iouis Tarentini adfixit. Dein legati, inter quos Fabricius, de redimendis captiuis ad Pyrrhum mittuntur: redditi sine pretio (XIII) 'redinunt in patriam', ut ait Ennius (inc. sed. XVIII): quamquam de eius sede uersiculi nihil adfirmo confidentius. Liberatos autem sine pretio captiuos Liuius quoque, cuius narratio e periocha XIII, e Floro (I 13 p. 24 Jahn.) Eutropio (II 7) Aurelio Victore (de uir. inl. 35) hauritur, et Dionem secutus Zonaras VIII 4 p. 116 ed. Bonn. perhibuerunt. Contra Dionysius, si-

quidem ab eius auctoritate Appianus Exc. Samn. X et Plutarchus Pyrrhi c. 20 pendent, ita tradit, non redemptos esse captivos, sed ad Saturnalia tantum celebranda cum legatis Romam misisse eo pacto, ut nisi interea pax a Romanis constitueretur Pyrrhi castra reuenterentur. Cf. Niebuhrius Hist. Rom. III 586. Sed idem Dionysius (Exc. XVIII 7) et qui illum secuntur Appianus Exc. Samn. et Plutarchus, id quod cum illa re cohaeret fortissime, post inritam demum Cineae legationem Fabricium de dimendis captiuis missum esse commemorant. Non item Ennius, si quid de Ennio licet ex Liuii memoria colligere: quem in periocha XIII tum Eutropius (II 12) persuadent Cineae legationem altera Fabricii posteriorem exhibuisse. Nec denegata non a Romanis pace Pyrrhum credibile est dimisisse sine pretio captiuos: contra illud etiam repudiatis Cineae conditionibus prout consilio egit, quod captiuis cum redeundi necessitate interea pax fieret Romam proficisci permisit. Qua re cum eam redeundi conditionem ab Ennio alienam esse et ex ipsis uersibus (III) adpareat, et indicetur ab eo cui luculentum fragmentum habemus, Cicerone (de off. I 12, 38: cf. Niebuhrius Hist. Rom. 586): inde consequens est, ut apud Ennium ei rei inritam Cineae legationem non antecessisse arbitremur. Liberatis igitur captiuis Pyrrhus Cineam oratorem, quo de uide quae egregie Niebuhrius Hist. Rom. III 562 exponit, Romam misit de pace. Romanos, cum iam in eo essent ut ratas haberent condiciones Pyrrhi, ab eo consilio Appii Claudii oratio reuocauit: ex qua ratione, cuius speciem ex Niebuhriano exemplo (Hist. Rom. III 562 sqq.) animo concipias, duo restant frustula Enniana (XIV. 1-2): quorum alterum (XIV) in sua Appii oratione reddidit Niebuhrius. Qua re sine pace redit orator (Cineas haud dubie) et Pyrrhum refert (XVI): in cuius mentem adprime conuenire mihi non est uersus: *ast animo superant e. q. s.* (XVII). Ni mirum uidebitur ait Cineas primi proelii calamitatem spernere animoque sperantes ad experiendam porro belli fortunam propensiores non ad pangendam pacem esse. Cui Pyrrhi Cineaeque consilio licet fortasse etiam hunc uersum *qui uincit non est uictor uictus fatetur* (inc. sed. XXXV) adcommodare, siue hoc

Pyrrhus dicit siue Cineas, uictoriam scilicet Heracleensem non fuisse uictoriam, quoniam Romani se uictos non faterentur.

Asculi pugnam unum significat indicium de Decio, ut mihi uisum est, nepote, qui apud Ennium patris auique exemplo dis manibus se deuouerit. Quam rem notum est a nullo scriptore memorari praeter Ciceronem (Tusc. I 37, 89. de fin. b. et m. II 19, 61: cf. Freinshemii Supplem. Liuii III 42): quem Niebuhrius Hist. Rom. III 592 perquam probabiliter eam memoriam ex Ennii annalibus hausisse arbitratur. Vt nihil obstat quo minus has preces quas fr. XVIII refert Decii esse existimemus.

Restant tria fragmenta (XIX. XX. XXI), quae fere non dubito quin e rebus ad Beneuentum gestis deprompta sint. Ita enim Plutarchus de Pyrrho ad castra Romana proficiscente c. 25: *σπεύδων οὖν ὁ Πύρρος ἐπιθέσθαι τοῖς, πρὶν ἐκείνους ἐπελθεῖν, ἄνδρας τε τοὺς κρατίστους καὶ τῶν θηρίων τὰ μαχμώτατα λαβὼν νυκτὸς ὥρμησεν ἐπὶ τὸ στρατόπεδον. περιόντι δὲ αὐτῷ μακρὰν καὶ δασεῖαν ὕλαις ὁδὸν οὐκ ἀντέσχε τὰ φῶτα καὶ πλάναι τοῖς στρατιώταις συνέτυχον· καὶ περὶ ταῦτα γινομένης διατριβῆς ἥ τε νύξ ἐπέλιπε καὶ καταφανῆς ἦν ἅμ' ἡμέρας τοῖς πολεμίοις ἐπερχόμενος ἀπὸ τῶν ἄκρων, ὥστε φόβον πολὺν καὶ κίνησιν παρασχεῖν.* Cf. Niebuhrius Hist. Rom. III 608. Ei Plutarchi narrationi non habeo quod ad commendandam illorum uersuum conlocationem aut sensum eorum aperiendum adiciam. In extremo libro illam a Cicerone de re publica III 3, 6 traditam M' Curii laudem egregiam adposui, non inprobabiliter opinor, si rerum in extremo maxime bello a Curio gestarum et ubertatem et granditatem respicias. Extulerit igitur illum uersum Ennius uel in enarrando triumphus eius quo 'non pulchrior ullus aut speciosior in urbem intrauit' (Florus Epit. I 13 p. 25 Jahn.) splendore ac magnificentia. Ac dum uirorum qui hoc bello claruerunt tam domi praestantiam quam militiae uirtutem aduerto: uel Fabricii memineris, 'qui difficilior ab itinere iusti et honesti quam a cursu suo sol auerti potuit' et eius *quem nemo ferro nec auro superare potuit* aliorumque: 'illorum temporum speciem amplexus animo uideatur poëta, cum moribus uirisque antiquis rem Romanam stetisse

nc. sed. XLI) praedicaret'. Freinshemius Supplem. Liuii III
: cf. 45.

CAPVT IV

Res Punicas Ennius tribus libris, nisi me fallit opinio, ab-
luit, quorum unum in primo, duos octauum et nonum in se-
ndo bello inpendit. Neque enim primum bellum praeteriit
mino, ut non potuit apte tam amplam tantaeque grauitatis
teriam praeterire praesertim in carmine perpetuo, quale an-
les fuisse uel nomen indicio est. Potuit in hoc bello com-
ndiosius uersari, ut exponeret res grauiore, leuiore aut
mitteret aut quantum nexui rerum seruiebat perstringeret: quo-
am in eo argumento non ita multo ante operosius Naeuius
aborarat. Nam Ciceronem non puto tantum re praestare quan-
m uerbo dicit, cum Ennium Naeuii causa 'omnia bella perse-
entem primum illud Punicum acerrimum bellum reliquisse'
emorat Bruti 19, 76. Cuius uerbis qui obtemperarit accurate
minem noui praeter Niebuhrium in scholis academicis de historia
mana I 24, et obtemperari eis uetant adeo quaedam quae hodie
per sunt fragmenta. Non dico eum uersum quo sine libri ac-
etae indicio Cicero de inu. I 19, 27 utitur: *Appius indixit Kar-
uginiensibus bellum* (IV), qui quidem si Ennii est non potest non
primum bellum Punicum pertinere. Cf. Zonaras VIII 8 p. 132
. Bonn. Polybius I 12 et praesertim Liuius XXXI 1. Nec
nis obdurescam aut in fr. VI, quod etsi ex octauo Ennii ad-
etur a Nonio p. 151, 25, mihi uixdum dubium est quin a
erula recte in hunc librum translatus sit: aut in fr. V Hugii
neficio, cum a Macrobio Sat. VI 1 p. 500 Jan. e sexto citetur,
ic annali restituto. Quod ille firmare potuit uel hoc Polybii
co I 19, 2: ἀναλαβὼν (Hannonem dicit) τὰ τε θηρὰ περὶ
ντήκοντα τὸν ἀριθμὸν ὄντα καὶ τὴν λοιπὴν δύναμιν ἅπασαν
οἴηγε κατὰ σπουδὴν ἐκ τῆς Ἡρακλείας παραγγέλλας τοῖς
ομαδικοῖς ἰππεῦσι προπορεύεσθαι καὶ συνεγγλᾶσαι τῷ
ρακι τῶν ἐναντίων ἐρεθίζειν καὶ πειρᾶσθαι τοὺς ἰππεῖς αὐτῶν
καλεῖσθαι· κἄπειτα πάλιν ἐκκλῖνασιν ἀποχωρεῖν, ἕως ἄν αὐτῷ
μυξωσι. Quo nissus ego ad initium belli rettuli uersum, quem

propter multiplicem in hoc bello Numidarum equitum usum (cf. Liu. XXI 29. 45) non nego etiam in alia parte eius libri haberi potuisse. Mitto nunc etiam fr. IX, quo infra reuertar. Quae certissimo indicio Ennium illud bellum nec praeterisse omnino nec nimis parce tractasse ostendunt, haec duo sunt e septimo annali adlata fragmenta (VII. VIII): quibus ut apertum est ita neminem editorum fugit naues regendi exercitia, qualia fere in limine belli rudes huius artis Romani instituerunt, depingi. Rem et confirmat et inlustrat Polybius I 21 in. οἱ δὲ τὰ πληρώματα συναθροίσαντες ἐδίδασκον ἐν τῇ γῇ καὶ πηλατεῖν τὸν τρόπον τοῦτον· καθίσαντες ἐπὶ τῶν εἰρεσιῶν ἐν τῇ χέρσῳ τοὺς ἄνδρας τὴν αὐτὴν ἔχοντας τάξιν ταῖς ἐπ' αὐτῶν τῶν πλοίων καθέδραις, μέσον δ' ἐν αὐτοῖς στήσαντες τὸν κελυστήν, ἅμα πάντας ἀναπύπτειν ἐφ' αὐτοὺς ἄγοντας τὰς χεῖρας καὶ πάλιν προνεύειν ἐξωθοῦντας ταύτας συνελθίζον, ἄρχεσθαι τε καὶ λήγειν τῶν κινήσεων πρὸς τὰ τοῦ κελυστοῦ παραγγέλματα. Qua re quod supra tetigi noli dubitare duobus istis tertium adicere id quod illis praeposui fr. VI. Quin ex hac Ennii narratione Vergilius colores quosdam in suam aliquam naumachiam desumpsit, siquidem Seruius Ennii memor, ut puto, Aen. V 114 haec adiōtauit: *Punico bello primum naumachiam ad exercitium instituere Romani coeperunt: postquam probarunt exterarum gentes etiam nauali certamine plurimum posse: ad quam rem in hoc certamine adhuc poeta*. Haec igitur indicia cum Ennium primum bellum Punicum non omnino praetermisisse persuadeant, tamen, ne Cicero nihil dixisse uideatur, illud tenendum est huius belli narrationem cum ab aliis rebus tum praesertim a secundo bello Punico multum breuitate discrepasse. Neque hoc ita inprobabile est. Etenim aliquam libri partem tribuit prohoemio, in quo non parce egisse ipsius poetae quam alibi notaui *φιλοντία* arguit. Ni mirum hoc agit, ut obtrectans Naeuii poësi, quam ab rudi Faunorum cantu fere non distare praedicat, sua merita laudibus extollat. Cf. 221—226: in quibus quod editores haec quae sunt *ante hunc* Ennium non de se sed de Naeuio efferre opinati sunt, Ciceronem Brut. 18, 71 nescio quam incogitanter inspexerunt. Gloriatum autem Ennius et iure gloriatur, quod primus heroos uersus quos *longos* (utrum hoc nexu an alibi non dirimo, inc.

ib. XXVI) uocabat arti adhibuit. Nam Naeuium non attigisse hexametros constat hodie non omnibus, sed plerisque: de qua re quam nunc non persequor quidquid iudicabitur, eos qui amquam Naeuiani laudantur hexametros ea aetate longe politiores esse persuasum habeo. Ab illis autem uersibus, inter quos Ciceronem non multa omisisse existimo, non magno interuallo dispertitum fuisse fr. II uidetur: quo eam 'dicti' peritiam sibi non per somnium sed labore ac studio contigisse proficitur. A quibus paulo longius aberat tertium e prohoemio superstes fragmentum, quo Ennius se ab obtrectandi libidine uidetur reuocare. Sed hos de sua Naeuiique poësi sensus Columna ac Merula oëtam in ipso limine carminis deprompsisse uoluerunt: ac potuit iam rem Ennius in primi annalis exordio attingere. Nunc, quod Cicero subindicat, ea ibi exposuit, ubi rationem reddebat, ut in primo bello Punico aliquantum a more suo narrandi decessisset (*scripsere alii rem e. q. s. fr. I*): qua opportunitate cum Naeuii carmen memoraret, iudicium de eo poëta adiecit. Qua re id iure editor Lipsiensis relictis auctoris sui uestigiis in septimo versus reposuit. Porro dum res ipsas hoc bello gestas breuiter restringit, occasiones quasdam inlustriores quibus latius oratio ageretur captauit. Ita uersibus quos Gellii N. A. XII 4 industria seruauit (X) speciem uiri nescio cuius qui Seruillii nicitia fruebatur cum studio adumbravit. Theodorus Hugius eadem inprobabile ducit, Ennium in tam compendiosa huius illi narratione mediae pugnae alicuius descriptioni eam copiose applicatam morum delineationem immiscuisse. At hic poëta cum magis abesset ab ea artis subtilitate, quae maxime in aequalitate partium conspicitur, tum hoc consulto instituit, ut ceteris quae Naeuius occupauerat summatim tractatis in deuerticulis quibusdam diutius uersaretur. Qua re ne illud quidem tam mirabile est quam Hugio uidebatur, quod splendidius a Seruillioustum nihil ad nostram memoriam peruenit. Etenim duos esse Seruillios geminos Cicero tradit (quaest. acad. II 18, 56, 84), Publium alterum, qui cum C. Aurelio Cotta bis consul fuit a. u. c. 501 et 505, alterum Quintum. Quorum de hoc uil comperi praeter nomen: ille utroque consulatu in Sicilia

res gessit non insigniores, sed quae Ennio ansam suae narrationis praebere possent. Cf. Zonaras VIII 14 p. 152. VIII 16 p. 159 ed. Bonn. Atque infra exemplo ostendam Ennium etiam alibi ubere exposuisse de rebus, quarum nos ualde exilem notitiam accepimus. Sed eam ob tenuitatem memoriae Hugius arbitrabatur Ennium non de illo Seruilio quem dixi sed de iuniore loqui, eo qui in pugna Cannensi fortiter pugnasse communique clade occidisse traditur. Cf. Liuius XXII 45. 49. Quod etsi fieri potuisse non nego, persto tamen, quoniam recedere nil cogit, in memoria Gellii qui XII 4 e septimo, non cui ille uindicat octauo annali fragmentum citauit: quamquam eorum occasionem uersuum certius definire per ea quae de Seruiliis perhibentur non licet.

Ad hoc bellum ascribo praeterea fr. IX, de quo nescio an e Gellii uerbis XVIII 5 *hos eum primum uersus perperam pronuntiantem audiuiimus: denique... proiciunt sese; neque multis postea uersibus additis celebrantibus eum laudantibusque omnibus discessit*, conligi debeat, non longe illud a fine libri afuisse: quem librum inde adparet non inter inferiores fuisse qui ad publicam recitationem deligeretur. Poterat autem uersus ille, siquidem bellum Punicum primum ad extremum librum pertinuit, uel in Xanthippi pugna locum habere conl. Polybio I 34 ἅμα δὲ τῷ τὸν Ξάνθιππον τοῖς μὲν ἐπὶ τῶν θηρίων παραγγεῖλαι προάγειν καὶ διασπᾶν τὰς τῶν ὑπεναντίων τάξεις, τοῖς δ' ἱππεῦσιν, ἐφ' ἑκατέρου τοῦ κέρατος κυκλοῦν καὶ προσβάλλειν τοῖς πολεμοῖς κτλ. Cf. Columna p. 72.

Verum si cui ne ea quidem quam exposui ratione materia sufficere uideatur, qua totus liber ceteris mensura non dispar expleatur, poterit ille in hunc librum initium quidem rerum Hannibalis relegare. Cui rei infra adparebit proximi libri reliquias non ob stare: nam quod ibi primum posui *Poeni stipendia pendunt* incerti nominis est. Contra commendari ea ratio leui septimi libri uestigio uidetur: quos enim poëta fr. XIII 'habiles gladios filo gracilentio' dicit, ei nescio an Hispanorum sint, de quorum armatura Liuius VII 10: *Hispano cingitur gladio ad propiorem habili pugnam*, et XXII 46: *Gallis Hispanisque scuta eiusdem formae fere erant, dispaes ac dissimiles gladii, Gallis praelongi ac sine mucronibus, Hispano punctim magis quam caesim adueto pe-*

re hostem, breuitate habiles et cum mucronibus. Ergo in hoc libro Ennius Hannibalis res quas in Hispania gessit usque ad ansitum Alpium cecinerit. Nam quod Hugius huic annali bella rae primum et secundum Punicum intercèssere, Illyricum Galicumque ascribi uoluit, mihi parum probabile est poëtam rerum micarum decursum interrupsisse, qui quidem gesta Philippi per aetatis demum illis bellis uno tenore deducenda incohauit: *ince Musa manu Romanorum induperator Quod quisque in bello ssit cum rege Philippo* (X fr. I). Praeterea uersus quibus Huius tumultus Gallicos significari statuit, nos ad quartum annum legauimus (fr. VI); alter autem, quo Illyrii nominantur (inc. d. XLIV), praeter necessitatem ad ipsum bellum Illyriorum fertur, qui cum alibi tum in bello Macedonico haberi potuit nl. Liuius XXXI 34. 35. 40.

Restant aliquot et plures quidem quam ipse uellem citati hoc libro uersus, quos cum in certa sede conlocare non possum, a ceteris segregauimus. De quorum primis duobus *mulserat c nauem compulsam fluctibus pontus* (XI) et *alter nare cupit: er pugnare paratust* (XII) hoc procliue est intellegere posses ad huius belli certamina naualia pertinere, apertius significare occasionem non licet. Quibus possunt ex incertis non nulli isdem generis uersus adiungi: *isdem campus habet iextrinum uibus longis* (inc. sed. XIX), *et melior nauis quam quae silataria tal* (XX), *ingenti uadit cursu qua redditus termo est* (XXI), si idem hunc poëta de naui extulit, et *hortatore bono prius quam .ibus termo* (XXII). Hortatorem enim Ennius dicit eum qui *mari remiges hortatur* (Plauti Mercat. 696), quem Graeci *εὐστῆρ* adpellabant. Etiam incertior res est de his: *dum clauum rectum teneam nauemque gubernem* (XXIII) et: *haud temere quod tu tristi cum corde gubernas* (XXIV). Quorum hoc propambiguam gubernandi notionem non necessario ad rem nauem refertur. Illius autem sententiam nec editores superiores; Hugius perspexerunt. Adhaerescerent enim Isidori testimonio qui (Orig. XIX 2) totum uersum ita citauit *ut clauum* e. q. s. sic esse de exercitiis Romanorum naualibus depromptam paralam arbitrabantur. At ueram uersus speciem seruauit haud

dubie Quintilianus (II 17, 24), qui omisso quidem poëtae nomine haec tantum *dum clauum rectum teneam* adfert, sed ita ut quo fere nexu is uersus apud Ennium habitus fuerit significet: *Nam et gubernator inquit uult salua naue in portum peruenire: si tamen tempestate fuerit abreptus, non ideo minus erit gubernator, dicetque notum illud: dum clauum rectum teneam.* Qua re uide an hi duo uersus, quibus tertium forsitan addas *fortis Romani, quamquam caelus profundus* (inc. sed. XXV) fragmina e naufragii cuiusdam, uel illius quod ad oram Siculam factum Polybius I 37 perhibet, descriptione resideant. Ibi enim gubernator propter inminentem quam praeuidebat tempestatem nauigationem dissuaserat: sed a duce Romano cuius sunt fortasse illa uerba quae fr. XXV continet non audiebatur. Sed haec in coniectura posita sunt. Quin hos uersus omnes, quibus editor Lipsiensis suam cuique sedem, ut ipsi uisum est certissimam, adsignauit, mihi, quoniam in Antiochico quoque bello (cf. XIV fr. I—IV) res mari et nauibus gesta est, ne hoc quidem euinci posse uidetur omnino in Punico bello locum habuisse.

Porro fr. XVI et XVII: *fortibus est fortuna data et non semper uostra euortet: nunc Iuppiter hac stat* mihi uisa sunt in ducis alicuius cohortatione ad perterritos milites habita olim cohaesisse. Hugius quidem propensior est ad credendum et fr. XVII et hoc: *heu quianam dictis nostris sententia flexa est* (XVIII) e deorum quodam consessu deprompta esse, scilicet Vergilio confisus, qui Aen. X 6 ab Ennio colorem mutuatus in deorum consessu *quianam* ait *sententia uobis Versa retro?* Qua re Hugius Ennio uult *uostis dictis* restitui, in eum sensum ut est apud Vergilium *uobis*. Sed hoc cum ualde dubitem num recte dicatur *dictis uostis* (i. e. *uobis*) *sententia flexa est*, tum in Ennii carmine restaurando caute Vergilium sequi praestat. Quamquam editoribus nolim equidem astipulari, eum uersum Reguli esse opinantibus, quo ille Romanos de tormentis quae ipsum in Africam reducem manerent pauescentes compellauerit. Altero autem, quod Ennius dicit, *nunc Iuppiter hac stat*, apud Vergilium Aen. XII 565 Aeneas cui genetrix recens animum iniecerat, socios cohortaturus utitur.

Fr. XIX *solporeas posuit spiramina Naris ad undas*, cuius nsum editores non indagarunt, Hugius nescio quem dicensbat, qui ad Naris undas mortem obierit: hoc enim illud se quod poëta dicat *spiramina posuit*; quamquam eius locutio exemplum non repperi praeter hoc quod Valerius Maximus VII 8, 8 dicit *spiritum posuit*. De Narnia colonia quam u. c. 453 in bello Samnitico tertio deductam esse Liuius X narrat, cogitari nequit, nisi quis pro VII reponere III lit. Cf. Martialis epigr. VII 93 *Narnia sulphureo quam gurgite rididus amnis Circuit*. De Nare fluuio uide Vergilium Aen. VII 7 et Seruium in h. l.

Duo quae postremo loco posui: *russescunt frundes* (XX), od frustulum hariolando possis hac ex incertis particula *terrai igiferai* (inc. sed. XXX) in integrum hexametrum supplere, et *gigue cupressi Stant rectis foliis et amaro corpore buxum* (XXI) olim quidem longius seiuncta fuisse uidentur. In quorum assortium addere ex incertis fortasse etiam haec licet: *populeas* (inc. sed. XCVIII) et *cum soles tandem faciunt longiscere* (inc. sed. XXXI).

Denique uerbulo moneam adhuc duobus ex incertis posse tasse in hoc libro locum concedi: dico fr. XXVII *labitur la carina per aequora cana celocis* et fr. XXIX *Brundusium cro praecinctum praepete portust*. Propter celocem enim commemoratam (de celoce uide etiam Gellium X 25 et Suidam s. u. ης) cum Ennii uersu, quam incerte ipse uideo, composui a Arisio II p. 183 P. e Coelii historiarum primo traditam memoriam: *Sempronius Lilybaeo celocem in Africam militi uisere locum exercitum exponat*. De re cf. Polybium I 39. De Brundusio em uersum non ita improbabile est ibi poëtam extulisse ubi oniam exeunte bello Punico primo (cf. Liuii XIX periocha) eo uctam tangeret.

Octauum annalem poëta in rebus Hannibalis inpendit, hoc bellum incohauit hoc libro, siue belli quasi prohoem in Hispania actum iam in septimo exposuit. Cf. p. LVIII. ue in liminae huius libri uersus posui eos quibus poëta deabiles belli calamitates non sine uigore depinxit (II. III):

quorum fragmentorum cum illud incerti nominis sit, sententiae concinnitas suasit, ut alteri in unius enuntiati complexum praefigeretur. Sed hi uersus cum Vergilio obuersati uideantur, apud quem (Aen. X 11) *Iuppiter adueniet inquit iustum pugnae, ne arcessite, tempus, Cum fera Carthago Romanis arcibus olim Exitium magnum atque Alpes immittet apertas. Tum certare odiis, tum res rapuisse licebit*, inde coniciebam eos ipsi Hannibalis Italiae ingressui praemissos fuisse. Cui quidem transitui haud scio an hic uersus conueniat *uiresque ualentes Contudit crudelis hiemps* (inc. sed. XXXII).

Pugna ad Trasumenum nescio an hoc frustulo significetur *Poeni suos soliti dis sacrificare puellios* (IV): cum enim Hannibal ad hoc proelium se adtingeret, adsunt Carthagine missi qui ducis gnatum dis sacrificandum poscerent. Rettulit eam rem Silius IV 765 *ecce autem patres aderant Carthagine missi (Causa uiae non parua uiris) nec laeta ferebant. Mos fuit in populis, quos condidit aduena Dido, Poscere caede deos ueniam, ac flagrantibus aris (Infandum dictu!) paruos inponere natos Cui fato sortique deum de more petebat Hannibalis prolem discors antiquitus Hanno. Quae si ab Ennio ut puto non afuerunt, credibile est hac occasione morem illum Poenorum puellios dis sacrificandi memoratum fuisse.*

Ceterarum reliquiarum pars maxima (inde a VI usque ad XIX) ad cladem Cannensem, in qua Ennium probabile est non parce uersatum esse, pertinuit. Post tres clades Romani rursus belli periculum temptaturi socios, inter quos Marsi, Paeligni, Vestini (VI), undique arcessunt. Hac enim opportunitate hos populos, qui saepius coniuncti apud scriptores occurrunt (cf. Niebuhrius Hist. Rom. I 112), etiam Silius, quem maxime in hac parte narrationis sequor, commemorauit VIII 497 *at Marsica pubes — coniungitur acer Paelignus gelidoque rapit Sulmone cohortes* (512) — — *haud ullo leuior bellis Vestina iuuentus Agmina densauit* (517). Adueniunt copiae (VII). Varronem ad proelium feruida temeritate proruentem Paulus studet arcere: quis enim in his *praecoꝝ pugna est* (VIII) et *certare abnuco: metuo legionibus labem* (IX) non agnoscat Pauli laudabilem curam ac cautionem?

cf. Liuius XXII 44 ille (Paulus) *si quid proiectis ac proditis ad inconsultam atque inprovidam pugnam legionibus accideret, se omnis ulpae exsortem omnis euentus participem fore diceret*. Vbi iam et eo est ut manus conserant, Hannibal cohortatur milites: raemia promittens Poenis, externis ciuitatem (X). Sequor nim in ea re eundem Silium IX 209: *qui uero externo socius mihi inguine Byrsae Signa moues, dextram Ausonia si caede cruentam Attolles, hinc iam ciuis Carthaginis esto, cum Liuius similia romissa perhibeat Hannibalem cum ad Ticinum pugnam pararet didisse* (XXI 45); *Hannibal . . . uocatis ad contionem certa praeuia pronuntiat . . . qui sociorum ciues Carthaginienses fieri uellent, testatem facturum*.

Depingitur ipsius certaminis labor (XI. XII. XIII). Noli nec fragmenta diiungi: quamquam eius modi uersus in nulla pugna locum habere non possunt: ut unus uel alter eorum ad ellicua quae hoc libro narrabantur proelia pertineat: quin adeo illum fortasse huic cladi recte ascriptum sit. Sed uide eiusdem cladis apud Silium IX 311 sqq. descriptionem.

In medio pugnae ardore, cum iam uictoria ad Poenos uergeret, poeta deorum consessum expandit: Iuno satiata tandem clamitate inuisorum ipsi Romanorum se fautricem eis in postea fore profitetur: ac Iuppiter, exoratus fortasse a Venere, committit Romanis excidium Carthaginis (XIV. XV). Cf. p. XXXIII Silium IX 535 sqq.

Victoriae nuntium Mago Carthaginem adfert, quo laetitia quaeque in curia de Hannibalis uictoriis pronuntiante (cf. Liuius XXIII 12) Hanno sententiam rogatus non desisse ait uenire se belli, quod quidem tam integrum habeant quam eo e quo Hannibal in Italiam transgressus sit (Liuius l. l. 12. 13). Iodsi Ennius quoque aliquem Hannonem in suos annales intulerat, in eius mentem uidentur percommode quadrare haec: *qui uincit non est uictor nisi uictus fatetur* (inc. sed. XXXV sed cf. p. LIII) *dum quidem unus homo Romanus toga superescit* (inc. sed. XXXVI).

Quae cladem Cannensem proxime secuta sunt, ea Ennius non orsim a Liuiio uidetur narrasse. XXII 50: *binis in castris cum altitudo semiermis sine ducibus esset, nuntium qui in maioribus*

erant mittunt, dum proelio, deinde ex laetitia epulis fatigatos quies nocturna hostes premeret, ut ad se transirent: uno agmine Canusium abituros esse — — P. Sempronius Tuditanus tribunus militum 'capi ergo mauultis' inquit 'ab auarissimo et crudelissimo hoste — — sed antequam opprimit lux maioraque hostium agmina ob- saepiunt iter, per hos qui inordinati atque incompositi obstrepunt portis erumpamus' — — haec ubi dicta dedit, stringit gladium cun- eoque facto per medios uadit hostis. Hinc licet horum uersuum XVI. XVII. XVIII nexum dispicere. Nec ita incredibile est Liuius cum illa exararet annales Ennii obuersatos esse. Vnde Hugius adeo haec uerba: *haec ubi dicta dedit . . . hostis*, quae procline in hexametri numerum concederent, Liuium a poëta mutuatum arbi- trabatur. At id maxime cauent cum alii scriptores tum Liuius ne pedestri orationi uersus inmiscant: inuitis excidunt non numquam aut uersus aut simulacra uersuum. Cf. Boetticheri Lexicon Taciteum p. XCVI. Vt ualde mirabiliter ac praeter con- suetudinem Liuius hoc loco sciens ac uolens integra poëtae uerba ne mitigato quidem aut obscurato numero in suam narra- tionem adsumpsisset. Qui quidem, quod Naekius suspicabatur Opusc. I p. 212, nec eam quam Orosius IV 1 tradit Pyrrhi inscriptionem (Ann. VI fr. XII) saluo metro receperat, et cum celebrem Fabii laudem Ennianam (Ann. IX fr. VIII) referret, sensum poëtae, non numerum uersus curauit XXX 26: *nihil certius est quam unum hominem nobis cunctando rem restituisse, sicut Ennius ait*. Nec multum quo uersum esse demonstres ua- let haec locutio *haec ubi dicta dedit*, qua usurpata quidem ante a poëtis (cf. Lucilius I 7 Vergilius Aen. II 790 VII 323 al.) Li- uius subinde usus est, cf. VII 33 Drakenb. Qua re reieci tam- quam Liuii uerba quibus Hugius liberalius Ennii reliquias locu- pletarat.

Verbo tangam fr. XVI quo Merula Poenos tormenta mi- nantes Regulum compellare arbitrabatur: *amplius exaugere ob- stipo lumine solis*; quocirca miro qua ille utitur crisis exemplo et *exangere* scribi et uersum ex octauo relegari in septimum iu- bet. Sensum poëtae, quem ne Koenius quidem Ephem. Darmst. 1841 n. 152 intellexit, Hugius percepit et supplemento exem-

li causa proposito inlustrauit: *tunc umbras uespera coepit Amilius exaugere obstipo lumine solis*. Quo uersu ab illo in incertis proposito mihi uisa est adueniens sub pugnae exitum uespera designari: cf. Liuii quam supra exscripsi narrationem.

Inter ea autem quae cladem Cannensem proxime insecuta sunt fuit etiam ut puto illud quod fr. V indicatur: *is pernas succidit iniqua superbia Poeni*. Cui memoriae cum olim e Liuiio lumen peterent XXII 51: *quosdam et iacentes uiuos succisis femibus poplitibusque inuenerunt* e. q. s. (cf. Val. Max. VII 4 ext.), Hugius conuenientius sententiae hanc Valerii Maximi narrationem asciiuit IX 2 ext. 2: *Hannibal . . . in flumine Gallo (Verello, cf. Florus I 22 p. 37 Jahn.) corporibus Romanis ponte facto exercitum transduxit . . . idem captiuos nostros oneribus et itinere sossos iam prima pedum parte succisa relinquebat*. Quos uero in castra perduxerat, paria fere fratrum et propinquorum iungens ferro decernere cogebat. Quorum illud quod de ponte cadaueribus extracto aliter perhibet Flori l. l. indicio post ipsam pugnam Cannensem accidisse significatur: ut, si qua fides est ordini quem Valerius nunc narrationis, eodem etiam altera memoria referri uideatur. Ita re fr. VI aut post XV conlocandum aut relegandum erit ad certa.

Reliqua quae cum Hugio ad hunc librum ascripsi aut inserta sunt aut non traduntur ex hoc libro. Q. Fabius Maximus artum consul creatur (XIX) a. u. c. 538 conl. Liuiio XXIV 9. agmentis XX et XXII obsessae Campanorum nescio quae urbes signantur. Illud Hugius ad obsessam a Romanis Capuam refert nl. Liuiio XXV 20. XXVI 4, hoc ad ea quae Liuius XXVI 16 rhibuit, a. u. c. 541 principes Campanorum partim captos partim interfectos esse. Fragmento autem XXI uix dubium est in Hannibal designetur, qui a. u. c. 541, ut Liuius XXVI 10 erat, noctu Romam perrexit. Denique fragmentorum XXIII et XXIV occasionem uelle indicare hariolari est. Contra incertum duo indicabo ex hoc libro fortasse desumpta: fr. XXXVII *que totondit agros laetos atque oppida cepit*, quod poterat apte de Hannibale post cladem Cannensem Italiam peruaganti efferri: sed p. L; ibidemque locum habere hoc *bilingues Brutlantes* (XXXVIII).

Noni annalis ut, quoad eius fieri potest, argumentum definiatur ordiendum est a fr. IV quo Cetegum et Tuditanum consules creatos perhibetur: qui teste Liuiο XXIX 11 a. u. c. 548 consulatum iniere. Cumque belli ipsius finis in a. u. c. 551 incidat, illinc conicias in hoc libro Hannibalis res desisse. At nec testimonium quo nitimur Ciceronis Brutī 15, 58 sat firmum est, quoniam ipse *ut opinor* addit dubitanter, et refragatur adeo aperte Macrobius Sat. VI 1 p. 500 Jan. qui hunc de Fabio Maximo elatum uersum: *unus homo nobis cunctando restituit rem* e XII annali citauit. Cui testimonio cum fauerit Niebuhrius in scholis academicis de hist. Rom. I 23, tum patrocinatus est maxime F. Ritterus de Ennii rebus (Ephem. antiqu. Darmst. a. 1840 p. 376), qui exitum quidem belli ad hunc librum relegauit. Neque enim illud celebre Fabii praeconium, cuius Macrobius primum tantum uersum attulit, necessario in ipsa rerum Cunctatoris narratione locum habuit. Cuius praeconii Liuius quidem, in ea quoque re fortasse ipsum Ennium imitatus, cum mortem Fabii perhiberet mentionem fecit XXX 26. At ne sic quidem testimonio Macrobiī facile me mancipabo. Nam ut nihil dicam de eo quod sic bellum Macedonicum nimis parce tractatum uideatur, quoniam in tertio decimo iam bellum Antiocheum tractatum erat, in X et XI annalibus fragmentum quod non possit non ad Hannibalis res referri nullum inuenitur, contra extant quae ab illis rebus abhorrent manifesto. Vide quae infra exposui de Ann. X fr. II. IV. Ann. XI fr. II. III. Qua re Merulam secutus Ciceronem quamquam memoriter citando non lapsum esse bellaque Punica non ultra IX annalem perrexisse arbitror: a Merula id tantum differo, quod is laudes illas Fabii in octauo libro inter ipsa Cunctatoris facinora conlocauit.

De fine igitur libri mihi quidem iam nullum dubium est: at initium, ut exitus superioris, incertum. Fr. II non improbabili-ter Merula hoc loco posuit, quoniam Liuium Salinatorem a. u. c. 545 de Poenis atque Hasdrubale triumphum egisse Patauii Liuii testimonio constat XXVIII 9, quamquam idem Liuius a. u. c. 533 de Illyriis triumphasse perhibetur, qua de re uide Freins-hemii Supplem. Liuii X 63. Fr. III cum facile intellegatur

fretum Gaditanum designari, Hugius fortasse locum in pugna a Laelio in ipso, ut Liuius XXVIII 30 ait, rapido freto commissa habuisse suspicatus est. Porro Scipionis aduentus in Africam tribus ut puto fragmentis V. VI. VII significatur, quorum VI Hugius quoque hoc loco editum coniecerat. Nam ut negare non possum, nullum eorum uersuum non potuisse etiam ad Reguli transitum referri, tamen trepidatio ac pauor quem poëta significat Afrorum et uis magna quae traicitur copiarum paulo magis huic quam indicaui occasione conuenire uidebantur. Cf. Liuius XXIX 25. 28. Nec scio an ex incertis eodem pertineant hi uersus: *ratibusque fremebat Imber Neptuni (XXXIX) et: tonsillas rapiunt, configunt litus, aduncas (XL)*. Quorum ille e descriptione traehentis in Africam Scipionis desumptus uidetur conl. Liuius XXIX 27: *uento secundo uehementi satis prouecti celeriter e conspectu terrae ablati sunt . . . lenior uentus in allo factus — — prosperam nauigationem sine terrore ac tumultu fuisse permultis Graecis Latinisque auctoribus credidi*: altero autem rapide naues adpellentes milites pinguntur.

Scipio cum Hannibale congregitur (IX). Conueniunt enim cum hac Ennii sententia maxime quae eundem Hannibalem Liuius XXX 30 orantem facit: *conferas uel haec: maximae cuique fortunae minime credendum est . . . melior tutiorque est certa pax quam sperata uictoria: haec in tua, illa in deorum manu est. ne tot annorum felicitatem in unius horae dederis discrimen*. Vbi Hannibalis periculum Scipionem compellendi ad pacem inritum cecidit, proelium paratur. Milites cohortatus siue Scipio est siue Hannibal: *sed quid ego haec memoro? dictum factumque facit frux (X)*. Pugna committitur (XI): fugantur Afri ac castra diripiuntur (XII).

Dein poëta uictorem Scipionem nescio quo nexu laudibus effert: unde residet et hoc frustulum *Scipio inuicte (XIII)* et is uersus cui nunc paenitet in saturis a me locum adsignatum esse: *uel tu dictator uel equorum equitumque magister Esto uel consul (Sat. u. 18 sq.)*. Quo uersu Scipionem compellari Merula uidit conl. Liuius XXXVIII 56: *castigatum enim quondam ab eo populum ait, quod eum perpetuum consulem et dictatorem uellet facere*. Cf. Valerius Maximus IV 1, 6. De proximis duobus

admodum dubia res est, quorum conlocationem Hugius ita praeiuit, ut fr. XIV Carthaginienses significarentur ne libertatem amitterent precantes, altero XV pacis initium, qua ad poliendos agros regredi liceret, designaretur. De reliquis prorsus nihil habeo quod eruditis proponam: nisi mihi quidem uela uentis inflata, quod Hugius uoluit, admodum ridicule uideri cum Cyclopiis uentre humanis carnibus distento (XVI) conferri.

CAPVT V

Punicas res ad finem persecutus poëta nouo prohoemio ad bellum Macedonicum pergit. Cuius belli initia licet iam in Hannibali tumultus tempora incidant, puto tamen Ennium decimo libro ab ipsis principiis Philippi res repetiuisse. Hoc enim cum exordium mihi subindicare uideatur *insece Musa manu Romanorum induperator Quod quisque in bello gessit cum rege Philippo* (I), tum id quod potior librorum auctoritas decimo, aliquot libri undecimo annali ascribunt fr. II *Leucalam campant* percommode ad ipsum Macedonici belli quasi limen relegatur. Liuius enim cum in eo est, ut Aetolorum a Philippo defectio- nem (a. u. c. 542) perhibeat, haec quibus inprimis frustulum illud inlustrari uidetur narrauit (XXVI 26): *Laeuinus ueris principio a Corcyra profectus nauibus superato Leucata promunturio cum uenisset Naupactum, Anticyram inde se petiturum edixit, ut praesto ibi Scopas Aetolique essent.*

Ceterae reliquiae de quibus conicere aliquid licuit pleraeque omnes ad T. Quinctii Flaminini laudes aut pertinent aut possunt eo commode referri. Nam et eum quem 'egregie cordatum hominem' dicit poëta (III) ibi probabile est laudatum fuisse, ubi eius conlegam in consulatu fuisse Flamininum (a. u. c. 554) narrabat. Cf. Liuius XXXII 7. Neque in Aelii rebus tum diutius commoratus uidetur, cui, cum prouincias sortirentur consules, Italia euenerit: at Quinctium in Macedoniam proficiscentem suis laudibus prosequitur. Cf. Liuius XXXII 8 sq. Is igitur dilectum habet, quo eos fere legit 'qui in Hispania aut Africa meruerant spectatae uirtutis milites', 'bellum tolerare potentes' quos Ennius uocat (IV). Quocum tam in ea re Liuius

consentit quam in numero militum dilectorum. *A Brundisio* enim ait *cum tramisisset* (T. Quinctius), *Corcyram tenuit cum octo milibus peditum, equitibus octingentis*. De equitibus quidem Ennius nihil: at *insignita* dicit *milia militum octo duxit* (IV). Ab *Coreyra* autem in proxima *Epiri* traiecit et in castra Romana magnis itineribus contendit: ibi cum P. Villium superioris anni consulem dimisisset, ipsam *Macedoniam* recto itinere per castra hostium penetrare placuit. Quod quo modo fieret cum parum expedirent, dies quadraginta sine ullo conatu sedentes in conspectu hostium absumpserunt (Liuus XXXII 9). Cum etiam spes conloquiis temptandae pacis inrita cecidisset, ante stationes Macedonum multis proeliis leuibus utrimque frustra pugnatum est (Liuus l. l. 10). Tum Charopus princeps Epirotarum, qui 'noctesque diesque sollicitari' Flamininum (Ann. u. 338) comperit, pastorem ad consulem mittit, qui si quid praemii relaturus esset se curam Titi qua coqueretur leuaturum promittit (u. 339 sq.). Nosse enim se omnes montium eorum qui tum regiis castris tenebantur anfractus callesque ac partem copiarum Romanarum non iniquo nec perdifficili aditu super caput hostium educturum. Flamininus initio haesitans non nihil deinde quattuor milia lecta peditum et trecentos equites mittit qui a pastore in cacumina Macedonum castris imminencia circumducerentur. Quos *ille uir haut magna cum re set plenu' fidei* (u. 342) in uerticem quem petebant Romani tribus noctibus (fr. VI) — pernox enim iter esse Flamininus iusserat — perduxit. Tum illi, Flaminino ubi signum ab eis accepit castra hostium omnibus copiis oppugnante, subito in Macedonas in Flamininum uersos impetum a tergo fecerunt.

Ita contexui Liuii fere (XXXII 9. 10. 11) et Ennii uerbis poetae narrationem, unde aliquot uersus Cicero Titi praenomine Flaminino et Attico communi admonitus ineunte Catone maiore ad Atticum suum accommodauit. De quibus Columnae Merulaeque hariolationibus Ritterique disputatione (Ephem. antiq. Darmst. a. 1840 p. 379 sq.) reiectis optime Nicolaus Maduicus Opusc. acad. II p. 290 sqq. disseruit: qui et Liuii quam exposui narrationem indicauit et reliquos qui eandem rem tetigerunt scriptores asciiuit: Plutarchi Flamininum 4, Polybium XXVII 13, Diodorum Siculum in excerptis

Peirescianis II p. 578 Wess. et fortasse Appianum fr. IV Macedonicorum. Eidem autem narrationi cum supra fr. VI intexuerim, tum addo nunc fr. VII. Cum cane enim quem poëta dicit, qui ubi catena deuinctus feram sentiat, ululare acute soleat, nescio an non incommode relictis in angustiis cum Flaminio Romani significantur: qui cum ad hostium castra accedant, subito clamorem tollunt.

Desiit hic liber in pugna ad Cynoscephalas a. u. c. 555 commissa. Ante hoc enim proelium Quinctius, dum copias omnes in aciem educit, acriter milites cohortatur suos: conl. Liuius XXXIII 8: *cum isdem Macedonibus pugnatuos quos ad Epiri fauces montibus fluminibusque saeptos uicta naturali difficultate locorum expulissent acieque expugnassent: cum eis quos P. Sulpicii prius ductu obsidentes in Eordaeam aditum uicissent: fama stetisse, non uiribus Macedoniae regnum: eam quoque famam tandem euanuisse.* In qua cohortatione uides quo modo locum habere potuerint Ennii fragmenta VIII. IX. X.

Reliqua incerta: sed undecimi, cum de sede nihil eruerim, emendationem quidem quam proposui non meam sed Iacobi Bernaysii, si potero, perficiam. Qui cum cetera uerissime ut puto restituisset, una *pater* uox probabili coniecturae obstinatius uidebatur refragari: quodque ipse non inconueniens quidem sententiae *acriter* posui, ualde propter mutationis improbabilitatem displicebat: quo quidem nolui aliud significare quam latere sub ea uoce quod ad Ennium pertineret aliquando eruendum. Nunc Enniani ibi nihil subesse mihi persuasi, neque uero ad Nonii (p. 370, 22) uerba inde quicquam redundare, immo eiciendum esse inopportunum uocabulum librariorum tam errore quam incuria ortum. Nempe olim in Nonii nescio quo codice nostris superiore haec loci species comparebat: *Ennius annalium lib. X aegro corde comis passis late palmis paten passis ail palmis patentibus et extensis.* Aperta erroris origo, unde procliui corruptelae progressu posterioris librarii incuria illud procreauit, quod hodie circumfertur in libris.

Vndecimo annali res Flaminii continuantur ac fr. I Philippi ingenium designatur, qui cum ante multum insuperbire so-

leret, deuictus a Flaminio humilis et abiectus nullam pacis conditionem se repudiaturum profitetur. Cf. Liuius XXXIII 13. De fragmentis II et III Hugius non inperite ita disputauit ut de Romanorum cum origine Troiana tum cognatione Graecorum Flaminium, qui per opportunitatem ludicrorum Isthmiorum Graecis urbibus libertatem edicit (Liuius XXXIII 32), orasse suspicaretur. Qui quidem uersus quod supra monui inprimis illud indicant non posse ad hunc librum rerum Punicarum narrationem pertinuisse.

Neque tamen per totum librum poëta uidetur in Flaminii rebus uersatus esse: immo duo fragmenta (IV. V) fortasse non inepte ad Catonem referuntur, cuius egregias in annalibus laudes fuisse Cicero testatur pro Archia 9, 22: *in caelum huius proauus Cato tollitur*. Cato autem a. u. c. 557 consulatum iniit ac celebrem pro lege Oppia orationem habuit: cuius speciem quandam ex imitatione Liuii XXXIV 2 sqq. concipere licet. In eam autem orationem et hoc quo in luxum uestiarum inuehitur fragmentum *pendent peniculamenta imum ad quemque pedum* (V) conuenit, et haec uerba *malo cruce fatur uti des Iuppiter* (IV), quibus mala omnia inprecatur ei qui promulgatam contra mulierum luxuriam legem abrogatum iuerit. Non ita multo post Cato in Hispaniam indigenas Hispanorum domitum profectus est: cf. Liuius XXXIV 8 sqq. Quas res si Ennius persecutus est, in eo nexu forsitan locum hi uersus: *tum chupei resonant et ferri stridit acumen* (VI) et *missaeque per pectus dum transit striderat hasta* (VII) nanciscantur. Nec inscite Hugius ibidem ferocem Hispanum induci coniecit, qui se Romane nescire iactaret in hunc modum: *Hispane non Romane memoretis loqui me* (inc. sed. XLIII).

E duodecimo annali a grammaticis quattuor citantur fragmenta, quorum tamen unum quod Fabii praeconium continet ad nonum (fr. VIII) relegauimus, duo e postremo annali desumpta esse infra euincemus. Ac ne eius quidem quod unum restat occasionem monstrare contigit: *omnis mortalis uictores cordibus uiuis Laetantes uino curatos somnus repente In campo passim molissimus perculit acris*. Quos uersus Hugius in strage Histrica collocauit Liuium XLI 3 secutus, qui Histros narrat, ubi in uacua

Romanorum castra impetum fecerint, armorum hostiumque oblitos epulari coepisse, et ut quibus insuetus liberalior uictus esset, audius uino ciboque corpora onerasse. At mihi in his maxime rebus poëtae danda esse licentia quaedam uidetur si modo est licentia: neque ego hinc eiciam uersus, quantumuis Liuius nullam crapulam, quam ad hanc partem carminis trahas, perhibeat. Potuit autem illis ex incertis fragmen aliquod de conuiuio depromptum: *uertunt cra'eras ahenos* (inc. sed. L) praemissum esse.

Duos qui insecuntur annales poëtam in bello Antiocheno inpendisse cum progrediens paulatim narratio exigat, tum commendant praecipue certa reliquiarum indicia. Ac decimus quidem tertius annalis in adparatu belli uersatus est. Depinxerat poëta Romanorum, accepta eius belli fama, pauorem ac formidinem: quam Liuius tangit XXXV 23: *ceterum eo tempore minus ea bella quae gerebantur curae patribus erant quam expectatio nondum coepta cum Antiocho belli*. Quem pauorem ea res maxime adauxit, quod Antiochum, quem Hellespontum cum exercitu transisse rumoribus adlatum erat (Liuius l. l.), tamquam alterum Xerxem aduenturum extimescebant: id quod Florus testatur (I 24 p. 43 Jahn.): *non aliud formidolosius fama bellum fuit: quippe cum Persas et orientem, Xerxen atque Darium cogitarent, quando perfossi inuii montes, quando uelis opertum mare nuntiaretur: ad hoc caelestes minae territabant, cum umore continuo Cumanus Apollo sudaret*. Atque ei rei conuenit Ennii uersus *isque Hellesponto pontem contendit in alto* (II) haud dubie hac occasione editus. Praeter minas autem caelestes (cf. Liuius XXXV 21) apud Ennium fortasse uates aliquis inpendentem e Syria tempestatem praedixerat. Contra quem nescio quis non tam uatum hariolationes, quas ne in aetate quidem agenda satis uerare adpareat (I), quam ipsam rerum conditionem spectandam esse adfirmat (III). Cf. Ennii Telamonis fr. II. Fragmentum IV discidii cuiusdam Antiochum inter et Hannibalem orti indicium continet. Initio quidem notum est Antiochum ab Hannibale maxime ad eius belli inceptum stimulatam esse. Cf. Liuius XXXV 19 et F. Ritterus Ephem. antiq. Darmst. a. 1840 p. 382 sq. Qui quod

postea seorsum ab Antiocho sensisse uidetur, eius rei haud scio an Gellii narratio V 5 rationem quandam exhibeat.

Haec de belli adparatu: e bello ipso residet fr. V *matronae moeros complent spectare fauentes*: cuius uersus inlustrandiam Liuius XXXVII 20 ostendit. Cum enim a. u. c. 562 regii Seleuco duce Pergamum circumsidentes contemptu Achaeorum, qui intra moenia se tenebant, toto passim campo se sparsissent, tum Diophanes praefectus praesidii stationem hostium inproviso inuadit: *caedes passim fugaue per campos facta est. Diophanes secutus effusus quoad tutum fuit, magno decore genti Achaeorum parto — spectauerant enim e moenibus Pergami non uiri modo sed feminae etiam — in praesidium urbis redit.*

Quarti decimi annalis fragmenta inter duas licet cum Antiocho a. u. c. 562 commissas pugnas aequali fere portione distribuere: priorem dico naualem ad Myonnesum factam quam Liuius XXXVII 29. 30 perhibet: unde quantum satis est ad inlustranda fr. I—IV infra scripsi. Ergo Aemilius Regillus praetor ad Teiorum urbem classem traduxerat et *egressi milites nauaeque sunt ad commeatus et uinum maxime diuidendum in naues: cum medio forte diei agrestis quidam ad praetorem adductus nuntiat alterum iam diem classem stare ad insulam Macrin* (ita nautici uocant Myonnesum), *et paulo ante uisas quasdam moueri tamquam ad profectionem naues — — primo turbatis imperiis concursum ad naues est: dein consilio ac prudentia Aemilii sine trepidatione naues conscendunt: instructaque acies, uelut cernebant regios, in altum processit* (I. II). *inter Myonnesum et Corycum promunturium erant, cum hostem conspexere* (III) — *iam totis simul classibus ab omni parte pugna conserta erat.* Alterum quod huc pertinet proelium est ad Magnesiam commissum, quode Liuius l. l. 39—44. Qui ubi Romanae aciei rationes tangit 'duo milia mixtorum Macedonum Thracumque, qui uoluntate secuti essent, praesidio castris relictos esse' commemorat. Vnde occasio dispicitur qua Ennius potuerit rumpia quod genus teli Thraecae nationis est (V) commemorare. Reliqua aperta. Ante certamen cohortatio ad milites (VI): insequitur proelium (VII). Denique fractus bello Antiochus calamitatem suam de-

plorat: *quae me fortuna ferocem Contudit: indigno bello confecit acerbo* (VIII).

Quintum decimum annalem olim intellectum est in primis Fulvio Nobiliori dicatum esse. Cuius uiri hic poëta amicitia fruebatur eumque in Aetoliam comitatus est non militandi causa, ut Cicero ait Bruti 20, 79 et pro Archia 11, 27, sed quod Fulvius ingeniosi poëtae consortio ne inter bellicas quidem occupationes carere uoluit. Neque tamen id Catonis uituperium effugit, qui teste Cicerone (Tusc. disp. I 2) in oratione contra Fulvium habita (cf. Ritterus Ephem. antiq. Darmst. a. 1840 p. 381) publice eum quod poëtas duxisset in prouinciam reprehendit. At Ennius amico suo, cui etiam ciuitatem Romanam acceptam referebat, insignioris laudis monumentum in annalibus posuit. Ita enim Cicero pro Archia 9, 22: *at eis laudibus certe non solum ipse qui laudatur sed etiam populi Romani nomen ornatur. In caelum huius proauus Cato tollitur: magnus honos populi Romani rebus adiungitur. Omnes denique illi Maximi, Marcelli, Fuluii non sine communi omnium nostrum laude decorantur. Ergo illum qui haec fecerat, Rudinum hominem e. q. s., et Aurelius Victor de uiris inlustribus 52: (M. Fulvius) consul Aetolos . . . proeliis frequentibus uictos et in Ambraciam oppidum coactos in deditionem accepit . . . de quibus triumphauit: quam uictoriam per se magnificam Q. Ennius amicus eius insigni laude celebrauit. Ad hanc autem, quae rerum a Fulvio gestarum luculentissima fuit, obsidionem Ambraciae, de qua adi Liuium XXXVIII 3 — 11, refero quae ad hunc annalem ascripsi fragmenta omnia praeter quintum, de quo quaerendo nihil inuestigauit. Ac de I et II fragmentis Liuii quam significauit narratio dubitare non sinit. De III, a quo IV ut infra dicam non debet diuelli, res est eo incertior quod Historum, quos Macrobius Sat. VI 2 p. 514 Jan. adfert, neque in eius urbis oppugnatione nec omnino in hoc annali mentio esse potuit. At cum res ipsa quam Macrobius refert quaeque planius e Vergilio (Aen. IX 672) dispicitur adprime in Ambraciae obsidionem conueniat (cf. Liuius l. l. 6, nisi quod ibi nihil de singulari duorum eruptione), numerum quidem libri a Macrobio adlatum uerum arbitror, errorem autem ipsius ut puto*

Macrobius in Historum nomine residere. Ad Ennii autem poësim Macrobius testatur Vergilium suam de Pandaro et Bitia narrationem (Aen. IX 672 sqq.) conformasse. In qua cum haec quae Vergilius dicit *armati ferro et cristis capita alta corusci* (678) a Servio in Aen. l. l. laudatus Asper ex Ennii locutione *succincti corda machaeris* (IV) deprompta dicat, inde non inepte Merula ea de uiris fortibus illis elata existimauit qui erumpentes porta stragem de obsidente hoste fecissent: nisi quod Macrobius nimium confusus tum forte inter auxiliares Ambraciae Histros quoque fuisse adsumit.

CAPVT VI

Sextum decimum annalem poëta nouo exordio iniiit, quo, quod residua e prohoemio particula *quippe uetusta uirum non est satis bella moueri* (II) indicat, ad res suae aetati propiores se descendere profitetur. Quem librum Plinius testatur Dentrum causa superioribus adiectum esse nat. hist. VII 101: *fortitudo in quo maxime exstiterit immensae quaestionis est, utique si poëtica recipiatur fabulositas. Q. Ennius T. Caecilium Dentrem fratremque eius praecepit miratus propter eos sextum decimum adiecit annalem.* Plinii quidem libri non Dentrem sed Teucrum exhibent, quod olim correctum est. Titus autem Caecilius cum nemo ea aetate quam in hunc annalem incidisse probabile est commemoretur, Huchius de Ennii ann. fragm. a P. Merula auctis p. 47 Lucium reposuit. Sed de Dentrum rebus admodum tenuis apud Liuium memoria extat: Lucius a. u. c. 570 in Sicilia praetor fuisse perhibetur XL 1, Marcus frater a. u. c. 579 ad Antiochum ac Ptolemaeum renouandae amicitiae causa legatus iuisse XLII 6. Rettulit haec F. Ritterus quoque l. l. p. 386 illud non animaduertens quam parum haec conueniant ei e quo magnam de Dentribus expectationem haurimus testimonio Plinii. At dandum est aliquid poëticae quam ille dicit fabulositati, atque Ennium credibile est, cum plura de illis uiris compererit quam scriptorum beneficio ad nos propagatum est, ea suis inuentis etiam in maius exornasse.

Ergo inter Dentrum fortia facta locum habuerint haec quae e certaminibus desumpta videntur fragmenta III. IV. V. Nec tamen hunc integrum librum poëta Dentribus inpendit, in quo uel e Philippi extrema uita quaedam habita fuisse hic uersus, siquidem recte emendauit, *quos ubi rex populos spexit de cautibus celsis* (IX) documento est. Regem enim Philippum dicit, de quo haec Liuius XL 21 narrat: *cupido eum ceperat in uerticem Haemi montis ascendendi, quia uulgatae opinioni crediderat Ponticum simul et Adriaticum mare et Histrum amnem et Alpes conspici posse: subiecta oculis ea haud parui sibi momenti futura ad cogitationem Romani belli*. Ac licet Liuius l. l. 22 *nihil dicat uulgatae opinioni degressi inde detraxerunt, magis credo ne uanitas itineris ludibrio esset quam quod diuersa inter se maria montesque et amnes ex uno loco conspici potuerint*, tamen nihil inpediit, quo minus Ennium credamus cecinisse, Philippo rem quam expeteret contigisse. Adiunxi huic statim cetera quae ad Philippum attineant fragmenta X. XI. XII. Duobus enim annis post a. u. c. 573 Philippus senio, ut Liuius ait l. l. 54, et maerore consumptus decessit: qua opportunitate poëta et superiorem regis uitam attingit (X) et exemplo ab anni aetatibus repetito (XII) inlustrat illud quod dicit *post aetate pigret subferre laborem* (XI). Fragmentis VII. VIII Hugius Fabium Maximum designari cogitauit (conl. Ciceronis Catone maiore 4, 10: *bella gerebat ut adulescens, cum plane grandis esset*): quem poëta relata Scipionis morte (a. u. c. 569 conl. Liuius XXXIX 52) belli Punici temporum admonitus in comparationem ascuiisset. Ipse olim Philopoemenem clarum Achaeorum ducem suspicabar, nec nunc paenitet suspicionis: quem facile 'ratum in regimen bellicae peritum senem' nominari potuisse concedes: conl. Liuius XXXIX 49.

Ceteras huius libri reliquias inter certamina cum Liguribus commissa et Fuluii Flacci res in Celtiberis gestas distribuo. Quas res quo inlustrarem, e Liuius XL 25—31 hausi quae huc pertinere uiderentur. Ergo L. Aemilius Paulus principio ueris a. 571 in Ligures Ingaunos induxit exercitum: in hostium finibus castra posuit prope a montibus: Ligures autem *post eos ipsos montes ... exercitu omni coacto repente multitudine ingenti castra Roma-*

norum oppugnare simul omnibus portis adgressi sunt (XIII. XIV). Aemilius a Baebio auxilium expectans cum et postero die Ligures uenturos scisset et educere in aciem potuisset, tamen intra uallum suos tenuit, ut extraheret rem in id tempus quo Baebius cum exercitu uenire a Pisis posset. Cf. Liuius l. l. 25. Hac occasione nescio quis Aemilium uidetur eis sententiis inuexisse quas haec fragmenta quae olim ut puto unius orationis complexu continebantur XVI. XVII. XVIII. XIX exhibent. Tandem Aemilius, postquam nihil usquam auxilii ostendebatur — ad quattuor portas exercitum instruxit, ut signo dato simul ex omnibus partibus eruptionem facerent — quantus pudor esset edocens ab Liguribus latronibus uerius quam hostibus iustis Romanum exercitum obsideri (Liuius l. l. 27), atque huc refero id quod post XIX ponendum erat fr. XV.

Eodem anno bellum coortum in Hispania citeriore, quam Q. Fuluius Flaccus prouinciam obtinebat. Cuius belli decursum, in quo fr. XX. XXI. XXII sedem nancisci poterant, Liuius l. l. 31 sqq. enarrauit.

Nam Celtiberi primum omnibus copiis castris egrediuntur; dein cum Romanus per quadriduum continuum suos intra uallum contineret, in castris quieuerunt, equitibus tantum in stationem emissis (XX). Iam praetor Romanus L. Acilium cum copiarum parte noctu (XXI. XXII.) circumire montem iubet qui ab tergo hostibus erat: inde ubi clamorem audisset, decurrere ad castra eorum. Flaccus interea Celtiberos a praesidio castrorum suorum abstrahere studet: ac subito intra uallum exercitu instructo tribus partibus simul erumpit, clamorem non tantum ad ardorem pugnae excitandum sublato, sed etiam ut qui in montibus erant exaudirent. (Vt huc fortasse melius referatur fr. XIV.) Sic prope sine certamine capiuntur castra.

Septimo decimo annali poeta res a. u. c. 572 et 573 gestas cecinit. Inter quas fuit etiam quod Cicero, quem Huius laudauit, in oratione de prouinciis consularibus c. 9 tradit: *an uero M. ille Lepidus, qui bis consul et pontifex maximus fuit, non solum memoriae testimonio sed etiam annalium litteris et summi poetae uoce laudatus est, quod cum M. Fuluius conlega, quo die cen-*

sor est factus, homine inimicissimo in campo statim rediit in gratiam, ut commune officium censurae communi animo ac uoluntate defenderent? Adparet enim a Cicerone dici Ennii annales, quem etiam alibi summum poetam nominauit. Rem ipsam autem a. u. c. 573 accidisse Liuii beneficio XL 46 constat. De reliquiis uix quicquam confidenter adfirmes: quarum paucae (I—V) e Fuluii Flacci rebus quas illis annis contra Celtiberos gessit desumptae esse possunt. Cf. Liuius XL 39. 40.

At de crisi uersuum 426 sq. hic quaedam adiciam. Quorum posteriorem ascripsi quem admodum Theodorus Bergkius in censura Festi Muelleriani (Ephem. litt. Hal. a. 1842 II 230) emendauit: de altero sentio nunc secus atque olim cum fragmenta perscripsi. Quo uersu duo grammatici utuntur, Philargyrus in Georg. IV 188, qui totum fragmentum exhibuit: *non possunt mussare boni qui factam labore enixi militiam peperere*, et Festi breuiator p. 144 M.: *non decet mussare bonos*. Nam hoc frustulum non segregandum est a uersibus Philargyri: editores quidem illud tamquam proprium Ennii fragmentum recensent, hic pronomine, ne numerus labatur, inserto: *non decet hic m. b.* Quos Muellerus uituperat ad Festum p. 384 et Bergkius. Qui pristinam eius uersus speciem a Paulo tradi adfirmat, quam antiquitus grammaticus quidam, ne in hexametro trochaeus offendant, intempestiue mutauerit. Nam legitimum esse primi pedis trochaeum, quem Ennius Homerum imitatus non raro in suos hexametros admiserit. At id uellem Bergkius certioribus quam quibus usus est exemplis firmasset. Etenim quod hunc uersum asciscit: *adnuat sese mecum decernere ferro* (II fr. XI), refutatur ab eo cui debemus fragmentum Prisciano X p. 822 P. I p. 480 Kr., qui eo exemplo 'uetustissimos etiam produxisse perfectorum in ui desinentium penultimam' confirmat. De altero autem uersu *Tarquini corpus bona femina lauit et unxit* (III fr. VIII) olim intellectum est nec *Tarquini* nec quod Bergkius uoluit *Tarquini* sed *Tarquini* probatam Ennio formam esse. Denique tertium uersiculum nescio qua auctoritate Bergkius ita citauerit, *repletur Imbrium fremitu*: Seruius enim quem ille auctorem laudauit (in Georg. I 12) ita refert: *ager oppletus imbrium fremitu*: quae nemo annalium esse testatur nec

commodius possis quam ut Ribbeckium secutus feci trochaico numero sic dimetiri: *áger oppletus imbrium Frémítu* (Trag. 146 sq.). Verum tamen cum testimonia grammaticorum reputo, propensior est animus ad credendum, uerum, ita ut sit, sub specie deprauatiore delitescere. Atque in promptu est emendatio, qua ut trochaei turpitudine abstergitur ita insignior scripturae discrepantia inlustratur. Etenim adhibita uoce antiqua et quae saepius cum alibi tum apud Ennium quasi ex obliuione suscitata est (cf. Ann. 161. 314. 411), Ennii manum ita refingò: *noenu decet mussare bonos*. *Noenu* enim posteaquam, ut plerumque, in *non* particulam abiit, non indoctus librarius labentem uersiculi numerum ea forma quam Philargyrus seruauit *non possunt mussare boni* sustentare uiriliter studuit.

Ad calcem annalium peruentum est, in qua poëta, ut ipse hac opportunitate monuit (IV), septimum et sexagesimum annum agens elaborauit. Cf. p. XIX. Ibi praeterea alia de uita sua narranti cupidior senex exprompsit. Nam haec quae Ciceroni (Cat. mai. 5, 14) debemus *sic ut fortis equus spatio qui saepe supremo Vicit Olimpia, nunc senio confectus quiescit* (VII) haud dubie Ennius non seorsim ab aetatis suae commemoratione extulit. Tetigit etiam genus suum quod a Messapo originem ducat (VI) et se Rudinum esse Fului Nobilioris beneficio Romana ciuitate donatum (V). Hoc quidem quod de ciuitate dicit potuit etiam tum cum in Fuluii rebus uersabatur commemorare: quamquam magis adridet poëtam in extrema aetate superioris uitae admonitum laeto animo haec: *nos sumus Romani qui fuimus ante Rudini* exclamasse. De ciuitate Ennii et quo pacto eam adeptus sit uide F. Ritterum Ephem. antiq. Darmst. a. 1840 p. 383 sq. Sed haec omnia dubites initione an fini libri ascribas: olim tamquam extremi carminis reliquias adposui: nunc conuenientius poëtae consuetudini uidetur prohoemii materiam ex his frustulis constitui.

Namque quasi nouo impetu ad Histricum bellum sese accingit. Ex eo bello residet quam Ennius ad Homeri (Il. II 102) exemplum effluxit fortis tribuni cuiusdam contra Histrorum inpressionem se defendentis descriptio (II). De re consentit cum poëta Liuius XLI 2. Cum enim Histri castra Romana ad lacum Timau

posita subito adgrederentur, qui intra uallum erant omnes, ne consule quidem excepto, communi terrore abrepti ad mare confugiant: unus remansit *M. Licinius Strabo tribunus militum tertiae legionis cum tribus signis ab legione sua relictus: hunc in uacua castra impetu facto Histri, cum alius armatus eis nemo obuiam isset, in praetorio instruente alque adhortante suos oppresserunt: proelium atrocius quam pro paucitate resistentium fuit nec ante finitum est quam tribunus militum quique circa eum constituerant interfecti sunt.* At tribuni nomen non conuenit: quem Liuius Licinium, Ennius, si Macrobio (Sat. VI 3 p. 516 Jan.) fides, Celium uel Coelium adpellauit: pro quo Merula C. Aelium reposuit, cum Liuius initio belli XLI 1. 4 T. et C. Aelios tribunos attulerit. Nec improbabile mihi quidem uidetur in Celii nomine C. Aelium delitescere, siue Macrobius hoc nomen cuius ex Histrico bello meminisset pro Licinio posuit, siue Ennius eas defendendi castra partes C. Aelio, non Licinio tribuit. At grauius est quod cui ascripsimus uersus duodeuicesimus annalis nulla librorum memoria traditur: quorum Parisiensis id quod olim uulgabatur XII, reliqui XV praebent. De duodecimo, quoniam XIII et XIV annales bellum Syriacum occupabat, cogitari nequit: neque magis conuenit XV, quo nobis Marci Fuluii res tractatas fuisse persuasimus. Cumque XVI et XVII libros probabile sit in annis 571—573 uersatos esse, nihil relicuae annalium dispositioni accommodatius est quam pro XII (siue XV) reponi XIX. Cf. Ritterus l. l. p. 388.

Restant praeterea duo huius libri frustula I et III, quorum hoc incertum est, illud ad castra Romanorum in Histrorum finibus posita referendum uidetur.

CAPVT VII

Tantum de Ennii poësi epica: quem praeter annales epici generis nihil edidisse infra euincam. At in scenica arte multiplicis ingenii poëta elaborauit, dispari quidem studio ac successu: quando tragoediae et multae olim circumferebantur et multa

laude a ueteribus praedicabantur: inter comicos autem eos quidem qui aliqua existimatione fuerunt, hunc poetam Volcatius Sedigitus celebri censura infimo loco 'causa antiquitatis' recensuit. Cf. Ladewicus de Volcatii canone p. 12. Indices ac reliquiarum tantum comoediarum hodie extant: Ambraciae, siquidem ea comoedia fuit, Cupunculae, Pancratiastarum. *Cupiunculam* enim cum Nonius p. 155, 30 tradat, leni manu *Cupunculam* refinxit, cum Bentinus *capedunculam*, Bothius *caprunculum* uoluissent. Tertiam *Pancratiastas* pluraliter inscripsi, cum Nonius p. 506, 3 *idem pancratiastis* citauerit: quamquam idem p. 513, 11 et 517, 15 *pancratiaste*, unde *Pancratiastes* titulum fuisse suspicere, exhibet. Ceterum cognominis comoedia Alexidis Philemonis Theophili citatur, nec tamen de harum Graecarum aut de Ennianae argumento quicquam coniciendo eruitur. His ascripsi duo fragmenta incerta, quae mihi uisa sunt praesertim sermoni comoediae adcommodata esse.

De tragoediis rem omnem fere Ribbeckius occupauit: nec iuuat nunc singula quaeque de quibus ab illo et uero etiam a memet ipso nunc dissentio expromere: quam rem quo plenius persequi liceat mox alibi locus mihi paratus erit.

Quartum genus poësis, in quo Ennius elaborauit, satira est: de cuius natura et origine post celebre Isaaci Casauboni opus a multis quaesitum est: quos censere omnes largae orationis foret. Qua re omissa taediosa mihi confutandi opera e reliquiis ipsis ac testium tenuitate quid clicere contigerit proponam.

Ergo Ennii satira originem duxit a prisca satira scenica. Cum enim antiquitus Romani acceptos ab Etruscis uersus Fescenninos colerent, auertendae pestilentiae causa sunt Tusci histriones arcessiti: hi Romanos nouae arti ita conciliant, ut histrionibus dimissis ingenui iuuenes Romani in ludum succederent. Inde mixtis Tuscorum arti rudiusculis Fescenninis nouus scenae ludus ortus est, forma ac materia miscella, quam saturam dicebant: scenicis enim quibuslibet ludicris liberius conglutinatiss fabulae simulacrum prodebant. Verum percepta semel Graecae fabulae uenustate saturae barbaries displicere: quam tamen Romani, ut erant recepti tenaces, aliquamdiu retinuerunt atque exodii loco

Atellanae adflegebant. Is ludus ab Oscis inuentus cum ceteris rebus consimilis sit saturae, unius tamen actionis ambitum non migrat. Cf. Liuius VII 2. Nihilo minus ubi Romae regnare Graecorum fabulae coeperunt, saturae et Atellanae primo neglegentius habitae, dein euannerunt de scena. Sed eas postea ingeniosi poëtae ex obliuione suscitatas litteris nouo decore instructas reddiderunt. Atellanae sortem persequi nil attinet: e satura autem illa Ennii satura prodiit lectoribus, non scenae dicata. Qua re licet poëta resecuerit quaedam quibus scena non careret, originem tamen scenicam cum Ennii tum posteriorum poësis saturica prodit. Vel diuerbiorum memineris, quibus nihil est in satura frequentius. Quale illud est quod Quintilianus IX 2, 36 tradit Ennium in satura mortem ac uitam contententes (uel si libris aliquot fidem habere malis consentientes) induxisse (inc. sat. III). Cf. Sat. III fr. I. Indidem Ennius argumenti ac numerorum uarietatem repetiit: qua eum saturas distinxisse Diomedes testatur III p. 482 P.: *satura dicitur carmen apud Romanos, non apud Graecos, maledicum et ad carpenda hominum uitia archaee comoediae caractere compositum, quale scripserunt Lucilius et Horatius et Persius: at olim carmen quod e uariis poematibus constabat satura nominabatur, quale scripserunt Pacuuius et Ennius: et item paulum infra: satura carmina multa simul et poemata comprehenduntur. Nec tamen Ennium numeros credibile est temere miscuisse: quem cum singulae saturae, quod Diomedes indicat, compluribus poematibus constarent, numerorum uarietatem fere ad uarietatem poematum rexisse putarim. Inter reliquias saturarum tam eas quae inde citantur diserte quam quae ibi probabili coniectura conlocari uidentur, cum iambici trochaicique uersus tum Sotadei et hexametri feruntur. Variis autem metris suas Lucilius quoque saturas inperituit: sed tamen ei saturarum parti quam posteriorem edidit unum hexametrorum numerum adhibuit. Cf. Lachmannus Ind. lect. Berol. aest. 1849. Vnde poëtae posteriores Horatius Persius Iuuenalis non alii in saturis atque herois uersibus usi sunt. Vnus Terentius Varro in saturis Menippeis cum Ennianam numerorum uarietatem referret, uersibus adeo pedestrem orationem aspersit: cuius rei auctor est Quintilianus X 1, 93: *satura quidem tota nostra est, in**

qua primus insignem laudem adeptus Lucilius — — eruditio in eo mira et libertas atque inde acerbitas et abunde salis. Multo est tersior ac purus magis Horatius et ad notandos hominum mores praecipuus. Multum et uerae gloriae quamvis uno libro Persius meruit — alterum illud etiam prius saturae genus, sed non sola carminum uarietate mixtum condidit Terentius Varro uir Romanorum eruditissimus. Ni mirum altero illo etiam priore saturae genere Ennianam haud dubie saturam significat: cui cum ceteroquin persimilis esset Varroniana, eo distabat quod et solutam simul et uariis carminibus uinctam orationem repraesentabat. Sed doctior haec Varroniana ac multipliciore forsitan argumento quam Enniana fuerit: aequalium autem cauillationi acriorique morum censurae neutram insignius deditam existimarim. In qua re principatum obtinet Lucilius, unde poëtae qui postea in hoc genere claruere, colorem quendam ac normam materiae receperunt. Quibus cum ille uti dixi etiam hexametrorum usum praeiisset, inde non iniuria Horatius (Sat. I 10, 48) eius saturae quam et ipse coluit et Persius ac Iuuenalis inuentorem Lucilium adpellauit, cuius tamen poësim falluntur si qui genere ac natura ab Ennii satura distare arbitrentur: immo omnes qui in his carminibus elaborarunt poëtae Romani ab Ennio ad Iuuenalem poësim sua natura unam ingenio autem poëtarum uariatam prae se ferunt. Qua re Horatius (Sat. I 10, 66) cum Graecis intacti carminis auctorem laudet Ennium (Ennium enim ibi nec, quod post alios C. F. Hermannus progr. acad. Marb. 1841 narrabat, Lucilium dici propius uerba poëtae intuitus concedet) nec secum ipse pugnat, qui eiusdem saturae inuentorem Lucilium dixerit, nec a rei ueritate abhorret.

Nisi quis ideo translatam a Graecis saturam existimarit, quod aut Lucilius seueritate cauillationis antiquam Graecorum comoediam aemulatur: aut Ennius e Graecorum fabulis si quid commodum uideretur suum in usum conuertit: uelut Aesopi de cassita fabulam Latinis uersibus expressit (inc. sat. IV): atque eam narratiunculam de qua hic uersus residet *subulo quondam marinas propter adstabat plagas* (inc. sat. VI) ab Herodoto deprompsit I 141: *Ἴωνες δὲ καὶ Αἰολεῖς, ὥς οἱ Ἄνδρῶν τάχιστα κατεστράφητο*

ὑπὸ Περσέων, ἔπεμπον ἀγγέλους εἰς Σάρδεις παρὰ Κῦρον ἐθέλοντες ἐπὶ τοῖσι αὐτοῖσι εἶναι τοῖσι καὶ Κροίσῳ ἔσαν κατήκοοι. ὁ δὲ ἀκούσας αὐτέων τὰ προῖσχοντο, ἔλεξε σφι λόγον, ἄνδρα φᾶς αὐλητὴν ἰδόντα ἰχθυῶς ἐν τῇ θαλάσσῃ αὐλίειν, δοκέοντά σφεας ἐξελεύσεσθαι εἰς γῆν· ὥς δὲ ψευδοῦναι τῆς ἐλπίδος, λαβεῖν ἀμφίβληστρον καὶ περιβαλεῖν τε πλῆθος πολλὸν τῶν ἰχθυῶν καὶ ἐξηγεῖσθαι, ἰδόντα δὲ παλλομένους εἰπεῖν ἄρα αὐτὸν πρὸς τοὺς ἰχθυῶς ‘παύσεσθέ μοι ὀρχεόμενοι, ἐπεὶ οὐδ’ ἐμὲο αὐλίοντος ἡθέλετε ἐκβαίνειν ὀρχεόμενοι.’ Ad quod genus nescio an et hic uersus pertineat: *decem cochites quicis montibus summis Ripis fodere* (inc. sat. VIII): Arimaspi enim unoculi dici uidentur, de quibus Herodotus IV 13 Ἴσσηδόων δ’ ὑπεροικεῖν αἰτ’ Ἀριμασπὸς ἄνδρας μουννοφθάμους, ὑπὲρ δὲ τουτέων τοὺς χρυσοφύλακας γρῦπας, τουτέων δὲ τοὺς Ἵπερβορέους κατήκοντας ἐπὶ θάλασσαν e. q. s.

Quot saturarum libros confecerit Ennius incertum: Porphyrio in Horatii carm. I 10, 46 quattuor fuisse testatur: quod contra Donatus in Ter. Phorm. II 2, 25 e sexto fragmentum citauit. Quorum de primo et secundo nil contigit e fragmentis dispicere: tertio autem Scipionis nomen praefixi. Enim uero satura est Scipio: quod olim Lerschius Mus. Rhen. V 416 proposuit quidem, sed cum ueris falsa et inepta misceret, bonae coniecturae parum fidei comparauit. Ergo e Scipione tria fragmenta adferuntur diserte: duo septenariis trochaicis decurrentia (IV. V): quorum hoc (V) quod Gellius IV 7 tradit e ‘libro qui Scipio inscribitur’ depromptum dicit: unde, cum ueteres quoduis carmen paulo longius librum adpellarent (cf. O. Jahnii comm. in Pers. p. 98. Petermannus de satura Ennii p. 3), non magis illis qui olim tragoediam quandam Scipionem somniarent obstaculum quam nobis qui saturam uelimus praesidium nascitur. Tertium e Scipione uersum Macrobius citauit VI 4 p. 519 Jan. *tum ferreus hastis Horret ager [campique armis sublimibus ardent. Aen. XI 601 sq.]. Horret mire se habet. Sed et Ennius in quarto decimo [VII] et in Erechtheo [VI] et in Scipione: sparsis hastis longis campus splendet et horret (VI). Rudis admodum et insuauis si dis placet hexameter quem inri-*

sisse Lucilium Seruius testatur in Aen. XI 601 *tum late ferreus hastis Horret* e. q. s.] *horret autem terribilis est: est autem uersus Ennianus uituperatus a Lucilio dicente per inrisionem debuisse eum dicere horret et alget. Vnde Horatius de Lucilio (Sat. I 10, 54) 'non ridet uersus Enni grauitate minores.'* Etenim haec Seruii si cum illo Macrobiani loco contuleris, non dubitabis opinor, quin Seruius istum quem dixi Ennii uersum significet. Ut nihil agant editores qui abusi Seruii testimonio nimis liberaliter Ennio illum Vergilii: *Horret ager campique armis sublimibus ardent* ascribant. Qui cum indignus sane inrisione sit, tum Lucilius his quae dicit *horret et alget* manifesto ad Ennii illa: *splendet et horret* adludit. Vnde si quid est in eo uersu quod emendetur, haec postrema adparet nullam omnino mutationem ferre. Id quod non satis curauit Ritterus in Ephem. antiq. Darmst. a. 1840 p. 391: qui inconsiderate Neukirchium de fab. tog. p. 46 secutus eo quem effinxit tetrametro: *spârsus hastis longis campus spléndet horretque ét gemit* omne Lucilii ludibrium abstersit: ne quid de Macrobio dicam quem ille ipsius certe consuetudine repugnante consulto uoces quas ipse restituit omisisse opinatur. Verum si quis tamen Ennii poësim nolit hoc quasi monstro hexametri dedecorari: ea uerba ita ut traduntur Saturnium efficiunt: *sparsis hâstis longum-câmpus spléndet et hór-ret*. Ac licet Saturnios qui quidem certi sint in Ennii reliquiis non detexerim, tamen quid impedit, quo minus eum in saturis maxime hoc quoque metro aliquotiens usum esse credamus? Sed hoc utut est, cum illud uicisse uidear, uariis Scipionem metris deductum fuisse: corrui quod Ritterus l. l. cupidius Scipionem esse epicum carmen defendit. Cui in ea re Hugius adsentiens illi uersui quem non posset non pro hexametro habere in annalibus sedem adsignat, ni mirum Macrobius, cum Scipionem dicat, non eo nomine insignitum carmen, sed partem annalium dicere opinatus eam quae maxime in Scipionis rebus uersetur. Sed hoc cum ambiguitatis causa uerear ut quisquam grammaticorum ausurus fuerit, tum Macrobiani loco praeceunte ipso annalium titulo in primis incommodum foret.

Itaque cum iam ob uersuum quam Scipioni uindicauimus ua-

rietatem subeat de satura cogitatio — neque enim qui indolem saturae Ennianae cognorit, infandum clamabit tantae laudis uirum in satura praedicari — tum adiuuat suspicionem coniunctum quoddam Nonii Ciceronisque testimonium: quorum ille quae uerba e tertio saturarum citauit *testes sunt Lati campi quos gerit Africa terra politos*, ea e Cicerone gloriabundum de se Scipionem edidisse conligitur: de fin. b. et m. II 32, 106 *itaque beatior Africanus cum patria illo modo loquens 'desine Roma tuos hostis'; relicuaque praeclare. 'Nam tibi munimenta mei peperere labores.'* et de orat. III 42, 167 *ornandi causa proprium proprio commutatum: 'desine — hostis'; et 'testes sunt campi magni.'* Haec omnia Cicero ex Ennio quem non nominat delibauit. Nec qui Cicero-nem nouerit et qua ratione ueteres citare auctores soleat, multum in leuicula quae est in *campi magni et lati campi* uocabulis discrepantia haerebit: cum praesertim citati ab Nonio *'testes illi in Africa campi'* nesciam quo aptius quam ad Scipionem referantur. Qua re cum tertium saturarum librum iam non liceat Scipionis laudibus defraudare, quid ni eidem tres e Scipione quae citantur reliquias ascribamus? Cuius saturae ego hanc mihi speciem informauim, ut poeta non omnem Scipionis uitam percurreret, sed ob res in Africa felicissime gestas familiarem sibi ducem singulari carmine prosecutus sit.

Nexus ac sensus reliquiarum quae ad Scipionem pertinent fere in aperto est. Ita his uersibus *mundus caeli uastus constitit silentio* e. q. s. (IV) cum alii tum Ritterus intellexit Scipionis in Africam nauigationem depingi: conl. Liuius XXVIII 17 *ipse... profectus tranquillo mari plurimum remis, interdum et leni adiuuante uento in Africam traiecit*. Fragmentum alterum *quique propter Hannibalis copias considerat* (V) fortasse locum in adparatu proelii habuit: tertium *sparsis hastis* e. q. s. (VI) ex ipso sumptum certamine. Relicua ad laudes referuntur ab ipso Scipione de se praedicatas: *desine Roma tuos hostis — nam tibi munimenta mei peperere labores — testes sunt Lati campi quos gerit Africa terra politos* (X). Quos uersus Ritterus l. l. p. 394 percommode eis inlustrauit, quae Liuius XXXVIII 50 perhibuit, Scipionem (a. u. c. 565) a Petiliis in ius uocatum *sine ulla cri-*

minum mentione orationem adeo magnificam de rebus ab se gestis exorsum esse, ut satis constaret neminem umquam neque melius neque uerius laudatum esse. dicebantur enim ab eodem animo ingenioque, a quo gesta erant, et aurium fastidium aberat, quia pro periculo, non in gloriam referebantur. Vnde ille graue argumentum petit, uersus illos a Scipione, quem non credibile sit ad hoc usque tempus perrexisse, alienos in annalibus ibi ubi progrediens narratio ad hunc locum peruenerit adpositos fuisse. At ut haec conuenire annalibus concedo, ita ne sic quidem meas quas ante exposui rationes testiumque auctoritatem euertere per-suasum est. Enim uero eam quam Scipio de gloria sua habuit orationem poëta dignam habuit quam singulari carmine exprimeret: quae cum maxime in rebus Africanis uersata uideatur, ex eis haustas quasdam imagines orationi siue subiecit siue praemisit. Erexit igitur Ennius hoc tamquam amicitiae monumentum Scipioni tum temporis, cum fortasse nulla dum pars annalium prodierat. Verum ad aliud laudum genus haec fragmenta pertinent, *quam tantam statuam statuet populus Romanus Quamue columnam quae teque et tua gesta loquatur* (VII): *uel tu dictator uel equorum equitumque magister Esto uel consul* (IX) et Suidae memoria (VIII): quibus ipsum poëtam adpellauisse Scipionem adparet. Atque his nunc uereor ut recte hunc locum adsignauerim, quippe a quibus iniuria haec particula *Scipio inuicte* (Ann. IX fr. XIII) diuelli uideatur. Quae quod ex annalibus desumpta esset, eius rei Hugius id esse indicio putauit, quod Cicero hoc tamquam singulare hiatus exemplum adferret, ni mirum annalium tantum memor: quando comparem hiatum praeter annales hoc epigramma exhiberet *aspicite, o ciues, senis Enni imaginis formam* (Epigr. I). Ac Lachmannus quidem in Lucr. III 1034 istud frustulum in ipso prohoemio annalium non multum ante illud quod dixi fragmentum *quam tantam statuam* e. q. s. fuisse opinabatur. Quos uersus cum concedam olim nexu quodam cohaesisse, quibus in idem consortium addo Sat. III fr. VIII. IX, tamen de prohoemio dissentio ita, ut haec omnia malim in nono annali hoc est ibi ubi Scipionis res narrabantur conlocari: nisi forte hoc

recte sensisse Ritterus l. l. p. 394 uidetur, qui fr. IX relata morte Scipionis extulisse poëtam coniecit.

Vnicum libri saturarum quarti fragmentum adposui, cui Sotadeum numerum esse et Hugium aures docuerunt et poterant facile quemuis alium docere. Sed quod hoc loco id est inter saturas edidi, hoc meo periculo factum, siquidem periclitatur et qui alius suspicionem probat et qui suam coniecturam probare aliis studet. Nempe non e saturis adfertur locus a Macrobio Sat. VI 5 p. 527 Jan., sed e libro Sabinarum quarto. In quo primus quantum comperi haesit Columna, qui Sabinas expulit e grammatico et saturarum indicem restituit, cum nec alibi laudaretur talis inter Ennii reliquias titulus et extitisse quattuor saltem saturarum libros Porphyronis testimonio constaret: cf. p. LXXXIV. Nec de ea re quemquam dubitaturum fuisse opinor, nisi is quem Angeli Mai industria a situ et obliuione uindicauit Iulius Victor c. 6 p. 224 Or. alter Sabinarum testis extitisset. Vt iam male mereri de Ennio uideatur, qui hoc libro poëtam defraudatum eat: cum praesertim his quae Iulio Victori debentur uerbis: *cum spolia generis detraxeritis, Quam inscriptionem dabitis?* (inc. sat. V) perapte Sabinae pugnantes contra ipsarum maritos Sabinos compellare uideantur. At uel sic uehementer displicet quattuor libris si dis placet exaratum de Sabinis carmen epicum (quid enim fuerit praeterea nisi epicum fuerit?), cuius nullum alibi indicium extet. Id quod Hugius quoque et Ilbergius senserunt: in quorum rationem tamen multum abest ut pedibus eam. Cum enim Columnae adsentiant in Sabinarum locum saturas reponenti, e Iulii Victoris testimonio praetextam quandam Sabinarum nomine inscriptam confingunt potius quam conligunt. Qua re missis illorum commentis uide num ipse rem probabilius expediuerim. Enim uero fuit olim carmen Sabinarum non peculiare quidem sed pars saturarum, ut Scipio. Quodsi saturarum quarto ascribis, Macrobiani memoria e libro Sabinarum quarto, siue haec uera est Macrobiani manus siue scioli sapientia ortum, explicatur. Quae si recte conieci, huic saturarum libro debui et alterum a Iulio Victore citatum fragmentum, quod nunc in incertis saturis (V) habetur, adsignare: in qua re illud non obstat, quod non compa-

rem hi uersus numerum exhibeant: ex hoc enim uereor ut cum aliqua probabilitate Sotadeus suscitetur contra ex utroque leni manu possis Saturniorum particulas confingere: *neque ille triste - quæritat sinâpi Neque caepe maestum* et: *cum spolia - generis detraxeritis Quam inscriptionem dabit.* Nam illud absonum est, quod quidam hic uersuum nihil odorati pedestrem orationem esse opinati sunt.

Inter ipsas Ennii reliquias iure meo opinor a Gellio II 29 traditam Aesopi fabulam recepi (inc. sat. IV): quam ille ab hoc poëta quadratis uersibus compositam tradit. Ni mirum aut fallit me sensus aut ibi Gellius plus quam argumentum Enniana saturae seruauit. Cum enim narrationi ipsos quibus poëta fabulam concluderet uersus subiciat, non tam ex Aesopo sua conuertisse quam Ennii carmen secutus contexuisse sermonem uidetur. Vt e poëta color quidam antiquitatis super sit, quem uel hae uoces ac locutiones arguere uideantur: *pulli tremibundi, trepiduli, die crastini, messim hanc nobis adiuent, haec ubi ille dixit et discessit, obsequibilis, primo luci, nidum migravit.* Sed haec erunt fortasse qui ipsum Gellium, quem antiquitatis robiginem inprimis deamasse constat, e suo antiquarum dictionum penu sparsisse opinentur. Esto: at quid dicant illi, si ipsorum uersuum quibus hanc fabulam Ennius contexit reliquias quasdam ac uestigia ostendero? Nam uide num meae me aures fefellerint, cum in his quae sunt: *et manus iam postulare; messim hanc nobis adiuent; statim dicto oboédiant; it diés et amici nulli erant; fiet nunc dubio procul; non metetur neque necessumst hodie uti uos auferam,* cum in his igitur numeri quiddam trochaici mihi uisus sum percipere: atque haec ne litterula quidem inmutata se prodiderunt, unde si proficisci licet, procliui emendatione adhibita aliae eiusdem numeri particulae emergunt, uel: *uós modo hoc aduertite; si quid dicetur denuo; ut iam statim properet inque alium sese asportet locum:* alia. Quorum ut nihil re uera hac specie in Ennii satura fuerit, tamen tot dispersa in una narratione metri uestigia non aptius repeti quam ex ipsa Ennii poësi concedes.

Denique in incertis saturarum libris uersus quosdam recensui, quorum metrum non abhorret ab annalibus, sed quae sen-

tentia sua ab illorum argumenti granditate remoueri uidebantur, cf. fr. VII. IX. X.

Seorsum a saturis epigrammata posui, quorum duo de Scipione elata (II. III) Hugius iussit ei saturae cui nos Scipionem uindicauimus ascribi. Atque haec encomia Scipionis quamuis iam olim Pithoeus Adu. I 11 uellet cum sat. III fr. X conecti, tamen quid inpediebat poëtam quo minus extra longioris carminis tenorem singula quaedam epigrammata luderet? In transcurso moneo hanc ex epigrammatis sententiam *nemo me lacrimis decoret nec funera fletu Faxit, cur? uolito uiuus per ora uirum*, uideri e Mimnermo poëta elegiaco depromptam. Meliorem enim Cicero (Cat. mai. 20, 73 et Tusc. disp. I 49, 117) ait illam Ennii orationem esse quam Solonis *mors mea ne careat lacrimis: linguamus amicis Maerorem ut celebrent funera cum gemitu*. Nempe ita conuertit Cicero Solonis elegium quod Graece legitur apud Plutarchum in comp. Solonis et Publicolae 1 τοῖς περὶ Μίμνεμον ἀντιπῶν περὶ χρόνου ζωῆς ἐπιπεφώνηκε· μηδέ μοι ἄπλευστος θάνατος μόλοι, ἀλλὰ φίλοισι Ποιήσαιμι θανὼν ἄλγεα καὶ στοναχάς. Mimnermi distichum, cui haec Solo respondit, non extat, cuius sensum tamen haud dubie Ennius expressit: ut Cicero pro Mimnermo Romanum poëtam Soloni componere potuerit. Cf. Nic. Bachii Quaest. elegiac. (Fuldae 1839) p. 5.

Sotam Ennium scripsisse Varronis (de L. L. V 62 M.) Festique (p. 356 M.) consensus euicit: cum olim de Asoto cogitarent et Scaliger in Varronem et Festum Sotadica intulisset. De nomine carminis haec O. Muellerus ad Festum p. 413 adnotauit: 'Sota Graece est Σωτάς, nota hypocoristici forma pro pleniori Σωτάδης positum, ut Ἀλεξᾶς pro Ἀλέξανδρος et multa ad eundem modum formata.' Sotades poëta, quode Bernhardum adi Litt. Graec. II p. 920, apud ueteres acerrimis salibus et iacta in omnem aequalium prauitatem cauillatione qua ne reges quidem excipiebat insignis. A qua seueriore morum censura cum Ennius omnino quod supra tetigi abstinuisse uideatur, tum modum ac munus Sotadis ualde ab hoc poëta alienum existimo. At cum Sotades, quod e reliquiis maxime ab Ioanne Stobaeo seruatis adparet, multifariam poësim suam

dictis ac praeceptis de moribus distinxisset, Ennium credibile est inde huius generis quae usui uiderentur, expiscatum esse: quamquam certius iudicare tam Ennii quam Sotadis reliquiarum tenuitas non sinit. Fragmenta tam certa quam probabilis coniectura huc relata metro Sotadico conscripta: at nec solius metri causa hoc nomen carmini inscriptum, nec huius numeri uersus Enniani omnes iure ad hoc poemam referuntur: quod Hugius uoluit: qui cum eum quem in quarto saturarum adposui metro Sotadeo descripsisset, in hac satura, quam non diuersam a Sota habuit, quidquid ex Ennii Sotadeorum citatur conlocari iussit. Quod cur probare nequeam, ibi dixi ubi de illo saturarum libro exposui: atque ut fuerit Sota pars saturarum, non est cur tam arte in hoc poeta eius numeri usum circumscribamus, quem postea multi poetae non in saturico tantum genere adhibuerunt.

Ad saturas nescio an recte referantur Praecepta siue Protrepticus: nam quod et Hugius uidit et ipse statim conieci, sic dupliciter poeta et Latine et Graece unum librum inscripsit: de cuius indole libri ac materia plane caecutio. Fragmento altero Columna p. 191 non inepte putat 'comparatione ex agricolae diligentia ducta poetam monuisse corruptos prauosque adolescentium mores, antequam firmiores in teneros eorum animos radices agant et maius temporis diurnitate suscipiant incrementum, suasionibus minis uerberibusque funditus esse extirpandos: quod quidem prudens pater familias non minori sedulitate efficere debeat quam expertus agricola, qui ubi uidet auenam lolium crescere inter triticum selegit secernit aufert sedulo.'

Heduphagetica uerum esse huius carminis indicem Florentinus Appulei persuadet: pro quo olim *Phagetica*, *Phagesia*, *Hedypathica*, *Hedypathetica*, alia ferebant. In eo carmine Ennius piscium censuram egit Arcestratum Gelensem secutus, de quo uide Bernhardyū Litt. Graec. II p. 927. Arcestrati carmen ab aliis alio titulo (uelut *γαστρονομία*, *ἡδυπαθία*, *δειπνολογία*, *ὀψοποιία*) olim laudatum esse Athenaeus testatur, idem cui reliquias quasdam e uersibus Arcestrati debemus. Quae quidem Ennium in singulis propius secutum esse Arcestrati uestigia

ostendant. Vel haec τοὺς μῦς Ἄλνος ἔχει μεγάλους, ὅστρεϊα δ' Ἄβυδος, Τὰς ἄρκτους Πάριον, τοὺς δὲ κτένας ἡ Μιτυλήνη, Πλεστονὺς δ' Ἀμβρακία παρέχει cum his Enniani compone: *mures sunt Aeni, spissa ostrea plurima Abydi, Est pecten Mitylenae* e. q. s. et πώλυποι ἔν τε Θάσῳ καὶ Καρίᾳ εἰσὶν ἄριστοι Καὶ Κέρκυρα τρέφει πολλοὺς μεγάλους τε τὸ πλῆθος cum Ennii: *polypus Corcyrae, caluaria pinguis ucarnae, Purpura muriculi murex, dulces quoque echini*. De finibus autem ac consilio carminis Enniani nihil licet ex uno quod Appuleius tradidit fragmento conligere: nec illud confidentius affirmarim partem saturarum esse, licet Varro in saturis περὶ ἰδεσμάτων egisse tradatur. At uersus Enniani multifariam ac foede cum librariorum incuria tum socordia editorum deprauati circumferebantur: qui quidem quamlibet hexametrorum licentiam, cuius alibi nec uola nec uestigium adparebat, his uersibus concedere non dubitarunt. Quam ego licentiam omnem expuli confidenter, adeo ne audaciam quidem aliquam cum ratione adhibitam reformidans: in quo uereor ut prospere omnis mihi emendatio cesserit: modo illud effecerim, ut ne quis illa certa atque intacta praedicet.

CAPVT VIII

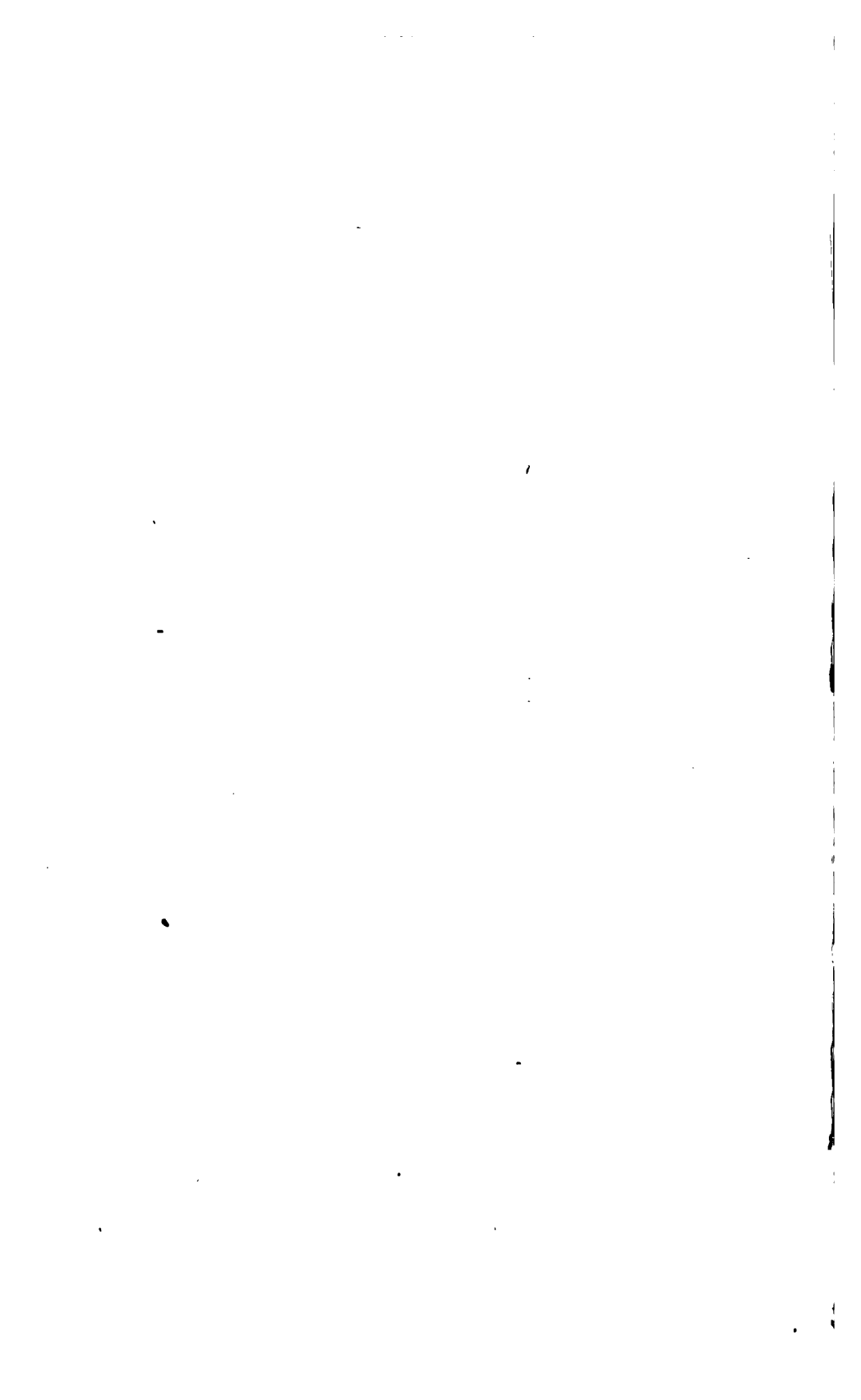
Restant duo libri Enniani, de quibus breuissime expromere sententiam placet. Epicharmus (nam is est alter eorum librorum) iam dubitari nequit quin uno metro trochaico perscriptus fuerit, cum et omnes qui citantur ex Epicharmo uersus hunc numerum prodant, et eos quos olim hic circumferebant hexametros nobis persuaserimus ex annalium exordio desumptos esse: cf. p. XXII sq. Sed eis remotis eo difficilior est de indole carminis deque ea ratione, quae Ennium inter et Epicharmum intercesserit, iudicare. Nam quod Ennium siue dispersa in Epicharmi comoediis philosophe dicta compilasse siue ab aliis institutam Epicharmearum sententiarum conlectionem adhibuisse siue denique singularem Epicharmi περὶ φύσεως librum conuertisse arbitrati sunt, eorum nihil est quod aliquo reliquiarum adsensu comprobetur. At Ennius etiam si quaedam ab Epicharmo

repetiuerit, tamen non tam Siculi philosophiam quam eam cui ille se addixerat Pythagoream sectatus est. Etenim huic philosophiae, quam Romani antiquitus receptam studiosius colebant, Ennius quoque, quod exordium annalium arguit, praecipue se dederat. Qua re non quo argumenti originem indicaret, quam quod Epicharmus eximius scholae Pythagorae sectator habebatur, hoc ei carmini nomen inscripsit. Cf. L. V. Schmidtii Quaest. Epich. p. 53. Quae mihi sententia eo magis probatur, cum Ennius in hoc carmine Epicharmum, siue is interlocutor fuit siue unus omnia disputauit, loquentem uideatur induxisse. Hoc enim indicare mihi Varro uisus est, qui de L. L. V 59 M. de hoc carmine itaque inquit *Epicharmus de mente humana dicit* (VI) et V 68 M. *hinc Epicharmus Enni Proserpinam quoque adpellat* (VIII).

Eo libro, quem poeta Euhemeri nomine insigniuit, Euhemeri, quo de Krahnerus de causis corr. relig. Rom. p. 37 accurate disputauit, sacram historiam, ut Cicero ait (de nat. deor. I 42, 119), 'interpretatus et secutus est.' Reliquias inde unius Lactantii paganorum ineptias confutandi studium seruauit, stilo pedestri exaratas, sed ita ut multum abhorreere ab aetate Ennii uideantur, quem ego prosa oratione omnino usum esse difficile concedam. In qua causa nihil nos Varronis loco de re rustica I 48 adiuuamur, apud quem non quod uulgabatur in *Euhemeri uersibus*, sed in *Euhemeri libris uersis* optimi libri auctoritate confirmatur. Cf. Politiani Misc. c. 35. Eum autem uersum quem sine libri indicio Nonius p. 216, 29 citauit (Ann. I fr. XXV) supra monui p. XXVI cur ab Euhemero alienum ducam. Verum enim uero cum Columella IX 2 *poëtam Euhemerum* (V) laudauisse Ennii memor uideatur, tum res conficitur opinor inuento Ilbergii mei, qui delitescens sub Lactantii uerbis tetrametrorum particulas suscitauit. Vide igitur quos ille e fr. XII uersus descripserit: *Iuppiter postquam omnes terras circuiuit quinquens | Omnibusque suis amicis atque cognatis suis | Imperia expendit, reliquit leges, mores addidit, | Frumentum parauit aliaque immortali gloria | Multa fecit.* et e fr. VIII *Iuppiter Neptuno imperium ponti dat, ut in insulis | Quaeue secus pontum loca*

essent, is regnaret omnibus. et e fr. IX *Sí quis quid noui inueniebat, uitaē quod mortaliū | Vtile esset, eo ueniebat atque ostendebat Ioui.* Qui uersus licet seueriorem censuram aegre sustineant, id tamen indicant, non meram ibi ac primitiam prosam orationem haberi. Cui rei accedit, quod in illis Lactantii dignissimae quaedam Ennio locutiones dispersae sunt: uelut hoc quod est in fr. VII *montem qui uocatur caeli stela;* quando hunc poetam constat non infrequenter suam orationem Graecis uocibus distinxisse, qualia sunt: *termo* Ann. 470. 471; *agea* Ann. 484; *spira* Ann. 501; *aethra* Ann. 418; *lychnus* Ann. 328, alia. Atque illa familiaris est Ennio quam p. XX tetigi consuetudo explicandi Latine si quid insolentius aut Graece protulerit: ut *musas quas Grai memorant, nos Casmenarum* Ann. 2; *sophiam sapientia quae perhibetur* Ann. 227; *uento quem perhibent Graium genus aëra lingua* Ann. 149; *Ennius dicit Nilum Melonem uocari, Atlantem uero Telamonem* Ann. I. fr. XXVIII. Quibus similia ex Euhemero sunt: *Pluto Latine est Dis pater: alii Orcum uocant* Euh. 20; *in eo loco suscepit in caelum quod nunc nos nominamus, idque Iuppiter quod aether uocabatur precans primum caelum nominauit* Euh. 33; *Ζᾶν Κρόνον id est Latine Iuppiter Saturni* Euh. 74. Quin etiam adlitteratio in his *Curetes filii sui curauerunt* Euh. 71 mihi uisa est speciem quandam Ennianam habere. Qua re falluntur qui Lactantium, cum per Ciceronem talem Ennii librum olim fuisse nouisset, quo maior suae doctrinae auctoritas adderetur, ipsum sua manu confinxisse quae pro Ennianis uendicaret arbitrantur. Nam quod uerbis Ciceronianis Ennium Euhemeri sacram historiam ‘interpretatum esse atque secutum’ dicit (fr. VIII), quid mirum in tam diligenti Ciceronis lectore? Verum tamen ipse ignorasse uidetur Ennii librum, quem ineptiis poetarum opponat (fr. III. XII), uersibus conscriptum fuisse, quantumuis alibi se Ennii uerba traditurum profiteatur, cf. fr. III. VIII. Inde suspitio nata Ennii uersus antiquitus nescio quem in orationem pedestrem conuertisse, conuersos suum in usum uocasse Lactantium.

ANNALIVM RELIQVIAE

LIBER I

I *

Varro de re rustica I 1, 4 'et quoniam ut aiunt dei facientes adiuvant, prius inuocabo eos nec ut Homerus et Ennius Musas sed XII deos consentis.'

II *

Musae quae pedibus magnum pulsatis Olympum

III **

Musas quas Graj memorant, nos Casmenarum

IV

Latos per populos terrasque poëmata nostra
Clara cluebunt.

LIBER I II Varro de L. L. VII 20 M. 'Enni: Areopagitae quidem' e. q. s. 'Musae' e. q. s. 'caelum dicunt Graeci Olympum, montem in Macedonia omnes' e. q. s. (hermi Par. b. Ennii ceteri) Seruius in Aen. XI 660 'pulsant: Ennius ad Musas: quae' e. q. s. III Varro de L. L. VII 26 M. 'cornua a curuore dicta, quod pleraque curua. Musas' e. q. s. 'Casmenarum priscum uocabulum ita natum ac scriptum est' e. q. s. (camenarum Flor. camerarum Goth. Par. a, om. Haun. ca. menarum Par. b) Ennio Scaliger tribuit: cum superiore coniunxit Merula IV Probus p. 1401 P. (57 Lind.) 'neutro genere in casibus supradictis' (sc. nom. et acc.) 'sine ambiguitate brevis est' (sc. a littera) 'Graecis La-

1 muse *Flor.* Olympum *Flor.* Olympum *ceteri Varronis, Seruius* 2 curua. Musas quas *Scaliger.* curuamus (curuanus *Par. a*) ac (at *Haun.* ad *Par. b*) quas (quae *Par. a b*) *libri.* curua. Musae quas *Spengelius* Graj *om. libri.* memorant Grai *O. Muellerus* memorat *Haun.* nos Casmenarum] nosce nos *ēē Flor.* nosce nos esse *Par. a b.* nosse nos esse *Goth.* nosse esse *Haun.* Casmenarum *add. Spengelius.* nos nomine Casmenarum *O. Muellerus.* nos ciemus sas Casmenas *A. Kochius Exerc. crit. Bonnae 1851 p. 5* 3 latos per populos *scripsi cum H. Ilbergio.* nam latos populos *Probus* terrasque *H. Ilbergius.* res atque *Probus* 4 clara *H. Ilbergius,*

V *

Fronto Epist. I 3 p. 8 ed. Rom. 'transeo nunc ad Q. Ennium nostrum, quem tu ais ex somno et ex' (om. Nieb.) 'somnia initium sibi' (scribendi em. L. Schopenus) 'fecisse.'

VI **

5 . . . somno leni placidoque reuinctus

VII *

. . . . uisus Homerus adesse poëta.

VIII *

Ei mihi qualis erat

IX *

Lucretius I 116 'ignoratur enim quae sit natura animi . . . An pecudes alias diuinitus insinuet se, Ennius ut noster cecinit, qui primus amoeno Detulit ex Helicone perenni fronde coronam, Per gentis Italas hominum quae clara clueret; Etsi praeterea tamen esse Acherusia templa Ennius aeternis exponit uersibus edens, Quo neque permanent animae neque corpora nostra, Sed quaedam simulacra modis pallentia miris; Vnde sibi exortam semper florentis Homeri Commemoratur speciem lacrimas effundere salsas Coepisse et rerum naturam expandere dictis.'

tinisque nominibus . . . Ennius in primo ann. . . . (ann.] nam Probus) VI Fronto Epist. IV 12 p. 110 ed. Rom. 'si quando te somno leni, ut poëta ait, placidoque reuinctus uideo in somnis, numquam est quin amplectar et exosculer . . . hoc unum ex annalibus sumptum amoris mei argumentum poëticum et sane somniculosum.' VII Cicero Acad. pr. II 16, 51 'num censes Ennium cum in hortis cum Seruio Galba ambulauisset dixisse: uisus sum mihi cum Galba ambulare? At cum somniauit, narrauit: uisus' e. q. s. Ibidem II 27, 88 'dormientium et uinulentorum et furiosorum uisa inbecilliora esse dicebas quam uigilantium siccorum sanorum. Quo modo? quia cum expectatus esset Ennius non se uidisse Homerum, sed uisum esse.' Cf. idem de re p. VI 10, 10 'fit enim fere ut cogitationes sermonesque nostri pariant aliquid in somno tale quale de Homero scribit Ennius, de quo uidelicet saepissime uigilans solebat cogitare et loqui.' VIII Seruius in Aen. II 274 'ei mihi: Ennii uersus.' Ad

om. Probus cluebunt J. Dousa apud Merulam. cluebant Probus
6 in somnis mihi add. Merula, conl. Verg. Aen. II 270

X *

O pietas animi

XI *

Quae caua corpore caeruleo cortina receptat.

XII *

- 10 Oua parere solet genus pinnis condecoratum
Non animam: et post inde uenit diuinitus pullis
Ipsa anima

XIII *

terraque corpus

Quae dedit ipsa capit neque spendi facit hilum

Ennium partem tantum uersus Vergiliani rettuli cum H. Ilbergio X Cicerone Acad. pr. II 27, 88 'nisi uero Ennium non putamus ita totum illud audiuisse: o' e. q. s. 'si modo id somniauit, ut si uigilans audiret.' Donatus in Ter. Eun. III 5, 12 'o festus dies hominis (amice, salue): pro homo festi diei. Sic dicitur etiam scelus homo. Ennius: o' e. q. s. XI Varro de L. L. VII 48 M. 'apud Ennium: quae' e. q. s. 'caua cortina dicta, quod est inter terram et caelum ad similitudinem cortinae Apollinis.' XII Varro de L. L. V 59 M. 'haec duo caelum et terra, quod anima et corpus. Vmidum et frigidum terra, siue oua . . . animam, ut ait Ennius, et post' e. q. s. Diomedes I p. 378 P. 'apud ueteres parere dictum reperimus, ut apud Ennium: oua' e. q. s. (enium Par. b) Priscianus VIII p. 802 P. (I p. 384 K.) (pario) 'quartae coniugationis . . . Ennius: [10]' Idem X p. 880 P. (I p. 477 K.) (parire) 'secundum quartam coniugationem . . . Ennius: [10]' Idem X p. 905 P. (I p. 509 K.) (pario) 'secundum quartam coniugationem . . . unde Ennius: [10]' Cf. Lucretius I 116 (IX) Exordio annalium uindicauit et hoc et quod insequitur fragmentum Bergkii de prooem. Emped. p. 31 XIII Varro de L. L. V 60 M. 'recte igitur Pacuuius quod ait: animam aether adiugat, et

8 amice *Gand. et edd. ueteres Donati* 9 quaeque (queq; *Flor.* quoque *Par. b*) in corpore (côper *Par. b*) causa (eam *Haun.*-câ *Par. b*) ceruleo (coeruleo *Haun.* cernolo *Par. b*) felo (felo *Flor.* foedo *Goth. Haun.*) orta nare (mare *Haun. Par. a*) ceptat (coeptat *Goth.* cepit *Par. b*) libri. emendauit O. Muellerus: qui tamen de corruptelae ratione uerum non assecutus est. corpore caeruleo caua quae c. r. *Turnebus Adv. VI* 20. caua quaeque in Corpore caeruleo caeli c. r. *ibidem XXIII* 16. quaeque freto caua caeruleo c. r. *Scaliger* 10 parere *Flor. Haun. Par. a b Varronis* solent *Par. a b Monac. Diom., rel. om.* pinnis *Halberst. Prisc. p. 802 Reg. Bern. Halberst. p. 905.* pinnis *Reg. p. 802 Reg. Bern. p. 880.* pennis *ceteri* 11 animam *Flor.* animas *ceteri* et post *Ennio continuauit Lachmannus ad Lucr. I* 117 13 terraque corpus *Bergkii* 14 ipsa *Scioppius.*

XIV *

15 meminī me fieri pauum.

XV *

Lunai portum, est operae, cognoscite ciues.

XVI *

Cum ueter occubuit Priamus sub Marte Pelasgo

Ennius terram corpus quae dederit ipsam capere neque dispendi facere hilum.' (esse terram Haun. dederit Scaliger. deperit Flor. Par. a b. peperit Goth. Haun.) Ibidem V 111 M. 'hila ab hilo dicta, quod ait Ennius: neque' e. q. s. Ibidem IX 54 M. 'sed in nihil uocabulum recto casu apparet in hoc: quae' e. q. s. 'quod ualet nec dispendii facit quicquam.' XIV Charisius I p. 75 P. (55 Lind.) 'pauos et pauo. Ennius: meminī' e. q. s. Donatus in Ter. Andr. II 5, 18 'meminī uidere pro uidisse. Ennius: meminī' e. q. s. Idem in Ter. Adelph. I 2, 26 'fieret producta prima syllaba. Ennius: meminī' e. q. s. Idem in Ter. Phorm. I 2, 24 'et sic dixit: meminī relinqui, ut in Andria: meminī me uidere. Et: meminī' e. q. s. 'Ennius.' Tertullianus de an. c. 33 p. 336 D Rigalt. 'pauum se meminī Homerus Ennio somniantē.' Ibidem c. 34 p. 337 B Rigalt. 'sed necessarie hanc quoque speciem intulimus et exclusimus, ut superioribus cohaerentem, quo perinde in pauo retunderetur Homerus, sicut in Pythagora Euphorbus.' Cf. eundem de resurr. c. 1 p. 379 B Rigalt. Porphyrio in Hor. Ep. II 1, 50 'Ennius in principio annalium suorum somnio se scripsit admonitum quod secundum Pythagorae dogma anima Homeri in suum corpus uenisset.' Schol. in Persii Sat. prol. 2 'nec in bicipiti somniasse Parnasso . . . tangit autem Ennium qui dicit se uidisse somnians in Parnasso Homerum sibi dicentem, quod eius anima in suo esset corpore.' Cf. Acro in Hor. Carm. I 28, 10. Ep. II 1, 50. Schol. in Stat. Theb. III 484 XV Persius Sat. VI 9 'Lunai' e. q. s. 'Cor iubet hoc Enni postquam destertuit esse Maeonides Quintus pauone ex Pythagoreo.' Schol. ad h. l. 'sic enim ait Ennius in annalium suorum principio, ubi se dicit uidisse in somnis Homerum dicentem, fuisse se quondam pauonem, et ex eo translatam esse animam in se' e. q. s. XVI Priscia-

ira libri. illa Scaliger capit Scaliger. caput libri dispendii Flor. V 111 15 fieri scripsi cum H. Ilbergio conl. X fr. XV. fieri exemplaria meminī me (īte cod.) f. pauum cod. et ed. pr. Charisii. Donati Andria: meminī me quum f. pauum Pith. me mi ni me quam f. pauum (pauidd Par. b) Par. a b. meminī me q̄ f. pauidum Gand. Lugd. cum edd. uet. Adelphis: me minime f. pauum Par. a Lugd. minime nomine (uel noīe) f. prauum (uel paruū) pleraeque edd. uet. minime f. prauum me ed. Mediol. Phormione: meminī me f. paruū (puum Lugd.) Gand. Lugd. cum edd. uet. quom ineminī fieri me pauom Merula. commemorari fieri me pauom e Charisio citans Scaliger Coni. p. 26 16 Luni Montep. Val. praetum est opere cognoscere Laureshem. 17 uter fragm. Paris. cod. 7530 pelasgo Bern. phelargo Lugd.

XVII *

Doctusque Anchisa Venus quem pulcherrima dium
Fata docet fari, diuinum ut pectus haberet

XVIII

20 Tu uero face quod tecum precibus pater orat.

XIX

Transnauit cita per teneras caliginis auras.

XX

Constitit inde loci propter sos dia dearum.

XXI

Est locus Hesperiam quam mortales perhibebant

nus III p. 607 P. (I p. 118 K.) 'ueterrimus quasi a ueter positio ... Ennius: cum' e. q. s. (Ennius Reg.) Aldhelmus de re gr. et metr. (A. Mai auct. class. V 577) 'antiquissimi non uetus sed ueter, ut Ennius: cum' e. q. s. XVII Probus in Verg. Ecl. 6, 31 p. 14 Keil. 'poëta Ennius Anchisen augurii ac per hoc diuini quiddam habuisse praesumit sic: doctusque' e. q. s. Schol. Veron. in Aen. II 687 p. 90 Keil. 'peritum multarum disciplinarum Anchisen fuisse — ssunt Naeu[us] — | qui ita de eo ait: doctus' e. q. s. Cynthius Cenetensis in Aen. II 687 (A. Mai auct. class. VII 386) 'Anchises uates fuit auctor diuinandi. Ennius: doctusque' e. q. s. XVIII Festus p. 198 M. 'orare antiquos dixisse pro agere testimonio ... Ennius quoque quom dixit in I. I annalium ...' XIX Philargyrus in Georg. IV 59 'nare pro uolare ait Ennius in primo ...' XX Festus p. 301 M. 'sos pro eos antiqui dicebant ut Ennius II. I ...' (II. I cod. teste H. Keilio Mus. philol. VI 624. II. II O. Muellerus) Paulus p. 300 M. 'sos pro eos antiqui dicebant, ut Ennius: constitit' e. q. s. XXI Macrobius Sat. VI 1 p. 499 Jan. 'est locus, Hesperiam Graec cognomine dicunt. [Aen. I 530] Ennius in primo ...' (Ennius ... perhibebant om. Par.) Seruius in Aen. I 530 'est autem carmen Ennianum: is enim ita ait: est' e. q. s.

18 doctusque Anchisa *Fleckeisenus*. doctus Anchisa *Schol. Veron.*
doctusque Anchises *Cynthius*. doctusque Anchisesque *Probus*. atque
Anchises doctus *Scaliger Coni. p. 29* uenis *Cynthius, rel. om.*

pulcherrima dium *Fleckeisenus*. pulcherrima diu *Schol. Veron.*
pulcherrima diuum *A. Maius*. pulchra dearum *Probus* 19 fata
docet fari d. ut p. haberet *J. Bernaysius Mus. philol. VI 374* fata do-
cet d. ut p. haberet *Schol. Veron.* fari donauit d. p. habere *Probus*

20 tu uero face] facere uero *Festus*. tu face uero *A. Augustinus*.
face uero in fine uersus superioris Columna tecum *Merula, Handius*
Tursell. II 148. te cum *Festus, quod O. Muellermus sefellit* 22 dia
dearum *A. Augustinus*. dea diarum *Festus, Paulus*

XXII *

Quam prisci casci populi tenuere Latini

XXIII *

25 late Saturnia terra

XXIV *

Saturno

Quem Caelus genuit

XXV *

Cum saeuo obsidio magnus Titanu' premebat

XXVI

Iuppiter ut muro fretus magis quamde manus ui

XXVII

30 Qui caelum uersat stellis fulgentibus aptum.

XXII Varro de L. L. VII 28 M. 'cascum uetus esse significat Ennius quod ait: quam' e. q. s. Cicero Tusc. disp. I 12, 27 'itaque unum illud erat insitum priscis illis, quos cascos appellat Ennius, esse in morte sensum' e. q. s. Hieronymus Epist. ad Niceam p. 342 Mign. 'nam et rudes illi Italiae homines, quos cascos Ennius appellat' e. q. s. XXIII Varro de L. L. V 42 M. 'hunc' (h. e. Capitolinum) 'antea montem Saturnium appellatum prodiderunt et ab eo late Saturniam terram, ut etiam Ennius appellat.' Enniana uerba ab late incipere H. Ilbergius intellexit XXIV Nonius p. 197, 9 'caelum neutro. masculino Lucretius ... Varro ... Ennius: fortis Romani quamquam caelus profundus. Idem: Saturno' e. q. s. Charisius I p. 55 P. (40 Lind.) 'caelum hoc cum sit neutrum, etiam masculine ueteres dixerunt, ut Ennius: quem' e. q. s. Epicharmi Scaliger Coni. p. 180, Euhemeri Krahnerus de corrupt. relig. Rom. p. 40 hunc uersum esse ut proximum suspicatur XXV Nonius p. 216, 29 'obsidio feminino neutro Ennius: cum' e. q. s. XXVI Festus p. 261 M. 'quamde pro quam usos esse antiquos cum multi ueteres testimonio sunt, tum Ennius in primo ...' (tum Ennius Vrsinus. tamen huius cod.) XXVII Macrobius Sat. VI 1 p. 498 Jan. 'axem umero torquet stellis ardentibus aptum. [Aen. IV 482] Ennius in primo ...' (libro VI° Salisb.) Eundem uersum uidetur Isidorus respexisse de rerum natura XII 'nam quod ipsi dicitur: qui uoluis orbem stellis ardentibus refulgentem,

24 tenuere *Columna*. genuere *libri* 27 genit *Scaliger*. genuit
Merula 28 saeuo *Junius*. suo *libri*. sis *Krahnerus* magnum
Merula Titanu' *Merula*. Titanum *libri*. Titana *Junius*
 29 quamde manus ui *Scaliger*. quā deman' impe *cod.* (h. e. quamde
 manus ui. idē). quamde manu stat *Lambinus*. quamde manu sa Im-
 perat *O. Muellerus*

XXVIII *

Seruius in Aen. I 741 'sane Atlas Graecum est, sicut et Nilus. Nam Ennius dicit Nilum Melonem uocari: Atlantem uero Telamonem.' Ibidem IV 246 'sane Latine Atlas Telamon dicitur, sicut Nilus Melo.'

XXIX *

Assaraco natus Capis optimus isque pium ex se Anchisen generat

XXX

Accipe daque fidem foedusque feri bene firmum.

XXXI *

Olli respondit rex Albai longai

XXXII *

35 Quos homines quondam Laurentis terra recepit.

XXXIII *

Seruius in Aen. VI 778 'ergo auo se addet comitem: aut auito se iunget imperio, aut certe secundum Ennium referetur inter deos cum Aenea. Dicit namque Iliam fuisse filiam Aeneae; quod si est, Aeneas auus est Romuli.' Ibidem I 273 'Naeuius et Ennius Aeneae ex filia nepotem Romulum conditorem urbis tradunt.' Cf. Niebuhrius Hist. Rom. I 233 ed. 3. F. Ritterus Mus. philol. II 482.

nonne diuina prouidentia' e. q. s. XXIX Philargyrus in Georg. III 35 'per Assaracum Troianos dicit. Nam Assaracus auus Anchisae. Ennius: Assaraco' e. q. s. XXX Macrobius Sat. VI 1 p. 499 Jan. 'accipe daque fidem: sunt nobis fortia bello Pectora. [Aen. VIII 150] Ennius in primo...' Cf. Porphyrio in Hor. Carm. III 24, 50 'bene pro ualde positum, ut apud Ennium frequenter.' XXXI Atilius Fortunatianus p. 2691 P. (340 G.) (hexameter) 'minimus habet XII' (sc. syllabas) 'ut est Ennianus: olli' e. q. s. Donatus de barbarismis p. 1772 P. (30 Lind.) 'διαίρεσις ... ut: olli' e. q. s. Pompeius Donati comment. p. 448 Lind. 'nam diaeresis est Albai longai pro eo quod est Albae longae.' Idem exemplum irrepsit in edd. aliq. neteres Isidori Orig. I 34 Seruius in Aen. XI 236 'olli illi secundum Ennium.' XXXII Priscianus VII p. 762 P. (I p. 332 K.) 'Laurentis' (laurentiūs Sang.) 'etiam pro Laurens dicebant. Ennius in

33 ferusque Neap.

35 Laurentiūs Bern.

recipit Bern.

XXXIV *

- Excita cum tremulis anus attulit artubus lumen,
 Talia commemorat lacrimans, exterrita somno:
 'Eurudica prognata, pater quam noster amavit,
 Vires uitaque corpus meum nunc deserit omne.
- 40 Nam me uisus homo pulcher per amoena salicta
 Et ripas raptare locosque novos: ita sola
 Postilla, germana soror, errare uidebar
 Tardaque uestigare et quaerere te neque posse
 Corde capessere: semita nulla pedem stabilibat.
- 45 Exin compellare pater me uoce uidetur
 His uerbis: "o gnata, tibi sunt ante ferendae
 Aerumnae, post ex fluuio fortuna resistet."
 Haec ecfatus pater, germana, repente recessit
 Nec sese dedit in conspectum corde cupitus,
- 50 Quamquam multa manus ad caeli caerula templa
 Tendebam lacrumans et blanda uoce uocabam.
 Vix aegro cum corde meo me somnus reliquit.'

XXXV **

Ouidius Trist. II 259 'sumpserit annales; (nihil est
 hirsutius illis;) Facta sit unde parens Ilia nempe leget.'

annalibus: quos' e. q. s. XXXIV Cicero de diu. I 20, 40 'nunc te ad
 fabulas reuoco uel nostrorum uel Graecorum poetarum. Narrat enim et apud

36 ^x etcita *Vind.* tremulus *Erl.* attulit] attu *Vind.* 37 tum
 memorat *Vind.* 38 erudica *Erl.* eurydica *Vind.* 39 ui-
 ta^aque *Vind.* 40 amena *Erl.* 46 hijs *Erl.* o gnata libri
aliq. Orellii, Manutius, Lambinus. cognata *Vind.* sunt ante tibi
 cognata *Erl.* ferundae *Dauisius, Foertschius Quaest. Tull. part. II*
(Numb. 1846) p. 15. gerendae *Vind.* gerenda *Erl.* 47. 48 inuerso
 ordine leguntur in *Vind. Erl., transposuit e codd. Dauisius*
 47 erumne *Erl.* resistet] recessit *Erl.* 48 hec *Erl.* ecfatus
 pater *Vind.* pater effatus *Erl.* 50 manas *Erl.* 51 lacrumans
Vind. lacrimans *Erl.* blande *Erl.* 52 cum *Vind.* tum *Erl.*
 somn' *Vind.* (e *m. all. superscriptum*) sonus *Erl.* relinquit *Vind.*
 (s *m. all. add.*)

XXXVI

Te sale nata precor Venus, te genetrix patris nostri,
Vt me de caelo uisas cognata parumper.

XXXVII

55 Teque pater Tiberine tuo cum flumine sancto.

XXXVIII *

Porphyrion in Hor. Carm. I 2, 18 'Ilia auctore Ennio
in annem Tiberim iussu Amulii regis Albanorum praecipita-
tata est.'

XXXIX *

Ilia dia nepos quas aerumnas tetulisti.

XL *

. cetera quos peperisti
Ne cures

XLI *

. ut Ilia reddita nuptum

XLII

60 Haec ecfatus: ibi latrones dicta facessunt.

Ennius Vestalis illa: excita' e. q. s. XXXVI Nonius p. 378, 16 'pa-
rumper cito et uelociter. Ennius annali lib. I ...' XXXVII Macrobius
Sat. VI 1 p. 499 Jan. 'tuque o Thybri tuo genitor cum flumine sancto.
[Aen. VIII 72] Ennius in primo ...' XXXIX Charisius I p. 70 P.
(50 Lind.) 'neptis grammatici nolunt dici et aduocant Ennium,
quod dixerit ita: Ilia' e. q. s. Nonius p. 215, 8 'nepos dici et femina potest
Ennio auctore, quae nunc neptis dicitur: Ilia' e. q. s. Festus p. 286 M.
'recto fronte antiquae id consuetudinis fuit, ut cum ait Ennius quo-
que: a stirpe supremo, et Ilia dia nepos.' XL Seruius in Aen. IX 656
'cetera deinceps: et est aduerbium i. e. in ceterum; est autem Ennianum:
cetera' e. q. s. Cum superiore coniunxit Merula, qui tamen quod uerum
est non perspexit XLI Seruius in Aen. III 333 'reddita more ueteri
pro data accipiendum, re ergo abundat. Ennius in annalibus: ut' e. q. s.
XLII Nonius p. 306, 23 'facessere est facere. Ennius annalibus lib. I ...'

53 sale nata] saneneta libri. nunc sancta Columna, Merula. dea
sancta H. Ibergius. Cf. Ausonius epigr. 33 et Plutarchus Symp. V 10, 4
οἶμαι δὲ καὶ τὴν Ἀφροδίτην ἀλιγενῇ τοὺς ποιήτας προσαγορεύειν

Venus et libri 55 Tyberine Anglic. Med. Xanto Salisb.

56 Ilia da Nonius neptis Leid. Nonii erumnastetuli^u cod.
Charisii. erumnas tetulisti Nonius 59 ad illa r. n. 'e Seruio Da-
nielis' Merula 60 ecfatus: ibi] et fata sibi Bern. b. et fatus ibi-

XLIII *

. caenacula maxima caeli

XLIV *

bipatientibus

XLV *

Iuno Vesta Minerua Ceres Diana Venus Mars
Mercurius Iouis Neptunus Vulcanus Apollo.

XLVI *

65 Respondit Iuno Saturnia sancta dearum.

XLVII **

Vnus erit quem tu tolles in caerula caeli
Templa

XLIII Tertullianus adu. Valent. c. 7 p. 291 D Rigalt. 'primus omnium Ennius poëta Romanus caenacula maxima caeli simpliciter pronuntiauit de elati situs nomine uel quia Iouem illic epulantem legerat apud Homerum.' Schol. Veron. in Verg. Aen. X 1 p. 102 Keil. 'Ennius non tantum domum, sed etiam cenaculum caeli.' Ad hoc deorum consilium et hoc et proximum fragmentum ed. Lips. rettulit XLIV Seruius in Aen. X 5 'bipatientibus: physice dixit. nam caelum patet ab ortu et occasu. Est autem sermo Ennianus tractus ab ostiis, quae ex utraque parte aperiuntur.'

XLV Appuleius de deo Soer. c. 2 p. 121 Oud. 'quorum in numero sunt illi duodecim numero situ nominum in duos uersus ab Ennio coartati: Iuno' e. q. s. Martianus Capella I p. 15 G. (89 K.) 'tunc etiam ut inter alios potissimi rogarentur ipsius collegae Iouis, qui bis seni cum eodem Tonante numerantur quosque distichon complectitur Ennianum: Iuno' e. q. s. Hic ascribit Merula XLVI Seruius in Aen. IV 576 'sancte deorum secundum Ennium dixit: respondit' e. q. s. Donatus de barbarismis p. 1769 P. (27 Lind.) (soloecismus) 'per comparationes sicut: respondit' e. q. s. 'pro sanctissima.' Pompeius Donati comment. p. 435 Lind. (soloecismus) 'per comparationem: respondit' e. q. s. Claudius Sacerdos I p. 28 Endl. (soloecismus) 'per gradus conlationis, hoc est comparationis, ut est Saturnia pulchra dearum pro pulcherrima.' Huc rettulit Merula

XLVII Varro de L. L. VII 6 M. 'dicam in hoc libro de uerbis quae a poetis sunt posita — incipiam hinc: unus' e. q. s. Cf. Ouidius Met. XIV 812 'tu mihi concilio quondam praesente deorum (Nam memoro memorique animo pia uerba notauit) Vnus erit quem tu tolles in caerula caeli Dixisti: rata sit uerborum summa tuorum.' Idem Fast. II 485 'redde patri natum: quamuis intercidit alter, Pro se proque Remo qui mihi restat erit.

que ceteri libri. ecfatus ubi Scaliger Coni. p. 128. effatus ibus Lipsius
Ant. Lect. II 4 63 Ceresque Guelf. b Appulei, libri plerique Ca-
pellae 64 Iouis] Iuppiter Harlem. Appulei m. alt., aliq. libri Ca-
pellae 66 cerula Flor. coelula Haun.

XLVIII *

Postquam consistit fluuius qui est omnibu' princeps,
Qui sub caeruleo

XLIX *

70 lupus femina feta repente

L *

Vergilius Aen. VIII 630 'fecerat et uiridi fetam Ma-
uortis in antro Procubuisse lupam: geminos huic ubera
circum Ludere pendentis pueros, et lambere matrem In-
pauidos; illam tereti ceruice reflexam Mulcere alternos,
et corpora fingere lingua.' Seruius in h. l. 'sane totus
hic locus Ennianus est.'

LI *

Fici dulciferae lactantes ubere toto

LII

[Cliuis] decedunt, riuos camposque remanant.

Vnus erit quem tu tolles in caerula caeli Tu mihi dixisti: sint
rata dicta louis.' XLVIII Fronto Epist. de orat. p. 249 ed. Rom. (p. 129
Nieb.) 'Tiber amnis et dominus et fluentium circa regnator undarum. En-
nius: postquam' e. q. s. Cicero Orat. 48, 161 'ita enim loquebamur:
qui est omnibu' princeps, non omnibus princeps.' Huc refert ed.
Lips. XLIX Seruius in Aen. II 355 'sane apud ueteres lupus promi-
scuum erat, Ennius: lupus' e. q. s. Festus p. 286 M. 'recto fronte . . .
antiquae id consuetudinis fuit ut cum ait Ennius quoque . . . et lupus
feta.' Quintilianus I 6, 12 'lupus masculinum, quamquam Varro in eo
libro quo initia Romanae urbis enarrat lupum feminam dicit Ennium
Pictoremque Fabium secutus.' Cf. Festus p. 150. Paulus p. 6 et 60 M. Co-
lumnæ debetur haec uersiculi sedes LI Charisius I p. 103 P. (74 Lind.)
'fici Ennius: fici' e. q. s. 'Lucilius: fici comeduntur et uuae.' Ad eun-
dem Columnam locus fragmenti redit LII Festus p. 282 M. 'rema-

68 consistit J. Beckerus *Ephem. Marb.* 1849 p. 331. consisti se
Fronto qui est omnibu' Cicero. qui omnium Fronto 69 qui
sub caeruleo H. Ilbergius. qui sub ciuilia Fronto. qui subcaeruleus
J. Beckerus *Cogitandum uel:* uoluunt sua flumina caelo
70 facta Cassell. Seruii 71 fici dulciferae *cod. dulciferae fici*
uulgo 72 cliuis decedunt] desunt *cod. Festi, om. Paulus.* de summo
Doederlinus *de Lat. uoc. orig.* p. 178. desubito linquunt Bergkii *Ephem.*
lit. Hal. 1842 II 239 remant Festus destituunt riuos campos-
que reuitant Scaliger. deseruit riuos camposque remanant Barthius
Adv. XXXVIII 11. deque serunt undae campos; ripasque remanant
H. Ilbergius

LIII

Indo tuetur ibi lupo femina, conspicit omnis:
Hinc campos celeri passu permensa parumper

75 Conicit in siluam sese

LIV *

. pars ludice saxa
Iactant, inter se licitantur

LV *

Occiduntur. ubi potitur ratus Romulus praedam

LVI

Ast hic quem nunc tu tam toruiter increpuisti

LVII

80 Curantes magna cum cura tum cupientes
Regni dant operam simul auspicio augurioque.

* * *

nant, reptent. Ennius l. I . . . 'Paulus p. 283 M. 'remant, repetant. Ennius: riuos' e. q. s. LIII Nonius p. 378, 18 'parumper, cito et uelociter . . . Ennius annali lib. I: [XXXVI] idem in eodem: indotuatur' e. q. s. Cf. XLIX LIV Nonius p. 134, 13 'licitari, congregi, pugnare. Ennius: pars' e. q. s. Cf. Paulus Festi p. 116 M. 'licitati, in mercando siue pugnando contententes.' Huc rettulit ed. Lips. LV Festus p. 274 M. 'pro firmo, certo ponitur ratus et ratum. Ennius: occiduntur' e. q. s. LVI Nonius p. 516, 16 'torbiter . . . Ennius lupi Ast ic' e. q. s. (lib. I Scaliger Coni. p. 86) LVII Cicero de diu. I 48, 107 'itaque Romulus augur, ut apud Ennium est, cum fratre item augure curantes' e. q. s. Gellius VI 6 'locos porro praepetes et augures appellant; et Ennius in an-

73 ubi *Columna* omnia *Lachmannus ad Lucr. I 1106*

74 hinc campos *H. Ilbergius*. in campo *libri*. hinc campom *Columna*
permensa *Columna*, *Gronovius ad Liu. XXXVIII 17*. praemens

libri 75 conicit *libri* 76. 77 *Versus distincti* ludice neutrum
adiectiuum, quod notauit *Priscianus VII p. 768 P. (I p. 341 K.)* 'excipi-

thur a uetere uel ueteri quod uetera non ueteria facit. nec non ab hoc
ludicri quod ludicra non ludicria facit' pars Ludice iactant saxa

Columna. saxa Ludice iactant, pars *H. Ilbergius* 78 *Grauius*
disponxi ibi *Scaliger* 79 ast hic *Scaliger*. ast ic *libri*. hasta *Co-*

lumna toruiter *edd.* torbiter *libri* 80 tum cupientes *Vind.*
cum cupientes *Erl.* concupientes *uulgo* An magna cum cura tum

curantes cupientes?

- . Remus auspicio se deuouet atque secundam
 Solus auem seruat. at Romulus pulcher in alto
 Quaerit Auentino, seruat genus altiuolantum.
 85 Certabant urbem Romam Remoramne uocarent.
 Omnibus cura uiris uter esset induperator.
 Expectant uel uti consul cum mittere signum
 Volt omnes auidi spectant ad carceris oras,
 Quam mox emittat pictis e faucibus currus:
 90 Sic expectabat populus atque ora tenebat
 Rebus, utri magni uictoria sit data regni.
 Interea sol albus recessit in infera noctis.
 Exin candida se radiis dedit icta foras lux.
 Et simul ex alto longe pulcherruma praepes
 95 Laeua uolauit auis: simul aureus exoritur sol.
 Cedunt de caelo ter quattuor corpora sancta
 Auium, praepetibus sese pulcrisque locis dant.

nalium primo dixit: praepetibus . . . dant. Auibus autem praepetibus
 e. q. s. (praepetibus . . . autem om. Par. 8667 Rottendorffianus au-
 tem Parisinusque codices iam ante desinunt: ille VII 20 — quoniam in an-

81 augurioque — 82 auspicio *om. Erl.* *Lacunam post 81 signi-*
ficaui 82 in monte Remus *Vind.* hinc Remus *uulgo* deuouet atque
uulgo. deuoueratque *Vind. Erl.* 83 auem *uulgo.* autem *Vind. Erl.*

84 altiuolantum *uulgo.* alteuolantum *Vind. Erl.* 85 romam re-
 moramne *Erl. Vind.* et 'e fugientibus et lucifugis libris' *Turnebus Adu.*
XXIV 4 86 omnis *Vind. m. alt.* ut *Erl.* 87 ueluti *Vind.*

Erl. 88 uolt *Vind. m. pr.* (uel uult *superscr.*) ult *Erl.* oris
Vind. 89 quam mox *Erl., Bergkii Ind. lect. Marb. aest. 1844*

p. XVI. qua mox *Vind.* 92 altus *Erl.* 93 ista *Erl.*

94 pulcherruma *Vind.* pulcherrima *Erl.* 95 simul *uulgo.* et simul
Vind. Erl. (sed et m. pr. compunctum in Vind.) 96 caedunt *Vind.*

quattuor] *cf. Ritschellius Mus. philol. VIII 309, Lachmannus ad*
Lucr. III 917. quattuor *Vind. (allera t m. rec. compuncta)* quattuor

Erl. 97 auium praepetibus sese *Cicero, cf. Lachmannus l. l.*
 praepetibus (p̄petibus *Vat.*) sese, *om. auium, Vat. Lincoln. (teste*
Gronouio) et libri deteriores Gellii. praepetibus hilares sese *Gronouius,*
Scaliger in Aetnam p. 122. praepetibus uolucres sese *Koenius de*
epic. Rom. serm. p. 107. praepetibus pennis sese *Merula* pul-
 chrisque *Vind. Erl. Cic. pulcris Vat. Gell. que om. libri Gelliani*
omnes

Conspicit inde sibi data Romulus esse priora,
Auspicio regni stabilita scamna solumque.

LVIII

100 Nec pol homo quisquam faciet inpune animatus
Hoc nisi tu: nam mi calido das sanguine poenas.

LIX

Astu non ui sum summam seruare decet rem.

LX

Virginis. nam sibi quisque domi Romanus habet sas.

LXI *

Seruius in Georg. II 384 'Romulus cum aedificaret
Iouis [templum], pelles unctas strauit et sic ludos edidit,
ut et caestibus dimicarent et cursu contenderent, quam
rem Ennius in annalibus testatur.'

LXII **

Confrictique oleo lentati et ad arma parati

tiquis codd. sexto libro antecedit septimus — hic VI 3) LVIII Macro-
bius Sat. VI 1 p. 499 Jan. 'tu tamen interea calido mihi sanguine poenas
Persolues. [Aen. IX 422] Ennius in primo . . . ' Seruius in Aen. IX 422
'calido mihi sanguine poenas. Ennius in primo: nam' e. q. s. LIX Festus
p. 298 M. 'sum pro eum usus est Ennius li. I . . . ' (Ennius cod.)
LX Festus p. 325 M. 'sas Verrius putat significare eas teste Ennio qui
dicit in l. I: uirgines' e. q. s. 'cum suas magis significare uideatur.' Pau-
lus p. 324 M. 'sas, suas. Ennius: uirgines' e. q. s. LXII Seruius in
Aen. III 384 'et quidam lentandus noue uerbum fictum putant, sed in
annalibus legitur: confricati oleo lentati paratique ad arma.'
Ennii annales suspicatur C. Barthius ad Claudian. Cons. Mall. 42. Huc ret-

98 esse priora *uulgo*. propriam *Vind. Erl.* 100 non *Par.*
Salisb. 101 nisi] neque *Merula* mi *om. Salisb.* dabi' 'in
ora Scriueriani cod. Macrobi testē Pontano, *Merula* 102 astu non
ui] at tu non ut *cod.* at te non ut *Columna*. at te non Tatium *Scaliger*
summam *Vrsinus*. summa *cod.* Cf. *Aesch. Prom.* 214 ὥς οὐ κατ'
ισχὺν οὐδὲ πρὸς τὸ καρτερόν χρεῖη, δόλω δὲ τοὺς ὑπερτέρους κρα-
τεῖν 103 uirginis siue uirgine. nam *Lachmannus* ad *Lucr.* VI
1067. uirgines nam *Festus, Paulus* 104 confrictique *H. Ilbergius*.
confricati *Seruius* et ad arma parati *H. Ilbergius*. paratique ad
arma *Seruius*

LXIII **

105 bellicrepa

LXIV

Cum superum lumen nox intempesta teneret

LXV *

Maerentes flentes lacrimantes commiserantes

LXVI

. . . . Nerienem Mauortis et Herem

LXVII

Nam ui depugnare sues stolidi soliti sunt.

tulit H. Ilbergius LXIII Paulus Festi p. 35 M. 'bellicrepam saltationem dicebant, quando cum armis saltabant, quod a Romulo institutum est, ne simile pateretur, quod fecerat ipse, cum a ludis Sabinorum uirgines rapuit.' Glossae Isidori 'bellicrepa quoddam genus ludorum cum armis.' Vocem Ennianam esse suspicatur O. Muellerus. Huc rettulit H. Ilbergius

LXIV Macrobius Sat. VI 1 p. 499 Jan. 'et lunam in nimbo nox intempesta tenebat. [Aen. III 587] Ennius in primo . . . ' LXV Diomedes II p. 442 P. 'ὁμοιόπρων' Charisius IV p. 251 P. (187 Lind.) 'ὁμοιόπρων' Donatus de schematibus p. 1774 P. (32 Lind.) 'ὁμοιόπρων' Pompeius Donati comment. p. 461 Lind. 'ὁμοιόπρων' Beda in Rhet. Lat. Pith. p. 346 'ὁμοιόπρων' Ennium appellat solus Diomedes. Rhet. ad Herennium IV 12, 18 (compositio conseruabitur) 'si non utemur continenter similiter cadentibus uerbis hoc modo: flentes plorantes lacrimantes obtestantes.' (obtestantes] commiserantes Windb.) Diuersum hunc rhetoris uersum ab eo quem grammatici frequentarunt Naekius statuit Mus. Rhen. 1829 p. 398. Hic inseruit hunc posteriorem Merula: duos coniunctos ed. Lips. LXVI Gellius XIII 22 'Ennius autem in primo' (principio Lugd.) 'annali in hoc uersu: Nerienem' e. q. s. 'si quod minime solet numerum seruauit, primam syllabam intendit, tertiam corripuit.' Falli Gellium H. Ilbergius intellexit. Cf. Paulus Festi p. 100 M. 'Herem Marteum antiqui accepta hereditate colebant, quae a nomine appellabatur heredum et esse una ex Martis comitibus putabatur.' LXVII Festus

106 tenebat *Neap.* 107 merentes *Par. Donati.* merentes *cod. Charisii, Par. a b Monac. Diomedis, Pompeius.* moerentes *uulgo* lacrimantes *cod. Charisii, Par. a b Monac. Diomedis, Donatus, Pompeius.* lachrymantes *uulgo* ac miserantes *Charisius, Diomedes*

108 Herem *Meursius Exerc. crit. II 3, 6.* erdem *Vat.* herclem *ceteri* 109 nam ui depugnare *cod., Gukelmus Veris. I 9.* nam uidi pugnare *uulg. Festi.* namque auide pugnare *Scaliger* suis *J. Dousa Plaut. Expl. II 25* soliti *Scaliger.* solidi *cod.*

LXVIII

110 Aeternum seritote diem concorditer ambo.

LXIX

Quod mihi meaeque fide et regno uobisque Quiritis
Se fortunatim feliciter ac bene uortat.

LXX *

Varro de L. L. V 55 M. 'ager Romanus primum diuisus in parteis tris, a quo tribus appellata Titienisium, Ramnium, Lucerum: nominatae, ut ait Ennius, Titienenses ab Tatio, Ramnenses a Romulo, Luceres, ut Iunius, a Lucumone.' (titienenses abtatio Flor.)

LXXI *

O Tite tute Tati tibi tanta tiranne tulisti.

p. 317 M. 'stolidus, stultus: Ennius l. I . . . ' LXVIII Charisius I p. 177 P. (116 Lind.) 'concorditer. Ennius annalium lib. I . . . ' (annā lib. .I. cod.) LXIX Nonius p. 112, 1 'fortunatim, prospere. Ennius annalibus I . . . ' (annalibus I Leid. annalium I Voss. Bondami. annalibus, om. libri nota, ceteri) LXXI Priscianus XII p. 947 P. (I p. 553 K.) 'breuem te syllabam pro met ei' (sc. nominatiuo tu) 'addere solent auctores Ennius: o' e. q. s. Idem de uers. Aen. p. 1257 P. (II p. 329 K.) 'tute te correpta ut Ennius: o' e. q. s. (hen-nius Vossianus Lindemannii, om. ceteri) Pompeius Donati comment. p. 461 Lind. 'antiqui integros uersus ita faciebant ut: o' e. q. s. 'uersus est En-nianus.' Isidorus Orig. I 35 'paromoeon . . . quale est illud apud Ennium: o' e. q. s. Non nominato Ennio relicui: Rhet. ad Herennium IV 12, 18 (compositio conseruabitur) 'si uitabimus eiusdem litterae nimiam assiduitatem; cui uitio uersus hic erit exemplo (nam hic nihil prohibet in uitiiis alienis exemplis uti): o' e. q. s. Charisius IV p. 251 P. (167 Lind.) 'παρόμοιον' Donatus de schematibus p. 1774 P. (32 Lind.) 'παρόμοιον' Pompeius Donati comment. p. 427 Lind. 'collisio' Martianus Capella p. 167 G. (443 K.) 'homoeoprophoron' Beda in Rhet. Lat. Pith. p. 345 'παρόμοιον'

110 alternum *Columna*. alterno (sc. sermone) *Wakefieldus ad Lucr. I 1065* 111 quod mihi meaeque] ea mihi (michi *Palat.*) reliquae (reliqua *Dorüll.* relinque *Palat.*) libri. cf. *Reuuentii Collect. litt. p. 92 sq.* *Nostrorum* meaeque occupauit *Grauertus Anal. p. 96 siue* mique meaeque siue quae mihi meaeque coniciens fide et *Grauertus*. fidei libri nobisque *Palat.* 112 feliciter ac bene uortat] fellitur aliquando fortat *Palat.* Cf. *Samonici Sereni carmen a Macrobio Sat. III 9 p. 296 Jan. exhibitum: 'ut me meamque fidem imperiumque legiones exercitumque nostrum . . . sahuos siritis esse'*

113 o Tite tute Tati tibi] Tite Tate tibi toto *Pompeius p. 461.* o Tite

LXXII *

- Pectora . . tenet desiderium, simul inter
 115 Sese sic memorant 'o Romule, Romule die,
 Qualem te patriae custodem di genuerunt!
 O pater o genitor o sanguen dis oriundum!
 Tu produxisti nos intra luminis oras.'

LXXIII *

- Romulus in caelo cum dis genitalibus aeuum
 120 Degit.

LXXIV

- . . Quirine pater ueneror Horamque Quirini.

Claudius Sacerdos I p. 32 Endl. 'ἀνθρώπινα' LXXII Cicero de re p. I 41, 64 '... iusto quidem rege cum est populus orbatus, pectora diu tenet desiderium, sicut ait Ennius post optimi regis obitum: simul inter oriundum. Non eros nec dominos appellabant eos, quibus iuste paruerunt, denique ne reges quidem; set patriae custodes, set patres et deos. Nec sine causa; quid enim adiungunt? tu' e. q. s. Lactantius Diu. Inst. I c. 15 'nam Romulum desiderio suis fuisse declarat Ennius, apud quem populus amissum regem dolens haec loquitur: o Romule' e. q. s. Priscianus VI p. 708 P. (I p. 262 K.) 'ueteres hoc sanguen dixerunt ... ut ait Ennius ... idem in II annali: o genitor ... oriundum.' Libro I ascripsit Columna, 'peruētustum suum Prisciani exemplar' secutus LXXIII Seruius in Aen. VI 764 'aeuum enim proprie aeternitatis est quae non nisi in deos uenit. Ennius: Romulus' e. q. s. Cicero Tusc. disp. I 12, 28 'ex hoc et nostrorum opinione Romulus in caelo cum dis agit aeuum, ut famae adsentiens dixit Ennius.' Hanc fragmento sedem Columna attribuit LXXIV Nonius p. 120, 1 'Hora, iuuentutis dea. Ennius annali libro I ...' Cf. Gellius XIII 22

tate Tati tibi *Guelf. b Isidori*. o Tite tate tute tibi *Wuerzb. Rhet. ad Her.*
 o lite tate tate tibi *cod. Charisii*. o tute (te *erasum*) tite tibi (tute tate
m. alt. superscripta) *Par. Donati*. o Tite tate tibi tanta *Claudius, rel. om.*
 tanta] tañ *cod. Charisii* tyranne *Reg. Prisc., Wuerzb. Rhet. ad*
Her., Isidorus. tyrañ *cod. Char.* tyranne *ceteri* 114 diu *cod. m.*
pr., quod Ciceroni tribuit Osannus. dia *cod. m. alt. dura Steinackerus.*
 fida *Krarupius Obseru. crit. p. 22* 115 die *cod. Cic., Vrsinus.*
 dic o *Lactantius*. dice *N. Heinsius Adu. p. 635* 116 dii *cod. Cic.*
(sed prior i A. Maio usa est expuncta), Lactantius 117. 118 in-
 uerso ordine *Lactantius* sangen *Lugd. Prisc.* dis *cod. Cic.*
 di's *Reg. Prisc.* diis *ceteri* 119 caelo *Gud. in Tusc. coelo Reg.*
ibidem (secundum Tregderi silentium), Seruius dis *Reg. in Tusc.*
 diis *Gud. ibid., Seruius* cum dis agit aeuum *Cicero De dis geni-*
talibus cf. Bentleius ad Hor. carm. saec. 16 121 teque *add. Co-*
lumna hor. quirint *Leid.*

LXXV

Festus p. 242 M. '[p]es d̄r — — pe]de ruit — —
[Ennius] l. I an[nalium] — — mu'

LIBER II

I *

Olli respondit suavis sonus Egeriai.

II *

Mensas constituit idemque ancilia . .
Libaque fectores Argeos et tutulatos.

III **

125 Volturnalem Palatualet Furrinalem
Floralemque Falacrem et Pomonalem fecit
Hic idem.

LIBER II I Varro de L. L. VII 42 M. 'apud Ennium: olli' e. q. s. 'olli ualet dictum illi ab olla et ollo.' Cf. I fr. XXXI II Varro de L. L. VII 43 M. 'apud Ennium: mensas constituit idemque; ancilia dicta ab ambecisu, quod ea arma ab utraque parte, ut Thracum, incisa. Libaque' e. q. s. 'liba quod libandi causa sunt. Fectores dicti a fingendis libis. Argei ab Argis . . . Tutulati dicti ii, qui in sacris in capitibus habere solent ut metam' e. q. s. Festus p. 355 M. (tutulum) 'quidam pileum lanatum forma metali figuratum, quo flamines ac pontifices utantur, eodem nomine uocari. Ennius: libaque' e. q. s. Paulus p. 354 M. 'tutulum dicebant flaminicarum capitis ornamentum . . . Ennius: fectores' e. q. s. Cf. Varro de L. L. V 45 M. Paulus Festi p. 15 M. Seruius in Aen. II 683 III Varro de L. L. VII 45 M. 'eundem Pom-pilius ait fecisse flamines, qui quom omnes sint a singulis deis cognomi-

122 respondet *Goth. Haun. Par. b.* respondent *Par. a* Egeriai *Victorius.* egria l. *Flor. Par. a.* egria id est *Goth. Haun.* egregia *Par. b* 123 mensas] *sacrales dicit quas Festus p. 157 M. ararum uicem obtinuisse dicit* idēq; *Flor.* primus add. *Scaliger* 124 libaque] salibaque *Flor.* saliba quae *Goth. Haun.* faliba quae *Par. a.* om. *Par. b* *Varronis* argaeos *Festi cod. ut p. 334 M.* et tutula-nos *Haun. Varronis.* e. (uel c), *relicuis extinctis, Festi cod. teste H. Keilio l. l. p. 626* 125 uolturnalem *libri, nisi quod uolturnales Flor.* uolturnalem *Turnebi uetus codex, unde Vortumnalem suspicabatur O. Muellerus* palatualet *Flor.* Furrinalem *O. Muellerus.* furi-nalē *Flor.* furinalem *ceteri* 126 floralemque *O. Muellerus.* flo-ralē q. *Flor.* floralem qui *ceteri* falacrē et pomonales *Flor.*

IV

Si quid me fuerit humanitus ut teneatis

V *

~~Mettoi Fubettoi~~ *Mettheo Fufettico Corn. Br.*

VI *

I p. 199

130 . . . quianam legiones caedimus ferro

VII

Ingens curast mis concordibus aequiperare.

VIII

Et simul effugit, speres ita funditus nostras

IX

Qui ferro minitere atque in te ningulus . .

nati, in quibusdam apparent *ἐρωπα*, ut quor sit Martialis et Quirinalis; sunt in quibus flaminum cognominibus latent origines, ut in his qui sunt uersibus plerique: Volturnalem' e. q. s. 'quae obscura sunt. Eorum origo Volturnus, diua Palatua, Furrina, Flora, Falacer pater, Pomona.' Ennii heroes agnouit O. Muellernus. Iambos scazontas olim constituerat Turnebus Adu. XXIII 16 IV Festus p. 161 M. 'me pro mihi dicebant antiqui ut Ennius cum ait l. II . . . ' Vsum syntacticum notat grammaticus, non formam pronominis: quod O. Muellernus fefellit V Quintilianus I 5, 12 'duos in uno nomine faciebat barbarismos Tinca Placentinus . . . preculam pro pergula dicens . . . at in eadem uitii geminatione Mettoi Fubettoi dicens Ennius poetico iure defenditur.' VI Seruius in Aen. X 6 'quianam, cur, quare. Ennianus sermo est: quianam' e. q. s. Hoc loco posuit Merula VII Priscianus XIII p. 955 P. (I p. 561 K.) 'mis tis sis — Ennius in II . . . ' (II Reg.) VIII Festus p. 333 M. 'speres antiqui pluraliter dicebant, ut Ennius l. II . . . ' IX Festus p. 177 M. 'ningulus, nullus, ut Ennius l. II: qui f. m. atque in te ningulus mederi queat.' Paulus p. 176 M. 'ningulus, nullus. Marcius uates: ne ningulus mederi

128 me fuerit *uulgo*. mutierit *cod. auctore H. Keilio l. l. p. 621*

129 Mettoi Fubettoi] *cf. 'populoi Romano'* Mario Victorino p. 2463 P. (19 G.) *notatum*. metti. eo et fuuetio eo *Ambros. (post metti una littera erasa, eo et et allerum eo m. alt.) et tieo fufectio eo Turic. mettieo suffectio eo Lassb. Metioeo Fufetioeo G. Hermannus apud H. Meyerum* 131 cura libri eum (cū Halberst.) concordibus libri ingens cura mihi concordibus *Scaliger apud Merulam* aequiperare libri *plerique*. aequipare *Sang. An concordēs aequiperare? cf. Ritschellius Prol. Trin. p. LXXXIII sq. et O. Ribbeckius Paen. inc. fab. XLIII* 132 *Vulgo deest interpunctio* 133 *inte cod.*

X

. fusi sine mente
135 Ac sine sensu ullo iaceant.

XI

+ Adnūit sese mecum decernere ferro.

XII

Ferro se caedei quam dictis his toleraret.

XIII

Haec inter sese tum [certabant] tuditantes.

XIV

Quande tuas omnes legiones ac popularis

XV *

140 tractatus per aequora campi.

queat.' Enniani uersus particulam interisse prodit Pauli glossa X Nonius p. 312, 26 'fundere, prosternere, iacere. Verg. Aen. lib. I: quem septem ingentia uictor Corpora fundat humo. Et Aen. lib. II: fusi' e. q. s. (Et Aen.] Et Ennius Junius, Mercerus. Ennius ann. lib. I mg. Jun.) XI Priscianus X p. 822 P. (I. p. 480 K.) 'uetustissimi inueniuntur etiam produxisse' (paenultimam perfectorum in ui desinentium) — 'annuo, annui. Ennius in II . . . ' XII Festus p. 356 M. 'tolerare, patienter ferre . . . Ennius I. II . . . ' XIII Festus p. 352 M. '[t]uditantes, tundentes [negotium, id est ag]entes, significare ait Cincius [de uerbis priscis. En]nius I. II . . . ' Cf. M. Hertzius de Cinciis p. 50 XIV Festus p. 261 M. 'quamde pro quam usos esse antiquos cum multi ueteres testimonio sunt, tum Ennius in primo: Iuppiter . . . ui. idem in secundo . . . ' (tum Ennius Vrsinus. tamen huius cod. ui. idem in] impe cod. cf. Ifr. XXVI) XV Incertus de uerbo (Anal. Vindob. p. 173) 'tractare saepe tra-

nite *Vrsinus* mg. ut te *idem in ann.* 134 sq. fusis (fusissi *Geneu.*) sine mente ac sine ullo sed subiacerent *Bern. a Geneu.* fusissi sine mente ac sine ullo subiacerent *ceteri.* ullo sensu iacerent *Rothius.* fusus si sine mente ac uiribus orbus iaceret *H. Ilbergius* 136 adnuit *Bern. Halberst.* annuit *ceteri* sese om. *Lugd., m. all. add. in Sang.* 137 caede cod. caedi *Vrsinus* 138 se totum tes cod. sese tota ui illi tuditantes *O. Muellerus.* se tota ui tuditantes *Scaliger.* sese tuditant ui contententes *H. Ilbergius* 139 quande tuas *Vrsinus.* quan dit uas cod.

XVI *

Volturus in spinis miserum mandebat homonem.
Heu quam crudeli condebat membra sepulcro!

XVII **

Vergilius Aen. II 486 'at domus interior gemitu miseroque tumultu Miscetur, penitusque cauae plangoribus aedes Femineis ululant; ferit aurea sidera clamor. Tum pauidae tectis matres ingentibus errant, Amplexaeque tenent postis adque oscula figunt.' Seruius in h. l. 'at domus interior: de Albano excidio translatus est locus.' Idem in Aen. II 313 'clangor: Graecorum est. Nam κλαγγή dicitur. Illud sane sciendum est, quia morem tetigit expugnationis. Plerumque enim ad tubam euertuntur ciuitates: sicut Albam Tullus Hostilius iussit euerti.'

XVIII *

Isque dies postquam Ancus Marcius regna recepit

here — Ennius: tractatus' e. q. s. Hic ascribit Columna XVI Priscianus VI p. 683 P. (I p. 228 K.) 'uetustissimi tamen etiam homo homonis' (hominis Reg.) 'declinauerunt. Ennius: uulturus' e. q. s. 'Nam et uultur et uulturus et uulturius dicitur.' (uulturus Lugd. Bern. m. pr. Sang. Vat. sec. X ex corr. uulturius Bern. m. alt. uulturis Reg. Halberst.

uulturius] uulturis Bern. m. alt. uult^urius, in ras. o ut uid., Lugd.) Charisius I p. 120 P. (85 Lind.) 'uolturus. Ennius: uulturus . . . homonem.' Seruius in Aen. VI 595 'sane in usu est uultur; licet Cicero uulturius dixerit . . . Ennius: uulturus . . . homonem.' Hic inseruit Merula

XVIII Seruius in Aen. III 333 'reddita more ueteri pro data accipiendum, re ergo abundat. Ennius in annalibus: [I fr. XLI] et alibi: isque . . . recepit; pro accepit; aut reddita; quod' e. q. s. (et pro accepta,

141 uulturus *Prisc. Lugd. Bern. Sang. m. alt., Char. cod. et ed. pr., Seru. Cassell. Reg. Leid. b Voss. Guelf. a b. cf. Vossius de anal. I 36 p. 151. II 8 p. 276. uulturis ceteri* in spinis *A. Kochius Exerc. crit. p. 13 conl. Verg. Aen. VIII 645. in siluis Priscianus, Voss. Leid. a Guelf. b Seruii (nisi quod hi duo syluis). in spineto cod. et ed. pr. Charisii. in campo Cassell. et (ut uidetur) Reg. Leid. b Seruii miserum] supinum cod. et ed. pr. Char. et, ascripto miserum, Reg. Leid. b Seru. supinū Cassell. in . . . mandebat om. Guelf. a Seru. hominem cod. Char. m. h. (sic!) Cassell. Seru. hemonem Merula, conl. Paulo Festi p. 100 M. 142^b eu Reg. sepulcro Sang. Halberst. sepulchro ceteri 143 postquam Ancus Marcius *H. Ilbergius. post aut Marcus quam Seruius**

XIX

. i caerula prata

XX

- 145 Ostia munita est; idem loca nauibus pulchris
Munda facit; nautisque mari quaesentibus uitam

LIBER III

I

Olim de caelo laeuum dedit inclytus signum

II

Et densis aquila pinnis obnixa uolabat
Vento quem perhibent Graium genus aëra lingua.

III*

- 150 Postquam lumina sis oculis bonus Ancus reliquit

ut Reddita. Quod uulgo) Hic positum ab H. Ilbergio XIX Festus p. 286 M. 'rigido [tum caerula suro cum ait] Ennius iocatus uidetur [caeru]li. est enim a maris no[m]ine. eodem uerbo de eadem] re usus est et l. II i caerula prata, cae[r]ula prata mare dixit.] XX Festus p. 258 M. 'quaeso, ut significat idem quod rogo, ita quaesere ponitur ab antiquis pro quaerere, ut est apud Ennium l. II . . . Idem p. 142 M. (post amplam lacunam) 'Ennius: idem' e. q. s.

LIBER III I Nonius p. 51, 14 'leuum significari ueteres putant quasi a leuando . . . Ennius annali lib. III . . . II Probus in Verg. Ecl. 6, 31 p. 19 Keil. 'pro aëre uenti hic extrinsecus accipiuntur: ad quod argumentum collegimus Ennii exemplum de annalium tertio . . . III Festus p. 301 M. 'interdum pro suos ponebant' (sc. sos) 'ut cum per datium casum idem Ennius effert: postquam' e. q. s. Paulus p. 300 M. 'sos interdum pro suos ponebant; per datium casum idem Ennius effert: postquam' e. q. s. 'pro suis.' Cf. Lucretius III 1023 'lumina sis oculis etiam

144 uerrebant suris Neptuni c. p. H. Ilbergius 145 loco cod. p. 142 celsis cod. p. 142 146 mundo cod. p. 258 facie cod. p. 142 nautisque mari] atque etiam aere cod. p. 142, rel. om. 147 olli coni. Mercerus leuum Nonius 148 pinnis Egnatius. primis Vat. pennis Par. in pinnis H. Keilii. hinc pennis Lachmannus ad Lucr. II 27 p. 76 150 reliquit uulgo. reliquid cod. teste H. Keilio l. l. p. 624 bonus Ancus reliquit om. Paulus

IV

Tarquinio dedit imperium simul et sola regni.

V

Circum sos quae sunt magnae gentes opulentae

VI

Hac noctu filo pendeat Etruria tota.

VII

Postquam defessi sunt stare et spargere sese
155 Hastis: ansatis concurrunt undique telis.

VIII *

Tarquini corpus bona femina lauit et unxit.

IX

Prodinunt famuli: tum candida lumina lucent.

X *

Et qui sextus erat Romae regnare quadratae

bonus Ancus reliquit.' IV Festus p. 298 M. 'solum, terram. Ennius l. III ...' V Festus p. 301 M. 'sos pro eos antiqui dicebant, ut Ennius li. I: [XX] l. III ...' VI Macrobius Sat. I 4 p. 26 Jan. 'Ennius enim nisi cui uidetur inter nostrae aetatis politiores munditias respuendus noctu concubia dixit his uersibus: [IV fr. VI] quo in loco animaduertendum est, non solum quod noctu concubia sed quod etiam qua noctu dixerit. Et hoc posuit in annalium septimo, in quorum tertio clarius idem dixit: hac' e. q. s. VII Macrobius Sat. VI 1 p. 499 Jan. 'concurrunt undique telis Indomiti agricolae. [Aen. VII 520] Ennius in tertio ...' VIII Seruius in Aen. VI 219 'lauant frigentis et ungunt: uersus Ennii qui ait: Tarquinii' e. q. s. Donatus in Ter. Hec. I 2, 60 (uxor dicitur) 'quod lotos maritos ipsae ungebant, cuius rei testis Ennius: exin Tarquinium' e. q. s. (Ennius testis est Lugd. ed. Mediol.) IX Festus p. 229 M. 'prodinunt, prodeunt, ut Ennius annali l. III ...' Paulus p. 228 M. 'prodinunt, prodeunt. Ennius: prodinunt' e. q. s. X Festus p. 258 M. 'quadrata

154 stare et] stant et *libri*. stertunt *ms. mg.* auctore Pontano. stando et Pontanus. stantes *Scriverius*, *prob. Pontanus* 155 hostis *Med.*
hastis ansatis *Columna* 156 Tarquini corpus *G. P(inzgerus)*
Ephem. litt. Jen. 1823 p. 126 *Ritschellius Mus. philol.* VII 598.
Tarquinii corpus *Seruius*. exin Tarquinium *Donatus* (*prob. Weichertus*
de uers. ini. susp. p. 60) nisi quod exin Tarquinium *edd. uet.* ex in-
terquinū *Lugd.* Merulae fallaciū nūtiū *Suerdsioeus Vind. praec.*
Benl. p. 37 157 prodinunt] *cf. Ritschellius de epigr. Sorano Bon-*
nae 1852 p. 17 158 et qui sextus erat *M. Hertzius*. et quis est

XI

Inde sibi memorat, unum super esse laborem.

XII **

160 Atque gubernator magna contorsit equos ui.

XIII *

Somnia uera aliquot, uerum omnia noenu necessest.

XIV

Caelum suspexit stellis fulgentibus aptum.

Roma in Palatio ante templum Apollinis dicitur, ubi reposita sunt quae solent boni ominis gratia in urbe condenda adhiberi, quia saxo munitus est initio in speciem quadratam. eius loci Ennius m. cum ait: et' e. q. s. Ennio non recte usus est Festus, si quidem poeta antiquissimam Romuli urbem significat: qua de uide H. Magium in Grut. Lamp. II 1386 Cf. O. Muellerus de reb. Etrusc. II 145 G. A. Beckerus Antiq. Rom. I 106 Hic inseri iubet M. Hertzius Excurs. philol. clin. p. 42 XI Gellius I 22 'sed inuenimus in tertio Enni annalium in hoc uersu: inde' e. q. s. 'id est relicuum esse et restare: quod quidem diuise pronuntiaudum est, ut non una pars orationis esse uideatur sed duae.' (in tertio om. Rottend. enni Vat. eni Rottend. eni Par.) XII Charisius IV p. 244 P. (162 Lind.) (metaphorae communes) 'quem admodum in naui auriga dicitur et in curru gubernator, ut: magna' e. q. s. Eadem habet Diomedes II p. 451 P. Quintilianus VIII 6, 9 (comparatio) 'cum in rebus animalibus aliud pro alio ponitur, ut de agitatore: gubernator ... ui. et ut Liuius' e. q. s. Claudius Sacerdos I p. 43 Endl. 'metaphora — ab animali ad animale: atque' e. q. s. Ennio uersum post I. M. Gesnerum in Ind. Quintil. uindicauit A. Kochius Exerc. crit. p. 11 XIII Cicero de diu. II 62, 127 'aliquot somnia uera, inquit Ennius, sed omnia non est necesse.' Huc rettulit H. Ilbergius. Epicharmo Merula p. LXXII, tragicis (inc. nom. LVI) O. Ribbeckius ascribit; sed cf. eundem ad inc. inc. fab. LXVIII XIV Macrobius Sat. VI 1 p. 498 Jan. 'axem uero torquet stellis ardentibus aptum. [Aen. IV 482] Ennius in primo: [XXVII] et in tertio: caelum ... aptum et in decimo: hinc nox processit' e. q. s. (in III°, om. et, Salisb. et in

erat *cod.* et quis se sperat *Salmasius*. et qui se sperat *O. Muellerus*

159 super esse *Vat.* super *om. Par.* superesse *ceteri* 160 atque *Claudius*. cumque *Diomedes*, *om. Charisius et Quintilianus* magno *Diom.* equum ui (uia ut *Tur. Guelf.*) *Quintil.* equo, *om. ui, Diom.* m. c. e. ui gubernator *Char.* 161 somnia uera aliquot *H. Ilbergius*. aliquot somnia uera *Cicero* uerum *H. Ilbergius*. sed *Cicero* noenu necesse *H. Ilbergius*. non est necesse *Cicero*, nisi quod non necesse est *unus codex Moseri*. aliquot sunt uera somnia, at non omnia est necesse *siue*: omnia esse non necessest *O. Ribbeckius*
162 prospexit libri

XV **

Vosque lares tectum nomen qui funditus curant.

LIBER IV

I *

Hic occasus datust: at Oratius inclutus saltu

II *

165 At sese, sum quae dederit in luminis oras

III *

. Vulsculus perdidit Anxur.

IV *

. nonis Iunis soli luna obstitit, et nox

V

Romani scalis summa nituntur opum ui.

tertio ... aptum om. Par.) XV Charisius IV p. 239 P. (158 Lind.) (soloecismus) 'per personas, ut: uosque' e. q. s. 'pro curatis.' Ennio A. Kochius Exerc. crit. p. 11 uindicauit

LIBER IV I Festus p. 178 M. 'occasus, interitus quo uocabulo Ennius pro occasione est usus in lib. II ...' II Festus p. 298 M. 'sum pro eum usus est Ennius li. I: [LIX] et l. II ...' Huc rettulit H. Ilbergius

III Paulus Festi p. 22 M. 'Anxur uocabatur quae nunc Terracina dicitur Vulscae gentis, sicut ait Ennius: Vulsculus' e. q. s. Huc ascribit Merula IV Cicero de re p. I 16, 25 'id. autem postea ne nostrum quidem Ennium fugit, qui ut scribit anno quinquagesimo CCC. fere post Romam conditam non Iunis' e. q. s. 'adque hac in re tanta inest ratio adque sollertia, ut ex hoc die quem apud Ennium et in maximis annalibus consignatum uidemus, superiores solis defectiones reputatae sint' e. q. s. nonis Iunis Heinrichus Ciceroni continuat. Huc relatus ab ed. Lips. uersiculus V Macrobius Sat. VI 1 p. 499 Jan. 'summa nituntur opum

163 nomen qui uulgo. n̄m q̄ cod. 164 hic occasus datus est cod., tuetur O. Muellertus ad Festum p. 391 cf. Lachmannus ad Lucr. II 829 p. 122 Oratius cod. inclutus cod. inclutus astu Dacerius 165 accedit sum qui Merula. ad sese sum qui (sc. aduocat) Dacerius dederat cod. 166 Vulsculus] cf. Bergkii Ind. lect. Marb. aest. 1844 p. V Th. Mommsenus de dial. Ital. inf. p. 245. 262 167 nonis edd. non. cod. Iunis] cf. Lachmannus ad Lucr. V 85 168 Romanis Par. Neap. opumue Par.

VI *

Qua Galli furtim noctu summa arcis adorti
170 Moenia, concubia, uigilesque repente cruentant.

LIBER V

I

Inicit inritatus: tenet occasus, iuuat res.

II *

Bellum aequis manibus nox intempesta diremit.

III *

. aquast aspersa Latinis.

IV **

Ciues Romani tunc facti sunt Campani.

V

175 Cogebant hostis lacrimantes ut misererent.

ui. [Aen. XII 552] Ennius in quarto ...' (quarto om., spatio relicto, Par.) Servius in Aen. XII 552 'summa nituntur opum ui: hemistichium est Ennianum.' VI Macrobius Sat. I 4 p. 26 Jan. 'Ennius enim, nisi cui uidetur inter nostrae aetatis politiores munditias respuendus, noctu concubia dixit his uersibus: qua' e. q. s. 'quo in loco animaduertendum est, non solum quod noctu concubia, sed quod etiam qua noctu dixerit; et hoc posuit in annalium septimo.' Thes. nouus Latin. (A. Mai auct. class. VIII p. 148) 'concupiui quaedam pars noctis. Ennius: qua' e. q. s.

LIBER V I Festus p. 178 M. 'occasus, interitus . . . , quo uocabulo Ennius pro occasione est usus in lib. II: [IV fr. I] item in l. V ...' II Acro in Hor. Ep. II 2, 97 'ut Romani quondam pugnaverunt cum hostibus Samnitibus usque ad noctem; unde et Ennius inquit: bellum' e. q. s. (Ennius bellum inquit ed. Ven. 1498 et alia sine l. et a.) III Charisius II p. 213 P. (143 Lind.) 'euax: Plautus in Bacchidibus: euax aspersi aquam: filii nuntio. Ennius quoque annalium libro: aquast' e. q. s. Cf. A. Kochius Exerc. crit. p. 12 IV Censorianus fragm. c. 14 p. 93 Jahn. (2725 P.) 'totus ex spondiis' (sc. hexameter): 'ciues' e. q. s. Idem c. 15 p. 98 Jahn. (2728 P.) 'ac primum trimetrus fit heroicus spondiazon: ciues' e. q. s. Referunt editores ad Ennium: cuius si est, de quo licet dubitare, huic sedi recte uindicatus est V Priscianus VIII p. 824 P.

171 inicit *cod.* inritatus *cod.* 172 bellum aequis manibus
ed. G. Fabricii 1555 Almeloueeus Opusc. p. 172. bellum aequis de
manibus *ed. Ven. 1498 et alia sine l. et a.* 173 aspera *ed. pr.*
175 hostis *Bern. Halberst.* hostes *Lugd. Sang.* hostes *Reg.*

VI

. . . ansatas mittunt de turribus . . .

VII

Quod per amoenam urbem leni fluit agmine flumen.

LIBER VI

I

Quis potis ingentis oras euoluere belli?

II

Tum cum corde suo diuum pater atque hominum rex
180 Effatur

III *

. contra carinantes
Verba [atra] atque obscena profatus.

(I p. 411 K.) (misereo) 'quo uetustissimi sunt usi, ut supra dictum est: Ennius in V annalium ...' (analiu Bern.) VI Nonius p. 556, 25 'ansatae, iaculamenta cum ansis. Ennius lib. V ...' VII Macrobius Sat. VI 4 p. 519 Jan. 'agmen pro actu et ductu quodam ponere non inelegans est, ut: leni fluit agmine Thybris. [Aen. II 782] immo et antiquum est. Ennius enim in quinto ait: quod' e. q. s. (quinto, om. in, Salisb. Med. Anglic. Par.)

LIBER VI I Quintilianus VI 3, 86 'dissimulauit Cicero, cum Sex. Annalis testis reum laesisset et instaret identidem accusator ei: dic M. Tulli, numquid potes de Sexto Annali? uersus enim dicere coepit de libro Ennii annali sexto ...' Macrobius Sat. VI 1 p. 500 Jan. 'et mecum ingentes oras euoluite belli. [Aen. IX 528] Ennius in sexto ...' Diomedes I p. 381 P. 'potis est pro potest, ut apud Ennium: quis' e. q. s. Seruius in Aen. IX 528 'oras euoluite belli: hoc est ingentis belli. narrate non tantum initia, sed etiam extrema bellorum. Nam orae sunt extremitates. Est autem Ennium: qui' e. q. s. II Macrobius Sat. VI 1 p. 498 Jan. 'conciliumque uocat diuum pater atque hominum rex. [Aen. X 2] Ennius in sexto ...'

III Seruius in Aen. VIII 361 'alii' (sc. dicunt carinas) 'quod ibi'

^{ro}
misèrent Bern. 176 hastas add. Columna 177 flumen] fluit
Salisb. Med. m. pr. 178 qui Flor. Par. a Turic. Guelf. Camp.
Quintiliani, Salisb. Macrobi, Seruius orareuoluere Par. a. orase
uoluere Par. b Diomedis. causas euoluere Quintilianus ingentis
oras belli] cf. Lachmannus ad Lucr. IV 142 179 tunc Neap.
182 atra om. Seruius et contra carinans uerba atque Salmasius

IV

Nauus repertus homo Graio patre Graius homo rex

V *

Nomine Burrus uti memorant a stirpe supremo.

VI

185 Intus in occulto mussabant

VII *

Aio te Aeacida Romanos uincere posse.

(h. e. in lautis carinis) 'Sabini nobiles habitauerint, quorum genus irridere et carinare solebat. Carinare autem est obtrectare. Ennius: contra' e. q. s. Paulus Festi p. 47 M. 'carinantes, probra obiectantes, a carina dicti, quae est infima pars nauis; sic illi sortis infimae.' Glossae Isidori: 'carinantes, inludentes.' Vet. Gloss. (A. Mai auct. class. VI 530) 'karinantes, inludentes, inridentes.' Cf. A. Mai l. I. VII 565 De carinare uocis quae est a carendo deducta cum carina cognatione somnia esse grammaticorum Salmasius intellexit Exerc. Plin. p. 283, 2 IV Festus p. 169 M. 'nauus, celer ac strenuus, a nauium uelocitate uidetur dictus. Ennius l. VI...'

V Nonius p. 226, 30 'stirpem generis feminini . . . masculino Ennius annalium lib. V...' In sexto reposuit Merula. Festus p. 313 M. 'stirpem in masculino genere antiqui [usurparunt] — [Ennius annal.]: nomine' e. q. s. Idem p. 286 M. 'antiquae id consuetudinis fuit, ut cum ait Ennius quoque: a stirpe supremo.' VI Festus p. 298 M. '[summu]ssi dicebantur [murmuratores]... Naeuius.... Ennius in sexto [annalium: i]ntus' e. q. s. Paulus p. 144 M. 'mussare, murmurare. Ennius: in occulto mussabant.' VII Cicero de diu. II 56, 116 'num minus ille' (sc. Herodotus) 'potuit de Croeso quam de Pyrrho fingere Ennius? Quis enim est qui credat Apollinis ex oraculo Pyrrho esse responsum: aio' e. q. s. Aurelius Victor de uir. ill. c. 35 'Pyrrhus rex Epirotarum.... cum imperium orbis agitare et Romanos potentes uideret, Apollinem de bello consuluit. Ille ambigue respondit: aio' e. q. s. Ammianus Marcellinus XXIII 5 'nam et oracula dubia legimus — sortemque his posteriorem ueram quidem sed

cf. Ritscheliu Ind. schol. Bonn. aest. 1852 p. XV. contra carinantes uerba aeque Castriconiu Merulae, M. Hauptius Obseru. crit. p. 45

184 homines Nonius. Aemonis Scaliger Burrus] cf. Cic. Orat. 48, 160 'Burrum semper Ennius nunquam Pyrrhum... ipsius antiqui declarant libri.' Quintilianus I 4, 15 'sed B quoque in locum aliarum dedimus aliquando, unde Burrus et Bruges et Belena.' Pyrrhus Nonius. Pyrrh[us uti memorant] Festi cod. uncis inclusa non apparent in cod.

185 intus O. Muellerus. ntus cod. Festi, om. Paulus mussa cod. Festi Quintus... mussabat Merula 186 teacida fragm. Par. 7530 Prisciani. eacida cod. Char. Monac. Diom. aiacida Lugd. Prisc. sed idem statim aeacida, ut ceteri uince^o Reg. Prisc. uinci Monac. Diom.

VIII *

. stolidum genus Aeacidarum:
Bellipotentēs sunt magis quam sapientipotentēs.

IX *

Proletarius publicitus scuteisque feroque
190 Ornatur ferro, muros urbemque forumque
Excubiis curant.

X

Balantum pecudes quatit: omnes arma requirunt.

non minus ambiguum: aio' e. q. s. Minucius Felix Octau. c. 26 'de Pyrrho Ennius Apollinis Pythii responsa conflinxit; cum iam Apollo uersus facere desisset; cuius tunc cautum illud et ambiguum defecit oraculum, cum et politiores homines et minus creduli esse coeperunt.' Augustinus de ciu. dei III 17 'cui' (sc. Pyrrho) 'sane de rerum futuro euentu consulenti, satis urbane Apollo sic ambiguum oraculum edidit, ut e duobus quidquid accidisset, ipse diuinus haberetur. Ait enim: dico te Pyrrhe uincere posse Romanos.' Non nominato Ennio eodem uersu utuntur: Quintilianus VII 9, 7 'amphibolia' Charisius IV p. 243 P. (161 Lind.) 'amphibolia' Diomedes II p. 444 P. 'amfibolia' Isidorus Orig. I 33 'amphibolia' Priscianus XVIII p. 1137 P. (II p. 132 K.) 'sed auctores frequentissime ἀπεφθαρτοῖς id est transitionibus utuntur, ut: aio' e. q. s. 'est enim ordo: aio Romanos uincere posse te Aeacida.' Donatus p. 1738 P. (6 Lind.) (positione longae sunt syllabae cum correpta uocalis desinit) 'in i litteram solam inter duas uocales loco consonantis positam, quam non nulli geminant ut: aio' e. q. s. Probus p. 1389 P. (43 Lind.) 'i littera duplicem sonum designat si undique fuerit cincta uocalibus ut ... aio' e. q. s. Velius Longus p. 2220 P. 'quotiens duabus uocalibus interiecta haec littera' (i) 'est, duarum consonantium obtinet uicem aio' e. q. s. Non imperite Valesius uersum in hunc modum Graece conuertit: *νικᾶν σ' Αἰακίδῃ Παμαίονος φησὶ δύνασθαι* VIII Cicero de diu. II 56, 116 'quamquam semper fuit ut apud Ennium est: stolidum' e. q. s. IX Gellius XVI 10 'legebatur in consensu forte complurium Ennii liber ex annalibus. In eo libro uersus hi fuerunt: proletarius' e. q. s. (libri nota deest in codicibus omnibus) Nonius p. 155, 21 'proletarii ciues dicebantur, qui in plebe tenuissima erant et non amplius quam mille et quingentos aeris in censum deferebant. Ennius annali: proletarius' e. q. s. X Macrobius Sat. VI 1

188 sapientipotentēs *Vind.* sapientie potentēs *Erl.* 189 proletariū *Nonius* publicitus iam *Reg. Lugd. Gellii* scuteisque *Gronouius.* scutaque *Nonius.* sicuti isque *Gellii Lugd. Voss. Magliab.* sicut usque *Petau.* si uti isq; *Reg.* feroq; *Reg. Lugd. Gellii.* ferique *Nonius* sicuti isque feroque *post feroq; iterant Reg. Lugd. Gellii* 190 ornatus *Nonius, rel. om.* mur' *Reg. Lugd.* 191 excubi's *Voss.* excubis *Lugd. Magliab.* 192 balatum *Anglic. Salisb. Neap.*

XI

- Incedunt arbusta per alta, securibus caedunt,
 Percellunt magnas quercus, exciditur ilex,
 195 Fraxinus frangitur atque abies consternitur alta,
 Pinus proceras peruortunt: omne sonabat
 Arbustum fremitu siluai frondosai.

XII **

Qui antehac inuicti fuerunt, pater optime Olympi,
 Hos et ego in pugna uici uictusque sum ab isdem.

XIII*

- 200 Nec mi aurum posco nec mi pretium dederitis:
 Non cauponantes bellum sed belligerantes,
 Ferro non auro uitam cernamus utrique.
 Vosne uelit an me regnare era quidue ferat Fors

p. 504 Jan. 'puluerulentus eques furit: omnes arma requirunt. [Aen. VII 625] Ennius in sexto ...' XI Macrobius Sat. VI 2 p. 513 Jan. 'itur in antiquam siluam stabula alta ferarum. Procumbunt piceae, sonat icta securibus ilex, Fraxineaeque trabes, cuneis et fissile robur Scinditur: aduolunt ingentes montibus ornos. [Aen. VI 179] Ennius in sexto ...'

XII Orosius IV 1 'sed Pyrrhus atrocitatem cladis' (Heracleensem dicit) 'quam hoc bello exceperat, dis suis hominibusque testatus est, adfigens titulum in templo Tarentini Iouis, in quo haec scripsit: qui' e. q. s. Eadem in Pauli Diaconi Hist. Misc. II 16 p. 785 ed. I Gruter. legi testis Naekius est. Ennio Lud. Lautius uindicauit uersus: de quibus memorabilis est Niebuhrii sententia Hist. Rom. III 560. Cf. Naekius Opusc. I 212 qui et ipse uersus Ennianus habet, mitigatos fortasse ab eo, cui Orosius debet, Liuius: quos ille eleganter hoc graeco epigrammato expressit: Ζεῦ πάτερ, οὗ τὸ πάροιθεν ἀνίκτοι πῆλον ἄνδρες, οἱ μὲν ἐνικῆθησαν, ἐνικῆθην δὲ πρὸς αὐτῶν. XIII Cicero de off. I-12, 38 'Pyrrhi quidem de captiuis reddendis illa praeclara sententia est: nec' e. q. s. 'regalis sane et digna Aeacidarum genere sententia.' Seruius in Aen. XII 709 'inter se colisse uiros et cernere ferro: uera et antiqua haec est lectio. nam Ennium secutus

194 percellant *Neap.* 196 proceros *Par.* proceres *Angl. Med. Neap.* peruortunt *Angl. Neap.* peruertunt *ceteri* 198 fuerunt *Heynius Opusc. acad. II 230.* fuere uiri *Orosius* qui inuicti ante fuere uiri *Paulus* 199 et ego *Paulus.* ego *Orosius* iisdem *Orosius, Paulus* 200 pretium] aurum *Bamb. a m. pr.* (pretium *corr. m. all. recentior*) 201 non *Oehl.* nec *ceteri* *Aeschylus Septem 526* ἐλδῶν δ' ἔοικεν οὐ καπηλεύσειν μάχην *cf. G. Canterus N. L. III 9* 203 era *Bamb. a b Bern. a d.* hera *uulgo* fors *plerique libri, Lambinus ad Hor. Sat. I 1, 2. sors Oehl.*

Virtute experiamur. Et hoc simul accipe dictum:

- 205 Quorum uirtutei belli fortuna pepercit,
Eorundem libertati me parcere certum est.
Dono ducite doque uolentibus cum magnis dis.

XIV *

Quo uobis mentes rectae quae stare solebant
Antehac, dementis sese flexere uiui?

XV

- 210 Sed quid ego hic animo lamentor?

XVI *

Orator sine pace redit regique refert rem.

XVII

. . . ast animo superant atque aspera prima
Volnera belli despernunt.

est qui ait: olli cernebant magnis de rebus agentes. et idem: ferro ... utri-
que.' Idem in Aen. X 532 'gnatis parce tuis: parce autem est secundum
antiquos serua, ut apud Lucilium et Ennium inuenitur.' Vnde liberalius edi-
tores uersiculo qui Vergilii est Ennium locupletarunt. Pomponius in Verg.
Aen. III 12 'cum sociis: uersus est Ennii et sunt uerba Pyrrhi.' Quod scho-
lion ad haec tantum quae sunt magnis dis pertinere intellexit Philippus
Wagnerus XIV Cicero Cat. mai. 6, 16 (Appius Claudius) 'cum sen-
tentia senatus inclinaret ad pacem cum Pyrrho foedusque faciendum, non
dubitauit dicere illa, quae uersibus persecutus est Ennius: quo' e. q. s.
'ceteraque grauissime; notum enim uobis carmen est.' XV Donatus in
Ter. Phorm. V 4, 2 'parare animo: uenuste additum animo. Ennius in
sexto ...' XVI Varro de L. L. VII 41 M. 'apud Ennium: orator' e. q. s.
'orator dictus ab oratione; qui enim uerba orationum haberet publice ad-
uorsus eum quo legabatur, ab oratione orator dictus.' Oratorem Cineam,
Pyrrhi comitem, agnouit Columna XVII Schol. Veron. in Verg. Aen.

205 quorumue *Bamb. a.* quorumue *Bamb. b m. pr. Bern. b d Erf.*
uirtute *Bamb. a b (m. pr.) Bern. a b Erf.* uirtuti *ceteri* 206 ho-
rundem *Oehl. corr. ex* eorundem. Cf. *Lachmannus ad Lucr. VI 456*
libertati me *Lachmannus.* me libertati *libri* 207 dis *libri plerique.*
diis *Bamb. b Oehl.* 208 qua uobis recte mentes *Monac. c* que
recte *Gud.* 209 dementi se *Monac. a (in litura corr. ex dementēs*
sese), *Gud.* sese dementi *Oehl.* dementes sese *Par.* dementes se
Monac. b c uiui *Lambinus ad Hor. Carm. III 5, 45, Lachmannus*
ad Lucr. I 29. uiui *libri, nisi quod* uiui qua *Oehl.* 212 aut
cod. animo *H. Keilius.* animos (uel animas) *cod.* aspera prima
H. Keilius. asp ... rima *cod.* asperrima *A. Maius* 213 uolnera]

XVIII

- diui hoc audite parumper,
 215 Vt pro Romano populo prognariter armis
 Certando prudens animam de corpore mitto.

XIX

Lumen scitus agaso

XX

Vertitur interea caelum cum ingentibus signis.

XXI

Vt primum tenebris abiectis indalbat

XXII **

- 220 Quem nemo ferro potuit superare nec auro.

LIBER VII

I *

. scripsere alii rem
 Vorsibus quos olim Faunei uatesque canebant:

V 473 p. 95 Keil. '*hic uictor superans animis tauroque superbus* — [sae cui superes —] animus pugnandi uires | *si superant fetus*, pariter frumenta sequuntur. Ennius in VI ...' XVIII Nonius p. 150, 6 '*prognariter, strenue fortiter et constanter*. Plautus Persa ... Ennius annalium lib. VI ...' Non recte Nonium accepisse uocem apertum XIX Festus p. 330 M. '*[scitae alias quae sunt] bona facie, alias bonis [artibus] mulieres, a poëtis usurpantur* — Ennius in libro VI ...' XX Macrobius Sat. VI 1 p. 498 Jan. '*uertitur interea caelum et ruit oceano nox*. [Aen. II 250] Ennius in libro sexto ...' (libro VI°, om. in, Anglic. Salisb.) XXI Achilles Statius ad Catull. 64, 40 '*lustrauit aethera album*: Ennius de sole: [I 92]. Et in sexto ...' Appuleius Metam. VII in. p. 445 Oud. '*ut primum tenebris abiectis dies inalbebat, et candidum solis curriculum cuncta collustrabat*' e. q. s. XXII Cicero de re p. III 3, 6 '*ex qua uita*' (ciuilem dicit) '*sic summi uiri ornantur, ut uel M' Curius, quem*' e. q. s. (M^o cod.)

LIBER VII I Cicero Brut. 19, 76 '*tamen illius quem in uatibus et*

.. *fera, nisi d est prima littera, cod. munera H. Keilhus spernunt cod. 214 diui Junius. diu libri 215 prognauiter O. Muellerus ad Paulum Festi p. 95. Cf. Non. 154, 30 216 animam Aldina. anima libri 217 iumen[ta] H. Ilbergius 219 indalbat Orta dies Wakefeldus ad Lucr. I 83. inalbat dies Statius. dies inalbebat Appuleius 222 uorsibus aliq. codd. Lagom. in Bruto 76 uersibus ce-*

Cum neque Musarum scopulos quisquam superarat
Nec dicti studiosus erat

225

ante hunc

Nos ausi reserare

II

Nec quisquam sophiam sapientia quae perhibetur
In somnis uidit prius quam sam discere coepit.

Faunis annumerat Ennius bellum Punicum quasi Myronis opus delectat. Sit Ennius sane ut est certe perfectior: qui si illum ut simulat contemneret, non omnia bella persequens primum illud Punicum acerrimum bellum reliquisset. Sed ipse dicit cur id faciat: scripsere inquit alii rem uorsibus: et luculente quidem scripserunt etiam si minus quam tu polite: nec uero tibi aliter uideri debet, qui a Naeuio uel sumpsisti multa si fateris, uel si negas surripuisti.' Idem Orat. 47, 157 'nec uero reprehenderim scripsere alii rem; scripserunt esse uerius sentio.' Idem Brut. 18, 71 'quid? nostri ueteres uersus ubi sunt? quos olim ... ante hunc, ait ipse de se, nec mentitur in gloriando.' Idem Orat. 51, 171 'ergo Ennio licuit uetera contemnenti dicere: [222]; mihi de antiquis eodem modo non licebit? praesertim cum dicturus non sim: ante hunc, ut ille; nec quae sequuntur: nos ausi reserare.' Varro de L. L. VII 36 M. 'uersibus ... canebant. Fauni dei Latinorum, ita ut Faunus et Fauna sit; hos uersibus quos uocant Saturnios in siluestribus locis traditum est solitos fari futura, a quo fando Faunos dictos. Antiquos poetas uates appellabant a uersibus ulendis.' Varronem (et Festum p. 325 M.) expilauit is quem hinc exulare uolui scriptor libelli de origine gentis Romanae c. 4. Cicero de diu. I 50, 114 'eodem enim modo multa a uaticinantibus saepe praedicta sunt neque solum uerbis sed etiam uersibus ... canebant.' Quintilianus IX 4, 115 'ante enim carmen ortum est quam observatio carminis. Ideoque illud: Fauni uatesque canebant.' II Festus p. 325 M. 'sas Verrius putat significare eas teste Ennio qui dicit in l. I: [LX] cum suas magis uideatur significare. sed utique eiusdem l. III' (cf. H. Keilius l. l. p. 625) 'fatendum est eam significare cum ait: nec' e. q. s. Paulus p. 324 M. 'sam eam. Idem Ennius: nec' e. q. s.

leri quo olim *Flor. Varronis* Faunei] fauni et *Varro. fani Erl. Cic. de dau. faciem Turic. Flor. (m. pr.) Guelf. Quintiliani, fauni ceteri*

223 sq. quisquam superarat nec dicti studiosus erat *Victoriana a. 1536. nec dicti studiosus quisquam erat (om. superarat) libri omnes*

227 sophiam *Scaliger. philosophiam Paulus, Festus, apud quem glossema insequitur* quae doctrina Latina lingua [nomen] non habet eiectum a *Scaligero* peribetur *cod. cf. Lachmannus ad Lucr. III 597* sapientia quae perhibetur cum *glossemate om. Paulus*

III *

Nec me rem decet hanc carinantibus edere chartis.

IV **

230 Appius indixit Karthaginensibus bellum.

V *

Explorant Numidae: totam quatit ungula terram.

VI *

. tonsas ante tenentes
Parerent, obseruarent, portisculus signum
Cum dare coepisset

VII

235 Poste recumbite uestraque pectora pellite tonsis.

VIII

Pone petunt: exim referunt ad pectora tonsas.

III Seruius in Aen. VIII 361 'alii' (sc. dicunt carinas) 'quod ibi' (h. e. in lautis carinis) 'Sabini nobiles habitauerint, quorum genus irridere et carinare solebat. Carinare autem est obtrectare. Ennius: [VI fr. III]. alibi: neque me' e. q. s. Hic inseruit ed. Lips. IV Cicero de inu. I 19, 27 'historia est gesta res ab aetatis nostrae memoria remota, quod genus: Appius' e. q. s. Ennii uersum ed. Lips. agnoui V Macrobius Sat. VI 1 p. 500 Jan. 'quadripedante putrem sonitu quatit ungula campum. [Aen. VIII 596] Ennius in sexto . . . ' In septimo reposuit Th. Hugius. (in XVII° Sal. hoc uersu praeposito ei qui e XVII allatus paulum infra apud Macrobius legitur) VI Nonius p. 151, 25 'portisculus proprie est hortator remigum, id est qui eandem pericam tenet, quae portisculus dicitur, qua excursus et exhortamenta moderatur. Plautus Asinaria . . . Ennius lib. VIII annalium . . . ' Septimo ascribit Merula. De portisculo disputauit Gronovius Obseru. IV 26 p. 832 Platn. VII VIII Festus p. 356 M. 'tonsam Ennius significat remum, quod quasi tondeatur ferro, cum ait I. VII: poste' e. q. s. 'item: pone' e. q. s. Paulus p. 357 M. 'tonsa remus, quod quasi tondeatur ferro. Ennius: pone' e. q. s.

229 nec me rem *H. Ibergius*. neque me *Seruius*. sed neque me *Salmasius Exerc. Plin.* p. 283, 1 nec decet haec me c. e. ch. *Laurenbergius Antiq.* p. 69. Cf. *M. Hauptius Obseru. erit.* p. 45

231 umidae *Med. c.* humide *Anglic. Par. Med. a b Neap.*

232 tonsas ante *Columna*. tusante *libri*. tonsamque *Carrio Emend. I 10*. tonsam ante *Scaliger apud Merulam*. tonsam arte *Merula*

235 poste] cf. *Ritschellius Mus. philol.* VII 567 236 exim *Festus*. cf. *Ritschellius l. l.* p. 475 VIII 158, *Lachmannus ad Lucr.*

IX

Denique ui magna quadrupes eques atque elefanti
Prociunt sese

X

Haece locutus uocat quocum bene saepe libenter
240 Mensam sermonesque suos rerumque suarum

IX Gellius XVIII 5, 4 'quem' (sc. Ennianistam qui Ennii annales legebat) 'cum iam inter ingentes clamores legentem inuenissemus (legebat autem librum ex annalibus Ennii septimum), hos eum primum uersus perperam pronuntiantem audiuius: denique ... ecus' e. q. s. (ecus Magliab. quadrupе secus Reg. eques Voss. equus ceteri) 'neque multis postea uersibus additis celebrantibus eum laudantibusque omnibus discessit. 5 Tum Iulianus egrediens e theatro: quid uobis inquit de hoc anagnosta et de quadrupede equo uidetur? sic enim profecto legit: denique ... ecus' e. q. s. (equus Voss. quadrupе secus Reg. m. pr. quadrupes equus Reg. m. alt. ceteri) 'ecquid putatis, si magistrum praelectoremque habuisset alicuius aeris, quadrupes equus dicturum fuisse, ac non quadrupes eques? quod ab Ennio ita scriptum relictumque esse nemo unus litterarum ueterum diligens dubitauit. — Sed enim contentus inquit ego his non fui: et ut non turbidae fidei nec ambiguae, sed ut purae liquentis-que esset, equusne an eques Ennius scriptum reliquisset, librum summae atque reuerendae uetustatis, quem fere constabat Lampadionis manu emendatum, studio pretioque multo unius uersus inspiciendi gratia conduxit: et eques, non equus, scriptum in eo inueni.' Nonius p. 106, 31 'equitem in pro equo. Verg. Georgicorum lib. III: [115] Ennius annali lib. VII: an non quadrupedes equites.' (ac non Rothius e Gellii l. I. unde etiam quadrupes eques Nonii negligentiae restituendum fuit) Macrobius Sat. VI 9 p. 548 Jan. 'omnes enim antiqui scriptores ut hominem equo insidentem, ita et equum cum portaret hominem equitem uocauerunt et equitare non hominem tantum sed equum quoque dixerunt. Ennius libro annalium septimo ait: denique' e. q. s. Philargyrus in Georg. III 116 'hic equitem sine dubio equum dicit, maxime cum inferat insultare solo. Ennius annalium VII ...' X Gellius XII 4 'descriptum definitumque est a Quinto Ennio in annali septimo graphice admodum sciteque sub historia Gemini Seruili uiri nobilis quo ingenio qua comitate' e. q. s. 'amicum esse conueniat hominis genere et fortuna superioris — haece' e. q. s. 'L. Aelium Stilonem dicere solitum ferunt, Q. Ennium de semet ipso haec scripsisse picturamque istam morum et ingenii ipsius Q. Ennii factam esse.' (L. Aelium ... esse om. Voss.) Cf. I fr. XXX

III 159. exin Paulus 237 ante denique i erasum in Reg. Gellii § 4 ui] litura in Reg. Gellii § 4. in Anglic. Macrobi, Reg. Gellii § 5 magna Voss. Gellii § 5. ui magna ex corr. in Lugd. Gellii § 4 (i et m. m. alt. in litura) atque] aut Lugd. Gellii § 5 elefanti Voss. Gellii § 4. elephanti ceteri 238 prociunt libri 239 haece locutus Stephanus. haec (hec Reg. hee Lugd. h⁷- Bern.) elocutus (eloquutus Magliab. elocutus Bern.) libri quocum Thuan. teste Gronouio. quod eum Reg. quodcum ceteri 240 mensuram Voss.

- Congeriem partit, magnam cum lassus diei
 Partem fuisset de summis rebus regundis
 Consilio indu foro lato sanctoque senatu:
 Cui res audacter magnas paruasque iocumque
 245 Eloqueretur, cuncta simul malaque et bona dictu
 Euomeret, si qui uellet, tutoque locaret.
 Quocum multa uolup ac gaudia clamque palamque.
 Ingenium cui nulla malum sententia suadet
 Vt faceret facinus leuis aut malus, doctus fidelis
 250 Suauis homo facundus suo contentus beatus
 Scitus secunda loquens in tempore commodus uerbum
 Paucum, multa tenens antiqua sepulta, uetustas
 Quem fecit mores ueteresque nouosque tenentem,
 Multorum ueterum leges diuumque hominumque;
 255 Prudenter qui dicta loquiuē tacereue possit:
 Hunc inter pugnas Seruilius sic compellat.

* * *

241 congeriem partit] comiter (comitū *Lugd.*) impartit (Ipertit *Bern. Reg.* inpartit *Voss.*) libri die *Bern. Lugd. Reg.*
 242 parte *Voss. Petau. Magliab.* fuisse *Bern.* magna cum lassu' diei Parti fuuisset *Lipsius Ant. Lect. II 22.* magna quom lapsa dies iam Parte fuisset *Turnebus Adu. XXVIII 32* recundis *Bern. Reg.* fecundis *Lugd.* 243 induforio *Lugd.* indu] aliū incluso *Voss. mg.* 244 paruasq; *Bern.* 245 'loqueretur *Petau.* cuncta simul malaque et bona *Th. Hugius.* et cuncta malaq; et bona *Bern. Lugd. Reg. &* cunctam. alusq & bona *Magliab.* cuncta malusq; et bona *Voss. Petau.* tincta malis et quae bona *Lipsius* dictuue uomeret *Petau.* 247 quocum libri cum *Thuan.* (teste *M. Hertzio*) uolup ac *Columna, Th. Hugius, qui tamen quod uerum est non uidetur assecutus esse.* uoluptate *Reg.* uolup^{ut} *Voss.* uolup .. *Bern.* uolup *Petau. Magliab., om. Lugd.* 249 nō *Lugd.* aut *Voss.* haut *Bern. Reg.* haud *ceteri* 250 contēptus *Voss.* 251 urbem *Bern.* 252 paucum *uulgo.* paucorum libri 253 quem fecit] quae facit et libri. quem facit et *I. Fr. Gronovius* 254 diuum *Petau.* 255 prudentem libri loquine *Reg.* tacereue *Bern.* tacereque *Voss. Petau. Magliab.* tacere *Lugd. Reg.* possi *Voss.* posset *ceteri* 256 pūgnas *Lugd.* Seruilius sic compellat *J. Doussa Lucil. p. 97 (ed. Lugd. 1597), Lachmannus ad Lucr. VI 1067.* compellat (compellat *Reg.*) seruilius sic libri, nisi

XI

Mulserat huc nauem compulsam fluctibus pontus. ✕

XII

Alter nare cupit: alter pugnare paratust.

XIII

Deducunt habiles gladios filo gracilento.

XIV

260 Mox auferre domos populi rumore secundo

XV

Dum censent terrere minis, hortantur ibei sos.

XVI

Fortibus est fortuna uiris data

XVII

Non semper uostra euortet: nunc Iuppiter hac stat.

XI Priscianus IX p. 870 P. (I p. 465 K.) 'mulgeo quoque mulsi facit, quamvis differentiae causa quidam mulxi protulerunt, quia mulceo quoque mulsi facit. Sed Vergilius in HI Georgicon: [400]. Ennius in VII annalium...' (annali Halberst. in VII annalium om. Sang.) Mulserat Ennii num ad mulgendum recte rettulerit Priscianus docte dubitat Wakefeldus ad Lucr. III 139 XII Festus p. 166 M. 'nare a naue ductum Cornificius ait, quod aqua feratur natans ut nauis. Ennius l. VII...' XIII Nonius p. 116, 6 'gracilitudo et gracilens pro gracilis, et gracilentum pro gracili, et gracillum pro gracilitas.... Ennius lib. VII...' XIV Nonius p. 385, 17 'rumor, fauor, auxiliatio — Ennius annali lib. VII: [legio rediit rumore ruinas] Mox' e. q. s. Cf. inc. nom. LXXXIII XV Festus p. 301 M. 'sos pro eos antiqui dicebant, ut Ennius li. I: [XX] l. III: [V] l. VII: dum' e. q. s. XVI Macrobius Sat. VI 1 p. 506 Jan. Ennius in Alexandro: multi... obscurat nomina. audentes fortuna inuat. [Aen. X 284] Ennius in septimo... XVII Macrobius Sat. VI 1 p. 500 Jan. 'ne qua meis dictis esto mora:

quod sicaelium. stilonem Reg. sic aelium Bern. si celum Lugd. sic. T. aelium Magliab. sic. t. aelium Petau. de quibus uide supra

257 nauim Lugd. Sang. compulsam Reg. compulsa Halberst.

258 paratust Festus O. Muellieri. parat' i cod. teste H. Kellio l. l. p. 621 259 deducunt] h. e. procudunt. cf. Th. Hugius radios

Lipsius Ant. Lect. V 10 filum] cf. Lachmannus ad Lucr. V 571, Turnebus Adu. XXVIII 11 260 legio reducta ruinis Mox se

auferre Th. Hugius 261 ibei O. Muellerus. be cod. ibi Linde-

mannus. ei Scaliger 262 data nomina Neap. 263 nostra

Salisb. uestra ceteri euerit libri

XVIII

[Heu] quianam dictis nostris sententia flexa est?

XIX

265 Solporeas posuit spiramina Naris ad undas.

XX

Russescunt frundes

XXI

. longique cupressi
Stant rectis foliis et amaro corpore buxum.

LIBER VIII

I *

. Poeni stipendia pendunt.

II *

270 postquam Discordia taetra
Belli ferratos postes portasque refregit

Iuppiter hac stat. [Aen. XII 565] Ennius in septimo . . . XVIII Festus p. 257 M. 'quianam pro quare et cur positum est apud antiquos — et Ennium in l. VII . . . Paulus p. 256 M. 'quianam pro quare et cur ponitur. Ennius: quianam' e. q. s. XIX Priscianus VI p. 691 P. (I p. 239 K.) 'Nar seruaui a productam etiam in obliquis casibus. Ennius in VII annalium . . . (in Reg. m. alt. add. uersum) XX Charisius I p. 105 P. (75 Lind.) 'frus huius frundis; quod sic ab Ennio est declinatum annalium libro VII . . . XXI Philargyrus in Georg. II 444 'buxum lignum non arborem dixit: quamuis Ennii exemplo et arborem potuerit dicere neutro genere. Ille enim sic in septimo . . .'

LIBER VIII I Varro de L. L. V 182 M. 'militis stipendia ideo, quod eam stipem pendebant; ab eo etiam Ennius scribit: Poeni' e. q. s. II Seruius in Aen. VII 622 'rupit Saturnia postes. acyrologiam fecit commentando Ennii uersum. Nam ille ait: belli' e. q. s. Horatius Sat. I 4, 60 'non, ut si soluas postquam Discordia taetra Belli ferratos postes portasque refregit, Inuenias etiam disiecti membra poetæ.' Porphyrio in h. l. 'est sensus: si dissoluas uersus uel meos uel Lucilii,

264 heu add. A. Augustinus, Scaliger conl. Verg. Aen. V 13

uost^{hu}ris Th. Hugius 265 sulpo^{hu} reas Bern. solphoreas Lugd. solphureas Sang. sulphureas Reg. Halberst. nâris Lugd. 266 russescunt cod., quae uox lexicis erit addenda. rurescant ed. pr.

III

Pellitur e medio sapientia, ui geritur res,
 Spernitur orator bonus, horridus miles amatur.
 Haut doctis dictis certantes sed maledictis
 275 Miscent inter sese inimicitiam agitantes.
 Non ex iure manum consertum sed magi' ferro
 Rem repetunt regnumque petunt, uadunt solida ui.

IV *

Poeni suos soliti dis sacrificare puellios.

non inuenies eadem membra quae sunt in Ennianis uersibus qui magno scilicet spiritu et uerbis altioribus compositi sunt, uelut hi sunt: postquam' e. q. s. Acro ibid. 'postquam ... refregit: haec Enni uerba sunt.' III Gellius XX 10 'ex iure manum consertum — ex Ennio ergo inquam est magister quod quaero; Ennius enim uerbis hisce usus est tum ego hos uersus ex octauo annali absentes dixi: nam forte eos tamquam insigniter praeter alios factos memineram: pellitur' e. q. s. 'cum hos uersus Ennianos dixissem' e. q. s. Lactantius Diu. Inst. V c. 1 'disceptatione sublata pellitur ... res, ut ait Ennius.' Cicero ad fam. VII 13, 2 'tantum metuo, ne artificium tuum tibi parum prosit. Nam, ut audio, istic non ex iure ... repetunt.' Idem pro Murena 14, 30 'etenim, ut ait ingeniosus poeta et auctor ualde bonus, proeliis promulgatis pellitur e medio non solum ista uestra uerbosa simulatio prudentiae sed etiam ipsa illa domina rerum sapientia: uigetur res. spernitur orator non solum odiosus in dicendo ac loquax, uerum etiam bonus: horridus miles amatur: Vestrum uero studium totum iacet.' (bonus ... iacet om. Helmst.) 'non ex iure manum consertum sed ferro inquit rem repetunt.' IV Festus p. 249 M. 'puelli per deminutionem a pueris dicti sunt, itaque et Ennius ait: Poeni' e. q. s. Paulus p. 248 M.

272 tollitur *Lagom. plerique. repellitur Lagom. 9. bellatur Helmst. pro Mur. sapienti Voss. Gellii* ui geritur res: spernitur] uigetur turres spernitur *Lugd. Gellii* uidetur respuitur *pro Mur. Helmst. atiq. codd. Lagom.* uidetur respui 'spernitur *Salisb. ibidem.* uidetur respigni *siue* uidetur R. p. spernitur *ceteri codd. Lagom.* 273 a'matur *Petau.* amil *Lugd. Gellii* 274 haut *Reg. Lugd.* haud *ceteri* sed *Columna.* nec libri nisi quod n *Lugd.* 275 inimicitiam libri. inimicitias *uulgo* 276 ex me iure *Lugd.* manu *Gellii Reg. Voss. Lugd. Magliab. pro Mur. Salisb. Lagom. 65* Eadem iuris formula utuntur Varro de L. L. VI 64 M. Cicero pro Mur. 12, 26. de orat. I 10, 41 libris in manum et manu formis diuergentibus magis ferro *Med. ad fam.* magis errore libri *Gelliani.* magis om. *Cic. pro Mur.* 277 rei repetunt *Gellii Voss. Petau. Magliab.* reipetunt *Reg. Lugd. Gellii* solidauit *Voss. Petau.* solita iucum *Lugd.* solita uicem *Reg. uide supra* 278 Poeni suos soliti

V *

Is pernas succidit iniqua superbia Poeni.

VI **

280 Marsa manus Peligna cohors Vestina uirum uis

VII

Consequitur. summo sonitu quatit ungula terram.

VIII

praecox pugna est

IX

Certare abnueo: metuo legionibus labem.

X **

Hostem qui feriet mihi erit Karthaginiensis

285 Quisquis erit.

'puelli pueri per deminutionem. Ennius: Poeni' e. q. s. Nonius p. 158, 20 'puellos pueros — Ennius: suos' e. q. s. V Festus p. 305 M. '[sup]pernati dicuntur, quibus femina sunt succisa [in modum suilla]-rum pernarum. Ennius in annalibus: is' e. q. s. Paulus p. 304 M. 'supernati dicuntur, quibus femina sunt succisa in modum suillarum pernarum. Ennius: his' e. q. s. VI Charisius IV p. 251 P. (167 Lind.) 'σχεῖς ὀνομάτων' Diomedes II p. 441 P. 'σχεῖς ὀνομάτων' Donatus de schematibus p. 1774 P. (31 Lind.) 'σχεῖς ὀνομάτων' Pompeius Donati comment. p. 460 Lind. 'faciebant uersum in quo uersu non inuenies nisi omnia nomina, ut: ... magna' e. q. s. Beda in Rhet. Lat. Pith. p. 345 'σχεῖς ὀνομάτων' Ennio, cuius nulla apud grammaticos mentio, ascribit Columna VII Macrobius Sat. VI 1 p. 500 Jan. 'quadripedante putrem sonitu quatit ungula campum. [Aen. VIII 596] Ennius in sexto: [VII fr. V] idem in octauo ...' (idem in octauo cum uersu Ennii om. Neap.)

VIII Nonius p. 150, 16 'praecox et praecoca. quod est inmatura. Ennius annali lib. VIII ...' IX Diomedes I p. 378 P. 'apud ueteres et abnueo dictum annotamus ut Ennius octauo annalium ...' Schol. Veron. in Aen. X 8 p. 102 Keil. '[abnueram: Ennius annalium — haec abnu —]' Ab A. Maio lecta H. Keilio non iam apparebant X Cicero pro Balbo 22, 51 'neque enim ille summus poeta noster Hannibalis illam magis cohortationem

dis] paenisolitit uos *cod. Festi teste H. Keilio l. l. p. 623.* Poeni soliti suos *Festus O. Muellieri, Paulus.* suos diuis *Nonius.* Poeni dis soliti sos *Th. Hugius, a quo non pendet mea emendatio* 279 is *Festus.* cf. *Lachmannus ad Lucr. IV 933.* his *Paulus* idit iniqua superbia non apparent in *cod. Festi* 280 marsa *Par. Donati, rs m. att. in rasura.* magna *Pompeius* Vestina *J. Doussa a Merula laudatus, Niebuhrus Hist. Rom. I 113 ed. 3.* festina libri festinauimus uis *Monac. Diom. m. pr.* rum uis *cod. Char.* 281 cum sequitur *Salisb.*

XI

Iamque fere pulvis ad caelum uasta uidetur.

XII

Hastati spargunt hastas, fit ferreus imber.

XIII

Densantur campis horrentia tela uirorum.

XIV *

Seruius in Aen. I 20 'in Ennio enim inducitur Iuppiter promittens Romanis excidium Carthaginis.'

XV *

Romanis Iuno coepit placata fauere.

XVI

290 Amplius exaugere obstipo lumine solis

XVII

Nunc hostis uino domiti somnoque sepulti

XVIII

Ast occasus ubi tempusue audere repressit

quam communem imperatoriam uoluit esse: hostem qui feriet inquit mihi erit' (erit inquit mihi Par.) 'Carthaginensis, quisquis erit. [Cuius enim quisque] ciuitatis sit, id habent hodie leue et semper habuerunt.' (quisquis erit. ouiatissiet id habent hocleue Par. em. C. Halmius) XI Nonius p. 217, 11 'pulis generis masculini ut saepe. Feminini Ennius lib. VIII annalium ...' XII Macrobius Sat. VI 1 p. 504 Jan. 'ac ferreus ingruit imber. [Aen. XII 284] Ennius in octauo ...'

XIII Priscianus IX p. 866 P. (I p. 460 K.) 'denseo denses et denso densas a denso Ennius in VIII annalium ...' (•III• Sang.) XV Seruius in Aen. I 281 'consilia in melius referet: quia bello Punico secundo, ut ait Ennius, placata Iuno coeperit fauere Romanis.' XVI Festus p. 193 M. 'obstitum obliquum. Ennius l. XVI: [XIII] et in l. VIII ...'

XVII Macrobius Sat. VI 1 p. 500 Jan. 'inuadunt urbem somno uinoque sepultam.' [Aen. II 265] Ennius in octauo ...' XVIII Festus p. 178 M.

Med. a b somno *Med. summam Merula* 287 hastatis per-
gunt *Med. m. pr.* 288 densantur *Reg.* horrentia *Lugd.* horrentia
Reg. 289 *Hexametrum praenit Th. Hugius. metro soluto* placata
Iuno coeperit fauere Romanis *Seruius* 290 obstipo lumine *A. Au-*
gustinus. obstipolumue *cod.* 291 hostis *Neap.* hostes *ceteri*
292 ast *Columna.* aut *cod.* audere repressit] *cf. Lachmannus ad*
Lucr. IV 244

XIX *

Quintus pater quartum fit consul

XX *

. de muris rem gerit Opseus.

XXI *

295 Ob Romam noctu legiones ducere coepit.

XXII *

Summus ibi capitur meddix: occiditur alter.

XXIII

. . . multa dies in bello conficit unus:

Et rursus multae fortunae forte recumbunt:

Haudquaquam quemquam semper fortuna secuta est.

'occasus interitus ... quo uocabulo Ennius est usus in lib. II: [IV fr. I] item in I. V: [I] item in I. VIII ...' XIX Gellius XI 'uerba M. Varronis ex libro disciplinarum quinto haec sunt: aliud est quarto praetorem fieri et quartum: quod quarto locum adsignificat ac tres ante factos; quartum tempus adsignificat et ter ante factum. Igitur Ennius recte quod scripsit: Quintus' e. q. s. (Ennius recte quod scripsit bis Lugd.) Nonius p. 435, 13 'quartum et quarto prudentes differre dixerunt. Varro disciplinarum quinto: aliud est quarto praetorem fieri aliud quartum': (aliud quartum om. Leid.) 'et quartum' (quarto Leid.) 'locum significat et tres ante factos, quarto tempus significat et ter ante factum. Ennius recte: Quintus' e. q. s. Huic libro Merula ascribit cum tribus proximis XX Festus p. 198 M. 'Oscos quos dicimus ait Verrius Opseos antea dictos teste Ennio quom dicat: de' e. q. s. XXI Paulus Festi p. 179 M. 'ob praepositio pro ad, ut Ennius: ob' e. q. s. Festus p. 178 M. (post magnam lacunam) 'Romam noe ob Troiam duxit.' Idem p. 190 M. 'praepositionem ob pro ad solitam poni testis hic uersus ... et Ennius: ob' e. q. s. Paulus p. 147 M. 'mortem obisse dicimus ea consuetudine qua dixerunt antiqui ob Romam legiones ductas et ob Romam duxit exercitum.' XXII Paulus Festi p. 123 M. 'meddix apud Oscos nomen magistratus est. Ennius: summus' e. q. s. Thesaur. nou. Lat. (A. Mai auct. class. VIII 360) 'meddis magistratus, didascalatus. Caecilius: ubi summus' e. q. s. XXIII Macrobius Sat. VI 2 p. 510 Jan. 'multa dies

293 Quintus] quintum Leid. 296 ubi summus Thesaur. cf. Bergkii Ind. lect. Marb. aest. 1844 p. III, ubi tamen 'uticum meddicem' quem poeta 'sumum' dicit parum recte explicuit. Quode ad Th. Mommsen de dialectis Ital. inf. p. 304. de meddice idem p. 278 et Schoemann Ind. schol. Gryphisw. aest. 1840 Post 297 excidisse uersiculum suspicor 299 quemquam om. Anglic. Par. Med. Neap.

XXIV

300 Poenos Didone oriundos

LIBER IX

I

[Fortuna] uaria ualidis cum uiribus luctant.

II *

Liuius inde redit magno mactatus triumpho.

III **

Europam Libyamque rapax ubi diuidit unda

IV

Additur orator Cornelius suauiloquenti

305 Ore Cetegus Marcus Tuditano conlega

uariusque labor mutabilis aevi Rettulit in melius: multos alterna reuisens
Lusit et in solido rursus fortuna locauit. [Aen. XI 425] Ennius in octauo ...

XXIV Priscianus VI p. 685 P. (I p. 231 K.) 'quod autem Ionis et Didonis Calypsonis dicitur, ostendit Ennius in VIII ...' (in VIII Ennius Halberst. Reg. m. pr.)

LIBER IX I Nonius p. 472, 7 'luctant pro luctantur. Ennius lib. VIII ...' II Seruius in Aen. IX 641 'mactus autem apud ueteres etiam mactatus dicebatur, ut Ennius: Liuius' e. q. s. Huc rettulit Merula

III Cicero Tusc. disp. I 20, 45 'etenim si nunc aliquid assequi se putant, qui ostium Ponti uiderunt et eas angustias per quas penetrauit ea quae est nominata Argo aut ii qui Oceani freta illa uiderunt Europam' e. q. s. 'quod tandem spectaculum fore putamus?' Idem de nat. deorum III 10, 24 'quid Chalcidico Euripo in motu identidem reciprocando putas fieri posse constantius, quid freto Siciliensi, quid Oceani feruore illis in locis Europam' e. q. s. Ennio Merula, huic sedi uindicauit Th. Hugius IV Cicero Brut. 15, 58 'M. Cornelius Cethegus, cuius eloquentiae est auctor, et idoneus quidem mea sententia, Q. Ennius — est igitur sic apud illum in nono ut opinor annali: additur filius. Et oratorem appellat et suauiloquentiam tribuit ... sed est ea laus eloquentiae certe maxima: is dictust populi: probe uero; ut enim hominis ingenium, sic ingenii ipsius lumen est eloquentia, qua uirum excellentem praeclare

300 phoenos *Lugd.* penos *Halberst. Reg. Sang.* 301 fortuna
om. libri uaria *Bamb.* uiri a ceteri cum *J. Doussa apud Merulam, Wakefeldus ad Lucr. I 288, om. libri* uiri ualidis a uiribus *Th. Hugius* 303 Lybiamque *Gud. in Tusc.* libiamque *Erl. de n. d.* 305 Cethegus libri

Marci filius

. . . is dictust ollis popularibus olim
Qui tum uiuebant homines atque aeuum agitabant
Flos delibatus populi suadaeque medulla.

V *

310 Nauibus explebant sese terrasque replebant.

~VI *

Africa terribili tremit horrida terra tumultu

tum illi homines florem populi esse dixerunt. Suadaeque medulla. *Πειθῶ* quam uocant Graeci, cuius effector est orator, hanc suadam appellauit Ennius; eius autem Cethegum medullam fuisse uult at hic Cethegus consul cum P. Tuditano fuit bello Punico secundo et id ipsum nisi unius esset Ennii testimonio cognitum, hunc uetustas, ut alios fortasse multos, obliuione obruisset. Quintilianus XI 3, 31 'nam sonia homines ut aera tinnitu dignoscimus. Ita fiet illud quod Ennius probat cum dicit suauiloquenti ore Cethegum fuisse.' Gellius XII 2 'in libro enim uicesimo secundo epistularum moralium quas ad Lucilium composuit' (A. Seneca) 'deridiculos uersus Q. Ennium de Cethego' (deceat ego Bern. Lugd. Reg. de cetego corr. Bern.) 'antiquo uiro fecisse hos dicit: is dictust' e. q. s. 'ac deinde scribit de iisdem uersibus uerba haec: admiror eloquentissimos uiros et deditos Ennio pro optimis ridicula laudasse. Cicero certe inter bonos eius uersus et hos refert.' Seruius in Aen. VIII 500 'flos ueterum: Ennianum.' Cicero Cat. mai. 14, 50 'M. uero Cethegum quem recte suadae medullam dixit Ennius.' Quintilianus II 15, 4 (Isocrates) 'finem artis temere comprehendit, dicens esse rhetoricen persuadendi opificem, id est *πειθοῦς δημιουργόν*; neque enim mihi permiserim eadem uti declinatione qua Ennius M. Cethegum suadae medullam uocat.' V Seruius in Aen. VI 545 'explebo est minuam. nam ait Ennius: nauibus' e. q. s.

VI Festus p. 153 M. 'metonymia ut Ennius cum ait: Africa' e. q. s. Cicero Orat. 27, 93 'quod quamquam transferendo fit, tamen alio modo transtulit, cum dixit Ennius: arce et urbe orba sum; alio modo, si pro patria arcem dixisset; et horridam Africam terribili tremere tumultu cum dicit, pro Afris inmutat Africam.' Idem de orat. III 42, 167 'ne illa quidem transductio atque inmutatio in uerbo quandam fabricationem habet [sed in oratione]: Africa' e. q. s. 'pro Afris est sumpta Africa.' (Deest in Erl. a) Idem ad Fam. IX 7, 2 'sed ridicula missa; praesertim cum sit nihil quod rideamus: Africa' e. q. s. Hoc loco posuit Th. Hugiis

307 is dictust ollis *Gronouius*. dicitis dictus tollis *Reg. Lugd. Bern.* dicit Is dictus tollis *Magliab.* dicit his dictus tolleres *Voss.* dicitas dictus tollis *Petau. Gellii cf. supra.* is dictus, om. ollis, libri in *Brut.* 308 agebant libri in *Brut. cf. Lachmannus ad Lucr. II 466* 309 debili^{ba}ta^{ba} Bern. populis uada *Bern. Lugd. Reg. Petau.* populi suada *Magliab. Voss. Gellii* 311 terribilis *Abrinc. Erl. b de orat.* tremis *cod. Festi*

VII *

. percussi pectora Poeni

VIII *

Vnus homo nobis cunctando restituit rem.

Noenum rumores ponebat ante salutem.

315 Ergo plusque magisque uiri nunc gloria claret.

VII Columna p. 148 'hoc fragmentum mihi e Cosentia Fabius Aquinas misit: quod a quodam suo uetustissimo Statii interprete M. S. excerpserit: cuius nomen, cum in illius libri principio et fine multae desiderentur paginae, prorsus ignoratur. Constat tamen ex collatione non esse Lactantium.' Mihi non aliunde innotuit fragmentum. Similiter Silius VIII 244 'instincti pectora Poeni.' VIII Macrobius Sat. VI 1 p. 500 Jan. 'unus qui nobis cunctando restituit rem. [Aen. VI 847] Ennius in duodecimo: unus ... rem.' (in VII° Salisb. Ennius rem om. Med. c) Huic libro uindicauit Th. Hugius. Cicero de off. I 24, 84 'quanto Q. Maximus melius de quo Ennius: unus' e. q. s. Idem Cat. mai. 4, 10 'hic' (Q. Fabius) 'et bella gerebat ut adulescens cum plane grandis esset et Annibalem iuueniliter exultantem patientia sua mollebat: de quo praeclare familiaris noster Ennius: unus' e. q. s. Seruius in Aen. VI 846 'tu Maximus ille es, Vnus qui nobis cunctando restituit rem: ille autem est de quo ait Ennius: unus ... rem. Sciens enim Vergilius quasi pro exemplo hunc uersum posuit.' Seruius excerpserit Mythograph. Vatic. I fab. 224 (A. Mai auct. class. III 79) Liuius XXX 26 'eodem anno Q. Fabius Maximus moritur cautior tamen quam promptior hic habitus fuit: et sicut dubites, utrum ingenio cunctator fuerit an quia ita bello proprie quod tum gerebatur aptum erat; sic nihil certius est quam unum hominem nobis cunctando rem restituisse, sicut Ennius ait.' Cicero ad Atticum II 19, 2 'Bibulus in caelo est; nec quare scio; sed ita laudatur quasi unus ... rem.' Suetonius Tiber. c. 21 'omnes confitentur, uersum illum in te posse dici: unus h. n. uigilando r. r.' Ouidius Fast. II 241 'unus de Fabia gente relictus erat: Scilicet ut posses olim tu, Maxime, nasci, Cui res cunctando restituenda foret.' Serenus Samonicus de med. 1101 'hinc quondam Fabio uerum cognomen adhaesit, Qui solus patriae cunctando restituit rem.'

Polybius III 105, 8 'τοῖς μὲν οὖν παρ' αὐτὸν γενομένοις τὸν κίνδυνον ἦν ἐναργές, ὅτι διὰ μὲν τὴν Μάρκον τόλμαν ἀπόλωλε τὰ ὅλα, διὰ δὲ τὴν εὐλάβειαν τοῦ Φαβίου σέσωσται καὶ πρὸ τοῦ καὶ νῦν.'

313 unus homo qui nobis *Monac. a b Par. Cat. m. (nisi quod qui compunctum in Par. erasum in Monac. a).* unus qui nobis *Gud. Oehl. ibidem, Seruius, Mythographus* restituit *Bamb. a de off.*

314 noenum *Lachmannus ad Lucr. III 198.* non enim rumores ponebat *libri de off. Par. (nisi quod in hoc ponebant) Monac. a b Cat. m.* non ponebat enim rumores *ceteri* 315 plusque *J. Bernaysius.* postque *libri* ergo magisque magisque *Muretus Var. Lect. VI 14* nunc *om. Oehl. de off.*

IX

. . . mortalem summum fortuna repente
Reddidit, e summo regno ut famul infimus esset.

X

Sed quid ego haec memoro? dictum factumque facit
frux

XI

Pulvis fulua uolat

XII

320 praeda exercitus undat

XIII *

Scipio inuicte

XIV

. . . libertatemque ut perpetuassint
Maxime

IX Nonius p. 110, 7 'famul, famulus. Ennius lib. VIII ...' Cf. Lucretius III 1032 'Scipiadas, belli fulmen, Carthaginis horror, Ossa dedit terrae proinde ac famul infimus esset.' X Priscianus VI p. 724 P. (l p. 284 K.) 'frux etiam frugis facit genetium, quia ἀπὸ τοῦ φρύγω uerbo Graeco nascitur. Ennius in XVI: [XVIII]. Idem in VIII pro frugi homo frux ponit quod est adiectiuum: sed' e. q. s. 'id est frugi homo.'

XI Nonius p. 217, 10 'pulvis generis masculini ut saepe. Feminini Ennius lib. VIII annalium: iamque fere pulvis ad caelum uasta uidetur. Idem lib. VIII ...' XII Seruius in Georg. II 437 'undantem abundantem. Ennius lib. IX ...' Supersunt non nisi in G Lionis XIII Cicero Orat. 45, 152 'nobis ne si cupiamus quidem distrahere uoces conceditur. Inducant orationes illae ipsae horridulae Catonis, inducant omnes poetae praeter eos, qui ut uersum facerent saepe habebant ut Naeuius at Ennius semel Scipio inuicte.' Huic loco uindicatum ab Th. Hugio XIV Nonius p. 150, 30 'perpetuitas sit perpetua aeterna. Ennius annali

316 summa *Leid.* repentente *W* 317 e summo regno, ut
famul *Gifanius*. summo regno famul ut *libri*. ut summo e regno famul
Columna infimus *Lipsius Ant. Lect. IV* 5. optimus *libri*. ultimus
N. Faber 318 quae *Reg. m. alt.* 319 iamque fere pulvis *libri*.
glossema eieci cum Th. Hugio 321 Cf. *Rüschkeus Prol. Trin.*
p. CXCVIII, Lachmannus ad Lucr. VI 743 322 perpetuassint
Benitinus et 'ex antiquo exemplari' Merula. perpetuitas sintque *libri*
nisi quod perpetuassint *Leid.*

XV

Rastros dentiferos capsit causa poliendi

325 Agri

* * *

XVI

Ciclopis uenter uel ut olim turserat alte

Carnibus humanis distentus

XVII

. lychnorum lumina bis sex

XVIII

Debilo homo

XIX *

330 Sarra oriundi

XX *

. tunicata iuuentus

lib. VIII ... XV Nonius p. 66, 27 'politiones agrorum cultus diligentes, ut polita omnia dicimus exulta et ad nitorem deducta. Ennius saturarum lib. III ... idem annali libro VIII ...' Cf. Paulus Festi p. 57 M. 'capsit prenderit' XVI Priscianus IX p. 870 P. (I p. 465 K.) 'in geo desinentia l uel r antecedentibus, geo in si conuersa faciunt praeteritum perfectum, ut turgeo tursi, tergeo tersi — Ennius in VII annali: [XI] idem in VIII ...' (IX Lugd.) XVII Macrobius Sat. VI 4 p. 523 Jan. (Vergilius) 'inseruit operi suo et Graeca uerba, sed non primus hoc ausus: auctorum enim ueterum audaciam secutus est. Dependent lychni laquearibus aureis. [Aen. I 726] sicut Ennius in nono ...' XVIII Nonius p. 95, 32 'debilo, debilis. Ennius lib. VIII ...' (lib. VIII ante Mercurum) XIX Probus in Georg. II 506 p. 53 Keil. 'Sarrano dormiat ostro: Tyriam purpuram uult intellegi Sarranum ostrum. Tyron enim Sarram appellatam Homerus docet, quem etiam Ennius sequitur auctorem, cum dicit Poenos Sarra oriundos.' XX Gellius VII 12 'Q.' (Q. Rottend. Que Vat. Q Par.) 'quoque Ennius Carthaginiensium' (carthaginiensium Par. cartaginiensium Rottend.) 'tunicatam iuuentutem non uidetur sine probro dixisse.' (iuuentutem tunicatam Rottend.) Nonius p. 536, 31 'unica est uestimentum sine manicis — Ennius probro Carthaginiensium tunicatam iuuentutem uoluit dicere.' (Cartaginiensium Bamb.)

324 dentiferos *Th. Hugius*. dentefabres *libri* 326 Ciclopis *Bern.*

Cyclopis *ceteri* uelim *Reg.* uelut *ceteri* turserat *Sang.* iserat in iserat *corr. Bern.* alte *J. Dousa apud Merulam.* alti *libri*

329 debil *Lipsius Ant. Lect. IV 5* 330 Sarra oriundi *Th. Hugius*

331 tunicata iuuentus *Merula*

LIBER X

I *

Insece Musa manu Romanorum induperator
Quod quisque in bello gessit cum rege Philippo.

II

Leucatam campsant

III *

335 Egregie cordatus homo catus Aelius Sextus

LIBER X I Gellius XVIII 9 'insequendo enim scribi, inquit, debet, non insecendo, quoniam insequens significat: dictum est insequere quasi perge dicere et insequere; itaque ab Ennio scriptum in his uersibus: insequere' e. q. s. — 'Velio Longo, non homini indocto, fidem esse habendam: qui in commentario quod fecisset de usu antiquae locutionis scripserit non insequere legendum apud Ennium, sed insece — — ego arbitror et a M. Catone insecendo et a Q. Ennio insece scriptum sine u littera. Offendi enim in bibliotheca Patrensi librum uerae uetustatis Liuii Andronici, qui inscriptus est *Ὀδύσσεια*, in quo erat uersus primus cum hoc uerbo sine u littera: uirum mihi Camena insece uersutum' e. q. s. Totum locum ex uno Buslidiano codice, qui codex hodie euauit, rettulit G. Canterus N. L. II 6. Paulus Festi p. 111 M. 'insequere apud Ennium dic; inexit dixerit.' In huius libri initio Merula posuit II Priscianus X p. 906 P. (I p. 510 K.) 'cambio ἀμείβω ponit Charisius et eius praeteritum campsi, quod ἀπό τοῦ κάμπω ἐκάρπη Graeco esse uidetur. Vnde et campso' (campso Reg.) 'campsas solebant uetustissimi dicere. Ennius in X ...' (-XI- Sang. Lugd.) III Cicero de re p. I 18, 30 'in ipsius paterno genere fuit noster ille amicus, dignus huic ad imitandum, egregie' e. q. s. 'qui egregie cordatus et catus fuit et ab Ennio dictus est, non quod ea quaerebat quae numquam inueniret, sed quod ea respondebat quae eos qui quaesissent et cura et negotio soluerent.' Idem de orat. I 45, 198 'ut ille qui propter hanc iuris ciuilis scientiam sic appellatus a summo poeta est: egregie' e. q. s. (om. h. l. Abrinc. Erl. a) Idem Tusc. disp. I 9, 18 'aliis cor ipsum animus uidetur: ex quo ex cordes uercores concordesset dicuntur; et Nasica ille prudens bis consul Corculum et egregie' e. q. s. Varro de L. L. VII 46 M. 'apud Ennium: iam cata signa fere sonitum dare uoce parabant; cata, acuta: hoc enim uerbo dicunt Sabini; quare catus Aelius Sextus, non ut aiunt sapiens sed acutus.' Huic libro insertus ab Merula

334 Leucatān Reg. Bern. Halberst. leocatēn Sang. Lugd. Cf. Ritsche-
lius Prol. Trin. p. LXXXVII Leucatam flectere Cicero ad All.
V 9, 1 campsant Halberst. Bern. Similiter Graeci κάμπειν ἄραν
sive ἀνταρτήριον (Herod. IV 43 alibi) Cf. Turnebus Adu. XVI 6
335 Aelius] elius Flor. Varronis

IV

Insigneita fere tum milia militum octo
Duxit dilectos bellum tolerare potentes

V **

Sollicitari te Tite sic noctesque diesque

* *

O Tite si quid te adiuero curamue leuasso
340 Quae nunc te coquit et uersat in pectore fixa,
Ecquid erit praemi?

* *

Ille uir haut magna cum re set plenus fidei

VI

Hinc nox processit stellis ardentibus apta.

VII

Sicut si quando uinclis uenatica uelox

IV Priscianus I p. 556 P. (I p. 37 K.) 'finalis dictionis subtrahitur m in metro plerumque, si a uocali incipit sequens dictio ... uetustissimi tamen non semper eam subtrahebant. Ennius in X annalium ...' V Cicero Cat. mai. I, 1 'o Tite praemi? Licet enim mihi uersibus eisdem affari te, Attice, quibus affatur Flaminium ille uir' e. q. s. 'quamquam certo scio, non ut Flaminium sollicitari' e. q. s. VI Macrobius Sat. VI 1 p. 498 Jan. 'axem umero torquet stellis ardentibus aptum. [Aen. IV 482] Ennius in primo: [XXVII] et in tertio: [XIV] et in decimo ...' (idem in X^o Salisb.) VII Festus p. 177 M. 'nictit canis in odorandis ferarum

336 insignita *Sang. Lugd. Halberst.* insignita *ceteri* militum octo]
cf. *Lachmannus ad Lucr. II 466* 337 dilectus *Sang.* dilectus *Lugd.*
delectos *ceteri* tollerare *Sang.* 338 ^otite *Monac. c.* Actice
Oehl. sic *om. Monac. c* noctes *Oehl.* 339 Actice *Oehl.* si
quid te adiuuero *Par.* siquid (quit *Monac. c*) ego adiuto *Monac. a*
b c Oehl. si quid ego adiuuero *Gud.* leuasso] l'leuauero *manu*
antiqua superscr. in Par. 340 te nunc *Oehl.* uersat in] uer-
satur *Monac. c* firma ecquid erit *Gud.* fixa et qua deprimeris ecquid
(et quid *Monac. b*) erit *Monac. a b c Oehl.* 341 premii *Gud.*
precii *Monac. a b c Oehl.* ^{en}et quid erit praemii *Par. mg. manu anti-*
qua 342 ille uir ennius *Monac. c* haut *Monac. b c.* aut
Gud. haud *ceteri* cum magna re *Monac. a b c.* multa cum re
Gud. set *Gud.* sed *ceteri* fide *Oehl.* 343 hic *Med. a.*
haec *Salisb.* praecessit *Med. b* 344 sicuti si quando *Scaliger*

345 *Apta solet canis forte feram sei nare sagaci*
Sensit, uoce sua nictit ululatque ibi acute.

VIII

Aspectabat uirtutem legionis suai
Expectans si mussaret quae denique pausa
Pugnandi fieret aut duri finis laboris.

IX

350 *horitatur induperator*

X

Regni uersatum pilam summamue columnam

*

*

*

uestigiis leuiter ganniens, ut Ennius in l. X: ueluti' e. q. s. 'unde ipsa gannitio.' Paulus p. 176 M. 'nictit canis in odorandis ferarum uestigiis leuiter ganniens. Ennius: nare ... ululatque. unde et gannitio.' Thesaurus nou. Lat. (A. Mai auct. class. VIII 372) 'hinc etiam nicto as, cui uel nictui, quod proprie pertinet ad canes, quando bestiarum uestigia insequuntur; unde et Caecilius de quodam cane bene inquit: nictit holetque.' VIII Philargyrus in Georg. IV 188 'mussant hic murmurant. Quae nox ponitur et in tacendi significatione, ut apud Ennium in XVII: [VI] Interdum et pro dubitare ut: [Aen. XII 657] [Mussant autem murmurant] Ennius in X sic ait: aspectabat' e. q. s. IX Diomedes I p. 378 P. 'hortatur quod uulgo dicimus, ueteres non nulli horitur dixerunt ut Ennius XVI annalium: [XV] Idem in X: horitur induperator; quasi specie iteratiua.' X Donatus in Ter. Phorm. II 1, 57 'columen uero familiae: columen, culmen. an columen columna? — — Horatius contra pro columine columnam [Carm. I 35, 14] Ennius X...'

Coni. p. 155. ueluti si quando cod. ueluti quando Turnebus Adu. X 15, O. Muellerus uinculis uenatica uelox Turnebus. uinculis uenatica ueneno cod. uinclo uenatica aëno Scaliger 345 apta solet canis Scaliger. xapta solet, om. canis, cod. (cf. H. Keilius l. l. p. 621) apta silet canis Turnebus forte feram sei] si forte ex cod. forte feram si ex Scaliger, Turnebus. apta solet si forte feras ea O. Muellerus 346 nictit Paulus, Thesaurus. nictu cod. Festi. nictatque Scaliger ululatque] holetque Thesaurus acute Scaliger, Turnebus. acuta et cod. Festi 347 sq. legioni' suai Exspectans Bergkius Ephem. litt. Hal. 1842 II 230. legionis siue spectans Philargyrus. spectabat uirtutem legionis Suspectans J. Dousa Plaut. Explan. IV 14 quae denique pausa Bergkius. dubitaretque denique causa Philargyrus. quae denique causa J. Dousa 349 fini' Bergkius, om. Philargyrus. pausa J. Dousa 350 horitatur H. Ilbergius cum Th. Hugio. horitur libri 351 pilam H. Ilbergius et Th. Hugius, om. libri summamue Lindenbruchius. summam uero Gand. Leid. edd. uet. regni

XI

Aëgro corde comis sparsis passis latu' palmis
Acriter

XII

. pinsunt terram genibus

XIII

355 Et simul erubuit ceu lacte et purpura mixta.

XIV

.. . cursus quingentos saepe ueruti

XV

Incertus de uerbo 29 (Anal. Vindob. p. 162) 'a fio
fiere esse deberet, sed licet usus aliter optinuerit (fieri
enim nunc dicitur), Ennius tamen in X annalium fiere
dixit, non fieri.'

LIBER XI

I *

Quippe solent reges omnes in rebus secundis

XI Nonius p. 370, 22 'passum extensum, patens Ennius annalium
lib. X: aegro' e. q. s. 'passis ait palmis, patentibus et extensis.'

XII Diomedes I p. 370 P. 'apud ueteres reperimus etiam n litteram additam
pinso quod est tundo et pinsit secundum tertium ordinem ut Ennius decimo
annalium ...' (ordinem id uttenius Par. a) XIII Nonius p. 483, 2
'lacte nominatio casu ab eo quod est lac Ennius lib. X ...' (lib. X
Bamb. lib. XI ceteri) XIV Festus p. 375 M. 'ueruta pila dicuntur,
quod [ueluti ueruta] habeant praefixa. Ennius li. X: cursus' e. q. s.
Lucretius IV 409 'quos tibi tum supra sol montis esse uidetur Cominus
ipse suo contingens feruidus igni, Vix absunt nobis missus bis mille sagit-
tae, Vix etiam cursus quingentos saepe ueruti.'

LIBER XI I Festus p. 257 M. 'quippe significare quid ni' (quod ni

uorsalam iam summouere columnam *Scaliger apud Merulam*

352 comis sparsis *J. Bernaysius*. comis, om. sparsis, *libri* latu'
J. Bernaysius. late *libri* 353 acriter] pater, *libri*. a. c. comas
passis palmis lacerantes *Merula*. a. C. comis late passis palmisque
precantur *H. Ilbergius et Th. Hugius* 355 et simul *Gulielmus*
Plaut. Capt. 5. essi mulier *Bamb.* es si mulier *ceteri*

II

Contendunt Graecos, Graios memorare solent sos.

III

Quae neque Dardaniis campis potuere perire
360 Nec cum capta capi nec cum combusta cremari.

IV

. malo cruce fatur uti des
Iuppiter

V

Pendent peniculamenta unum ad quemque pedum .

* * *

VI

Tum clupei resonunt et ferri stridit acumen.

VII

365 Missaque per pectus dum transit striderat hasta.

cod.) 'testimonio est Ennius l. XI ...' (XI Vrsinus. XL cod.) II Festus p. 301 M. 'sos pro eos antiqui dicebant, ut Ennius li. I: [XX] l. III: [V] l. VII: [XV] l. XI ...' Idem p. 286 M. '[Romanos in l. XI annal. Graeco]s appellat Ennius cum ait: contendunt Graeco]s, Grai memo[rare solent sos] lingua longos per [temporis tractus]' e. q. s. III Macrobius Sat. VI 1 p. 505 Jan. 'num capti potuere capi? num incensa cremavit Troia uiros? [Aen. VII 295] Ennius in undecimo, cum de Pergamis loqueretur: quae' e. q. s. (in decimo Anglic.) IV Nonius p. 195, 13 'crux generis feminini saepe. Masculini Ennius annali libro XI ...' V Nonius p. 149, 32 'peniculamentum a ueteribus pars uestis dicitur. Ennius lib. XI annalis: pendent' e. q. s. 'Lucilius lib. XVIII: peniculamentum uero reprehendere noli.' VI Priscianus VIII p. 838 P. (I p. 420 K.) 'sono sonas et sono sonis. Ennius in XI annalium ...' (analiu Reg. Bern.) Idem IX p. 863 P. (I p. 455 K.) 'sonui sonitum — haec tamen ipsa et secundum tertiam uetustissimi protulisse inueniuntur coniugationem, ut Ennius in XI annali ...' (Xl. Sang.) VII Priscianus VIII p. 817 P. (I p. 402 K.)

358 Graios Graecos cod. p. 301. os Grai memo, *relicuis extinctis*, cod. p. 286 teste H. Keilio l. l. p. 624 360 cremare Neap.
363 unum ad quodque pedule Scaliger ad Mor. p. 162. imum ad quemque pedem idem auctore Merula. peniculamenta unum ad quemque pedum dependent H. Ilbergius cum Th. Hugio 364 tunc libri p. 863 clepei Sang. Lugd. utrobique. clipei ceteri resonant, aes. ferri Reg. p. 838. resonant aes ferri Bamb. Sang. Lugd. ibidem. resonant ae. ferri (ae. corr. ut uid. ex ac) Bern. ibidem strid& in stridit corr. Bern. p. 838. strident Bern. p. 863 365 messaque Reg.

VIII

Alte elata iacet petrisque ingentibus tecta.

IX

Festus p. 277 M. '[rima]ri, quaere[re ualde, ut in rimis quoque —] qui te rimat[ur — —] Ennius l. XI — — utrique.' uirique Vrsinus.

LIBER XII .

Omnis mortalis uictores cordibus uiuis
Laetantes uino curatos somnus repente
In campo passim mollissimus perculit acris.

'a strido quoque alii stridui, alii stridi protulerunt. Ennius in annalium XI ...' (Ennius Reg. i littera m. pr. in ras.) VIII Festus p. 206 M. 'petrarum genera sunt duo, quorum alterum naturale saxum prominens in mare, cuius Ennius meminit l. XI ...'

LIBER XII Priscianus V p. 647 P. (l p. 179 K.) 'acer et alacer, saluber et celeber quamuis alacris et acris plerumque faciant et salubris et celebris feminina, in utraque tamen terminatione communis etiam generis inueniuntur prolata — — Ennius in XVI: [XII] idem in XII ...' Idem VI p. 696 P. (l p. 246 K.) 'alacer alacris, acer acris. Et sciendum, quod in utraque terminatione utriusque generis inueniuntur haec — — Ennius in XII ...'

mis.aq. (inter s et a una littera erasa) Sang. pectus (p ex corr.) Halberst. 366 alte elata iacet petrisque] alte delata ceterisque cod. alte elata specus petrisque Scaliger. alied elata petrisque O. Muellerus. alte dilatata petrisque Bergkiius Ephem. litt. Hal. 1842 II 237 367 omnis plerique libri. om̄s (corr. in omnis) Reg. p. 647. omnes Reg. p. 696. om̄s ibidem Bern. Sang. mortalis Reg. m. alt. Sang. Lugd. Halberst. m. pr. p. 647 Reg. m. alt. Lugd. Sang. Bern. p. 696. mortales ceteri uiuis] huius Reg. Sang. Halberst. p. 647 Reg. m. alt. Halberst. m. pr. p. 696. uiuis Lugd. p. 696. huius in ms. Heidelbergensi explicari per talibus Krehlius monet. An hibus (huius) latet? 368 lactantes Halberst. Sang. p. 647 reppente Lugd. p. 696 369 mollissimus Bern. p. 647. mollisimus Reg. p. 696. molissimus Bern. Sang. ibidem in campo passim mollissimus om. Lugd. p. 647 (in mg. add. m. alt.)

LIBER XIII

I

370 . . satin uates uerant aetate in agenda?

II *

Isque Hellesponto pontem contendit in alto.

III

Quo res sapsa loco sese ostentatque iubetque

IV

Annibal audaci cum pectore de me hortatur

Ne bellum faciam: quem credidit esse meum cor

375 Suasorem summum et studiosum robore belli.

V

Matronae moeros complent spectare fauentes.

LIBER XIII I Gellius XVIII 2 'quaesitum hoc est, uerbum uerant, quod significat uera dicunt, quisnam ueterum poetarum dixerit? — Nemo enim tum commeminerat, dictum esse a Q. Ennio id uerbum in tertio decimo annalium in isto uersu: satin' e. q. s. II Varro de L. L. VII 21 M. 'quasi Hellespontum et claustra: claustra, quod Xerxes quondam eum locum clausit; nam ut Ennius ait: isque' e. q. s. In hunc librum relegauit Merula III Festus p. 325 M. 'sas Verrius putat significare eas teste Ennio, qui dicat in l. I: [LX], cum suas magis uideatur significare. sed utique eiusdem l. VII fatendum est eam significari cum ait: [VII fr. II] item cum ait sapsam pro ipsa nec alia, quod ponit in l. XIII ... Paulus p. 324 M. 'sapsa ipsa. Idem Ennius: quo' e. q. s. IV Gellius VII 2. 'scripsit autem Caesellius, Q. Ennium in XIII libro annalium' (XII deteriores libri. XIII corr. ut uid. ex XII Vat.) 'cor dixisse masculino genere. Verba Caesellii subiecta sunt: masculino genere cor, ut multa alia, enuntiauit Ennius: nam in XIII annali quem cor dixit. 5 Ascripsit deinde uersus Ennii duo: [373. 74] Antiochus est qui hoc dicit Asiae rex' e. q. s. 'hoc Caesellius quidem, sed aliud longe Ennius. 9 Nam tres uersus sunt, non duo ad hanc Ennii sententiam pertinentes, ex quibus tertium uersum Caesellius non respexit: [373. 74. 75]. Nonius p. 195, 19 'cor generis est neutri, ut dubium non est. Masculini Ennius lib. XIII: [373. 74]. V Seruius in Georg. I 18 'fauere

370 uersus at inuates *Reg.* uersu sannuates *Lugd.* uersu. sat inuates *Voss. cf. supra* 372 ostentat *Paulus, rel. om.* 373 Annibal *Leid. Nonii.* Hannibal *ceteri Nonii, Gellius* laudaci *Nonius* cum] dum *libri Gellii* § 9. um *Nonius. inter* audaci et dum: *da? diret Rottend. Gellii* § 9 *peciore Rottend. Gellii* § 5 *dehortatur, om. me, libri Gellii* § 5. "de" me hortatur *Vat. § 9 (" m. rec.)* 376 moeros

LIBER XIV

I

Verrunt extemplo placidum mare marmore flauo:
Caeruleum spumat sale conferta rate pulsum.

II

Labitur uncta carina: uolat super impetus undas.

III

380 Cum procul aspiciunt hostes accedere uentis.
Nauibus ueliuolis

IV

Litora lata sonunt

V

Gellius X 25 'item rupia genus teli Thraecae nationis positumque hoc uocabulum in Quinti Enni' (inquin-

enim ueteres etiam uelle dixerunt. Ennius: matronae' e. q. s. Philargyrus in Georg. IV 230 'ore faue] — — ponitur eadem uox et pro uelle apud Ennium in XIII: matronae' e. q. s. 'i. e. uolentes.' (XVI G Lionis)

LIBER XIV I Gellius II 26 'sed cum omnia libens audiui quae peritissime dixisti, tum maxime quod uarietatem flauī coloris enarrasti fecistique ut intellegerem uerba illa ex annali quarto decimo' (q̄rto XIII. Rottend.) 'Ennii amoenissima, quae minime intellegebam: uerrunt' e. q. s. 'non enim uidebatur caeruleum mare cum marmore flauo conuenire. Sed cum sit, ita ut dixisti, flauus color uiridi et albo mixtus, pulcherrime prorsus spumas uirentis maris flauom marmor appellauit.' Priscianus V p. 659 P. (I p. 197 K.) 'etiam hoc sale Ennius protulit in XIII annalium: caeruleum ... pulsum, pro mare.' (XVII Sang. quarto decimo Bern. annali V

Halberst. per mare Lugd. Reg. Sang. manere Halberst. p̄r mare Bern.)

II Macrobius Sat. VI 1 p. 504 Jan. 'labitur uncta uadis abies. [Aen. VIII 91] Ennius in quarto decimo ...' III Macrobius Sat. VI 5 p. 529 Jan. 'despiciens mare ueliuolum. [Aen. I 224] Liuius Ennius in quarto decimo idem in Andromache: rapit ex alto naues ueliuolas.' Seruius Cassellanus in Aen. I 224 'Ennius: nauis ueliuolas.' IV Priscianus IX p. 863 P. (I p. 455 K.) 'sonui sonitum — — haec tamen ipsa et secundum tertiam uetustissimi protulisse inueniuntur coniugationem, ut Ennius in

Seruius. melos Philargyrus 377 placidum Parrhasius ad Claud.
in Rufin. teste Merula. placide libri 378 ceruleum Halberst.
Lugd. Reg. Bern. Prisc. spumant Reg. Prisc. sale] mare
Gellius rate pulsum] repulsum Rottend. Gellii

tennii Reg. Q. Magliab. Voss. enniⁱ Voss. ennii Petau.)
'annalium XIII.'

VI

Nunc est ille dies cum gloria maxima sese
Nobis ostendat si uiuimus siue morimur.

VII

385 Horrescit telis exercitus asper utrimque.

VIII

Infit 'o ciues quae me fortuna ferocem
Contudit: indigno bello confecit acerbo.'

* * *

IX

Omnes occisi obcensique in nocte serena

LIBER XV

I

Malos defendunt: fiunt tabulata falaeque.

XI annali: [VI] idem in XIII' (-XIII° Sang. UIII Lugd.) VI Priscianus X p. 880 P. (I p. 478 K.) 'deponentia in rior desinentia orior et morior tam secundum tertiam quam secundum quartam coniugationem declinauerunt auctores — Ennius in XIII annalium' (in XIII — sese om. Sang.) VII Macrobius Sat. VI 4 p. 519 Jan. 'tum ferreus hastis Horret ager. [Aen. XI 601] Horret mire se habet; sed et Ennius in quarto decimo ...' VIII Priscianus X p. 891 P. (I p. 492 K.) 'uetustissimi tamen tam producebant quam corripiebant supradicti uerbi, id est tutudi, penultimam. Ennius in XIII: infit' e. q. s. 'ecce hic corripuit.' (in XIII om. Sang.) IX Festus p. 201 M. 'ob praepositione antiquos usos esse pro ad testis est Ennius, quom ait l. XIII: omnes' e. q. s. 'id est accensi.'

LIBER XV I Nonius p. 114, 7 'falae turres sunt ligneae. Ennius

384 ostendat Reg. ostendit Lugd. si], si^{eu} Halberst. si — siue] cf. Bentley ad Ter. Andr. I 3, 11. Ritschelius Prol. Trin. p. LXXXIV et CCCXXIV 385 utrunque Salisb. 386 infit o ex infinito corr. in Bern. furtuna Sang. ferocem Merula. fero sic libri. ferox sic Columna 387 acerbo Lugd. aceruo ceteri contudit indigne et bello confecit acerbo siue aceruos Columna

II

390 Obcumbunt multi letum ferroque lapique
Aut intra muros aut extra praecipe casu.

III

Macrobius Sat. VI 2 p. 514 Jan. 'item de Pandaro et Bitia aperientibus portas [Verg. Aen. IX 672] locus acceptus est ex libro quinto decimo Ennii qui inducit Histros duos in obsidione erupisse porta et stragem de obsidente hoste fecisse.'

IV *

. succincti corda machaeris

*

*

*

V

Arcus ubi aspicitur, mortalibus quae perhibetur.

LIBER XVI

I

Plinius Nat. Hist. VII 101 'fortitudo in quo maxume extiterit immensae quaestionis est, utique si poetica recipiatur fabulositas. Q. Ennius L. Caecilium Dentrem (L. Hochius de Enn. ann. fragm. a P. Mer. auctis p. 47.

lib. XV ...' II Priscianus VI p. 725 P. (I 287 K.) 'vetustissimi etiam praecipis genetium qui a nominatio praiceps est secundum analogiam nominatiui protulerunt Ennius in XV annali: [390. 91].' (totum locum om. Sang. Lugd.) Idem VI p. 708 P. (I p. 262 K.) 'vetustissimi tamen etiam huius lapis protulerunt. Ennius in XV annali: [390].' IV Servius in Aen. IX 678 'armati ferro: aut bene instructi armis aut, ut Asper dicit, ferrea corda habentes i. e. dura et cruenta cogitantes, ut Ennium sit secutus qui ait: succincti' e. q. s. Huc rettulit Merula V Priscianus VI p. 712 P. (I p. 269 K.) (arcus) 'innenitur tamen apud ueteres etiam feminini generis, secundum quod bene quartae est declinationis. Ennius in XV annali ...'

390 obcumbunt *Bern. Halberst. p. 725. occumbunt ceteri* letum *Bern. p. 708. letum Reg. Bern. Halberst. p. 725 Reg. p. 708. ibidem:* laetum *Sang. laetumq. (q erasum) Halberst. laeto Lugd.* 391 precipe *Reg. p. 725* 393 adspicitur *Columna. aspiciunt libri* perhibetur *Halberst. perhibentur ceteri*

T. libri Dentrem Harduinus et Gesnerus Chrestom. p. 161 ed. 4. Teucrum libri) fratremque eius praecipue miratus propter eos sextum decumum adiecit annalem.'

II

Quippe uetusta uirum non est satis bella moueri.

III

395 Ingenio forti dextrum latus pertudit asta

IV

Concidit: et sonitum simul insuper arma dederunt

V

. . . tamen induuolans secum abstulit hasta
Insigne

VI

Tum timido manat ex omni corpore sudor

VII

400 Primus senex ratus in regimen bellique peritus

VIII

Postremae longinqua dies confecerat aetas.

LIBER XVI II Festus p. 257 M. 'quippe significare quid ni' (quod ni cod.) 'testimonio est Ennius l. XI: [I] idem l. XVI ...' III Priscianus X p. 891 P. (I p. 492 K.) 'uetustissimi tamen tam producebant quam corripiebant supradicti uerbi, id est tutudi, penultimam. Ennius in XIII: [VIII] ecce hic corripuit. Idem in XVI ...' IV Macrobius Sat. VI 1 p. 500 Jan. 'conruit in uulnus: sonitum super arma dederunt. [Aen. X 488] Ennius in sexto decimo ...' (Ennius in sexto decimo cum uersu om. Neap.)

V Macrobius Sat. VI 1 p. 504 Jan. 'apicem tamen incita summum hasta tulit. [Aen. XII 492] Ennius in sexto decimo ...' VI Macrobius Sat. VI 1 p. 504 Jan. 'tum gelidus toto manabat corpore sudor. [Aen. III 175] Ennius in sexto decimo ...' VII Festus p. 278 M. 'regimen pro regimento usurpant poëtae. Ennius l. XVI ...' VIII Gellius IX 14 'Q. En-

395 dextrum *Merula*. dextra libri pertulit *Reg.* asta *Bern.*
cf. Varro de L. L. V 115 M. hasta *ceteri* 396 simul *om. Par.*

397 induuolans *Par. Med. a m. pr., c.* inde uolans *Med. a m. all., b Anglic. Salisb.* 399 tum *Med. b.* tunc *ceteri* tumido *Par., Lachmannus ad Lucr. V 396* toto *Merula, Lachmannus*
400 ratus *Bergkiius Ephem. litt. Hal. 1842 II 238 conl. u. 78.* bradyn
cod. bradus Merula 401 postremae *Columna.* postrema libri
qd'fecerit *Bern. Reg. Lugd.* confecerit *ceteri* etas *Lugd. Reg.*

IX

Quos ubi rex populos spexit de cautibus celsis

X

Reges per regnum statuasque sepulchraque quaerunt,
Aedificant nomen: summa nituntur opum ui.

XI

405 . . post aetate pigret subferre laborem.

XII

Aestatem autumnus sequitur, post acer hiemps fit.

XIII

Montibus obstipis obstantibus unde oritur nox

XIV

Qui clamor oppugnantis uagore uolanti

nium in sexto decimo annali dies scripsit pro diei in hoc uersu: postremae' e. q. s. IX Festus p. 330 M. 'spicit quoque sine praepositione dixerunt antiqui — et spexit. Ennius l. XVI ...' (XVI cod. teste Keilio l. l. p. 625. VI O. Muellerus) Varro de L. L. VI 82 M. 'spectare dictum ab specio antiquo, quo etiam Ennius usus: uos epulo postquam spexit.' X Macrobius Sat. VI 1 p. 499 Jan. 'summa nituntur opum ui. [Aen. XII 552] Ennius in quarto: [V] et in sexto decimo ...' (XVI°, om. in, Salisb.) Cf. IV fr. V XI Nonius p. 219, 12 'pigret. Ennius lib. XVI ...' (XVII Aldina, Junius) XII Priscianus V p. 647 P. (l p. 179 K.) 'acer et alacer, saluber et celeber quamuis alacris et acris plerumque faciant et salubris et celebris feminina, in utraque tamen terminatione communis etiam generis inueniuntur prolata — — Ennius in XVI ...' Seruius in Aen. VI 685 'de feminino alacer et acer numquam dicimus, licet Ennius dixerit: aestatem' e. q. s. Seruius Artis p. 489 Lind. 'quaeritur utrum acris dicamus an acer. Ennius enim dixit: post acer hiemps.' XIII Festus p. 193 M. 'obstipum' (obstitum cod. et Paulus) 'obliquum. Ennius l. XVI ...' XIV Festus p. 375 M. 'uagorem pro uagitu. Ennius li. XVI ...'

Bern. Cf. *Lucretius* I 557 'qua propter longa diei Infinita aetas ante acti temporis omnis' 402 quos ubi rex populos spexit] quos ubi rex ... ulo spexit *cod. Festi.* uos epulo postquam spexit *Varro, rel. om.* contibus *Festus.* montibus *Pomponius Laetus* 403 qurent *Neap.* 405 potestate *Leid.* 406 aetatem *Cassell.* *Seruii* sequitur *om.* *Seruius* hiemps *Reg. m. pr. Bern. Prisc. Cassell.* *Seruii, Seruius in Arte.* hiems *ceteri* fit *add. Seruii edd.* sit *Cassell., om. ceteri* 407 obstipis *Gifanius.* obstitis *cod.* 408 clamor *cod.* clamos *sive* clamore *Lachmannus ad Lucr. VI 1260*

XV

. prandere iubet horiturque

XVI

410 Spero, si speres quicquam prodesse potis sunt.

XVII

Noenum sperando cupide rem prodere summam

XVIII

Si luci si nox si mox si iam data sit frux

XIX

Nauorum imperium seruare est induperantum.

XX

Hic insidiantes uigilant, partim requiescunt

415 Contecti gladiis sub scutis ore fauentes.

XXI

Nox quando mediis signis praecincta uolabit

XV Diomedes I p. 378 P. 'hortatur quod uulgo dicimus ueteres non nulli horitur dixerunt, ut Ennius sexto decimo annalium ...' (Ennius Par. b)

XVI Festus p. 333 M. 'speres antiqui pluraliter dicebant, ut Ennius l. II: [VIII] et l. XVI ...' XVII Festus p. 229 M. 'prodit, memoriae porro dat, et fallit. item ex interiore loco procedit. item perdit ut Ennius l. XVI ...' Paulus p. 228 M. 'prodit item perdit, ut Ennius: non' e. q. s.

XVIII Priscianus VI p. 724 P. (l p. 284 K.) 'frux etiam frugis facit genetium, quia ἀπὸ τοῦ φρύγῳ uerbo Graeco nascitur. Ennius in XVI afinali ...' (XVII Lugd. anali Reg.) XIX Festus p. 169 M. 'nauus celer ac strenuus, a nauium uelocitate uidetur dictus. Ennius l. VI: [IV] et l. XVI ...'

XX Philargyrus in Georg. IV 230 'ore faue: cum religione ac silentio accede. In XVI Ennius: hic' e. q. s. Seruius in Georg. I 18 'non numquam fauere et pro tacere ponitur ut idem Ennius: ore fauentes.' Cf. Paulus Festi p. 88 M. 'at ueteres poetae pro silere usi sunt fauere.' XXI Festus p. 258 M. '[quando cum graui uoce pronuntiatur, significat [quod: acuta est temporis aduerbium,] ut et Ennius l. XVI ...'

411 noenum] non in *cod. Festi, Paulus*. non im (*h. e.* eum) *Bergkii Ephem. lit. Hal.* 1842 II 238 cupidi *Guelf. Pauli* 412 si nox]

si solis nox *Lugd. Sang.* nox ex mox ut *uid. corr. in Halberst.*

413 induperantum *Scaliger.* insuperantum *cod.* 414 hic insidiantes

libri, tectur Rutgersius Var. Lect. p. 596, *A. Kochius Exerc. crit.*

p. 6. insidiantes hi *N. Heinsius* 415 contecti *Merula.* tecti *libri.*

protecti *Columna*

XXII

. interea fax
Occidit oceanumque rubra tractim obruit aethra.

XXIII

Charisius I p. 107 P. (76 Lind.) 'hebem: Caecilius in *Ἐποβολιμαίῳ*: subito res reddent hebem. Ennius XVI ubi Fl. Caper: non ut adiunctiuo, sed appellatiuo est locutus.'

LIBER XVII

I

It eques et plausu caua concutit ungula terram.

II

420 Tum caua sub montei late specus intus patebat.

III

dux ipse uias

IV

Tollitur in caelum clamor exortus utrimque.

XXII Macrobius Sat. VI 4 p. 524 Jan. 'et quod dixit: nec lucidus aethra Siderea polus [Aen. III 585] Ennius prior dixerat in sexto decimo ...'

LIBER XVII I Macrobius Sat. VI 1 p. 500 Jan. 'quadripedante putrem sonitu quatit ungula campum. [Aen. VIII 596] Ennius in sexto: [VII fr. V] idem in octauo: [VII] idem in septimo decimo ...' (idem in septimo decimo terram om. Neap.) II Nonius p. 222, 33 'specus genere masculino — feminino Ennius annalium lib. XVII ...' Priscianus VI p. 713 P. (I p. 209 K.) (specus) 'feminino tamen hoc nomen quoque inuenitur — Ennius in XVII annalium ...' Festus p. 343 M. 'specus feminino genere pronuntiabant antiqui, ut metus et nepos; tam hercules quam masculino stirps et frons, ut Ennius: tum' e. q. s. Seruius in Aen. VII 568 'hic specus horrendum: hoc nomen apud maiores trium generum fuit. Ennius feminino posuit: sub' e. q. s. III Priscianus VI p. 679 P. (I p. 221 K.) 'primae declinationis femininorum genetiium etiam in as more Graeco solebant antiquissimi terminare — Ennius in XVII annali ...' IV Macrobius Sat. VI 1 p. 500 Jan. 'tollitur in caelum clamor

417 faxo *Salisb.*

418 obruit aumbra aera *Neap.*

420 tum

caua *plerique Prisciani.* tum caba *Bern.* tum causa *Festus.* concaua *Nonius, om. Seruius* montei *O. Muellerus.* montis *Nonius.* monte *ceteri* late specus *plerique Prisciani.* specus late *Lugd.* late specus *Nonius.* alte specus *Festus.* specus altae *Seruius, rel. om.* inius *Festi cod.* petebat *Leid. Nonii* 422 clamor libri. clamos *Lach-*

V

Concurrunt uel uti uenti cum spiritus austri
Imbricitor aquiloque suo cum flamine contra
425 Indu mari magno fluctus extollere certant.

VI

Non possunt mussare boni qui famam . . .
Nixi militiae multo peperere labore

VII

. neque corpora firma
Longiscunt quicquam

LIBER XVIII

I

430 Degrumare forum

cunctique Latini. [Aen. XI 745] Ennius in septimo decimo ...' (in VII° Sal.)

V Macrobius Sat. VI 2 p. 514 Jan. 'diuersi magno ceu quondam turbine uenti Confligunt zephyrusque notusque et laetus Eois Eurus equis. [Aen. II 416] Ennius in septimo decimo ...' VI Philargyros in Georg. IV 188 'mussant hic murmurant. Quae uox ponitur et in tacendi significatione, ut apud Ennium in XVII ...' Paulus Festi p. 144 M. 'mussare, murmurare Ennius: [VI fr. VI] uulgo uero pro tacere dicitur, ut idem Ennius: non decet mussare bonos.' Hunc uersiculum non diuersum esse ab eo quem Philargyros debemus O. Muellerus intellexit ad Festum p. 384. Seruius in Aen. XII 657 'Ennius mussare pro tacere posuit.' VII Nonius p. 134, 19 'longiscere, longum fieri uel frangere. Ennius lib. XVII ...' (An: uel languere?)

LIBER XVIII I Nonius p. 63, 8 'grumae sunt loca media in quae directae quattuor congregantur et conueniunt uiae. Est autem gruma mensura quaedam qua fixa uiae ad lineam dirigantur, ut est agrimensorum et talium.

mannus ad Lucr. VI 1260 exortusque *Med.* utrumque *Merula*.
utrisque *libri* 423 ueluti *libri* 425 indu *Merula*. inde *Anglic.*
Salisb. Par. Med. a b c magno *Anglic. Salisb.* magnos *Par.*
426 sq. famam ... Nixi militiae multo p. labore *Bergkii Ephem. lit.*
Hal. 1842 II 230. factam labore enixi militiam p. *Philargyros.* facta
labore Nixi militiae p. *J. Dousa Plaut. Explan. IV 14* 429 lan-
giscunt *Th. Hugius* 430 degrumare forum] cf. *Hyginus de limit.*
p. 180 *Lachm.* 'in castris groma ponitur in tetraentem, qua uelut ad
forum conueniatur.' degrumari ferrum *Nonius.* Interpolata gruma
dirigere pro *Ennianis uenditantes Mercerus* et *Merula proxima sic:*
degrumari (sive degrumare) uero *Lucilius emendant*

II *

Vndique conueniunt uel ut imber tela tribuno:
 Configunt parmam, tinnit astilibus umbo
 Aerato sonitu galeae: sed nec pote quisquam
 Vndique nitendo corpus discernere ferro.

- 435 Semper obundantes hastas frangitque quatitque:
 Totum sudor habet corpus multumque laborat
 Nec respirandi fit copia: praepete ferro
 Histri tela manu iacentes sollicitabant.

III

aëre fulua

IV *

Gellius XVII 21 'Claudium et Tuditanum consules secuntur Q. Valerius et C. Manilius' (C.) consul Reg. Lugd. sed in hoc cmanilius rubric. in mg. manib; Voss.

Ennius libro XVIII: [gruma dirigere] dixit de grumari ferrum. Lucilius lib. III: uiamque Degrumabis, ut in castris mensor facit olim.' II Macrobius Sat. VI 3 p. 516 Jan. 'Homerus de Aiaceis forti pugna ait: [II. II 102] *Αἶας δ' οὐκέτι ἔμμενε· βιάζεται γὰρ βελέεσσι· Δάρμνα μιν Ζηνός τε νόος καὶ Τρώες ἀγανοὶ βάλλοντες· δεινὴν δὲ περὶ κρατῶφοισι φαεινὴ Πηλῆε βαλλομένη καναχὴν ἔχε· βάλλετο δ' αἰεὶ Κἀκ φάλαρ· εὐποίηθ'*. ὁ δ' ἀριστερόν αἶμον ἔκαμνε· Ἐμπεδον αἶεν ἔχων σάκος αἰόλον· οὐδ' ἰδύναντο Ἄμφ' αὐτῷ πελεμῆσαι ἐρείδοντες βελέεσσιν· Αἰεὶ δ' ἀργαλέφ' ἔχετ' ἄσθματι, καὶ δὲ οἱ ἰδρῶς Πάντοθεν ἐν μελέων ῥέειν ἄσπετος, οὐδέ πη εἶχεν Ἀμπνεῦσαι, πάντη δὲ κακὸν κακῷ ἐστήρικτο. Hunc locum Ennius in quinto decimo ad pugnam Celii tribuni his uersibus transfert: undique' e. q. s. 'hinc Vergilius eundem locum de incluso Turno gratia elegantiore composuit: [Aen. IX 806—814].' (Ad hunc librum rettulit F. Ritterus Ephem. Darmst. 1840 p. 388. in XV Anglic. Salisb. Med. a b c. in duodecimo Par. Celii] celi Anglic. Coelii Par. C. Aelii Merula conl. Liu. XLI 4. cf. F. Ritterus l. s.) III Gellius XIII 20 'contra uero idem Ennius in annali duodeuicesimo' (duodeuicesimo Magliab.) 'aëre fulua dixit non fuluo, non ob id solum quod Homerus *ἤερα βαθεῖαν* dicit, sed quod hic sonus opinor uocabilius est uisus et amoenior.' Idem II 26 'fuluus autem uidetur de rufo atque uiridi mixtus in aliis plus uiridis, in aliis plus rufi habere; sic poeta uerborum diligentissimus fuluam aquilam dicit et iaspidem — sicque Ennius in annalibus aëre fuluo dixit.'

- 431 uelut libri 432 astilibus *Salisb.* hastilibus *ceteri*
 435 obundantes *Pontanus.* abundantes *libri*, nisi quod habundantes
Neap. adundantes *Castricomius Merulae* 438 Histrici ait *Neap.*
cf. Macrob. p. 517 Jan. 'libro secundo belli Histrici ait' 439 fuluo
libri II 26

manlius Petau.) 'quibus natum esse Q. Ennium' (Q.] q^ai
Lugd. q^aeennius in mg. rubricator) 'poëtam M. Varro in
primo de poëtis libro scripsit eumque, cum septimum et
sexagesimum' (s....agesimum Petau. Magliab.) 'annum
haberet, duodecimum' (duodeuicesimum Merula. XII
Voss. Magliab. XII. Petau., X ante XII erasum ut uid. in
Voss.) 'annalem scripsisse, idque ipsum Ennium in eodem
libro dicere.'

V **

440 Nos sumus Romani qui fuimus ante Rudini.

VI *

Seruius in Aen. VII 691 'at Messapus equum domitor ... ab hoc Ennius dicit se originem ducere, unde nunc et cantantes inducit eius sôcios et eos comparat cyncis.'

VII *

Sic ut fortis equus, spatio qui saepe supremo
Vicit Olimpia, nunc senio confectus quiescit.

INCERTAE SEDIS FRAGMENTA

I

Sed sola terrarum postquam permensa parumper

II *

O genitor noster Saturnie maxime diuum!

V Cicero de orat. III 42, 168 'ex pluribus intellegitur unum: nos' e. q. s.

VII Cicero Cat. mai. 5, 14 'sua enim uitia insipientes et suam culpam in senectutem conferunt, quod non faciebat is cuius modo mentionem feci Eanius: sicut' e. q. s. 'equi fortis et uictoris senectuti comparat suam.' (Ennius om. Monac. a b, sed in Monac. a m. rec. add. in mg.)

INC. SED. FRAGM. I Festus p. 301 M. 'solum, terram. Ennius l. III: [IV]; et alibi: sed' e. q. s. II Priscianus XVII p. 1113 P. (II p. 102 K.)

440 fuimus *Lambinus* Rudini *Lagom.* 13. Rutili *Erl. b.* Rutuli
uel aliter *ceteri libri* 441 sicut *Monac. c* Gud. sicuti *Par. Mo-*
nac. a b Oehl. equus *Oehl.* equus *ceteri* spacio *Monac. a b*
Oehl. 442 uicit in olimpia *Gud.* Olimpia *plerique libri.* Olym-
pia-*Par.* 443 terrai *Lambinus. cf. Varro de L. L. V 22 M.*
444 o *superscr. in Reg.* saturnie *Lugd. saturne Reg. Bern.*

III

445 Iuppiter hic risit tempestatesque serenae
Riserunt omnes risu Iouis omnipotentis.

IV

Iam cata signa fere sonitum dare uoce parabant.

V

Exin per terras postquam celerissimus rumor

VI

. rex deinde citatus
450 Conuellit sese

VII

. replet te laetificum gau.

VIII

At tuba terribili sonitu taratantara dixit.

IX

. . et Tiberis flumen uomit in mare salsum.

'tertia uero personae possessuum etsi naturam habet, ut per uocationem possit dici ... possumus enim etiam ad alienam possessionem dirigere sermonem, ut: o' e. q. s. 'usus tamen deficit.' (Deest in Halberst. Sang.) Ennio ascripsit Columna III Seruius in Aen. I 254 'subridens: laetum ostendit Iouem et talem qualis esse solet cum facit serenum Ennius ...' IV Varro de L. L. VII 46 M. 'apud Ennium: iam' e. q. s. 'cata, acuta.' V Priscianus VII p. 760 P. (I p. 329 K.) 'celerissimus pro celerrimus superlatium protulerunt ... Ennius in annalibus ...'

VI Seruius in Aen. XI 19 'uellere signa — alii uellere mouere accipiunt. Ennius ...' VII Ausonius technopaegn. (edyll. V) 144 'Ennius ut memorat replet te laetificum gau.' VIII Priscianus VIII p. 842 P. (I p. 433 K.) (ὀνοματοποιῆται) 'taratantara. Ennius: at tuba' e. q. s. (ait at Lugd.) Seruius in Aen. IX 503 'at tuba terribilem sonitum. hemistichium Enni: nam sequentia iste mutauit: ille enim ad exprimendum tubae sonum ait: taratantara dixit.' Vergilianum, non Ennianum uersum significat Claudius Sacerdos I p. 22 Endl. IX Macrobius Sat. VI 4 p. 519 Jan. 'mane salutantum totis uomit aedibus undam. [Georg. II 462] pulchre uomit undam et antique; nam Ennius ait: et Tiberis' e. q. s.

447 fere *Stephanus*. fere *Flor.* ferae (?) *ceteri libri*. fera *O. Muel-*
lerus 448 'caelerissimus *Bern.* 451 repleat *Lugd.* 452 Ad

Bern. tribili ex tribilis *corr. Bern.* sonitu. Taratantara *Halberst.*

X

Audire est operae pretium procedere recte

455 Qui rem Romanam Latiumque augescere uultis.

XI

. tibi uita

Seu mors in mundo est

XII

Nobis unde forent fructus uitaeque propagmen?

XIII

Cum sese exsiccat somno Romana iuuentus

XIV

460 Omnes corde patrem perhibent animoque benigno
Circumfusum

X Acro in Hor. Sat. I 2, 37 'audire est operae pretium (procedere recte Qui moechos non uoltis): urbane abutitur Ennianis uersibus; ille enim ait: audire' e. q. s. Nonius p. 478, 17 'nutritur et nutritur pro nutrit et nutritat. Varro testamento *περὶ διαθήκης ἢ περὶ φιλοφρονίας*: natis quos Menippea heresis nutritata est tutores do Qui rem Romanam Latiumque alciscere uultis.' (algiscere uel augescere Gifanius. augiscere Mercerus) Ambiguum Enniine an Horatii uersum significauerit Marius Victorinus p. 2510 P. (89 G.) 'quartam speciem addiderunt, quam Graeci dicunt *κράσιον*, id est cum unius litterae uocalis in duas syllabas fit communio, ut: audire ... recte.' XI Charisius II p. 181 P. (119 Lind.) 'in mundo pro palam et in expedito ac cito. Plautus ... Caecilium ... Ennius ...' Annalibus inseri iubet G. Hermannus Eurip. Alceste. p. XX XII Nonius p. 64, 31 'propages ... pages enim compactio, unde conpages et propagare ... Ennius ...' Idem p. 221, 5 'propago, propages ... neutri Ennius ...' XIII Lactantius in Stat. Theb. VI 27 'et cornu fugiebat somnus inani: sic a pictoribus simulatur, ut liquidum somnum ex cornu super dormientis uideatur effundere. Sic Ennius ...'

XIV Donatus in Ter. Phorm. V 8, 39 'faxo tali eum mactatum: pro eo quod est eum sic frequenter ueteres. Ennius ...' Post eum quae-

456 tibi uita *cod. et ed. princ.* seu tibi uita *uulgo* 458 nouis unde *W Leid.* p. 64. boni secunde *Leid.* p. 221. bonis unde *ceteri libri ibidem* florent *Leid.* p. 64 utaeque *libri p. 221* propaginem *W Leid.* p. 64 459 sese exsiccat somno *Lindenbruchius, C. Barthius.* somno sese exsiccat *Columna, Merula* Romana] per-fusa 'e membranis' *C. Barthius* 460, perhibent *H. Ilbergius.* praebent *libri* 461 circumfusum *uulgo.* circumfi *Lugd.* circumfuntui *edd. Rom. et Spir.* circumfunduntur *Columna.* circumfundunt sum *H. Ilbergius*

XV

Oscitat in campis caput a ceruice reuulsum
Semianimesque micant oculi lucemque requirunt.

XVI

. irarumque effunde quadrigas.

XVII

465 It nigrum campis agmen

XVIII

. redinunt
In patriam

XIX

Isdem campus habet textrinum nauibus longis.

XX

Et melior nauis quam quæ stlataria portat

XXI

470 Ingenti uadit cursu qua redditus terminus est.

XXII

Hortatore bono prius quam . finibus terminus

dam excidisse suspicor XV Seruius in Aen. X 396 'semianimesque micant digiti ferrumque retractant: Ennii est, ut: oscitat' e. q. s. XVI Seruius in Aen. XII 499 'irarum habenas . . . et hic moderate locutus est: nam Ennius dixit: irarumque' e. q. s. XVII Seruius in Aen. IV 404 'it nigrum campis agmen . . . hemistichium Ennii de elephantis dictum quo antea Accius usus est de Indis.' XVIII Festus p. 286 M. '[redinunt significat redeunt]. Ennius [in annalibus red]inunt in [patriam. item prodinunt, ferinunt pro prod]eunt, feri[unt].'

XIX Seruius in Aen. XI 326 'loca in quibus naues fiunt Graece ναπηγία, Latine textrina dicuntur. Ennius dicit: idem' e. q. s. Cicero Orat. 47, 157 'isdem campus habet, inquit Ennius, et in templis isdem. At eisdem erat uerius, nec tamen probauit ut optimus; male sonabat iisdem.' (Deest in Erl. a) XX Probus G. Valfae in Iuuenalis Sat. VII 134 'stlataria. Probus exponit illecebroso. Ennius: et . . . portat; i. multisonalis quae dicitur uulgo batalaria.' XXI. XXII Festus p. 363 M. 'termonem Ennius Graeca consuetudine dixit, quem

464 irarumque effunde q. 'e Seruio Danielis' Merula. effundit irarum q. Leid. Reg. Voss. al. 466 sq. redinunt in patriam Vrsinus; in cod. non nisi haec: inunt in apparent 468 isdem O. Jahnus. idem uulgo, sed cf. Ritschellus de epigr. Sor. p. 20 469 stlataria] cf. C. F. Heinrichus in comm. ad schol. s. c. 471 quam cod. quam iam uulgo

XXIII

Dum clauum rectum teneam nauemque gubernem

XXIV

Haud temere est quod tu tristi cum corde gubernas.

XXV

Fortis Romani, quamquam caelus profundus

XXVI

475 Impetus haut longe mediis regionibus restat.

XXVII

Labitur uncta carina per aequora cana celocis.

XXVIII

Cum magno strepitu Volcanum uentus uegebat.

XXIX

Brundusium pulcro praecinctum praepete portust.

nos nunc terminum, hoc modo: ingenti' e. q. s. 'et: hortatore' e. q. s.

XXIII Isidorus Orig. XIX 2 'clauus est quo regitur gubernaculum: de quo Ennius ...' Quintilianus II 17, 24 'nam et gubernator nult salua naue in portum peruenire; si tamen tempestate fuerit abreptus, non ideo minus erit gubernator, dicetque notum illud: dum clauum rectum teneam.' XXIV Seruius in Aen. IX 329 'temere significat sine causa. Ennius ...' XXV Nonius p. 197, 8 'caelum neutro. masculino Lucetius ... Varro ... Ennius ...' Charisius I p. 55 P. (40 Lind.) 'caelum hoc cum sit neutrum, etiam masculine ueteres dixerunt, et Ennius: quem Caelus genuit. Item: quamquam' e. q. s. (item qq (h. e. quamquam) cod. item quoque uulgo) XXVI Festus p. 285 M. 'restat pro distat ait [Verrius] Ennius ponere, cum is dicat: impetus' e. q. s.

XXVII Isidorus Orig. XIX 1 'celoces' (celones uulgo) 'quas Graeci *κέλητας* uocant id est ueloces biremes uel triremes agiles et ad ministerium aptae, Ennius ...' Thesaurus nou. Lat. (A. Mai auct. class. VIII 174) 'celox uel celonis uelox' dicitur nauis. Ennius ...' XXVIII Festus p. 153 M. (metonymia) 'a superiore inferior, ut Ennius ...' XXIX Gellius

472 dum *Quintilianus*. ut *Isidorus* teneam om. *Guelf. a Isidori* nauemque *Zitt. Guelf. a b.* nauimque *uulgo* 473 corde] mente 'e *Seruius Danielis'* *Merula* 474 Romani sunt *Merula* celus *cod. Charisii* quamquam cauus caelus profundus *H. IIbergius et Th. Hugius* 475 haut *O. Muellerus*. aut *cod.* haud *Turnebus Adu. XIII 25.* ast *Scaliger* 476 cuncta *Zitt. Guelf. a Isidori* per aequoraeque alta *Thesaurus* celonis *uulg. Isidori, Thesaurus* 477. Volcanum *cod.* uegebat *Scaliger.* uegerat *cod.* 478 Brundusium *iuiores codd.* Brundisiū *Vat.* pulcro

XXX

terrai frugiferae

XXXI

480 Cum soles tandem faciunt longiscere longe

XXXII

uiresque ualentes

Contudit crudelis hiemps

XXXIII

Optima caelicolum Saturnia magna dearum!

VI 6 'cur autem' (Iulius Higinus) 'non Q.' (.q. Vat.) 'quoque Ennium reprehendit qui in annalibus non pennas Daedali, sed longe diuersius Brundusium, inquit, pulcro' e. q. s. (Desunt in Par. Rotend. cf. I fr. LVII

diuersius Braundisiū quid Vat. diuersius Brundusium quid Vat. 1532. diuersius quid (sive quod) Brund. iuniores codd. diuersius: Quid Brund. Gronovius) Idem IX 4 'cum e Graecia in Italiam rediremus et Brundusium iremus egressique e naui in terram in portu illo inclito spatiaremur, quem Q. Ennius remotiore paulum sed admodum scito uocabulo praepetem appellauit, fascēs librorum' e. q. s.

XXX Charisius I p. 7 P. (9 Lind.) (ai) 'adhuc morem esse poëtis in datiuo casu, ut aulai in medio Vergilius, terrai frugiferae Ennius in annalibus.' Claudius Sacerdos I p. 26 Endl. 'diaeresis . . . ut aulae in medio, et frugae, aulai et frugai.' (frugiferae. frugiferae Vindobonenses) Incertus de nom. et pron. (Anal. Vindob. p. 127) 'nam legimus apud Lucretium et Vergilium terrai frugeferai pro terrae frugiferae et aulai medio pro aulae.' (Lucretium grammaticus lapsu pro Ennio nominasse uidetur J. Becker Philol. II 55) Martialis Epigr. XI 90, 5 'attonitusque leges terrai frugiferae, Attius et quidquid Pacuuiusque uomunt.' Incerti artium grammat. fragm. (Anal. Vindob. p. 84) 'item adhuc esse morem poëtis in datiuo aulai medio dicere et intus aquai frugiferae Ennius in annalibus.' Hinc non nouum Ennio poematione subnasci uidit J. Beckerus l. s. Quippe intus aquai Vergilii est (Aen. VII 464 cf. Probus p. 1438 P. 99 Lind.), cuius nomen cum Enniano terrai excidisse post aquai probabile est XXXI Nonius p. 134, 19 'longiscere, longum fieri uel frangere. Ennius lib. XVII: [VII]; idem: cum' e. q. s. (langiscere, languidum fieri uel frangi Th. Hugius) XXXII Priscianus X p. 891 P. (I p. 492 K.) 'uetusissimi tamen tam producebant quam corripiebant supradicti uerbi, id est tutudi, penultimam. Ennius in XIII: [VIII] ecce hic corripuit. Idem in XVI: [III]; idem in annalibus: uiresque' e. q. s. 'hic produxit penultimam.' (in annalibus om. Sang.)

XXXIII Priscianus XVII p. 1103 P. (II p. 89 K.) 'per species' (uariant

pcinctum ppete Vat. portus Vat. et iuniores aliq. libri. portu uulgo

480 soles tandem] sola est eadem libri. soles terras Th. Hugius

facient Leid. faciunt W langiscere Th. Hugius

481 uirētesque Sang. 482 credulus Halberst. hiemps Bern.

hiems ceteri

XXXIV

Multa foro ponit et agea longa repletur.

XXXV

485 Qui uincit non est uictor nisi uictus fatetur.

XXXVI

Dum quidem unus homo Romanus toga superescit

XXXVII

Deque totondit agros laetos atque oppida cepit.

XXXVIII

. bilingues Bruttates

figuras) 'ut Ennius: optima' e. q. s. 'magna dixit pro maxima, positum pro superlatiuo, cum aptissime superius optima caelicolum dixerit.' (Deest in Halberst. et Sang. qui postremos Prisciani libros non comprehendant. ut Ennius optima Vind. CCCXLVII Endl. ut optima Reg. ut optima, om. poetae nomine, ceteri libri) XXXIV Isidorus Orig. XIX 2 'agea uiae sunt uel loca in naui per quae ad remiges hortator accedit; de qua Ennius ...' Thesaurus nou. Lat. (A. Mai auct. class. VIII 29) 'item ab ago haec agea, eae, .i. locus in naui per quem ad remos acceditur, unde Ennius ...' XXXV Seruius in Aen. XI 306 'posunt autem absistere mire ait ac si diceret: etiam si uelint, eos a bellis discere natura non patitur. Ennius ...' XXXVI Festus p. 302 M. 'superescit significat supererit. Ennius ...' Paulus p. 303 M. 'superescit, supererit. Ennius ...' XXXVII Priscianus IX p. 868 P. (I p. 462 K.) 'uetusissimi tamen etiam detotondi' (tamen etiam detototondi libri, nisi quod detotundi Bern.) 'protulerunt. Ennius in annalibus ...' XXXVIII Paulus Festi p. 35 M. 'bilingues Bruttates Ennius dixit, quod Brutii et Osce et Graece loqui soliti sint.' Porphyrio in Hor. Sat. I 10, 30 'bilinguis dicitur quoniam utraque lingua usi sunt' (Canusini), 'sicut per omnem illum tractum Italiae ideo ergo Bruttus Bruttates bilingues dixerunt.' (Sic O. Muellner de reb. Etrusc. I 24. ideo ergo Brutius brichacae bilingui edd. uet. ideo ergo et Ennius et Lucilius Brutates bilingues dixerunt 'ex ueteri codice' Scaliger ad Festum)

484 ponit et agea *Columna*. ponet et agea Zitt. *Guelf. a b* Isidori. ponet et agiaua *uulg.* Isidori. ponens ageaque *Thesaurus An*: et longa repletur agea? *sed cf. Lachmannus ad Lucr. VI 971*
486 dum quidem unus] *cf. Lachmannus ad Lucr. II 466* Romanus toga] Romae *Pauli libri*, nisi quod Romae anus *Lips.* 487 deque totondit *Merula cf. Vossius de anal. III 19 p. 76.* et detotondit *libri plerique.* et detotundit Bern. et detotondit *corr., ut uid., ex et detotondii Halbers.* laetos Bern. 488 Bruttates *Monac. Pauli.* Brutates *uulg.* Brutiates *Scaliger* brichacae bilingui *Porphyrio, cf. supra*

XXXIX

..... ratibusque fremebat
490 Imber Neptuni

XL

Tonsillas rapiunt, configunt litus, aduncas

XLI

Moribus antiquis res stat Romana uirisque.

XLII

Septingenti sunt paulo plus aut minus anni,
Augusto augurio postquam inclita condita Roma est.

XLIII

495 Hispane, non Romane memoretis loqui me.

XLIV

Illyrii restant siccis sibirisque fodantes.

XLV

Succincti gladiis media regione cracentes

XXXIX Sernius in Aen. XI 299 'fremunt ripae: antiqui aquae sonitus fremitus dicebant. Ennius ...' Idem in Georg. I 12 'ueteres murmura aquae fremitum dicebant. Ennius: ager oppletus imbrium Fremitu. Et denuo: ratibusque' e. q. s. XL Isidorus Orig. XIX 2 'tonsilla uncinus ferreus uel ligneus, ad quem in litore defixum funes nauium illigantur: de quo Ennius ...' XLI Augustinus de ciu. dei II 21 'Tullius ... in principio quinti libri commemorato prius Ennii poëtae uersu, quo dixerat: moribus' e. q. s. 'quem quidem ille uersum, inquit, uel breuitate uel ueritate tamquam ex oraculo mihi quodam esse effatus uidetur.' Vulcatius Gallicanus Auid. Cass. 5 'scis enim uersum a bono poëta dictum et omnibus frequentatum: moribus' e. q. s. XLII Varro de re rustica III 1, 2 'etenim uetustissimum oppidum cum sit traditum in agro Romano Roma quam Romulus rex: nam in hoc nunc denique est, ut dici possit, non cum Ennius scripsit: septingenti' e. q. s. Suetonius Octau. 7 'loca religiosa et in quibus augurato quid consecratur, augusta dicuntur ab auctu uel ab auium gestu gustuue, sicut etiam Ennius docet scribens: augusto' e. q. s. Haec Suetonianis aliena manu assuta esse post alios censuit F. A. Wolffus XLIII Charisius II p. 180 P. (118 Lind.) 'Hispane: Ennius annalium libro ...' (annā lib cod.) Festus p. 286 M. '[Romanos in l. XI annal. Graeco]s appellat Enni[us]' (cf. XI fr. II) '[H]ispani. Non Ro Enniani uersus particulam in his lacinis agnouit Columna XLIV Paulus Festi p. 336 M. 'sybinam' (sibinam Monac.) 'appellant Illyrii telum uenabuli simile. Ennius ...' XLV Paulus Festi

491 capiunt *Gulf.* a b 496 sibirisque *Monac.* sybinisque
uulgo fodantes *Merula conl. Paulo Festi p. 84 M.* 'fodare, fodere.'
fodentes *Paulus* 497 succincti gladiis media] sunt multi gladii
mea dia *Thesaurus* gracentes *Fruterius Veris. II* 9

XLVI

. leuesque sequuntur in hastis.

XLVII

Incedit ueles uulgo sicilibus latis.

XLVIII

500 tergus igitur sagus pinguis opertat.

XLIX

. spiras legionibus nexit.

L

. uertunt crateras ahenos.

LI

Et tum sic ut equus qui de praesepibus fartus

Vincla suis magnis animis abruptit et inde

505 Fert sese campi per caerula laetaque pr̄ta

Celso pectore, saepe iubam quassat simul altam,

Spiritus ex anima calida spumas agit albas.

p. 53 M. 'cracentes graciles. Ennius ...' Thesaurus nou. Lat. (A. Mai auct. class. VIII 151) 'cracentes, graciles, exiles. Ennius ...' Placidi Gloss. (A. Mai auct. class. III 450) 'cracentes, graciles, tabidos.' XLVI Seruius in Aen. V 37 'in iaculis: in hastis. Ennius ...'

XLVII Paulus Festi p. 337 M. 'siciles' (silices Monac.) 'hastarum spicula lata. Ennius ...' XLVIII Nonius p. 223, 30 'sagum generis neutri ut plerumque. masculini Ennius ...' XLIX Festus p. 330 M. 'spira — — Ennius quidem hominum multitudinem ita appellat, cum ait: spiras' e. q. s. L Seruius in Aen. IX 164 'uertunt crateras ahenos: potantes exhauriunt et est hemistichium Ennianum.'

LI Macrobius Sat. VI 3 p. 517 Jan. 'Homerica descriptio est equi fugientis in haec uerba: [Il. Z 506] ὡς δ' ὅτε τις στατὸς ἵππος, ἀνοστήσας ἐπὶ φάτνῃ, Λεσμὸν ἀπορρήξας θείῃ πεδίλοιο κροαίνων, Εὐαθῶς λυνέσθαι ἐνρρεῖος ποταμοῖο, Κυδιῶν· ὑποῦ δὲ κάρη ἔχει, ἀμφὶ δὲ χαίται ὤμοις ἀίσσονται· ὁ δ' ἀγλαίῃ πεποιθὼς, Πίμφα ἔγούνα φέρει μετὰ τ' ἥθεα καὶ νομὸν ἵππων. Ennius hinc traxit: et tum' e. q. s. 'Vergilius: [Aen. XI 492] qualis ubi abruptis fugit praesepia uin-

500 tergus libri cf. Seruius in Aen. I 211, Charisius I p. 54 P. (39 Lind.) et p. 118 P. (84 Lind.). tergum editiones 501 nex (h. e. nexit) cod. teste H. Keiko l. l. p. 625. nexunt uulgo 503 fartus Par. Med. c. fartur Neap. farcus Med. a. farcus Sahsb. Med. b. hactus Anglic. 504 factis animis Anglic. animis om. Par.

LII

Cumque caput caderet, carmen tuba sola peregit
Et pereunte uiro raucum sonus aere cucurrit.

LIII

510 Corpore tartarino prognata Paluda uirago,
Cui par imber et ignis, spiritus et grauis terra

LIV

At Romanus homo, tamen etsi res bene gesta est,
Corde suo trepidat

LV

Inde Parum [circum quam caerulea salsa ul]ulabant.

LVI

515 unum in
Sorum suros ferte: ita enim defendere possunt.

olis etc.' LII Lactantius in Stat. Theb. XI 56 'carmen tuba sola peregit: Ennius ...' LIII Varro de L. L. VII 37 M. 'corpore ... uirago. tartarino a tartaro — Paluda a paludamentis.' Probus in Verg. Ecl. 6, 31 p. 18 Keil. 'hoc' (sc. spiritum) 'illud' (h. e. aërem) 'et Ennius appellauit in annalibus: [510. 511].' Cf. Festus p. 359 M. 'tartarino cum dixit Ennius, horrendo et terribili Verrius uult accipi, a tartaro, qui locus apud inferos.' LIV Cicero de orat. III 42, 168 'uidetis profecto genus hoc totum, cum inflexo commutatoque uerbo res eadem enuntiatur ornatus: cui sunt finitima illa ... cum intellegi uolumus ... aut ex uno plures: at' e. q. s. (Deest in Erl. a) LV. LVI Festus p. 286 M. 'rigido [tum caerulea suro cum ait] Ennius iocatus uidetur [caeru]li. est enim a maris no[m]ine. eodem uerbo de eadem] re usus est et l. II: [XIX] et alibi: inde Parum ulabant, Parum insulam refert. Item: [LVI] suri autem sunt fustes, et hypocoristicos surculi.' Paulus p. 290 M. 'surum dicebant, ex quo per deminutionem fit surculus. Ennius: [LVI].' Festus p. 208 M. 'surum dicebant ex quo [per deminutionem surculus

510 corpora *Vat. Par. Probi* tartareo *Probus* plauda *Haun.*
Varronis. palude *Vat. Par. Probi* 512 at] ut *Erl. b* aliique libri
tametsi *Erl. b* aliique libri 514 inde Parum circum quam cae-
rula salsa ululabant *H. Ilbergius.* inde Parum ulabant *cod.*
i. P. cui caerulea ui ualida assultabant *O. Muellnerus* 515 sq. unum
usurum surus ferre tamen defendere possunt *cod. Festi p. 286.* rus
surum re possent *cod. Festi p. 298.* unus surus surum fer-
ret, tamen defendere possent *Paulus.* una Surum surus ferire: tamen
d. possunt *H. Ilbergius et Th. Hugius.* in unum Surum ad surum
ferre: tamen d. possent *O. Muellnerus ad Festum p. 405*

LVII

Tum tonuit laeuum bene tempestate sérena.

LVIII

Tantidem quasi feta canes sine dentibus latrat

LIX

Tum coepit memorare simul cata dicta

LX

520 Clamor ad caelum uoluendus per aethera uagit.

LXI

Pandite sulti' genas et corde relinquite somnum.

LXII

Inde loci lituus sonitus effudit acutos.

LXIII *

Inuictus canis atque sagax et uiribus fretus

factum est — — [Ennius: unum su]rus surum' e. q. s. LVII Cicero de diu. II 39, 82 'ad nostri augurii consuetudinem dixit Ennius ...' (Deest in Vind. m. pr., add. m. alt. recentior e cod. deteriore) Cf. Nonius p. 408, 2 'Varro Endemionibus: dum sermone cenulam uariamur, Interea tonuit bene tempestate sérena.' Cf. I fr. XXX LVIII Varro de L. L. VII 32 M. 'dicta enim apud ueteres una canes. Itaque Ennius scribit: tantidem' e. q. s. LIX Varro de L. L. VII 46 M. 'apud Ennium: [inc. sed. IV] cata acuta; hoc enim uerbo dicunt Sabini; quare catus Aelius Sextus ... et quod est: tum ... cata dicta; accipienda acuta dicta.' LX Varro de L. L. VII 104 M. 'minus aperta' (ab animalium uocibus tralata in homines) 'ut ... Ennii ... eiusdem ab aedo: clamor' e. q. s. LXI Festus p. 343 M. 'sultis si uoltis significat ... Ennius ...' Paulus p. 342 M. 'sultis, si uoltis. Ennius ...' Idem p. 94 M. 'genas Ennius palpebras putat, cum dicit hoc uersu: pandite' e. q. s. LXII Paulus Festi p. 116 M. 'lituus appellatus, quod litis sit testis ... Ennius ...' LXIII Festus p. 321 M. '[sagacem] etiam canem [dixit

517 tum *Erl. et duo codd. Moseri. cum uulgo* 518 feta *Hau.*,
Par. a 'ut uidetur'. feta Flor. foeta Goth. freta Par. b 519 tunc
 cepit *libri, nisi quod' cepi Hau.* memorare *Scaliger.* memorari
libri 520 clamor *Lachmannus ad Lucr. VI 1260.* clamor et
Ritscheliuss Parerg. I 27 ad caelum clamor *A. Augustinus* ethera
Flor. aëra Lachmannus clamor it ad c. uolitatque p. a. uagor
Scaliger uoluendus] *ἐπισσόμενος cf. Ritscheliuss l. l.* 521 sulti
 genas *Paulus p. 342, cf. Lachmannus ad Lucr. I 186.* suetigenias
cod. Festi teste H. Keiko l. l. p. 626. sulpigenas 'boni codd.' *Pauli*
p. 94 523 inuictus ca ribus fretus *cod., suppluit Dacerius*

LXIV

aut permaceat paries percussus trifaci

LXV

525 illud quo iam semel est imbutu' ueneno

LXVI

Sicut siquis ferat uas uini dimidiatum

LXVII

Atque atque accedit muros Romana iuuentus.

XLVIII

fortunasque suas coepere latrones
Inter se memorare.

LXIX

530 Effudit uoces proprio cum pectore sancto.

.....]: inuictus' e. q. s. Ennii uersum post Dacerium O. Muellnerus agnouit LXIV Paulus Festi p. 367 M. 'trifax' (triphax 'boni codd.') 'telum longitudinis trium cubitorum, quod catapultae mittitur. Ennius ...'

LXV Festus p. 376 M. '[uenenari] dicebant antiqui, cuius color inficiendo mutatur, ut Ennius cum ait: cum illud' e. q. s. LXVI Gellius III 14 'disseritque ac diuidit' (Varro) 'subtilissime, quid dimidium dimidiato intersit et Q. Ennium' (q. Par. Reg. que henniū Vat.) 'scienter hoc in annalibus dixisse ait: sicuti ... dimidiatum; sicuti pars quae deest ei uaso non dimidiata dicenda est sed dimidia.' (dixisset ait. sicuti. Si quis Vat.) LXVII Gellius X 29 (atque particula) 'gemina si fiat, auget intenditque rem, de qua agitur, ut animaduertimus in Q. Ennii' (inque enni Lugd.) 'annalibus, nisi memoria in hoc uersu labor: atque' e. q. s. (laboratque Bern. Voss. labat, atque Reg.) Nonius p. 530, 3 'atque particula, si diligentius intellegitur, multam habet significantiam, ut uel illud est Enni: atque ... iuuentus; quod est festine et intrepidanter accendit.' LXVIII Nonius p. 134, 29 'latrocinari, militari mercede. Plautus — Ennius ...' LXIX Seruius in Georg. II 424 'grauidas cum uomere fruges: cum abundat — En-

524 permaceret libri, tuetur A. Kochius Exerc. crit. p. 8. perlucet O. Muellnerus 525 cum illud cod. cupa illud O. Muellnerus imbuta cod. 526 sicut Lachmannus ad Lucr. II 536. sicuti libri

527 allerum atque om. Nonius, Reg. Gellii, superscr. in Voss. accendit Nonii libri. ascendit ed. 1480 Nonii 528 suas Mercerus. quas libri cum Bamb. cepere Bamb. 529 inter se rare Leid.

LXX *

Contremuit templum magnum Iouis altitonantis.

LXXI

. qui fulmine claro
Omnia per sonitus arcet

LXXII

Quae ualido uenit contorta falarica missu

LXXIII

535 . . . legio rediit rumore ruinas.

LXXIV

Auorsabuntur semper uos uostraque uolta.

LXXV

Nec metus ulla tenet, freti uirtute quiescunt.

nus ...' LXX Varro de L. L. VII 7 'caelum qua attuimur dictum templum; sic: contremuit' e. q. s. Ennii uersum agnouerunt editores LXXI Seruius in Aen. I 31 'arcebat: prohibebat. significat autem et continet. Ennius: qui ... arcet; id est continet.' Probus in Verg. Ecl. 6, 31 p. 20 Keil. 'plane trinam esse mundi originem et Lucretius confitetur dicens: principio maria ac terras caelumque tuere' e. q. s. 'et alio loco: omnia personitus' (personitans J. Bernaysius) 'arcet terram mare caelum.' Ennii non Lucretii uersum a Probo citari censuit J. Bernaysius Mus. philol. VI 479, quod non probauit Lachmannus ad Lucr. IV 126 LXXII Nonius p. 555, 15 'falarica, telum maximum. Verg. lib. VIII: sed magnum stridens contorta falarica uenit, Fulminis acta modo. Ennius ...' LXXIII Nonius p. 385, 17 'rumor, fauor, auxiliatio. Verg. lib. VIII: ergo iter inceptum peragunt rumore secundo; hoc est prospero fauore et auxilio fluminis. Fenestella annali lib. XXII ... C. Cato cogitare secundo quidem populi rumore coepit. Ennius annali lib. VII: legio redditu rumore ruinas Mox auferre domos populi rumore secundo.' Habes hic duo diuersa, ut credo, Ennii fragmenta interpolatrice manu in unum conflata. Cf. VII fr. XIV LXXIV Nonius p. 230, 15 'uultus ... neutro: Lucretius ... Ennius: aduersabantur' e. q. s. LXXV Nonius

534 ualido uenit contorta f. missu *mg. Iunianae, Merula.* ualide ueniunt f. missa *libri, nisi quod ualida Bamb.* ualide uenit contorta f. missu *Columna. Possis etiam:* ualido uenit uibrata f. missu 535 redditu rumore *libri plerique.* reddit uirumore *Bern. a* 536 auorsabuntur *Scaliger Coni. p. 106.* aduersabantur *libri* uos uostraque uolta *Iunius.* uiuos uostraque uolta *libri.* nos nostraque uolta *Scaliger* 537 nec *Mercerus.* ni *libri* metus tilla *W* tenet freti *Mercerus.* tenet rite *libri plerique.* tennet riae *Leid.* tenet rite in *Iunius* si m. nulla tenet, rite in u. q. *H. Ilbergius et Th. Hugius*

LXXVI

Optima cum pulchris animis Romana iuuentus

LXXVII

. nam me grauis impetus Orci
540 Pertudit in latus.

LXXVIII

. tanto sublatae sunt
Augmine tunc lapides

LXXIX

. quo tam temere itis citati?

LXXX

Olli cernebant magnis de rebus agentes.

LXXXI

545 Perque fabam repunt et mollia crura reponunt.

p. 214, 10 'metus ... feminini Ennius ...' Cf. Paulus Festi p. 60. 123. Festus p. 150. 286 M. LXXVI Donatus in Ter. Phorm. III 1, 1 'cum istoc animo pro huius animi. Ennius ...' (Deest hic locus in Lugd.) LXXVII Seruius in Aen. I 81 'alii in latus pro latus accipiunt. Ennius ...' LXXVIII Nonius p. 211, 8 'lapides et feminino genere dici possunt ut apud Ennium ...' LXXIX Seruius in Aen. IX 329 'temere significat et facile. Plautus: [Bacch. 85]. significat et subito. Ennius: quod ... citate. Cato: temere fieri.' catomecariis Seruius Danielis (catomitarii Burmannus): in quo particulam eius Catoniani exempli latere suspicor, quod una cum eodem Plauti Bacchidum uersu plenius attulit Charisius II 196 P. (132 Lind.) unde in Seruium e margine ut uidetur inlata sunt illa: Cato temere fieri. E nescio qua dittographia ortum esse monstrum illud corruptelae H. Ilbergii opinatio fuit LXXX Seruius in Aen. XII 709 'inter se coiisae uiros et cernere ferro: uera et antiqua haec est lectio. nam Ennium secutus est qui ait: olli' e. q. s. LXXXI Seruius in Georg. III 76 'mollia crura reponit. Ennius de gruibz dicit: per-

538 optima *Gand.* cum *edd. uet.* omnia *Lindenbruchius* quom
edd. Rom. et Spir. 540 percutit *Seruius* 541 toto *W*
542 augmine *Wakefieldus ad Lucr. IV 574.* agmine *libri* 543 citati
Burmannus. citate *Seruius Danielis.* citate Ac temere erratis *Scaliger*
apud Merulam. citati incauta mente ruentes *A. Kochius Exerc. crit. p. 8*
cf. supra 544 agentibus *Reg.* 545 fabas *Scaliger a Merula*
laudatus

LXXXII

Contempsit fontes quibu' sese erugit aquae uis.

LXXXIII

Interea fugit albus iubar Hyperionis cursum.

LXXXIV

Inde patefecit radiis rota candida caelum.

LXXXV

Hos pestis necuit, pars occidit illa duellis.

LXXXVI

550 Vix solidum complere cohū terroribus caeli

LXXXVII

Omnes mortales sese laudari optant.

LXXXVIII

Cum legionibus quom proficiscitur induperator

que' e. q. s. LXXXII Incertus de uerbo (Anal. Vindob. p. 173) 'eructo... est a uerbo erugit. Ennius...' Macrobius de diff. et soc. Graeci et Lat. uerbi 21 (I p. 270 Jan.) 'eructat frequentatiuum est a principali erugit aquae uis.' (erugit. Ennius: erugit aquae uis Zeunius, Janus, nisi quod hic exerugit: immo totum Macrobio uersum restituere debebant) LXXXIII Priscianus V p. 658 P. (I p. 196 K.) 'iubar quoque tam masculinum quam neutrum proferebant. Ennius in annalibus...' LXXXIV Isidorus Orig. XVIII 36 'ideo autem rotis quadrigas currere dicunt siue quia mundus iste circuli sui celeritate transcurrit, siue propter solem quia uolubili ambitu rotat, sicut ait Ennius...' Seruius in Aen. VI 748 'rotam uoluere per annos: exegerunt statutum tempus per annorum uolubilitatem. Est autem sermo Ennii.' LXXXV Priscianus IX p. 861 P. (I p. 453 K.) 'proprie necatus ferro, nectus uero alia ui peremptus dicitur. Ennius...' LXXXVI Isidorus de natura rerum c. 12 'partes autem eius' (caelum dicit) 'chous axis cardines conuexa poli sidera. Chous quod caelum continet. Vnde Ennius...' LXXXVII Augustinus de trin. XIII 6 'illud etiam quod uetus poeta dixit Ennius: omnes' e. q. s. 'profecto et de se ipso et de iis quos expertus fuerat coniecit.' Idem ep. 231, 3 'ego autem quod ait Ennius: omnes' e. q. s. 'partim puto approbandum, partim cauendum.' LXXXVIII Cassiodorus p. 2318 P. 'cum praepositio per c scribenda est; quum aduerbium temporis, quod significat quando, per q scribendum est discretionis causa, ut apud

546 quibus exerugit *cod. sed ex tribus punctis notatum* 547 Hyperionis *Lugd.* 550 solidum *H. Ilbergius.* solum *Isidorus* pilam uix Sol mediam complere *Scaliger ad Festum s. u. cohū. cf. Turnebus Adv. XX 29* 551 laudari optant *edd. priore loco. laudari exoptant allero* 552 cum legionibus cum *Bern.* cum l. quum *uulgo* induperator *uulgo. imperator Par. Bern.*

LXXXIX

Flamma loci postquam conclusast turbine saeuo

XC

Huic statuam statui maiorem horto auream ahenis.

XCI *

555 Rex ambas ultra fossam protendere coepit.

XCII *

In montes patrios et ad incunabula nostra

XCIII

Siluarum saltus latebras lamasque lutasas

XCIV

Atque manu magna Romanos inpulit amnis.

XCV

. premitur pede pes atque armis arma teruntur.

XCVI

560 Carbasus alta uolat pandam ductura carinam.

Ennium ...' LXXXIX Schol. Vat. in Ter. Heaut. II 3, 4 (L. Schopenus progr. Bonn. 1832 p. 6) 'loci: parhelcon. nam loci omni significationi addi solet. Ennius ...' XC Consentius de barbarismis p. 31 Buttm. 'Ennius: huic' e. q. s. 'et hic quoque per metaplasum dempsit litteram r.' XCI Claudius Sacerdos I 44 Endl. 'synecdoche per id quod dicitur illud quod sequitur: rex' e. q. s. 'subauditur enim manus.' Ennii uersum esse putat Lachmannus ad Lucr. IV 619 XCII Cicero ad Att. II 15, 3 'ego uero in montes patrios et ad incunabula nostra pergam.' Ennianum esse post Santenium ad Terentianum p. 280 opinatur Firnhaberus Philologi VI 371 XCIII Commentator Cruquii in Hor. Epist. I 13, 10 'lomas, lacunas maiores, continentes aquam caelestem seu pluuiam Ennius ...' XCIV Schol. Veron. in Aen. V 241 p. 95 Keil. 'Ennius: atque' e. q. s. XCV Hirtius bell. Hisp. c. 31 'hic, ut ait Ennius, pes pede premitur, armis teruntur arma.' XCVI Vet.

553 conclusast turbine *Faërnus*. concussa praeorbine *Victorius*

554 maiorem horto auream ahenis *Lachmannus ad Lucr. VI 1135*. maiorum et ab otu Athenis *Consentius*. magis mansuram auguro ahenis *H. Ibergius* 555 ambas *Vindobonenses*. amus *cod.* protendere *Lachmannus*. retinere *cod.* 558 inpulit *cod.* 559 pes pede premitur, armis teruntur arma, *metro soluto*, *Hirtius*

XCVII

. diuum domus altisonum cael

XCVIII

. populea frus

XCIX

. endo suam do

C *

. mare saxifragis undis

CI

565 Ausus es hoc ex ore tuo

CII

. diuumque hominumque pater, rex

CIII

. patrem diuumque hominumque

Schol. in Statii Achill. I 558 (C. Barthius in Stat. II p. 1693) 'navis a uelo: ut Ennius ...' XCVII. XCVIII Ausonius technopaegn. (edyll. V) 158 sqq. 'unde Rudinus ait diuum domus altisonum cael Et cuius de more quod astruit: endo suam do. Aut de fronde loquens, cur dicit populea frus?'

XCIX Ausonius technopaegn. (edyll. V) 159 (XCVII) Ennio non appellato: Charisius IV p. 249 P. (165 Lind.) 'ἀποκοπή ... syllaba, ut endo suam do hoc est domum.' (endo suam h. ē modum cod.) Diomedes II p. 436 P. 'ἀποκοπή' Marius Victorinus p. 2499 P. (74 G.) 'apocope ... ut endo sua do id est in sua domo.' Probus p. 1438 P. (99 Lind.) 'apocope' Consentius de barbarismis p. 7 Buttm. 'apocope ... syllabae tetendit suam do' (h. e. ut endo suam do) C Cicero de orat.

III 42, 167 'ne illa quidem traductio atque inmutatio in uerbo quandam fabricationem habet [sed in oratione]: Africa terribili tremit horrida terra tumultu. Pro Afris est sumpta Africa: neque factum uerbum est, ut mare saxifragis undis' (Deest in Erl. a) Ennio uersiculum H. Planckius ad Ennii Medam p. 129 ascripsit CI Cicero ad Att. VI 2, 8 'ain tandem Attice laudator integritatis et elegantiae nostrae, ausus es hoc ex ore tuo, inquit Ennius, ut equites Scaptio ad pecuniam cogendam darem, me rogare?'

CII Varro de L. L. V 65 M. 'idem hi dei, Caelum et Terra, Iuppiter et Iuno, quod, ut ait Ennius, istic est is Iuppiter' e. q. s. 'quod hinc omneis et sub hoc, eundem appellans dicit: diuumque' e. q. s.

CIII Cicero de nat. deorum II 2, 4 'quod ni ita esset, qui potuisset assensu omnium dicere Ennius: aspice hoc sublimen candens, quem inuo-

562 frus *cod. Io. Tili.* frons *uulgo* 563 endo] tendo *ed. pr.*
Charisii. indo *Par. Victorini.* nanque *Probus.* tetendit *Consentius.* teten-
 derit endo *Cramerus* sua *Mar. Victorinus* do *om. cod. et ed.*
pr. Charisii 565 usus *Med. m. pr.* 566 diuūq; *Flor.*
 567 diuum *Erl.*

CIV

Oratores doctiloqui

CV

. . . decretum est fossari corpora telis.

CVI

570 animus cum pectore latrat

CVII

. clamore bouantes

CVIII

. pausam facere ore fremendi

CIX

. nostri cessere parumper

CX

. adgretus fari

CXI

575 Consiluire

cant omnes Iouem; illum uero et Iouem et dominatorem rerum et omnia nutu regentem et, ut idem Ennius, patrem' e. q. s. (Deest in Pal. Vind.)

CIV Varro de L. L. VII 41 M. 'quom res maior erat, oratores legabantur potissimum qui causam commodissime orare poterant. Itaque Ennius ait ...' CV Varro de L. L. VII 100 M. 'apud Ennium: decretum' e. q. s. 'hoc uerbum Ennii dictum a fodiendo; a quo fossa.' CVI Varro de L. L. VII 103 M. 'multa ab animalium uocibus tralata in homines ... perspicua ut Ennii ...' Cf. Paulus Festi p. 121 M. 'latrare Ennius pro poscere posuit.' CVII. CVIII Varro de L. L. VII 104 M. 'minus aperta' (ab animalium uocibus tralata in homines) 'ut ... Ennii a uitulo ... eiusdem a boue: clamore bouantes; eiusdem a leone: pausam' e. q. s.

CIX Hirtius bell. Hisp. c. 23 'hic tum, ut ait Ennius, nostri' e. q. s.

CX Paulus Festi p. 6 M. 'adgretus, apud Ennium: adgretus fari pro eo quod est adgressus ponitur, quod uerbum uenit a Graeco ... surgo.' Idem p. 78 M. 'egretus et adgretus ex Graeco sunt ducta a surgendo et proficiscendo.' CXI Paulus Festi p. 58 M. 'consiluire Ennius pro

569 decretum est fossari *Columna*. decretum est stare *libri*. decretum fossari *O. Muellerus* 570 auis cum *Haun*. animusque in *Scaliger* 571 clamorē bouantes *Flor*. clamorem bouantis *Haun*.

572 facere ore] facere *libri*. fecere *Columna* 574 adgretus 'boni codd.' adgretus *uulgo*

CXII

. runata recedit

CXIII

. quo sospite liber

CXIV

. equitatus

Vt celerissimus

CXV

580 Iamque fere quattor partum

CXVI

. furentibus uentis

CXVII

. . . dictis Romanis incutit iram.

CXVIII

. rigido tum caerulea suro

CXIX

. fluctusque natantes

conticuere posuit.' CXII Paulus Festi p. 263 M. 'runa genus teli significat. Ennius: runata recedit, id est pilata.' (proeliata Guelf. et C. Barthii ms. Adu. XXXVIII 11) Isidori Glossae 'runa pugna; runata proeliata.' CXIII Festus p. 301 M. (sospes) 'Ennius ui[detur] seruatorem signi]ficare cum dix[it] liber.' Paulus p. 300 M. 'sospes saluus. Ennius tamen sospitem pro seruatore posuit.' CXIV Charisius I p. 64 P. (46 Lind.) 'celer, celerior, celerrimus' (celerissimus cod.) 'facit . . . nam quod Ennius ait equitatus' e. q. s. 'barbarismus est.' CXV Charisius I p. 114 P. (81 Lind.) 'partum . . . et Ennius: iamque' e. q. s. 'quoniam ab hac parte facit et has partes.' CXVI Seruius in Aen. I 51 'austris legerat apud Ennium: furentibus uentis; sed quasi asperum fugit et posuit austris pro uentis.' CXVII Seruius in Aen. I 69 'incute uim uentis . . . Ennius . . .'. Cf. Homericum ὡς εἰπὼν ὠτρυνε μένος CXVIII Festus p. 286 M. 'rigido [tum caerulea suro cum ait] Ennius iocatus uidetur [caeru]li. est enim a maris no[m]ine.' CXIX Ser-

577 quo sospite *Vrsinus*, non apparent in cod. 578 sq. equitatus ut celerissimus *cod.* equitum celerissimus *edd.* 580 quattor partum] *cf. Rüscheius Mus. philol. VIII 309.* IIII partum *cod.* quatuor partum *edd.* 583 rigido tum caerulea suro *Vrsinus*. rigido, *relicuis extinctis*, *cod.* rigido subigunt sale suro *H. Ilbergius* 584 fluctusq. *Cassell.*

CXX

585 eia machaeras

CXXI

. saxo cere comminuit brum

CXXII

. quem non uirtutis egentem

CXXIII

. . . funduntque elatis naribus lucem

CXXIV

. teloque trabali

CXXV

590

aplustria

uius in Aen. VI 705 'praenatat: praeterfluit et contrarie dicitur. Nam non natant aquae set nos in ipsis natamus. Ennium igitur secutus est qui ait: fluctusque natantes.' CXX Seruius in Aen. IX 38 'hostis ad-est eia: hic distinguendum, ut eia militum sit properantium clamor; et est Ennianum qui ait: eia machaeras.' (qui itheia m. Leid. b. quia iam m. Reg.) Cui uersuum generi ascribendum sit poemation dubium censet Lachmannus ad Lucr. III 374 p. 164 sed cf. Ritscheliuss Prol. Trin. p. CXCI Parerg. I 454 CXXI Seruius in Aen. I 412 'sed hoc' (tmesim dicit) 'tolerabile est in sermone composito; ceterum in simplici nimis est asperum, quod tamen faciebat antiquitas ut in: saxo' e. q. s. (ut in illo Ennii Fabricius, Columna, qui in Mspto Sertorii Quadrimani ex Ennio uersum citari testatur) Donatus de tropis p. 1777 P. (35 Lind.) 'τμήσις ... ut: septem subiecta trioni; et: saxo' e. q. s. CXXII Seruius in Aen. XI 27 'quem non uirtutis egentem: Ennii uersus est.' CXXIII Seruius in Aen. XII 115 'lucemque elatis naribus efflant: Ennianus uersus est ordine commutato. Ille enim ait: funduntque' e. q. s. Marius Victorinus p. 2472 P. (31 G.) 'uide-tur plurimis esse quintus communium syllabarum modus, qui apud Lucilium et ueteres multos est frequentatus, ut correpta uocalis desinat in s et excipia-tur ab alia consonanti uel uocali loco consonantis posita, ut est illud: [Lucr. IV 1207] et item: efflantque elatis naribus lucem.' CXXIV Seruius in Aen. XII 294 'teloque orantem multa trabali. Ennius ...' CXXV Gloss. Labb. 'aplustra' (aplustre con. B. Vulcanius) 'περὸν πλοῖον ὡς Ἐν-νιος.' Cf. Paulus Festi p. 10 M. 'aplustria nauium ornamenta, quae quia erant amplius, quam essent necessaria usu, etiam amplustria dicebantur.' Priscianus VII p. 769 P. (I p. 342 K.) 'aplustra enim et aplustria antiqui

585 macheras *Leid. b. machaera Reg. cf. supra* 588 fun-
duntque *Seruius*. efflantque *Mar. Victorinus* 590 aplustria *Gloss.*
aplustria *Paulus*

CXXVI

. tetrosque elephantos

CXXVII

. stant puluere campi.

CXXVIII

. uestro sine momine uenti

CXXIX

. nec retrahi potestur

595 Imperiis

CXXX

. quem super ingens

Porta tonat caeli

CXXXI *

. trabes remis rostrata per altum

CXXXII *

Qua murum fieri uoluit, urgentur in unum.

CXXXIII *

600 . . . spoliantur eos et corpora nuda relinquunt.

protulisse inueniuntur.' CXXVI Isidorus Orig. X 270 'tetrum enim ueteres pro fero, ut Ennius ...' CXXVII Porphyrio in Hor. Carm. I 9, 1 'uides ut alta stet niue ... stet autem plenum sit signat, ut Ennius ...'

CXXVIII Thesaurus nou. Lat. (A. Mai auct. class. VIII 332) 'inueni quoque hoc momen, nis, pro momento; unde Ennius ...' Cf. Verg. Aen. I 133 'meo sine numine uenti' CXXIX Diomedes I p. 380 P. 'item potestur' (potestor Par. a b) 'apud Ennium reperimus: nec' e. q. s.

CXXX Hunc uersiculum a Vergilio Georg. III 260 usurpatum Columna in uetusto fragmento anonymi cuiusdam grammatici de uerb. neutr. impers. expresse ex Ennio citari affirmat. Ceterum nihil de hoc uersu colligendum e Senecae Ep. moral. XVIII 5 CXXXI Varro de L. L. VII 33 'sic dictum a quibusdam, ut una canes, una trabes remis r. p. a. Ennius: utinam ne in nemore' e. q. s. Detruncatum uersiculum Ennio ascripsit Columna: cui frustra aduersantur Spengelius et O. Muellerus CXXXII Nonius p. 418, 4 'urgere est premere, cogere. Verg. ... Lucilius ... Varro antiquitate rerum humanarum: qua' e. q. s. Ennii uersum, e I annalium desumptum, Popma ad Varron. ed. Bip. II 302 coniecit CXXXIII Donatus de soloecismo p. 1769 P. (28 Lind.) 'soloeecismus ... ut: spoliantur'

591 elephantos *Guelf. b.* elephantēs *ceteri.* elephantēs tenuimus
(*h. e.* ut ennius) *Guelf. a* 599 urgentur *Popma.* urgemur *libri*

600 exspoliantur *Columna*

CXXXIV *

Tum lateralis dolor certissimus nuntius mortis

CXXXV *

Ferme aderant ratibus repentibus aequore in alto.

CXXXVI *

Introducuntur legati Minturnenses.

CXXXVII *

Olli crateris ex auratis hauserunt.

CXXXVIII *

605 Massili portabant iuvenes ad litora tanas.

CXXXIX

Quod bonus et liber populus

e. q. s. 'pro spoliant.' Pompeius Donati comment. p. 435 Lind. 'soloe-
cismus ... spoliantur' e. q. s. 'pro eo quod est spoliant.' Ennio ascribit
Columna CXXXIV Maximus Victorinus p. 1963 P. (293 Lind.) 'Eu-
nius quoque ait: uita illa dignus locoque, quasi dignu locoque dixerit. Si-
militer Lucilius ait: tum lateralis' e. q. s. 'pro tum laterali dolor certissimu
nuntiu mortis.' Ennii Lucilique nomina inter se permutata esse suspica-
tur J. Beckerus Ephem. Marb. 1849 p. 329 cf. ibid. 1846 p. 946
CXXXV Varro de L. L. VII 23 'ferme aderant' e. q. s. 'aequor
mare appellatum ... ratis naus longas dixit.' Ennii heroum esse opinatus
est H. Ilbergius CXXXVI Maximus Victorinus de carm. her. p. 1959
P. (289 Lind.) 'spondiazon, ut est: introducuntur' e. q. s. Aldhelmus
de re gr. et metr. (A. Mai auct. class. V 524) 'spondiazon uocatur,
ut est: hii producantur' e. q. s. Ennio tribuerunt editores ut proximum
CXXXVII Censorinus fragm. c. 15 p. 98 Jahn. (2727 P.) 'duodecasyll-
labos spondiazon: olli' e. q. s. CXXXVIII. Donatus de tropis p. 1777 P.
(35 Lind.) 'τῆσις ... ut: septem subiecta trioni ... et: saxo cere commi-
nuit brum. et: Massili' e. q. s. Pompeius Donati comment. p. 475 Lind.
'plerumque per uerba plurima interposita' (fit tmesis) 'si dicas hoc: Mas-
sili' e. q. s. 'id est Massilitanas lagonas portabant iuvenes ad littora. aliud
etiam: saxo cerebrum eius comminuit. sed non potuit sic stare ex ordine
compositus.' (composuit Lind.) Ennio attribuit Columna, abiudicauit
A. Kochius Exerc. crit. p. 2 CXXXIX Lexicon Terent. a C. Barthio Adu.
XXXVIII 15 'ex optimo mspto' edit. 'Terentius Adelphis: neque boni
officium functus es, neque liberalis uiri. Ennius in, eo quod bonus' e. q. s.

602 ratibus repentibus aequore in alto *H. Ilbergius*. aequore in alto
ratibus repentibus *libri* 603 introducuntur *Par. Victorini*. hii pro-
ducuntur *Aldhelmus*. fortitudo ducuntur *Goth. Victorini*. fortes ducun-
tur *Lindemannus* legati Minturnenses *Aldhelmus. Goth. Vict.* ligati
inturnenses *Par. Victorini* 604 crateris *Nunnesius*. crateribus
Darmst. Vat. (sed in illo olli crateribus in rasura) auserunt *Vat.*

CXL

. Saturno sancte create

CXLI

Anionem

CXLII *

. [ho]stili in me ia[ctu] . .
610 . . . [la]tus ut reuolso [stipite miles]

CXLIII *

Qui iactu uali[do confixit stipite] parmam.

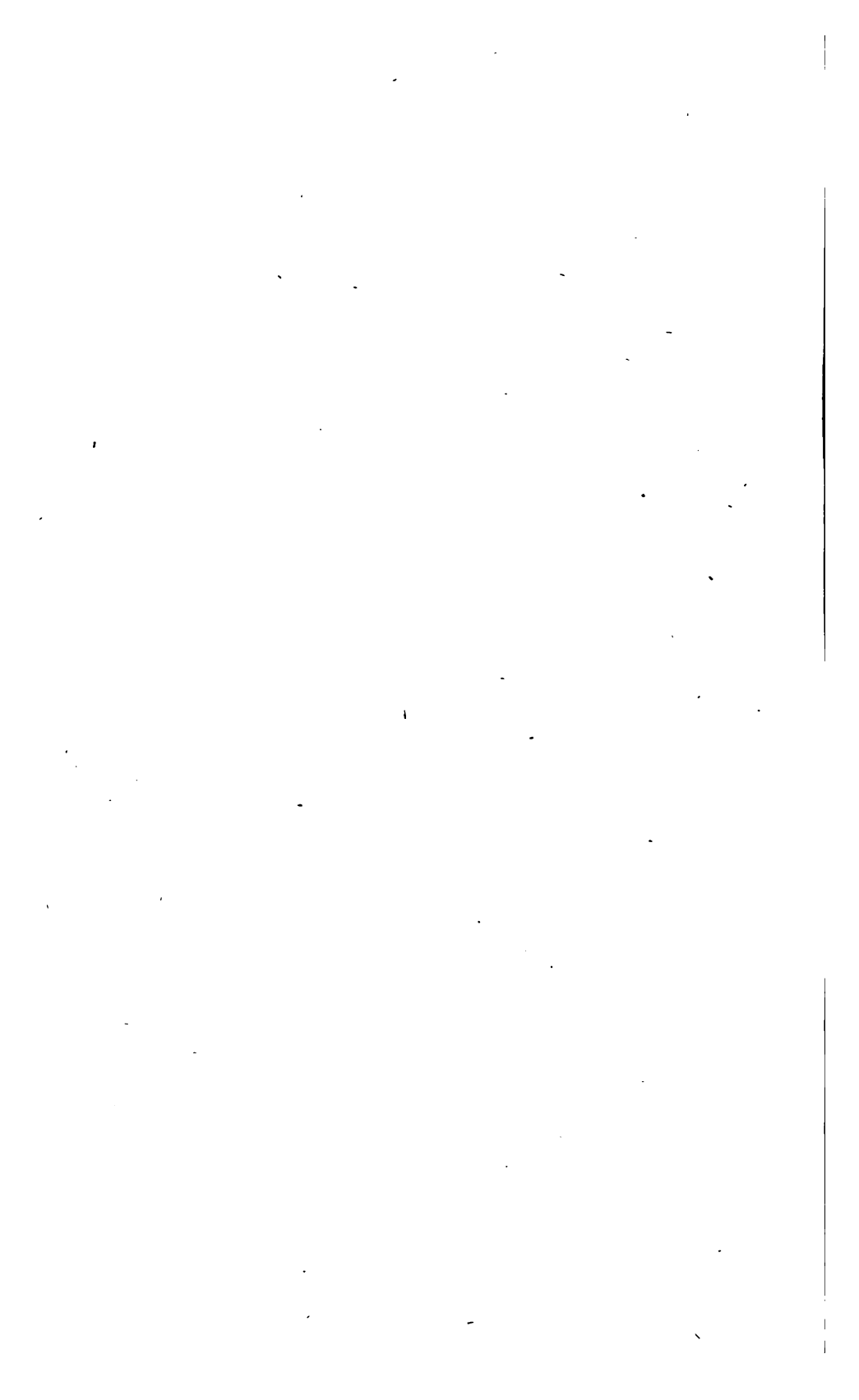
CXLIV

Verg. Aen. XI 608 'iamque intra iactum' e. q. s. Seruius in h. l. 'et Enniana est ista omnis ambitiosa descriptio'.

'hoc est liberalis.' (Ennius in primo C. Barthius) CXL Afferunt Columna et Merula e Seruio in Aen. X, in quo libro hodie uersiculus non extat. Cf. Macrobius Sat. VI 1 p. 501 Jan. 'Furius in sexto: quod genus hoc hominum Saturno sancte create.' CXLI Seruius in Aen. VII 683 'gelidumque Anienem . . . sed hic euphoniam secutus est. nam Ennius Anionem dixit iuxta regulam.' CXLII. CXLIII Festus p. 314 M. '[stipes, fustis terrae] defixus — et .. [Ennius] stili in mela[ctu] la]tus ut reuolso [stipite] qui iactu uali[do] parmam. nisi si [stipitem ponere] uoluit pro [telo uel hasta].' Ennii heroorum particulas agnouit O. Muellnerus

609 hostili *Vrsinus*. stili *cod. auctore H. Keilio l. l. p. 625* in me iactu *Vrsinus*. in mela .. *cod.* 610 *Vncis inclusa non apparent n cod., suppleuit Vrsinus* 611 uali parmam *cod. ualido percussit parmam Vrsinus*

TRAGOEDIARVM RELIQVIAE

ACHILLES

I

óciter

Sérua ciues, défende hostes, cum potes deféndere.

II

. . . nam consiliis obuaránt, quibus
Concédit Hector.

III

5 per ego deúm sublimas súbjces
Vmidas, unde órítur imber sónitu saeuo et spíritu.

IV *

. éo ego ingenio nátus sum:
Aéque inimicitiam átque amicitiam ín frontem promp-
tám gero.

ACHILLES I Nonius p. 277, 21 'defendere, tueri, depellere. Ennius Achille ...' (defendere debellare [t]ueri .. in Achille Bern. b)

II Nonius p. 147, 22 'obuarare' (obuarrare Leid.) 'peruertere deprauare, dictum a uariis. Ennius Achille ...' III Nonius p. 169, 1 'subicis noue positum non a subiciendo, sed altitudine. Ennius Achille ...' Festus p. 305 M. 'subices Ennius in Achille pro subiectis posuit, cum dixit nubes: per ego' e. q. s. Gellius IV 17 (positu, non natura praepositiones o b sub con cum uerbo iacio compositas longas fieri) 'congruens igitur est, ut subices etiam, quod proinde ut obices compositum est, u littera breui dici oporteat. Ennius in tragoedia, quae Achilles inscribitur, subices pro aëre alto ponit, qui caelo subiectus est, in his uersibus [5. 6]: plerosque omnis tamen legere audias u littera producta.' IV. Gellius XIX 8 'inimicitiam autem Q. Ennius in illo memoratissimo libro dixit:

1 ociter] o qui te Bern. b, om. ceteri libri 2 defende] defendite Bern. b 3 consilius W 4 concedit Hector O. Ribbeckius. tam concedit hic ordo libri 5 sublimas Nonius, Rottend. Vat. Gellii. sublimes uulgo, om. Festus subicis Nonius 6 humidas libri inde Festus sonitu s. e. spiritu om. Nonius saeuo et spiritu Delrio. saeuo spiritu Festus. seuo strepitu Rottend. Gellii. saeuo strepitu Vat. saeuo et spiritus ceteri Versus disposuit Lachmannus ad Lucr. III 227 7 ego om. Gellius 8 aeque inimi-

V *

. meae tām potis

10 Pacis potiri

VI *

Hectór, qui haud cessat óbsidionem obducere

VII

Quo nūc incerta re átque inoratá gradum
Regrédere conare?

VIII *

Eurypylus

O Pátricos, ad uós adueniens aúxilium et uestrás
manus

15 Petó prius quam oppetó malam pestem mádatam
hostilí manu.

eo, inquit, ingenio' e. q. s. Nonius p. 129, 26 'inimicitia numero singulari. Ennius ...' Huius loci esse ut proxima duo suspicatus est O. Ribbeckius V Festus p. 360 M. 'antiqui tam etiam pro tamen usi sunt, ut — Ennius: illae meae' e. q. s. (Ennius Achille: meae coni. O. Ribbeckius) VI Festus p. 198 M. 'obsidionem potius dicendum esse quam obsidium adiuuat nos testimonio suo Ennius in Telamone — item alio loco: Hector' e. q. s. VII Nonius p. 166, 22 'regredere, reuocare. Ennius Achille ...' VIII Cicero Tusc. disp. II 16, 38 'quin etiam uidemus ex acie efferri saepe saucios ... at uero ille exercitatus et uetus ob eamque rem fortior medicum modo requirens, a quo obligetur, o Patricoles, inquit, ad uos adueniens ... accedi. Certe: Eurypylus hic quidem est. Hominem exercitum! Vbi tandem luctus continuat. Vide quam non flebiliter respondeat,' (ubi tantum luctus continuatur libri plerique. ubi tantum luctum continuatus Reg. Gud. ubi tandem luctus conturbatur? Hominem exercitum uide quam n. f. respondeat O. Ribbeckius) 'rationem etiam adferat, cur aequo animo sibi ferendum sit: qui alteri ...

citiam atque amicitiam O. Ribbeckius. amicitiam odo inimicitiam Leid. Nonii. amicitiam atque inimicitiam ceteri fronte Grut. Palat. Gelii 9 meae tam O. Ribbeckius. illae meae tam cod. cf. supra 11 qui cod. quidem ulgo 12 atque morata W 14, — 25 scripsi secundum restitutionem O. Ribbeckii: uncis inclusa omituntur in libris: cetera hoc ordine ulgantur: 14 15 18 20 16 17

14 Patricoles Gud. Reg. Patrocles Bern. cum plerisque 15 oppeto Gud. Reg., si fides Gudiano conlatori et Krarupii silentio, plerique ceteri. oppetam Bern. m. alt. unius Oxon. Leid. Reg. secundum Tregderum

Namque Aësculapi liberorum saucii opplent pórticus:
Non pótis accedi. [Sét trementi génua lassa cónci-
dunt,]

Neque sánguis ullo pótis est pacto prófluens con-
sistere.

[Itaque húc dolore cónsternatus gréssus tardos cón-
tuli,]

20 Si quí sapientiá magis uestra mórs deuitari potest.

* * *

. qui álteri exitiúm parát,
Eum scíre oportet, sibi paratum péstem ut participét
parem.

* * *

Patricoles

Eloquere eloquere rés Argium proélio ut se sus-
tinet.

Eurypylus

Non pótis ecfari tántum dictis, quántum factis súppetit.

* * *

25 Vbi fortuna Hectóris nostram acrem áciem inclina-
tám [dedit]

parem. Abducet Patricoles,' (sic Gud. Reg. Patrocles ceteri) 'credo, ut conlocet in cubili, ut uolnus obliget: si quidem homo esset. Sed nihil uidi minus. Quaerit enim quid actum sit: eloquere... suppetit. Laboris:' (sic Bentleius. laboris libri) 'quiesce igitur et uolnus alliga. Etiam si Eurypylus posset, non posset Aesopus: ubi fortuna' e. q. s. 'et cetera explicat in dolore.' Idem Orat. 46, 155 'itaque idem poëta, qui inusitatius contraxerat: patris mei meum factum pudet, pro: meorum factorum, et: textitur, exitium examen rapit, pro: exitiorum, non dicit:

16 namque *libri plerique*. nam *cod. Dausii* 17 potis *Bothius*.
potest *libri* 18 neque *libri plerique*. nec *unus cod. Dausii*
20 si qui *Gud. Reg. Bern. Vat.* si qua *codd. aliq. seu unus cod. Da-*
uisii 22 paratum *Bentleius*. paratam *libri* 23 eloquere elo-
quere *Gud.* eloquere, *semel, ceteri* 24 non potis ecfari *Dausius*.
non potest haec fari *libri*. non potest ecfari *Victoriana* 25 Hecto-
ris] *cf. Andromachae fr. XII* acrem *om. duo Oxon.* dedit
O. Ribbeckius, om. libri

IX

Interea mortáles inter sése pugnant proéliant.

X

... summam tú tibi
 Pró mala uita fámam extolles, pró bona partam
 glóriam:
 Mále uolentes fámam tollunt, béne uolentes glóriam.

XI

30 Ita mágni fluctus eíciebantúr . .

XII*

Crássa puluis óritur, omnem péruolat caelí fretum.

ACHILLES ARISTARCHI

I

Exsúrge, praeco: fác populo audiéntiam

* * *

Siléteque et tacéte atque animum aduórtíte:
 Audire uos iubet ímperator . . .

liberum ... sed ut isti uolunt: neque tuum umquam in gremium extollas liberorum ex te genus. Et idem: namque Aesculapi liberorum. At ille alter in Chryse... Atqui dixit Attius' e. q. s. Achilli Ennii uindicauit Bergkii Ind. lect. Marb. aest. 1844 p. VIII sq. IX Nonius p. 472, 30 'proeliant. Ennius Achille...' (Achille Aristarchi Aldina) X Isidorus different. 218 'inter famam et gloriam: gloria quippe uirtutum est, fama uero uitiorum. Ennius in Achille: summam' e. q. s.

XI Cicero in Verr. act. II 1, 18 'tum subito tempestates coortae sunt maximae, iudices, ut non modo proficisci, cum cuperet, Dolabella non posset, sed uix in oppido consisteret: ita' e. q. s. Schol. Gronou. in h. l. 'ita magni' e. q. s. 'Enniano hemistichio usus est ex ea tragoedia, quae Achilles inscribitur.' XII Nonius p. 205, 28 'fretum ... masculini — Ennius ...'

ACHILLES ARISTARCHI I Plautus Poenuli prol. 1 'Achillem Aristarchi mihi commentarii lubet: Inde mihi principium capiam ex ea tragoedia. Sileteque imperator histricus.' 11 'Exsurge' e. q. s.

26 interea *Klussmannus in Jahnii Annal. philol. 1845 suppl. p. 328, Lachmannus ad Lucr. II 118. inta libri* 28 pro bona partam *O. Ribbeckius. et pro bona paratam Isidorus* 34 uos iubet *O. Ribbeckius. iubet uos libri*

II

35 prolato aere ástitit

AIAX

I *

Salmácida spolia síne sudore et ságuine

II *

Hoc lúmen iubárnest quod ín caelo cérno?

III **

. utrum hacin fériam an ab laeuá latus?

IV

Qui rém cum Achiuis gésserunt statím . . .

II Festus p. 242 M. 'prolato aere astitit Ennius Achillae in' (in Achille Scaliger) 'Aristarchi cum ait, significat clypeo ante se protento.' Paulus p. 243 M. 'prolato aere apud Ennium significat scuto ante se protento.'

AIAX I Festus p. 320 M. 'Salmacis nomine nympha Caeli et Terrae filia fertur causa fontis Halicarnasi aquae appellandae fuisse Salmacidis, quam qui bibisset, uitio impudicitiae mollesceret. Ob eam rem, quod eius aditus angustatus parietibus occasionem largitur iuuenibus petulantibus antecedentium puerorum puellarumque uiolandarum, quia non patet refugium. Ennius ...' Cicero de off. I 18, 61 'itaque in probis maxime in promptu est, si quid tale dici potest: nos enim iuuenes animum geritis muliebrem, illa uirgo uiri, et si quid eius modi: Salmacida' e. q. s. Ad Aiace O. Ribbeckius refert II Varro de L. L. VI 6 M. 'ut ante solem ortum, quod eadem stella uocatur iubar, quod iubata, Pacuianus dicit pastor ... Ennii Ajax: hoc lumen' e. q. s. (Ennius Ajax lumen libri) Ibidem VI 81 M. 'cerno idem ualet: itaque pro uideo ait Ennius: lumen' e. q. s. Ibidem VII 76 M. 'trigona faciant. Aliquod lumen' e. q. s. 'iubar dicitur stella Lucifer, quae in summo quod habet lumen diffusum ut leo in capite iubam.' III Plautus Cistell. III 10 'utrum hacin feriam an ab laena latus?' Cf. Ladewicus Anal. scen. p. 22 IV Nonius p. 393, 13 'statim producta prima syllaba a stando, perseveranter et aequaliter significat. Terentius [Phorm. V 3, 7] Plautus Amfitryone [I 1, 84] idem in eadem [I 1, 120] Ennius Aiace ...'

36 Salmacida spolia *Scaliger Lect. Auson. I 28. cf. Turnebus Adu. XXVIII 39.* Salmacida aspolla *cod. Festi.* Salmaci da spolia *uulgo* sudore et sanguine *Cicero.* sanguine et sudore *Festus* 37 Ajax Hoc lumen iubarnest quod *O. Ribbeckius.* Ajax lumen iubarue *libri VI 6, nisi quod iubarne Haun.* aliquod (aliquot *Goth.*) lumen iubarne *libri VII 76.* lumen iubarne *libri VI 81 cf. supra* 38 hacin *O. Ribbeckius p. 272.* hac me *libri*

V

40 'Animam misso sângui tepido túllii efflantés uolant.

ALCVMAEO

I

factum est iám diu

II

Múltis sum modis circumuentus, mórbo, exilio atque
inopia;

Túm pavor sapiéntiam omnem mi éxanimato ex-
péctorat;

Máter terribilém minatur uítæ cruciatum ét necem,
45 Quae nemo est tam firmo ingenio et tánta confi-
déntia,

Quín refugiat tímido sanguen átque exalbescát metu.

V Festus p. 352 M. '[tullios alii] dixerunt esse silanos, alii riuos, alii uehementes projectiones sanguinis arcuatim fluentis, quales sunt Tiburi in Aniene: Ennius Aiace ...' Paulus p. 353 M. 'tullios alii ... Ennius: sanguine' e. q. s.

ALCVMAEO I Nonius p. 127, 13 'iamdiu pro olim ... Ennius Alcmeone ...' II Cicero de orat. III 58, 218 'aliud' (sc. uocis genus sibi sumit) 'metus, demissum et haesitans et abiectum [42—46].' Idem de fin. IV 23, 62 'hoc uero te ferre non potuisse, quod antiqui illi ... crediderint, eius, qui honeste uiueret, si idem etiam bene ualeret, bene audiret, copiosus esset, optabiliorem fore uitam melioremque et magis expectandam, quam illius, qui aequè uir bonus multis modis esset, ut Enni Alcmaeo, circumuentus — inopia.' Idem de orat. III 38, 154 'nouantur autem uerba, quae ab eo qui dicit ipso gignuntur ac fiunt, uel coniungendis uerbis ut haec [43].' (Deest hic locus in Erl. a) Idem Tusc. disp. IV 8, 19 'panorem, metum mentem loco mouentem, ex quo illud Ennius [43].' Nonius p. 16, 7 'expectare est extra pectus eicere — Cicero de orat. lib. III: [43].' Quintilianus VIII 3, 31 'at ueteres ne expectorat quidem timuerunt.' Cicero de fin. V 11, 31 'quis est enim aut

40 animam misso sanguí *Hermannus in Soph. Ai.* 918 ed. *tert.*
Aiæ misso sanguine *cod. Festi* tullii *Paulus.* tullii *cod. Festi*

43 omnem, om. mi, *Abrinc. Erl. a Cic. de orat. III* 218. omnem
mihi *Reg. Pith. Cic. Tusc.* mihi omnem *Nonius* exa^mimato *Erl. a*
de orat. III 218. ex anima *Reg. Pith. Tusc.* 44 mater *O. Ribbeckius.*
alter libri *plerique, om. Abrinc. Erl. a* minatur *Abrinc. Erl. a.* mini-
tatur *ceteri* 46 fugiat *Nonius* sanguen *Abrinc. Erl. a b de orat.,*
Nonius, Priscianus. sanguine *ceteri libri Ciceronis de orat.* sanguis
Cicero de fin.

III *

Múli^{er}em: quid póti^{us} dicam aut uéri^{us} quam mú-
li^{er}em?

IV

. . . unde haéc flamma oritur?

* * *

Incedunt incédunt, adsunt ádsunt adsunt, me éx-
petunt.

* * *

50 Fér mi auxilium, péstem abige a me, flámmiferam hanc
uim, quaé me excruciat.

Caéruleo incinctae ángui incedunt, circumstant cum
ardéntibus taedis.

* * *

Inténdit crinitús Apollo

Arcum aúratum, luna innixus,

55 Diána facem iacit á laeua.

quotus quisque, cui mors cum adpropinquet, non refugiat' e. q. s. Nonius p. 224, 16 'sanguis ... neutro — Cicero de finibus bonorum et malorum lib. V: quotus quisque est' e. q. s. Priscianus VI p. 708 P. (I p. 262 K.) 'ueteres hoc sanguen dixerunt. Cicero in Hortensio: ut ait Ennius: refugiat' e. q. s. III Rutilius Lupus I 12 p. 43 Ruhn. 'diaphora: hoc schema est, cum uerbum iteratum aliam sententiam significat, ac significauit primo dictum. Id est huius modi ... Item uniuersum mulierem' e. q. s. Item Enni uersus: mulierem Meinek. qui aliena manu haec e margine inlata esse suspicatur. Alcumaeonis esse O. Ribbeckius coniecit IV Cicero Acad. pr. II 28, 89 'quid? ipse Alcmaeo tuus, qui negat cor sibi cum oculis consentire, nonne ibidem incitatus furore: unde' e. q. s. [48] 'et illa deinceps: incedunt' e. q. s. [49] 'quid? cum uirginis fidem inplorat: [50. 51] num dubitas, quin sibi haec uidere uideatur? itemque cetera: intendit' e. q. s. [53—55] 'qui magis haec crederet, si essent, quam credebat, quia uidebantur? apparet enim iam cor cum oculis consentire.'

49 *Emendauit O. Ribbeckius.* incae^{de} in cae^{de} adsunt me expetunt
Vind. incede assunt me expetunt *Erl.* incede incede adsunt adsunt
me me expetunt *ceteri* 51 caeruleo *Columna.* caerulea *Vind.*
caerulee *Erl.* caeruleae *ceteri libri* angui *Columna.* igni *libri*

55 faces *unus Oxon.*

V

Séd mihi ne utiquam cór consentit cum óculorum
aspectu . . .

ALEXANDER

I **

- . máter grauida párrere se ardentém facem
Visa ést in somnis Hécuba: quo fató pater
Rex ípse Priamus sómnio, mentís metu
60 Percúlsus, curis súmptus suspirántibus,
Exsácrificabat hóstiis balántibus.
Tum cóniecturam póstulat pacém petens,
Vt se édoceret óbsecrans Apóllinem,
Quo sése uertant tántae sortes sómnium.
65 Ibi éx oraclo uóce diuina édidit
Apóllo, puerum prímus Priamo quí foret
Post illa natus, témparet tóllere:
Eum ésse exitium Tróiae, pestem Pérgamo.

II

Voláns de caelo cúm corona et taéniis

V Cicero Acad. pr. II 17, 52 'quod idem contingit insanis, ut et incipientes furere sentiant et dicant aliquid, quod non sit, id uideri sibi; et cum relaxentur, sentiant atque illa dicant Alcmaeonis [56].' Ibidem II 27, 88 'cum experrectus esset Ennius non se uidisse Homerum, sed uisum esse, Alcmaeo' (altineo Gud. altmeo Erl.) 'autem: sed ... consentit.' Festus p. 165 M. 'neutiquam [pro nullo modo dici testis est ...] cum ait: sed lorum aspect.' Cf. IV

ALEXANDER I Cicero de diu. I 21, 42 'haec etiam si ficta sunt a poeta, non absunt tamen a consuetudine somniorum. Sit sane etiam illud commentitium, quo Priamus est conturbatus, quia mater grauida' é. q. s. quia Ciceronis esse O. Ribbeckius intellexit; eodem auctore Ennii Alexandro ascripti fragmentum II Festus p. 360 M. 'taenias Graecam

56 ne utiquam *Erl. Cic. Acad. II 88*: uentiquam *Gud. ibid.* neuti-
quam *ceteri* cor sentit *Erl. Cic. Acad. II 88* 57 quia mater
uulgo 58 fato *Heinsius, O. Ribbeckius, facto libri* 62 coniectu-
ram *Leid. et cdd. aliq. Orellii*. coniecturum *Erl. Vind.* coniectorem
ceteri 63 doceret *Vind. cdd. aliq. Orellii* apollonem *Erl.*
64 somniorum *Erl.* 65 oraculo *Erl.* uocem diuinam *ex Eliensi*
Dauisius diuinae dedit *Leid.* 66 prius *Vind.* 67 temperaret
tollere *cod. Vossii, Vind. m. pr., om. cod. S. Victoris*. temptaret tollere
Palat. b Erl. tempora extollere *Vind. m. all.* tempora et tollere *alii*.
tempora hunc si tolleret *uulgo*

III

70 Iam dúdum ab ludis ánimus atque aurés auent
Auide éxpectantes núnium.

IV

Hóminem appellat: 'quíd lasciuís, stólide?' non in-
téllegit.

V

Múlti alii aduentánt, paupertas quórum obscurat
nómina.

VI

Quápropter Parím pastores núnc Alexandrúm uocant.

VII *

75 Is habét coronam uítulans uictória.

VIII *

Hecuba

Séd quid oculis rábere uisa es dérepente ardéntibus?
'Vbi illa tua paulo ánte sapiens uírginali' modéstia?

uocem sic interpretatur Verrius, ut dicat ornamentum esse laneum capitis honorati — — Ennius in Alexandro ...' III Varro de L. L. VI 83 M. 'auris' (sic O. Muellernus. audio libri) 'ab aueo, quod his anemus discere semper, quod Ennius uidetur *ἐρμῶν* ostendere uelle in Alexandro, quom ait: iam' e. q. s. IV Festus p. 317 M. 'stolidus, stultus. Ennius l. I [LXVII] et in Alexandro ...' V Macrobius Sat. VI 1 p. 506 Jan. 'multi praeterea, quos fama obscura recondit. [Aen. V 302] Ennius in Alexandro ...' VI Varro de L. L. VII 82 'apud Ennium: [100] item: quapropter' e. q. s. 'imitari dum uoluit Euripidem et ponere *ἐρμῶν*, est lapsus: nam Euripides quod Graeca posuit, *ἐρμῶν* sunt aperta.'

VII Paulus Festi p. 369 M. 'uitulans, laetans gaudio, ut pastu uitululus. Ennius ...' Ad Alexandrum pertinere Hartungus Eur. rest. II 238 coniecit VIII Cicero de diu. I 31, 86 'inest igitur in animis praesagitio extrinsecus injecta atque inclusa diuinitus. ea si exarsit acrius, furor appellatur, cum a corpore animus abstractus diuino instinctu concitatur: [76—84]. O poëma tenerum et moratum atque molle! Sed hoc minus ad rem. Illud, quod uolumus, expressum est, ut uaticinari furor uera soleat: [85. 86]. Deus inclusus corpore humano iam, non Cassandra loquitur: [87—90]. Idem

72 lasciuís, stolide *Scaliger*. lasciuí stolide *cod.* 73 alii *om.*
Salisb. Hecuba] H. *plerique libri*, *om. Erl. Vind.* 76 rabere
Lambinus e codd., Muretus Var. Lect. IX 19. rapere *Erl. Vind. Leid.*
cum libris uulgaribus uisa es *Lambinus*. uisa est *libri* 77 ubi
illa tua paulo ante sapiens *Reizius* '*Burmannum*' etc. p. 8. ubi illa
paulo a. s. *libri* uirginali *libri*

Cassandra

Máter, optumárum multo múlter melior múlterum,

Míssa sum supérstitiosis áriolatióibus:

80 Námque Apollo fátis fandis démentem inuitám ciet.

Virgines aequális uëreor, pátris mei meum factúm
pudet,

'Optumi uirí. Mea mater, tuí me miseret, meí piget:

'Optumam progénem Priamo péperisti extra me: hóc
dolet:

Mén obesse, illós prodesse, me óbstaré, illos óbsequi!

* * *

85 'Adest, adest fax óbuoluta sángine atque incéndio!

Múltos annos látuit: ciues, férte opem et restinguite!

Iámque mari magnó classis cita

Téxitur: exitium éxamen rapit:

'Adueniet, fera uéliuolantibus

90 Náuibus complebít manus litora.

Orat. 46, 155 'itaque idem poëta, qui inusitatus contraxerat patris m. m. f. pudet pro: meorum factorum, et [88] pro: exitiorum, non dicit liberum ... At ille alter in Chryse ... Atqui dixit Attius ...' Idem de diu. II 55, 112 'at multi saepe uera uaticinati, ut Cassandra: iamque mari magno. Eademque paulo post: eheu uidete.' Idem ad Atticum VIII 11, 3 'προφασίζω igitur, noster Attice, non ariolans ut illa, cui nemo credidit, sed coniectura prospiciens: iamque mari magno, non multo, inquam, secus possum uaticinari, tanta malorum impendet *ἰλιάς*.' Nonius p. 112, 25 'faxs pro face. Varro ... idem Sexagesi: adest fax inuoluta incendio.' Idem p. 328, 22 'inuolutum, occupatum, comprehensum. Varro Sexagesi: adest fax inuoluta incendii.' Haec e tragoedia sumpsisse Varronem intellexit Langius Vind. p. 48. Ad Alexandrum rettuli cum O. Ribbeckio ut proximum

Cassandra] C. plerique libri, om. Erl. Vind. 78 optumarum
M. Hauptius Philol. II 279, Bergk. optuma tum libri mulier me-
lior missa Vind., erasa post melior uoce aliqua, cuius apparent apices:
is, superscr. m. alt. mulierum 79 ariolationibus Vind. hariolatio-
nibus ceteri 80 namque O. Ribbeckius. neque me libri. namque me
Hottingeriana, Bergk. 81 uirgines aequalis uereor O. Ribbeckius.
uirgines uero aequales libri, nisi quod aequalis Leid. equalis Erl.
83 reperisti Erl. repperisti Vind. Leid. 84 men Vind. Leid. me
ceteri 86 referte Erl. Vind. Leid. cdd. aliq. Orellii 87 maria
Med. ad Att. clausis Vind. 89 adueniet Leid. Erl. aduenit et
Vind. cum plerisque 90 nauibus] manibus Erl. complebit libri

IX *

eheú, uidete!

Iúdicabit inclitum iudícium inter deás tris aliquis:

Quó iudicio Lácedaemonia múlter, Furiarum úna, ad-
ueniet.

X

O lúx Troiae, germáne Hector!

95 quíd te ita contuó lacerato córpore,
Miser, aút qui te sic tráctauere nóbis respectántibus?

XI

Nam máximo saltú superabit gráuidus armatis equus,
Suó qui partu [pródigioso] pérdat Pergama árdua.

XII

. amidio purus putus

IX Cicero de diu. I 50, 114 'furibunda mens uidet ante multo, quae sint futura: quo de genere illa sunt: eheu' e. q. s. Ibidem II 55, 112 (cf. VIII)

X Macrobius Sat. VI 2 p. 511 Jan. 'o lux Dardaniae, spes o fídissima Teucrum, et reliqua. [Aen. II 281] Ennius in Alexandro ...' XI Macrobius Sat. VI 2 p. 513 Jan. 'cum fatalis equus saltu super ardua uenit Pergama, et armatum peditem grauis attulit aluo. [Aen. VI 515] Ennius in Alexandro ...' Idem Sat. II 9 p. 316 Jan. 'quem' (sc. porcum Troianum) 'illi ideo sic uocabant, quasi aliis inclusis animalibus grauidum, ut ille Troianus equus grauidus armatis fuit.' XII Festus p. 217 M. '[putum pro puro dixisse] antiquos — ne[que aliter accepit Ennius cum dixit] inalexandr amidio purus put[us].' (cf. H. Keilius l. I. p. 622) Gellius VI 5 'scriptum est autem purum putum ... cum in multis aliis ueterum libris, tum in Q. quoque Ennii tragoedia, quae inscribitur Alexander.'

plerique. compleuit Leid. Erl. Vind. cf. Bergkiius Ephem. Darmst. 1834 p. 1008 92 iudicabit *Bergkiius, M. Hauptius Philol. III 547, qui etiam numeros constituit. iudicauit libri* inclitum *Erl. inclytum Vind.*

inter deas tris *Leid. cum plerisque. inter^{ua} deastris Vind. (us m. alt. superscr.)* inter de astris *Erl.* 94 — 96 *Versus constituit O. Ribbeckius* 95 te ita contuo *Vossius. ita cum tuo libri* 96 re-

spectantibus tractauere nobis *libri, transposuit O. Ribbeckius* 97 nam] nunc *Par.* superabit *Vossius. superauit libri* grauibz armatis *Anglic. Par. Med. a b c Neap. grauis armatus Salisb.* 98 qui suo partu ardua perdat Pergama *libri, nisi quod Pergama om. Salisb.* suo qui partu perdat Pergama ardua *Bergkiius. suo qui partu ardua perdat Pergama Fleckeisenus*

ANDROMACHA AECHMALOTIS

I

100 Andrómachae nomen qui índidit, recte índidit.

II

. sed quasi ferrum aut lapis
Durát, rarenter gémitum conatúr trahens.

III

. annos múltos longinque áb domo
Bellúm gerentes súmmum summa indústria.

IV

105 Quid fit? seditió tabetne an números augificát suos?

V

Nám neque iratí neque blandi quícquam sinceré sonunt.

VI

'Acherunsia témpla alta Orci, [sáncta,] saluete, ínfera,
Pállida leti, obnúbila tenebris [átris, aeternis] loca!

ANDROMACHA AECHMALOTIS I Varro de L. L. VII 82 M. 'apud Ennium: Andromachae' e. q. s. 'item: [74] imitari dum uoluit Euripidem et ponere *ἔρπον*, est lapsus: nam Euripides quod Graeca posuit, *ἔρπον* sunt aperta. Ille ait, ideo nomen additum Andromachae, quod *ἀνδρὶ μάχεται*: hoc Ennii quis potest intellegere uiro aduersam significare: Andromachae nomen' e. q. s. II Nonius p. 515, 26 'rarenter ... Ennius Andromacha: sed' e. q. s. III Nonius p. 402, 3 'sumum, gloriosum, laudabile Ennius Andromacha haec malo: annos' e. q. s. Idem p. 515, 13 'longinque et longiter pro longe. Accius Andromache eimalo: annos' e. q. s. (Andromachae eimala Bamb. Andromacha aechmalotide Rothius et his et ceteris locis) IV Nonius p. 76, 2 'augificat, auget. Ennius Andromacha: quid fit' e. q. s.

V Nonius p. 505, 25 'sonunt ... Ennius Andromache ethemapotide ...' VI Varro de L. L. VII 6 M. 'in caelo templum dicitur, ut in

100 Andromache *Flor. utrobique* recte ei indidit *libri priore loco* 101 quasi ferrum *Bamb. W.* quasi aut ferrum *ceteri libri*

102 conatur trahens *O. Ribbeckius.* conatur trabem *libri.* conatu trahens *Lipsius* 103 a domo *Nonius p. 515* 105 tabetne *Lipsius Ant. Lect. IV 17.* tabesne *libri* numeros *Aldina.* numeros *libri*

106 quicquam *edd.* quicquam *libri* 107 Acherunsia *Reg. Gud. Ciceronis.* Acherontia *ceteri libri Ciceronis.* Acherusia *Varro* sancta saluete infera *O. Ribbeckius.* saluete infera *Varro, om. Cicero*

108 leti obnubila *O. Ribbeckius.* leti onubila *Reg.* letio nubila *Gud.*

VII

Nam ubi intro ducta est puerumque, ut lauerént, locant
110 In clúpeo

VIII

Rapit éx alto naues ueliuolas

IX

Quíd petam praésidi aut éxequar? quóue nunc

Aúxilio aut éxili aut fugae fréta sim?

'Arce et urbe órba sum. Quo áccedam? quo ápli-
cem?

115 Cui nec arae pátriae domi stant, fráctae et disiectae
iacent,

Fána flamma déflagrata, tósti alti stant párietes

Déformati atque ábiete crispa

* * *

Hecuba ... in terra, ut in Periboea ... sub terra, ut in Andromacha [107].
Cicero Tusc. disp. I 21, 48 'quae est anus tam delira, quae timeat ista, quae
uos uidelicet, si physica non didicissetis, timeretis [107. 108]. VII Nonius
p. 504, 15 'lauarent etiam inde manauit. Ennius Andromacha: nam ubi'
e. q. s. VIII Macrobius Sat. VI 5 p. 529 Jan. 'despiciens mare ueliuo-
lum. [Aen. I 224] ... Ennius in quarto decimo: cum procul ... Nauibus
ueliuolis. idem in Andromache: rapit' e. q. s. Seruius in Aen. I 224 'En-
nius: naues ueliuolas.' (nauius ueliuolas Cassell.) IX Cicero Tusc.
disp. III 19, 44 'quaerendum igitur, quem admodum aegritudine priuemus eum,

leti nubila *Oxon. plerique*. Lethes obnubila *Eliens. b* atris, aeter-
nis *om. libri* 109 puerorumque *W* lauarent *Bamb.* 110 cy-
peo *Leid. Bamb.* cipeo *ceteri libri*. clypeo *Aldina* 111 racapit
Par. 112—117 *Numeros constituunt Benlleius* 112 praesidii *Gud.*
Tusc. Erl. b de or. III 101. praesidia *Erl. b de or. III* 183 ex-
equi *Gud. Tusc.* sequar *Erl. b de or. III* 183 113 auxilio aut exili
O. Ribbeckius. auxilio exili *Reg. Pith. Bern. cum ceteris Orellii, Bent-*
leius. auxilio exilii *Gud.* auxilio, *om. exili, cdd. aliq.* aut auxilio exili
G. Hermannus Elem. doctr. metr. p. 205 Epit. p. 81 fugae *unus*
Oxon., Benlleius. fuga *ceteri libri* 114 arcem et urbem orbas *Viteb.*
Eins. Dresd. alii Orat. arcent urbem orbam *Abrinc. ibid.* accedam
Gud. teste Halmio, Pith. Reg. ex conl. Gudiana et Krarupiana cum ceteris
libris plerisque, Benlleius. accedam *Bern. b corr., Reg. sec. Treg-*
derum 116 alii *Reg. Pith. Gud.* 117 abiecte *Gud. Cf. Lach-*
mannus ad Lucr. II 991

- O páter, o patria, o Priami domus,
 Saeptum áltisono cardine templum!
 120 Vidi égo te astante ope bárbarica
 Tectis caelatis lácuatis,
 Auro ébore instructam régifice.
 Haec ómnia uidei inflámmari,
 Priamó ui uitam euitarei
 125 Iouis áram sanguine túrpari.

X

Ex ópibus summis ópis egens, Hectór, tuae.

qui ita dicat: pol mihi fortuna ... Ecce tibi ex altera parte ab eodem poëta [126]. Huic subuenire debemus; quaerit enim auxilium [112—117]. Scitis quae sequantur, et illa in primis [118—122]. O poëtam egregium! quamquam ab his cantoribus Euphorionis contemnitur. Sentit omnia repentina et necopinata esse grauiora. Exaggeratis igitur regiis opibus, quae uidebantur sempiternae fore, quid adiungit? [123—125]. Praeclarum carmen! est enim et rebus et uerbis et modis lugubre.' Idem de orat. III 47, 183 'paeon ... par fere cretico, qui est ex longa et breui et longa, ut [112]' laudata illa Rufino de metr. p. 2716 P. (392 G.) Cicero de orat. III 26, 101 (postquam de Roscio dictum est) 'quid? ille alter: quid petam praesidi? quam leniter, quam remisse, quam non actuose! instat enim [118]: in quo tanta commoueri actio non posset, si esset consumpta superiore motu et exhausta.' Seruius in Aen. II 241 'o patria: uersus Ennianus.' Cicero Orat. 27, 93 'alio modo transtulit cum dixit Ennius arce et urbe orba sum, alio modo, si pro patria arcem dixisset.' Idem de orat. III 58, 217 'aliud' (uocis genus sibi sumit) 'miseratio ac maeror: flexibile, plenum, interruptum, flebili uoce ... et illa [118] et quae sequuntur [123. 124].' Idem Tusc. disp. I 35, 85 'Priamum ... hostilis manus interemit. Hic si uiuis filiis incolumi regno occidisset astante ope barbarica [121], utrum tandem a bonis an a malis discessisset? Tum profecto uideretur a bonis. At certe ei melius euenisset, nec tam flebiliter illa canerentur [123—125].' Seruius in Aen. I 726 'legitur et lacuaribus. Cicero Tusculanarum [121].' Cicero Tusc. disp. III 22, 53 'hi poterant omnes eadem illa de Andromacha deplorare: haec omnia uidi, sed iam decantauerant fortasse.' Nonius p. 181, 1 'turpari, a turpitudine. Cicero Tusculanarum lib. III: [125].' Ex hoc carmine siue Accium (in Eurysace) siue Accii actorem Aesopum haec: o pater et u. 123 desumpsisse e Ciceronis Sestiana 57, 121 recte conlegit O. Ribbeckius Quaest. scen. p. 328 sq. Idem carmen Tacitum ab exc. d. Aug. XIII 15 intellegere animaduertit Columna X Cicero Tusc. disp. III 19, 44 (cf. IX)

118—125 *Liberiores anapaestos agnouit G. Hermannus Elem. doctr. metr. p. 389* 120 *adstantem Reg. Pith. Gud.* 121 *celatis Reg. Gud.* lacuatis *Seruius. laqueatis Ciceronis libri* 122 *instructum Vrsini ms.* regificem *Reg. Pith. Gud.* 123 *uidet Abrinc. Erl. b de or. III 217 (teste Orellio). uidi ceteri* 124 *ui om. Erl. b ibid.* euitaret *Abrinc. Erl. b ibid.* euitari *ceteri*

XI

Quantis cum aerumnis illum exanclauī diem!

XII *

Vidī, uidere quód sum passa aegérrume,
Hectórem curru quádriugo raptárier,
130 Hectóris natum dé muro iactárier.

XIII

Festus p. 298 M. '[sum mu]ssi dicebantur [murmuratores] ... Naeuius — Ennius in sexto [VI] [Enniu]s in Andromacha: di[cere] [no]n est: nam mussare si

ANDROMEDA

I

. quae cáua caeli
Signītenentibus conficis bigis!

II *

. et quis illaec est, quae lúgubri
Súccincta est stola?

XI Nonius p. 292, 8 'exanclare etiam significat perpeti. Ennius Andromache malo torquentis cum' e. q. s. (torquantis Geneu. Andr. aechmalotide: quantis Rothius. Andromache molotto: quantis Mercerus) XII Cicero Tusc. disp. I 44, 105 'trahit Hectorem ... Achilles ... At illa sicut acerbissimam rem maeret: [128. 129] quem Hectorem? aut quam diu ille erit Hector? Melius Accius ...' Varro de L. L. X 70 M. 'non modo poëtae, sed etiam plerique ac primo omnis, qui soluta oratione loquuntur, dicebant, ut quaestorem, praetorem, sic Hectorem, Nestórem. Itaque Ennius ait [130].' Vtrumque locum coniunctum Andromachae tribuit Scaliger

ANDROMEDA I Varro de L. L. V 19 M. 'a Chao choum, hinc cauum et hinc caelum itaque dicit Andromeda nocti: quae' e. q. s. 'et Agamemnon et Ennius item ad cauationem ...' (Andromeda Scaliger. Andromada Par. b. Andromacha Flor. 'ut uid.' Androma Goth. Haun. Par. a et c) II Nonius p. 198, 1 'cuis et generi feminino attribui posse ueterum auctoritas uoluit Ennius: et quis' e. q. s. Huc refert

127 erumnis *plerique libri* aerumnas illum exanclari eum diem
Basil. 128 quod sum passa *Vind. a Duisb., Davisius.* quod me
passa *Reg. Püh. Gud. cum ceteris* 129 curro *Reg. Gud.* 130 de
moero *Scaliger.* de Troiano muro *libri* iactarier *Scaliger.* iactari
libri

III *

135 Nerei natis

IV

Liberum quaesúndum causa fámiliae matrém tuae

V **

Nonius p. 352, 23 'numero significat cito Varro *περὶ ἐξαγωγῆς*: quid puera' (sic O. Ribbeckius. puer libri) 'rogasset et petasatus capite annuisset. Ac discedens numero uenire ait adulescentem.'

VI **

Nonius p. 400, 10 'stupidus, stultus et iniquus. Varro *περὶ ἐξαγωγῆς*: Andromeda uincta et proposita ceto non debuit patri suo, homini stupidissimo, in os spuere uitam?' Haec duo fragmenta Varroniana ad Ennii Andromedam pertinere O. Ribbeckius suspicatur.

VII

. . . . filii proptér te obiecta sum innocens
Nérei.

VIII

Scrúpeo inuestíta saxo, atque óstreis squamaé scaprent.

IX

140 Córpus contemplátur, unde córporaret uulnere.

O. Ribbeckius III Priscianus VII p. 733 P. (I p. 297 K.) 'his natabus, filibus ... Et filiis tamen in eodem genere dictum est. Ennius in Andromeda [137. 138]. Idem: Nerei natis, pro natabus.' Huc refert O. Ribbeckius IV Festus p. 258 M. 'quaesere ponitur ab antiquis pro quaerere, ut est apud Ennium — et in Andromeda: liberum' e. q. s. (andromedoliberum cod.) VII Priscianus VII p. 733 P. (I p. 297 K.) 'filiabus, deabus, equabus ... Et filiis tamen in eodem genere dictum est. Ennius in Andromeda ... id est filibus.' (id est Nereidibus Bamb.) VIII Nonius p. 169, 22 'scapres pro scabres. Ennius Andromeda ...' Festus p. 333 M. '[scrupi dicuntur aspera] saxa et difficil[is] atrectatu, rupesque nauigato]ri insuetae, aut lere. Ennius in An[dromeda] tita saxa atque hos IX Nonius p. 20, 22

136 quaesundum O. Ribbeckius. quaesendum *uulgo*. quae secundum *cod. teste H. Keiko l. i. p. 623* 137 abiecta *Bamb. m. alt.* obiecta *m. pr. ut ceteri* 139 scrapeo *Leid.* tita saxa atque hos *cod. Festi* squamae scaprent *Mercerus*. quam excrabrent *libri*

X

. circúm sese uruat ád pedes, terra ócculit
Cáput

XI

. rúrsus prorsus réciprocat fluctús feram.

XII

. alia flúctus differt, dissupat
145 Vísce ratim mémbra, mariá sálssa spumant sánguine.

XIII *

. áger oppletus ímbrium
Frémítu

ATHAMAS

His érat in ore Brómius, his Bacchús pater,
Illis Lyaeus uítis inuentór sacrae:

150 Tum páriter eúhan eúhoe euhoe eúhium
Ignótus iuuenum coétus alterná uice
Inibat alacris, Bácschico exsultás modo.

‘corporare est interficere et quasi corpus solum sine anima relinquere. Ennius Andromeda ...’ X Festus p. 375 M. ‘uruat, Ennius in Andromeda, significat circumdat — — ait autem: circum’ e. q. s. XI Nonius p. 165, 11 ‘riscus, loca in parietibus angusta. Terentius ...’ (deinde excidiisse de u. reciprocare lemma coniecit Junius) ‘Ennius Andromeda ...’ Idem p. 384, 33 ‘rursus, retro ... Ennius Andromeda ...’ XII Nonius p. 183, 17 ‘uisce ratim Ennius Andromeda ...’ (per uiscera add. Bamb., ubi comma ipsum deest, ut plerumque in his partibus) XIII Seruius in Verg. Georg. I 12 ‘fremementem fudit aquam legunt, quod ueteres murmura aquae fremitum dicebant. Ennius: ager’ e. q. s. Huc refert O. Ribbeckius conl. Liuii Androm.

ATHAMAS Charisius II p. 214 P. (144 Lind.) ‘euhoe. Maro septimo: euhoe Bacche fremens, solum te uirgine dignum Vociferans. Ennius in Athamante: his erat’ e. q. s. Ennio abiudicarunt Bothius et Welckerus de trag. Graec. p. 1374. Cf. Albertus Langius Quaest. metr. p. 16 et 30

141 occulit *Vossius. occ... cod.* 143 rursus *plerique libri. riscus W p. 165, etiam in Leid. i superscr. pro ur, ut sit risus prorsus plerique libri. porsus W p. 384 rusus prorsus cum Palmerio Spicileg. ap. Grut. IV 770 O. Ribbeckius fructus libri p. 165 fera Bergkii Mus. Rhen. 1835 p. 70* 148 his erat *Fabricius. is erat cod. ed. pr.* 149 Lyaeus *ed. pr. Lisaeus cod.* 150 Euan, euhoe, euhoe, Euius *Fabricius. euhan euhium cod. Euan Euius ed. pr.* 152 exsultas *cod. cf. H. A. Kochius Mus. philol. IX 305. exsultans edd.*

CRESPHONTES

I

. . . inter se sórtiunt urbem átque agros.

II

Audi átque auditis hóstimentum adiúngito.

III **

155. Iniúria abs te adficior indigná, pater.

Nam si inprobum esse Crésphontem olim exístimas,

Cur me huíc locabas núptiis? Sin ést probus,

Cur tálem inuitam inuítum cogis línquere?

Pater

Duxí probum:

160 Erráui, post cognóui, et fugio cógnitum.

CRESPHONTES I Nonius p. 471, 9 'sortirent pro sortirentur. Varro ... inter se sortiant. moderant.... sortiunt Ennius Cresfonte ...'

II Festus p. 270 M. 'redhostire — nam et hostire pro aequare posuerunt. Ennius in Cresphonte ...' III Rhet. ad Herennium II 24, 38 'utuntur igitur studiose in confirmanda ratione duplici conclusione, hoc modo [155—158]. Quae hoc modo, concludentur, aut ex contrario conuertentur aut ex simplici parte reprehenduntur. Ex contrario hoc modo:

Nulla te indigna, o nata, adificio iniuria:

Si probus est, bene locaui: sin est improbus,

Diuortio te liberabo incommodis.'

(In quae scripturae discrepantiae hae sunt: 1 ten Wuerzb. o om. Par. Erf. Opitz. Wuerzb. nuta adificio Wuerzb. iniuria afficio Bamb. b sed cum signis transpositionis m. pr. 2 es Erf. Wuerzb. bene locaui Aldina. locaui Bamb. b Opitz. conlocaui Par. collocaui Bamb. a Fris. Tross. Tur. sin es Erf. sin autem est Bamb. b Opitz. Fris. Tur. sin aut Tross. collocabis inest Wuerzb. 3 diuortii Erf. te libero Erf. libero te Par. Bamb. a Fris. Wuerzb. liberabo te

153 an *praemittunt libri, eiectum ab O. Ribbeckio, cf. supra* 154 audi Scaliger. audis cod. 155 a te Opitz. adficior Wuerzb. afficior uulgo indigne Bamb. a Fris. 156 nam si inprobum esse Cresphontem olim existimas *Fleckeisenus*. nam si inprobum esse Chresphontem existimas libri, nisi quod priore loco: chresponthem Par. Bamb. a Fris. chresponthe Wuerzb. cresponthem Opitz. existimabas Bamb. b Tross. Tur. Opitz., altero: inprobum thresponthem esse existimabas Bamb. b Opitz. nam si inprobum Cresphontem existimaueras uulgo. nam si duxi, mediis omissis, altero loco Wuerzb. 157 huius Fris. Tur. et corr. Par. utroque loco, Tross. altero. his Bamb. b altero loco locasti Tur. sinesi Wuerzb. sine. si Erf. 158 liquere Par. m. pr. Wuerzb. Bamb. b Opitz. relinquere Fris. Tross. Tur. et corr. Par. 160 errare Fris. cognoui, fugio nunc cognitum Bamb. b Tross. Opitz.

IV

Duxit me uxorem liberorum sibi quaesendum grátia.

V

Ego meae cum uítæ parcam, létum inimico déprecor.

VI

Cresphontes

Eho tu, di, quibus ést potestas mótus superum at-
que inferum,

Pácem inter sesé conciliant, cónferunt concórdiam.

VII

165 [fidem] ópiferam socium áduocant

* *

*

. eunt ad fóntem, nitidant córpora

Bamb. b Tross. Tur. ab incommotis Tross.) 'Ex simplici parte reprehenduntur, si ex duplici conclusione alterutra pars diluetur, hoc modo: nam si inprobum ... nuptiis? — Duxi probum [160]. Ergo reprehensio huius modi conclusionis duplex est: acutior illa superior, faciliior haec posterior ad excogitandum.' Tres illos uersus: nulla e. q. s. rhetoris, non Ennii esse O. Ribbeckius uidit: relicua ad Ennii Cresphontem pertinere olim intellectum est IV Festus p. 258 M. 'quaesere ponitur ab antiquis pro quaerere, ut est apud Ennium — et in Chresponte ...'

V Gellius VI 16 (deprecor) 'significat abigo et amolior, uel prece adhibita uel quo alio modo. Item Ennius in Cresphonte ...' Cf. ann. VI fr. XIII

VI Rhet. ad Herennium II 25, 39 'item uitiosum est, cum id pro certo sumitur, quasi inter omnes constet, quod etiam nunc in controuersia est, hoc modo: eho' e. q. s. 'Nam ita pro suo iure hoc exemplo usum Cresphontem Ennius induxit, quasi iam satis certis rationibus ita esse demonstrasset.' (thesprotum Par. Bamb. a Erf. Wuerzb. threspontem Bamb. b threspontem Opitz. chrespontum Fris. tesprotheum Tur.) Cicero de inu. I 49, 91 'controuersum est, in quo ad dubium demonstrandum dubia causa adfertur, hoc modo: eho' e. q. s. VII Nonius p. 144, 14 'nitidant,

161 duxit *Scruerius*. ducit *cod.* 162 meae cum *Bothius*. cum meae *libri* dep̄cor *Vat.* deprecor *uulgo* 163 eho tu di (*uel* dii) quibus est *priore loco Fris. Tross. Tur. Bamb. b Opitz.*, altero omnes. studiis esse *Par. m. pr.* studiis ē *Wuerzb.* studii quibus est *Erf.* nihil studii esse *Bamb. a et Fris. in mg.* nil tu dii esse *Par. corr.* potestas motus *priore loco Tur. Bamb. b Opitz.*, altero omnes. potestas *Fris.* potestas aut motus *Tross.* potest aut motum *Par. m. pr. Erf.* potest at motum *Wuerzb.* potest aut motus *Par. corr. Bamb. a et Fris. in mg.* 164 pacem inter *priore loco Bamb. b Tross. Tur. Fris. m. pr.*, altero omnes. pacem enim inter *Par. Bamb. a Erf. Fris. corr.* pace enim inter *Wuerzb.* se *Bamb. b Fris.* 165 o pie eam secum aduocant *libri* 166 fontem *edd.* fortem *libri.* eunt ad fontem, nitidant

VIII

Neque térram incere néque cruenta cónuestire córpora
Mihi lícuit, nec miseraé lauere lácrimae salsum sán-
guinem.

ERECHTHEVS

I **

Vbi initiantur géntes orarum últimae

II *

170 O térra Thraeca, ubi Líberi fanum ínclutum
Maró locauit!

III

Quibus núnc aerumna meá libertatém paro,
Quibus séruitutem meá miseria deprecor.

abluunt, dictum a nitore. Ennius Cresponte ... VIII Macrobius Sat. VI 2 p. 512 Jan. 'nec te tua funera mater Produxi pressius oculos aut uulnera laui. [Aen. IX 486] Ennius in Cresphonte ...' (Cressiphonte Anglic. Med. a Salisb. Ctesiphonte Par. edd.)

ERECHTHEVS I Cicero de nat. deor. I 42, 119 'omitto Eleusina, sanctam illam et augustam, ubi initiantur' e. q. s. Huc refert O. Ribbeckius II Varro de L. L. V 14 M. 'locus est, ubi locatum quid esse potest. Vt nunc dicunt conlocatum, ueteres id dicere solitos apparet ... apud Ennium: o terra' e. q. s. Huc reuocauit O. Ribbeckius III Gellius VI 16 (deprecor) 'Q. Ennius in Erechtheo non longe secus dixit quam Catullus. Quibus nunc, inquit, aerumna' e. q. s. 'significat abigo et amolior, uel prece adhibita uel quo alio modo.' Nonius p. 290, 17 'deprecor, amolior, depello, propulso ... Ennius Erechtheo ...' (Erechtheo

corpora, [Hóstiamque] opimam [sistunt, deos] secum [ut sint] aduocant; uel: eunt ad f. n. c. | [praesentiam] ópiferam deorum aduocant *proposuit* O. Ribbeckius 167 inicere *libri* conuertere Anglic. corpora Mihi *Bothius*. mihi corpora *exemplaria* 168 salsum *om. Par. falsum Salisb.* 170 Thraeca *Fleckeisenus conl. Philol. IV 311 sq. treca Flor. Haun. Par. c. trecha Goth. tēca Par. a. trita Par. b. Threca Gulielmus Veris. I 19 170 sq. inclutum* Maro 'in margine exemplaris Spanhemiani in bibliotheca Regia Berolinensi asseruati.' cf. *Schneiderus uita Varr. p. 240, O. Muellerus comm. addend. p. 299. in ciuium maro Goth. Haun. in ciuium muro Flor. Par. a. in ciuium moero 'Par. b, ut uid., et c fort.' O. M. 171 locauit* O. Ribbeckius. locauit *libri* 172 cui nunc *Nonius* erumna *Nonius. erumpna Vat. Gellii* libertate para *Nonius* 173 meam *Nonius*

IV

Lápideo sunt corde multi, quós non miseret néminis.

V *

175 út uos uostri liberi.
Défendant, pro uóstra uita mórti occumbant óbuiam.

VI

'Arma rigent, horréscunt tela.

VII *

Paréntem et pa[triam, dí, seruare] sóspitem!

VIII *

. . . uiuam an móriar, nulla in me ést metus.

IX **

180 Haec, béllicosus cuí pater, matér cluet Minérua.

cod. Vrsini, Muretus Var. Lect. XIII 19. erepíteo Leid. Geneu. eripíteo ceteri libri) IV Festus p. 162 M. 'neminis — [Ennius] Erechtheo: lapideo' e. q. s. (Erechtheo cod. teste H. Keilio l. l. p. 621) Paulus p. 163 M. 'neminis genetiuo casu Cato usus est, cum dixit: sunt multi corde' e. q. s. V Seruius in Aen. II 62 'occumbere mortí: nouae locutionis figura et penitus remota. Ennius: ut uos' e. q. s. Huc refert O. Ribbeckius VI Macrobius Sat. VI 4 p. 519 Jan. 'tum ferreus hastis Horret ager. [Aen. XI 601] horret mire se habet; sed et Ennius ... et in Erechtheo ...' VII Festus p. 301 M. 'sos[pes significat apud] omnes fere auc[tores saluum: sic] — En[nius in] parentem' e. q. s. Huic sedi uindicat O. Ribbeckius ut duos qui insecuntur uersus VIII Paulus Festi p. 123 M. 'metus feminae dicebant. Ennius: uiuam' e. q. s. Cf. ann. inc. sed. LXXV IX Censorinus fragm. c. 14 p. 95 Jahn. (2726 P.) 'octonarius iambus ... septenarius: haec' e. q. s. quem septenarium e tragicis eici iussit J. Kraussius Mus. philol. VIII 532

174 corde multi *Festus*. multi corde *Paulus* 176 occumbant óbuiam *Cassell*. occumbant fortiter *uulgo*. occumbant, *om.* óbuiam, *Fuld*. 177 rigent *Aldina*. argunt *Anglic*. horrigunt *Neap*. arrigunt *ceteri libri* 178 *Vncis inclusa in cod. non apparent, suppluit Scalliger* *Senarium agnouit Vossius* 180 béllicosus *Carrio*. bellícosis *libri* pater, mater *Carrio*. mater pater *libri*

EVMENIDES

I

Ita sápere opino esse óptimum, ut pro uíribus
Tacére ac fabulári tute nóueris.

II **

. Erebo creáta fuscis crínibus Nox, te inuoco.

III

Nísi patrem matérno sanguine éxanclando ulcíscerem.

IV

185 Id ego aécum fecisse éxpédibo atque éloquar.

V *

Apollo

Vndé sibi populi et réges consilium éxpétunt,
Summárum rerum incérta, quos ego ópe mea

EVMENIDES I Nonius p. 475, 3 'opino pro opinor ... Pacuius Chryse: inueni opino esse optimum, Orestes ut heres sed tamen. Ennius Eumenidibus: tacere opino esse optimum' e. q. s. (Orestes ... optimum om. Bamb.) II Paulus Festi p. 83 M. 'Erebum Vergilius interdum obscuritatem quandam esse describit apud inferos ... Varro uero Erebo natam Noctem ait. Vnde est et illud: Erebo' e. q. s. Huc refert O. Ribbeckius conl. Aesch. Eum. 321 et 844 III Nonius p. 292, 15 'exanclare, effundere. Ennius Eumenidibus ...' IV Nonius p. 505, 8 'expédibo pro expédiam. Pacuius ... expédibo. Accius Nyctegresia: cuncta expédibo ... Ennius Eumenidibus: id ego' e. q. s. V Cicero de orat. I 45, 199 'quid est enim praeclarius, quam honoribus et rei publicae muneribus perfunctum senem posse suo iure dicere idem, quod apud Ennium dicat ille Pythius Apollo, se esse eum, unde sibi, si non populi et reges, at omnes sui ciues consilium expétant' e. q. s. Deest hic locus in Erl. a. Eumenidibus assignauit O. Ribbeckius

181 sq. *Scripti ex O. Ribbeckii emendatione.* tacere opino esse optimum et pro uiribus sapere atque *libri*, nisi quod optimum *W.* sapere esse opinor optimum pro uiribus: Tacere ac *Bothius* 182 fabularitate *Bamb.* 183 Erebo procreata *proponit O. Ribbeckius*

185 aecum fecisse *O. Ribbeckius.* aecum accius fecisse *libri*, cf. *supra* eloquor *W* 186 *Primum a Bothio ex Cicerone erutus uersus, cuius dubiam fidem esse O. Ribbeckius censet: quando Ennius pluribus fortasse populorum regumque concursum exornauerit* unde sibi populi et reges *Albertus Langius Quaest. metr. p. 20.* unde sibi ciues omnes *Bothius* 187 summarum *Lagomarsiniuni omnes.* suarum summarum *Gud. b Erl. a suppl. suarum ceteri* ope mea *Reisigius Coni. in Aristoph. p. 72.* mea ope *libri*

Pro incértis certos cómpotesque cónsili
 Dimítto, ut ne res témere tractent túrbidas.

VI *

190 Aréopagitae quídem dedere ei aéquam pugnam . . .

VII

Dicó uicisse Oréstē: uos facéssite!

VIII **

Caelúm nitescere, árbores frondéscere,
 Vités laetificae pámpinis pubéscere,
 Ramí bacarum ubértate incuruiscere,
 195 Segetés largiri frúges, florere ómnia,
 Fontés scatere, herbis práta conuestírier.

HECTORIS LVSTRA

I *

Quís ibi non est uúlneratus férro Brugio? . . .

conl. Aesch. Eum. 614 VI Varro de L. L. VII 19 M. 'Enni ... Areopagitae ab Areopago: is locus Athenis.' (hermi Par. b Ennii ceteri libri) Eumenidibus ascripsit Scaliger VII Nonius p. 306, 28 'facessere significat recedere. Ennius Eumenidibus ...' VIII Cicero Tusc. disp. I 28, 69 'hic autem, ubi habitamus, non intermitit suo tempore caelum' e. q. s. Idem de orat. III 38, 154 'nouantur autem uerba, quae ab eo qui dicit ipso gignuntur ac fiunt uel coniungendis uerbis ... uel saepe sine coniunctione uerba nouantur, ut: ille senius, ut: di genitales, ut: bacarum ubertate incuruiscere.' Nonius p. 122, 17 'incuruiscere Cicero de oratore lib. III: ut bacarum ubertatem incuruiscere. Ita et in Tusculanis lib. I.' Huic fabulae iure inseri ait O. Ribbeckius, cf. Hermannus ad Aesch. Eum. 804

HECTORIS LVSTRA I Cicero pro Rosc. Am. 32, 90 'multos caesos non

188 pro O. Ribbeckius. ex libri 190 Areopagitae quidem dedere ei aequam pugnam *Fleckeisenus*. Areopagitae quid (quod *Haun.*) dedere (debere *Par. a*) quam pudam (*haec duo uocabula om. Goth. Haun.*) libri. A. quidem dedere aequam pugnam O. *Muellerus* 191 Orestem: uos facessite *Bothius*, quorum facessite *praeuít Junius*. Oresten uos ab hoc facessit libri Ego dico uicisse Oresten: uos ab hoc facéssite *proponit O. Ribbeckius* 193 laetificae *probanit Bentleius*. laetificare *Reg.* laetiscere *Palat. a* 194 uacarum *Abrinc.* uaccarum *Erl. b de or. baccarum Bamb. Nonii* incuruiscere *Nonius*, unus *Oxon. Tusc.* incuruascere *cdd. aliq. ibid.* incuruisceret *Erl. a suppl. de or. inturgescere Gud. b, aliq. Lagom.* incuruiscere *Abrinc. de or. incuruiscere Erl. b de or. Reg. Tusc. cum plerisque ceteris* 196 prata conuestier *Herbis Naekius in Valer. Cat. p. 43* 197 ibi non est *Cicero.*

II

nos quiéscere

Aéquom est? nomus ámbó Vlixem

III

200 Hectór ui summa armátos educít foras,
 Castrisque castra inférre iam fere óccupat.

IV

at ego omnipoténs . . .

Téd exposco, ut hóc consilium Achíuis auxili fuat.

V

Quid hóc hic clamóris, quid hóc hic tumúlti est?

205 Nomén qui usurpát meum? quid in castris strépiti est?

ad Trasumenum lacum, sed ad Seruiliu uidimus. Quis ibi non est u. f. B.' Schol. Gronou. in Cic. l. c. 'ferro Frugio] in Ennio haec fabula inducitur Achillis, quo tempore propter Briseidam cum Graecis pugnare noluit: quo etiam tempore Hector classem eorum incendit. In hac pugna Vlixes uulneratus inducitur et fugiens ad Achillem uenit. Cum interrogaretur ab Aiace,' (Achille Bergkiius) 'cur fugisset, ille ut celaret dedecus: quis enim non' (non om. cod., add. Schützius) 'uulneratus ferro Frugio?' Ad Hectoris Lustra referri posse hanc scenam O. Ribbeckius perspexit, ad Achillem rettulit post Bothium Bergkiius Ind. lect. Marb. aest. 1844 p. XII II Diomedes I p. 382 P. (ueteres) 'nomus dicunt ... ita ut Ennius in Lustris ...'

III Nonius p. 355, 15 'occupare est proprie praeuenire Accius Euryace: quem admodum impetum occupemus facere ultro in regem? Ennius Haectoris listris ...' IV Nonius p. 111, 15 'fuam, aim uel fiam ... Ennius Haectoris lytris ...' (Haectoris listris W)

V Nonius p. 489, 28 'tumulti. Ennius Haectoris lytris: quid hoc ... meum.' (lystris W, etiam in Leid. s. supersor.) Idem p. 490, 7 'strepiti pro strepitus. Ennius Hectoris lystris: quid in castris strepiti est?' (Haectoris lytris Bamb.) Vtrumque locum coniunxit

enim *Scholion* Brugio] cf. O. Ribbeckius Add. p. IX sq. Frugio *Scholion*. Phrygio libri Ciceronis 199 Interrogandi signum addidit O. Ribbeckius . nomus] cf. Lachmannus ad Lucr. V 396 Vlysem *uulgo* 200 Hector ui *Mercerus*. Hectore Basil. Haector ei *ceteri libri* inducit Basil. foras *Mercerus*. in foras libri 201 inferre iam fere] ultro iam fere libri, nisi quod ferre Basil. Leid. Geneu. ultro inferre *Mercerus*. adultera inferre O. Ribbeckius 202 at ego] a ego Leid. omnipotens pater proponit O. Ribbeckius 203 ted *Bothius*. te libri auxili O. Ribbeckius. auxilii libri 204 quid hoc hic tumulti est G. Hermannus l. s., qui baccheos agnouit. quid tumulti est libri *plerique*. qui tumulti est Bamb. 205 strepitus est W

VI

Saëuiter fortūnam ferro cernunt de uictória.

VII *

hehae! —

Ipse clipeus cecidit.

VIII

Ecce autem caligo oborta est, ómnem prospectum
abstulit.

* * *

210 dérepente cóntulit sese ín pedes.

IX

Quí cupiant dare árma Achilli, cúnctent

X

Quaé mea commínus machaera atque hásta hostibit
é manu.

XI

Aés sonit, frangúntur hastae, térra sudat sángine.

G. Hermannus Elem. doct. metr. p. 295 VI Nonius p. 511, 8 'saëuiter pro saeue . . . Ennius Hectoris lysteris . . .' (Haectoris Bamb.) VII Varro de L. L. VII 93 M. 'euax uerbum nihil significat, sed effutitium naturaliter est, ut apud Ennium: hehae' e. q. s. Gramm. inc. de generibus nominum (p. 30 ed. Otto) 'clipeus gen. masc., ut Ennius: cecidit clipeus.' Huc refert O. Ribbeckius VIII Nonius p. 518, 19 'dérepente . . . Ennius Hectoris lysteris . . .' (Haectoris Bamb.) IX Nonius p. 469, 26 'cunctant pro cunctantur. Accius . . . Ennius Anbrachia: bene mones: tute ipse cunctato, uide fortem uirum. Idem Hectoris lysteris . . .' (Haectoris Bamb.) X Festus p. 270 M. 'redhostire — nam et hostire pro aequare posuerunt. Ennius in Cresphonte . . . et in Hectoris lysteris: quae' e. q. s. (innectoris lysterisque cod., em. Vrsinus) XI Nonius p. 504, 32 'sonit pro sonat . . . Ennius Haectoris lysteris

206 fortunam ferro O. Ribbeckius. fortuna ferro libri. fortuna ferri Columna 209 oborta Bamb. aborta ceteri libri Lacunam significauit O. Ribbeckius - 210 se sese W pede Bamb. 211 ut ipse cunctent libri. glossema (cf. supra) eiecit O. Ribbeckius, qui sententiam sic fere supplendam arbitratur: pugnam obbitere 212 quae Vrsinus. que cod. cf. supra comminus cod. teste H. Keilio l. l. p. 624. cominus uulgo hostibit e manu Schoellius de tetral. trag. p. 479. hospius manu cod. hostiuit e manu Scaliger 213 aes N. Faber. et libri haste terrae Bamb.

XII

Cónstitit cretó Scamander, árbores uentó uagant.

XIII

215

sublimiter

Quádrupedantes

flámmam halitántes

XIV

. íferum uastós specus

XV

Addúcit quadrupedem ínuitam indomitam ínügem

220 Et uáilda quóiús tenácia infrenást nimis.

XVI

. per uos ét uostrum imperium ét
fidem

[‘Obsecró, mei,] Mýrmidonum uígiles, conmiséréscite!

tris ... XII Nonius p. 467, 31 ‘uagas pro uagaris ... Ennius Hectoris lytris ...’ (Hectoris lystris W, etiam in Leid. s superser. Haectoris litris Bamb.) XIII Diomedes I p. 336 P. ‘halare et halitare. Ennius in Lustris ...’ XIV Nonius p. 222, 32 ‘specus genere masculino Ennius Lytris ...’ XV Nonius p. 407, 22 ‘tenacia est perseuerantia et duritia. Ennius Haectoris listris’ (lystris Bamb.) XVI Nonius p. 472, 27 ‘conmiserescimus ... Ennius Hectoris lystris ...’ (commiserescimus Bamb. Haectori

214 constitit] confluit *ms. Fabri* creto (sc. sanguine) *O. Ribbeckius*. credo *libri* arboris *libri* uacant *Columna* 215 sqq. *Versus disposuit O. Ribbeckius* 215 sublimiter *Scriverius*. sublime iter *libri* 219 sq. ducet quadrupedum iugo inuitam doma infrena et iuge ualida quorum tenacia (frenatia *Bamb.*) infrenari minis *libri plerique*. ducet quadrupedem iugo inultam indomitam freno ualida quoius tenacia infrenari nimis *cod. Vrsini*. duce quadrupedem iugo inuitum, doma infrenum et iunge ualide: equorum tenacia infrenari minis nequit ‘*Vaticano codice adiutus*’ *Lipsius Ant. Lect. V* 14. adducit quadrupedem inuictam (*sed cf. Add. p. IX*) indomitam iniugem Quoius tenacia ualida infrenari nequit *O. Ribbeckius* 221 per uos *Palmerius Spicileg. ap. Grut. IV* 787. seruos *libri plerique*. useruos *Bamb.* et ūrorū *Bamb.* 222 obsecro mei *O. Ribbeckius*, om. *libri* conmiserescite *plerique libri*. cōmiserescite *Bamb.* *Versus disposuit O. Ribbeckius*

XVII

Mélius est uirtúte ius: nam saépe uirtutém mali
Nánciscuntur: iús atque aecum se á malis spernít
procul.

XVIII *

225 . . . tueor té senex? pro Iúppiter!

HECVBA

I

. undantém salum

II

O mágna templa caélitum, conmixta stellis splén-
didis!

III

Heú me miseram! intérii: pergunt láuere sanguen
ságuine:*

IV

Haéc tu etsi peruérse dices, fáciie Achiuos fléxeris:

listris Bamb.) XVII Nonius p. 399, 8 'spernere rursum segregare.
Ennius Haectoris lytris ...' (listris W) XVIII Varro de L. L. VII
12 M. 'tueri duo significat, unum ab aspectu ut dixi, unde est Enni
illud: tueor' e. q. s. (ennii illud Par. a. enim illud Goth. Haun.
n illud Flor., illud Par. b) Huc refert O. Ribbeckius

HECVBA I Nonius p. 223, 24 'salum ... masculini Ennius He-
cuba ...' II Varro de L. L. VII 6 M. 'in caelo templum dicitur, ut
in Hecuba ...' III Nonius p. 224, 7 'sanguis ... neutro. Ennius He-
cuba ...' Idem p. 466, 27 'lauare ... uetustatis auctoritas posuit etiam
polluere ... Ennius Hecuba ...' (Eucuba Bamb. ecuba W) Idem
p. 504, 6 'lauere inde tractum est. Ennius Telamone ... idem Hecuba ...'
(Haecuba Bamb.) IV Gellius XI 4 'Euripidis uersus sunt in Hecuba,

223 sq. Versus quadratos agnouit et emendauit Fruterius Epist.
philol. ap. Grut. V 385 Veris. I 4 ibid. II 813 223 ius Gubhelmus
Veris. III 3, Fruterius, Scaliger ad Varr. de re r. II p. 74. eius
libri 224 nascuntur W aecum O. Ribbeckius. eum libri.
aequum uulgo 227 conmixta Flor. commixta ceteri libri 228 eheu
Leid. p. 224 eu W p. 466. hei G. Hermannus miserum libri
p. 504 Bamb. p. 466 labere libri p. 224 sanguen sanguinem
W Bamb. p. 504. sanguinem sanguine Leid. ibidem 229 tu etsi
Reg. tu 7 si Bern. Magliab. tua et si Laur. tametsi 'Lugd. uterque'
Gron., Bothius

- 230 Nám opulenti cūm locuntur páriter atque ignóbiles,
'Eadem dicta eadémque oratio aéqua non aequé ualet.

V

. . . . miseréte anuis:
Date ferrum, qui me animá priuem!

VI *

Extémplo acceptam mé necato et filiam.

VII

- 235 Senéx sum: utinam mortem óbpetam, priusquam
éuenat,
Quod in pauperie meá senex grauitér gemam!

VIII *

Nimiúm boni est, cui níl est [in diém] mali.

IX

Vide hunc, meae in quem lácrumae guttatim cadunt.

uerbis sententia breuitate insignes inlustresque. Hecuba est ad Vlixem dicens τὸ δ' ἄξιαμα' e. q. s. [293—295]. 'Hos uersus Q. Ennius, cum eam tragoediam uerteret, non sane incommode aemulatus est. Versus totidem Enniani hi sunt: haec' e. q. s. 'Bene, sicuti dixi, Ennius: sed tamen ignobiles ἀντὶ ἀδοξούντων et opulenti ἀντὶ δοκούντων satis facere sententiae non uidetur: nam neque omnes ignobiles ἀδοξοῦσι neque omnes opulenti εὐδοξοῦσι.' V Nonius p. 474, 30 'miserete Ennius Ecuba ...'

VI Varro de L. L. VII 13 M. 'etiam indidem illud Enni: extemplo' e. q. s. 'extemplo enim est continuo.' (Enni Scaliger. enim libri) Hecubae Bothius uindicauit conl. Eur. Hec. 387 VII Nonius p. 494, 1 'pauperies pro paupertate. Ennius Hecuba ...' Idem p. 507, 18 'euenat pro eueniat. Ennius Hecuba ...' (Haecuba Bamb.) VIII Cicero de fin. bon. et mal. II 13, 41 'non enim, si malum est dolor, carere eo malo satis est ad bene uiuendum. Hoc dixerit potius Ennius: nimium' e. q. s. Cf. P. Syr. 483 Or. Huc rettulit Muretus Var. Leot. V 13 IX Nonius

230 cum opulenti *Grut.* locuntur *Franeq. Bern.* loquuntur *uulgo* 231 oratio *om. Grut.* 232 anuis *Scaliger Coni. p. 164.* manus *libri* 234 acceptam *Vossius, praelaturus tamen* arreptam. acceptum *libri* necato *Scaliger. negato libri* filiam *Bothius.* filium *libri* 235 utinam moriar mortem oppetam (oppoetam *Bamb.*) *libri p. 494* obpetam *libri p. 507* priquam *W p. 507* eueniat *libri p. 494* 236 in pauperiem senex *Bamb. p. 494* 237 nil *Fleckeisenus.* nihil *libri* in diem *O. Ribbeckius conl. Eur. Hec. 627,* *om. libri* 238 hunc *Mercerus.* hinc *libri* quem *Mercerus.* quam

X

Set núnquam scripstis, qui parentem aut hóspitem
240 Necáasset, is quo crúciatu perbíteret.

XI

Quaé tibi in concubió uerecunde ét modice morém
gerit.

XII

Iúppiter tibi súmme tandem mále re gesta grátulor.

XIII

Seruius in Aen. VII 320 'Cisseis: regina Hecuba
filia secundum Euripidem [Hec. 3] Cissei, quem Ennius,
Pacuius et Vergilius sequuntur.'

IPHIGENIA

I

Agamemno

Quid nóctis uidetur in áltisono
245 Caelí clipeo?

Senex

Temó superat

p. 115, 33 'guttatim ... Ennius Haecuba ...' X Nonius p. 153, 28
'peruitere, perire ... Ennius Hecuba ...' XI Nonius p. 342, 23
'modicum ueteres moderatum et commodo dici uolunt ... Ennius He-
cuba ...' XII Nonius p. 116, 28 'gratulari, gratias agere. Ennius
Hecuba ...'

IPHIGENIA I Varro de L. L. VII 73 M. 'quid noctis' e. q. s. [244—247]
'Hic multam noctem ostendere uult a temonis motu.' Idem de L. L. V 19 M.
'itaque dicit Andromeda nocti [I] et Agamemnon: in áltisono caeli
clipeco, cauum enim clipeum; et Ennius item ad cauationem [inc. nom. VI].'
Festus p. 339 M. '[septentriones] — — [reliquos axem dixerunt,] quod id
astrum Graeci ἀναξάν dicunt, idque habet] partem quan[dam] temonis
specie, unde ait] Ennius: supera[t] Appuleius de deo Soer.

libri lacrumae] meae Leid. 239 scripstis G. Hermannus. scripsis-
tis libri qui Junius. quis libri 240 necasset Junius. necassat
libri is quo Pontanus ad Scriuerium. quos quis libri. quo quis
Junius cruciatur Junius. cruciatur libri 241 in cubio Basil.

244 altissimo Haun. Varronis priore loco. áltissono idem altero

245 clipeo Flor. Varronis V 19. clypeo ceteri temo superat

Cogens sublime etiam átque etiam
Noctís iter.

II

Agamemno

Procéde: gradum proférre pedum
Nitére: cessas, o fide senex?

III*

250 [Gallique] fauent faucibus russis
Cantú, plausuque premúnt alas.

IV

Chorus

'Otio qui nésцит uti, plús negoti habet,
Quám [negotiósó] cui est negotíum in negotío.
Nám cui quod agat ínstitutumst, nullo [quasi] negotío

c. 2 p. 121 Oud. 'suspicientes in hoc perfectissimo mundi, ut ait Ennius, clipeo, miris fulgoribus uariata caelamina.' II Festus p. 249 M. 'pedum est quidem baculum incuruum, quo pastores utuntur — — — sed in eo uersu qui est in Iphigenia Enni: procede cessas? id ipsum baculum significari cum ait Verrius, mirari satis non possum, cum sit ordo talis, et per eum significatio aperta, gradum proferre pedum cessas? nitere.' (cf. H. Keilius l. l. p. 823) Schol. Veron. in Verg. Ecl. 5, 88 p. 72 Keil. 'pedum autem est baculum recuruum, quo pastores utuntur [ut operis auxilium] aut adminiculum pedum sit, ut ait Ennius in Iphigenia: gradum' e. q. s. III Cicero de diu. II 26, 57 'cur ante lucem galli canant ... qui quidem silentio noctis, ut ait Ennius, fauent' e. q. s. Huc refert O. Ribbeckius conl. Eur. Iphig. 9 et 156 IV Gellius XIX 10 'admonuit in tragoedia quoque Enni, quae Iphigenia inscripta est, id ipsum de quo quaerebatur' (sc. uocabulum praeterpropter) 'scriptum esse in eius tragoediae choro inscriptos esse hos uersus legimus: [252—259] petimus igitur dicas ... qui sit notus huiusce uersus

Varro. supera[t temo] Festus 246 cogens sublime etiam G. Hermannus ad Eur. Iphig. Aul. 8. stellas sublime cogens (agens Goth. Par. a b) etiam libri. stellas cogens sublime etiam Scaliger 249 o fide senex Bergkii Ind. lect. Marb. aest. 1844 p. XII. o fide ... Schol. Veron., om. Festus 250 gallique supplendum proponit O. Ribbeckius 252 sqq. Versus constituit O. Ribbeckius, quorum 252 et 256 praenuerat Bergkii 253 quam cum est negotium in negotio libri. quam ille, qui est negotiosus arduo in negotio O. Ribbeckius. quam cum quis negotioso fuerit in negotio Vossius 254 nullo quasi negotio O. Ribbeckius. in illo negotio Lugd. in illo negotium Franeq. in illis negotiis Voss. nullo negotio vulgo

255 'Id agit, id studét, ibi mentem atque ánimum delectát suum.

'Otioso in ótio animus néscit quid uelit.

Híc itidem est: enim néque domi nunc nós nec militiæ sumus:

'Imus huc, illúc hinc: cum illuc uéntum est, ire illinc lubet:

'Incerte errat ánimus, praeter própter uitam uiuitur.

V *

260 'Animus aeger sémper errat néque poti neque pérpeti Pótis est cùpere numquam désinit.

VI **

Agamemno

Quis homo te exuperáuit usquam géntium inpudéntia?

Menelaus

Quis tete autem málitia?

VII

Agamemno

Ménelaus me obiúrgat? id meis rébus regimen réstitat.

sensus: incerte . . . uiuitur.' V Cicero Tusc. disp. III 3, 5 'at et morbi perniciosiores pluresque sunt animi quam corporis. Hi enim ipsi odiosi sunt, quod ad animum pertinent eumque sollicitant, animusque aeger, ut ait Ennius, sémper' e. q. s. Choro haec responderi O. Ribbeckii suspitio est VI Cicero Tusc. disp. IV 36, 77 'ira . . . cuius impulsu existit etiam inter fratres tale iurgium: quis homo' e. q. s. 'Nosti quae sequuntur: alternis enim uersibus intorquentur inter fratres grauissimae contumeliae, ut facile appareat Atrei filios esse.' Huc reuocauit Düntzerus Mus. Rhen. V 444 sq. et Bergkii Ind. lect. Marb. aest. 1844 p. XII cf. Dobraeus Adu. II 373 VII Rufinianus de fig. sent. et eloc. § 11 p. 205 Ruhnke. 'aganactesis, indignatio, quae fit maxime pro-

255 agit, id O. Ribbeckius. agit Voss. agit ceteri libri 257 hic itidem O. Ribbeckius. hoc idem libri. enim neque S. German. m. alt. em neque idem m. pr. Voss. Franq. Magliab. neque Lugd.

258 illuc hinc libri. hinc illuc O. Ribbeckius, imprudens puto

260 poti O. Ribbeckius. pati libri 261 potis est O. Ribbeckius. potest libri Versus disposuit O. Ribbeckius 262 usquam Oxon.

aliqu., Bentleius. umquam ceteri libri 263 quis tete autem malitia O. Ribbeckius. quis autem m. te libri. quis te autem malitia Bouherius

264 restitat Bentleius Epist. ad Millium p. 43. restat exemplaria

VIII **

Agamemno

265 'Ego proiector, quód tu peccas: tú delinquis, ego árguor?

Pró malefactis Hélena redeat, uirgo pereat innocens?
Túa reconciliétur uxor, méa necetur filia?

IX *

Eós reduci quám relinqui, déuehi quam déseri
Málui.

X **

270 Iam dómuitionem réges Atridaé parant.

nuntiatione. Ennius in Iphigenia ...' VIII Rufinianus ibid. § 37 p. 222 Buhnk. 'syncrasis siue antithesis, comparatio rerum atque personarum inter se contrariarum, ut: ego' e. q. s. Huc refert Columna IX Diomedes II p. 441 P. 'ὁμοιοτέλετον' Charisius IV p. 251 P. (167 Lind.) 'ὁμοιοτέλετον' Donatus de schematibus p. 1774 P. (32 Lind.) 'ὁμοιοτέλετον' Beda in Rhet. Lat. Pith. p. 345 'ὁμοιοτέλετον' Ennium auctorem appellat solus Diomedes; Ennianae Iphigeniae attribuit O. Ribbeckius conl. Eur. 372 495 515 X Rhet. ad Herennium III 21, 34 'cum uerborum similitudines imaginibus exprimere uolumus, plus negotii suscipiemus et magis ingenium nostrum exercebimus. Id nos hoc modo facere oportebit: iam ... parant. In primo loco constituere oportet manus ad caelum tollentem Domitium, cum a regibus Marciis loris caedatur. Hoc erit: iam domuitionem reges. In altero loco Aesopum et Cimbrum subornare Iphigeniam uelut agentes Agamemnonem et Menelaum. Hoc erit: Atridae parant. Hoc modo omnia uerba erunt expressa.' (Sic O. Ribbeckius. subornari ut ad ephigeniam in agamemnonem et menelaum Par. Bamb. a Fris., nisi quod menalam Fris. subornari ut ad ephigeniam in agamen nem it menelaum Wuerzb. subornari ut uel uagantem ephigeniam (ceteris omissis) Bamb. b. subornari ut ad ephygeniam aduagantem agamemnonem et menelaum Tross. subornari ut ephigeniam uagantem (ceteris

265 delinquis *Stephanus*. delinquas 'ed. uetus' ut ego plectar, tu delinquas; tu pecces, ego arguar? *Porsonus Tracts and misc. crit.* p. 303 *Kidd*. arguor? Pro *Bergkii* l. l. p. XIII. arguor pro uulgo 267 mea necetur filia *Columna*. mea negetur filia mea 'ed. uetus' 268 hos *Charisius* reduci *Diomedis libri a Lindemann* ad *Char.* l. l. *asciti*, *Donati cod. Santenianus m. alt.*, *Charisii ed. pr.* seduci *Charisii cod.* deduci *uulg. Char. et Diom.* reuehi *Donati cod. Sant. m. pr.* deuei quam deseri *Par. a Diomedis.* deui quam deseri *cod. Charisii.* denique deseri *ed. pr. Charisii.* reuehi quam deseri *Beda* 270 domuitionem *Victorius.* dófni ultionem *utroque loco libri, nisi quod altero domu ultiones Wuerzb. et Par. m. pr.*

XI *

- Plebés in hoc regi ántistat locó: licet
Lacrumáre plebi, régi honeste nón licet.

XII **

- Póstquam abs te, Agamemno, út uenirem, tétigit
aures púntius,
‘Extemplo edoláui iussum: cóncitum tetuli gradum.

XIII

Achilles

- 275 ‘Astrologorum signa in caelo quaésit, obseruát, Iouis
Cúm capra aut nepa aut exoritur lumen aliquod
béluae.

- Quód est ante pedes, némo spectat: caéli scrutantúr
plagas.

omissis) Tur. subornare uagam iphigeniam (relicuis omissis) Opitz. in altero loco subornare Aesopum et Cimbrum in Iphigenia agentes Agamemnonem et Menelaum post Schuetzium Bergkii Ind. lect. Marb. aest. 1844 p. XV, qui etiam Ennii Iphigeniae uersum ascripsit XI Hieronymus Epitaph. Nepotiani p. 598 Mign. ‘prudenterque Ennius plebes ait in hoc’ e. q. s. Huc rettulit Columna XII Cicero ad Atticum XIII 47, 1 ‘posteaquam abs te, Agamemno, non ut uenirem... sed ut scriberem tetigit aures nuntius, extemplo instituta omisi; ea quae in manibus habebam, abieci; quod iusseras, edolaui.’ (aures... instituta om. Med.) Huc reuocauit Ladewicus Anal. scen. p. 15 conl. Eur. Iphig. 633. Cf. Nonius p. 448, 17 ‘edolare fabrorum est uerum uerbum, cum materiarum conplanatur asperitas. Vsi sunt eo laudandi scriptores uetustatis etiam ad alias fabricas rerum. Varro Vimarco: cum Quintipor Clodius tot comoedias sine ulla fecerit Musa, ego unum libellum non edolem, ut ait Ennius?’ Charisius IV p. 248 P. (165 Lind.) ‘prosthesis est, cum primae parti dictionis aut littera adicitur aut syllaba. Littera... syllaba, ut: concitum t. g. pro tuli.’ Diomedes II p. 435 P. ‘prosthesis est appositio quaedam ad principium dictionis. Litterae... syllabae, ut: concitum t. g. pro tuli.’ Hoc frustulum, de quo adi Naekium Opusc. I 350, non inepte cum superioribus coniungi O. Ribbeckius censuit XIII Cicero de re p. I 18, 30 ‘illa de Iphigenia Achillis: astro-

- 271 antistat *Columna*, cf. *Ritscheli* *Mus. philol.* VII 578 sq. an-
testat *uulgo* *Versum* 273 ita ut scripsi proposuit O. Ribbeckius,
probauit *Meineki*, uid. *Add. p. XV.* posteaquam abs ted Agamemno
tetigit a. n. *Gulielmus in Cistell. c. 4* 274 extemplo edolaui iussum
O. Ribbeckius 275 quaesit *Heinrichius*. quid sit *cod.* quaerit *Mainus*
in *ed. sec.* opseruat: Iouis *Mainus*. obseruationis *cod.* 276 nepa
Mainus. nlupa *cod.* lumen *Heinrichius*. numen *cod.* nomen *uulgo*
beluae *Heinrichius*. beluarum *cod.*

XIV

Iphigenia

'Acherontem nunc obibo, ubi mortis thesauri obiacent.

XV

. . . . quae nunc abs te uiduae et uastae uir-
gines sunt.

XVI *

Cicero Tusc. disp. I 48, 116 'Menoecus non praetermittitur, qui item oraculo edito largitus est patriae suum sanguinem. Iphigenia Aulide duci se immolandam iubet, ut hostium eliciatur suo.

MEDEA EXVL

I

Nutrix

280 Vtinám ne in nemore Pélio secúribus

Caesa áccedisset ábiegna ad terrám trabes,

logorum' e. q. s. Idem de diu. II 13, 30 'Democritus tamen non inscite nugatur, ut physicus, quo genere nihil arrogantius: [277]. Cf. Donatus, quem Fleckeisenus indicauit, in Ter. Ad. III 3, 32 'hoc sumpsit poeta de illo in physicum peruulgato ancillae dicto: quod est ante pedes non uidet: caeli scrutatur plagas.' Eundem locum nescio an significauerit Nonius p. 145, 15 'nepam quidam cancrum putant ad illud Plauti: retro uorsum cedam, imitabor nepam; et illud aliud: aut cum nepa esset dubium in utroque. Nam uere nepa scorpius dicitur.' Ceterum quaedam siue Nonii siue cum Ennianis Noniana ante haec quae sunt esset dubium lacuna, nisi fallor, absumpta. Cf. ab Heinrichio laudatum Senecam in satira de morte Claudii c. 8 (I p. 269 Haas.) 'quid in cubiculo suo faciat nescio: et iam caeli scrutatur plagas? deus fieri uult?' XIV Festus p. 201 M. 'ob praepositione antiquos usos esse pro ad testis est Ennius, quom ait l. XIII [IX] ... et in Iphigenia ...' XV Seruius Fuld. in Aen. I 52 'uasto pro desolato ueteres ponebant. Ennius Ifigenia ...'

MEDEA EXVL I Rhet. ad Herennium II 22, 34 'hic id quod extremum dictum est, satis fuit exponere, ne Ennium et ceteros poetas imitemur, qui-

278 nunc O. Ribbeckius, om. libri obibo Aldina. adibo cod.
obiacent Aldina. adiacent cod. 280 utinam ne] utamne Haun.
Varr. ut ne Lugd. Donati securibus caesa] unquam Gand. et edd.
uet. nunq̃ Lugd. Donati 281 caesa accedisset abiegna Lugd. Sang.
Prisc. p. 751, cf. O. Ribbeckii Add. p. IX. caesa accedisset abiegna
Reg. Halberst. (sed in hoc cecidisset m. alt. corr.) ibid. caesa ac-
cidisset abiegna Varro (nisi quod abgena Haun.), plerique libri de
nat. deor. et de fato. caese accedissent adignè Wuerzb. ad Her. cae-

Neue inde nauis inchoandae exórdium
Coepisset, quae nunc nóminatur nómine
Argó, quia Argiui in ea dilecti uiri

bus hoc modo loqui concessum est: [280—288]. Nam hic satis erat dicere, si id modo, quod satis esset, curarent poëtae: utinam ne era errans mea domo efferret pedem Medea.' (In quae scripturae discrepantiae hae sunt: ne] ne errans Par. m. pr. ne hera errans] ne erra ueras Wuerzb. era Bamb. b, om. Par. mea domo om. Bamb. a Tross. efferret pedem domo Bamb. b Fris. Opitz. medeas Wuerzb.) Priscianus de metris Terent. c. 2 p. 1325 P. § 22 p. 416 G. (II p. 410 K.) 'nec solum commici huiusce modi sunt usi iambis, sed etiam tragici uetustissimi, ut Ennius in Medea: [280—287].' Cicero de fato 15, 35 'ex hoc genere illud est Enni: [280. 281]. Licuit uel altius: utinam ne in Pelio nata ulla umquam esset arbor! etiam supra, utinam ne esset mons ullus Pelius! similiterque superiora repetentem regredi infinite licet. Neue inde ... coepisset. Quorsum haec praeterita? Quia sequitur illud [287. 288] non ut eae res causam afferrent amoris.' Idem pro Caelio 8, 18 'quo loco possum dicere id quod ... Crassus ... paulo ante dixit, utinam ne in nemore Pelio, ac longius quidem mihi contexere hoc carmen liceret. Nam numquam era errans hanc molestiam nobis exhiberet Medea animo ...

sae accedissent, om. abiegna, Par. m. pr. de inu. caesa accidissent abiegnae aliq. cdd. de fato. caesae accidissent abigne Leid. de nat. deor. caesa cecidisset abiegna Prisc. de metr. Ter. Carlsr. cum deterioribus Prisc. p. 751, duo Oxon. unus Sang. mg. Topic. cf. supra. cesa cecidisset abiegna (abiegnae corr.) Opitz. ad Her. caesae (cesae Bamb. a b Tur.) cecidissent abiegnae (abiegne Bamb. b) Par. (nisi quod in hoc cecidissent uocis prima syllaba corr. est) Bamb. a b Fris. Tross. Tur. ad Her. caesa cecidissent abiegnae aliq. cdd. de fato. caesae cecidissent, om. abiegna, Anglom. Tross. Tur. et alt. m., addito simul abiegna, Par. de inu. accidissent abiegnae Ems. Gryph. Topic. cecidisset abiegna unus Sang. ibid. cecidissent abiegnae duo Sang. Viteb. ibid. ceciderint abigne Flor. m. pr. ceciderit abiegna Flor. m. alt. ceciderit abigne Ambr. a (sed signum diphth. m. alt.) Ambr. b Quintiliani. cecidissent Iulius Victor. cecidisset Gand. Donati. cecidissent Lugd. cum edd. uet. Donati Singularem numero positum esse trabes testantur Varro et Priscianus p. 751 ad terra Haun. Varronis. terram, om. ad, Flor. m. alt. Quint. ad terram (sed d m. alt.) Ambr. a ibid. in terram Halberst. cum aliis libris Prisc. p. 751

282 naues Par. m. pr. ad Her. inchoandae Prisc. de metr. Ter., Par. (sed dae in ras.) cum libris plerisque ad Her., plerique cdd. de fato. inchoandi Bamb. b ad Her. aliq. cdd. de fato. inchoans Bamb. a ad Her. naues inchoandas exdium Wuerzb. ibid.

283 cepisset Wuerzb. m. pr. Par. Bamb. b Tur. ad Her. coepissent Fris. ibidem nunc om. Opitz. ad Her. nomine om. Bamb. b Tross. Opitz. ad Her. 284 sq. Argo quia Argiui in ea delecti

- 285 Vecti petebant péllem inauratam árietis
Colchís, imperio régis Peliae, pér dolum.
Nam númquam era errans méa domo ecferret pedem
Medéa, animo aegra, amóre saeuo saúcia.

saucia.' Cicero de inu. I 49, 91 'huius modi est illa quoque conquestio [280. 281]. Longius enim repetita est, quam res postulabat.' Idem de nat. deor. III 30, 75 'utinam igitur, ut illa anus optat, ne in nemore ... trabes.' Varro de L. L. VII 33 M. 'sic dictum a quibusdam, ut una canes, una trabes remis rostrata per altum. Ennius: [280. 281].' Priscianus VII p. 751 P. (I p. 318 K.) 'uetustissimi tamen trabes pro trabs proferebant. Ennius in Medea: [280. 281].' Cicero Topic. 16, 61 'illud enim est tamquam: utinam ne in nemore Pelio.' (securibus caesa cecidisset ad t. trabes add. duo Oxon. unus Sang. mg.) 'Nisi enim accidissent abiegnae ad terram trabes, Argo illa facta non esset, nec tamen fuit in iis trabibus efficiendi uis necessaria.' Quintilianus V 10, 84 'recte autem monemur, causas non utique ab ultimo esse repetendas, ut Medea, utinam ... Pelio: quasi uero id eam fecerit miseram aut nocentem, quod illic ceciderit abiegnae ad t. trabes.' Donatus in Ter. Phorm. I 3, 5 'uetus elocutio utinam ne. Ennius in Medea: utinam ... trabes.' Iulius Victor c. 12 p. 237 Or. 'ut, si in nemore Pelio non cecidissent trabes, hoc scelus factum non esset.' Cicero de fin. bon. et mal. I 2, 5 'quis enim tam inimicus paene nomini Romano est, qui Enni Medeam aut Antiopam Pacui spernat aut reiciat, quod se isdem Euripidis fabulis delectari dicat? — an utinam ne in nemore nihilo minus legimus quam hoc idem Graecum?' (nemore Pelio Leid.) Hieronymus Marcellae uiduae epitaph. p. 1090 Mign. 'quibus rectissime illud Ennianum aptari potest: utinam ne in nemore Pelio.' Cicero Tusc. disp. I 20 45 'etenim si nunc aliquid assequi se putant, qui ostium Ponti uiderint et eas angustias, per quas penetrauit ea quae est nominata

(dilecti *Gud. Reg.*) uiri Vecti petebant pellem *Cic. Tusc.*, *Halmius Anal. Tull.* I 16. argo (argu *Wuerzb.*) qua (qui *Wuerzb.* quia *Fris.*) argiui in eadem lecti uiri uecti petebant pellem *Wuerzb. Fris. et nisi quod* Argiui ... uecti *in ras. Par. A.* qua argiui (uiri *add. m. alt.*) lecti petebant pellem *Bamb. a. A.* qua argiui dilecti uiri uecti petebant pellem *Bamb. b. A.* quia argiui in eadem lati uiri petebant pellem *Tur. A.* qui argiui in ea delecti uiri petebant pellem *Erf. A.* quia argiui lecti uiri petebant pellem (*in mg. add. illam*) *Opitz. ad Her. A.* qua uecti Argiui delecti uiri Petebant illam pellem *Prisc. de metr. Ter., uulg. ad Her.* 286 Pelei *Tross.* pelire *Wuerzb. ad Her.*

287 era *cdd. aliq. de fato.* hera *uulgo, om. Wuerzb. ad Her.*
domo *om. Wuerzb. ad Her.* hec ferret *cdd. aliq. de fato.* efferret
uulgo nunquam hera errans mea medea efferret pellem domo
Bamb. b. nunquam era errans mea ('*sup. lin.*') medea efferret pedem
domo *Opitz.* nunquam errans medea efferret pedem *Fris.* nunquam
mea errans medea efferret pedem domo *Tur. ad Her.* 288 aegro
libri de fato, cod. Steph. pro Cael. Totum uersum *om. Wuerzb.*

II

Antiqua erilis fida custos corporis,
290 Quid sic te extra aedis exanimata eliminas?

III

Nutrix

Cupido cepit miseram nunc me, próloqui
Caelo atque terrae Médeai miserias.

IV

. . . fluctus uerborum aures aucupant.

V

Medea

Quae Corinthum arcem altam habetis, matronae opulentae, optimates!

* * *

Argo . . . arietis.' II Nonius p. 39, 2 'eliminare, extra limen eicere . . . Ennius Medea exsule . . . (Ennium et ea exule Leid. exule W) Idem p. 292, 17 'eliminare est exire. Ennius Medea exsule . . . III Cicero Tusc. disp. III 26, 63 'sunt autem alii, quos in luctu cum ipsa solitudine loqui saepe delectat, ut illa apud Ennium nutrix . . . IV Nonius p. 467, 13 'aucupari actuum positum pro passio . . . Ennius Medea . . . (Media Bamb.) V Cicero ad famil. VII 6 'desideria urbis et urbanitatis deponere et quo consilio profectus es, id assiduitate et uirtute consequere. Hoc tibi tam ignoscemus nos amici, quam ignouerunt Medae, quae C. a. a. habebant, m. o. optimates: quibus illa mani-

Opitz. Erf. Par. (cuius in mg. Medea aegro amore saucia) Bamb. a b Tur. ad Her. amore saeuo saucia om. Tross. ibid. sed post uersum rhelori conformatum Utinam ne era errans mea domo efferret pedem, quo de uide supra, medea, homodo aegro amore reuo saucia *Par. m. pr.* Medea homo aegro amore saucia *Erf.* medeas homo aegro amores reuo saucia *Wuerzb.* medea aegro amore saucia *Bamb. a Fris. Tur. Par. corr.* medea animo egra (aegra *Opitz.*) amore saucia *Bamb. b Tross. Opitz.* 289 erilis libri p. 39. herilis *ms. Fabri p. 292.* edilis *ceteri libri* 290 sic te *Mercerus.* sic *Basil. p. 292.* sit *ceteri libri* exanimata *Mercerus.* examinata libri, *om. Basil. p. 292* eliminas *ms. Fabri p. 292.* eliminat *ceteri libri p. 292.* elimina libri p. 39 291 miseriam *Pith.* 292 Medea Turnebus *Adu. XIX 5.* Medae libri 293 fluctus *Junius in mg.* fructus libri 294 sqq. Versus agnouit primus *Angelus Politianus Misc. 27* Omissi inter 294 et 295 uersiculi notas *O. Ribbeckius interposuit: e Ciceronis uerbis Elmsleius ad Eur. Med. 209 hunc conformauit:* Né mihi uilio uos uor-

295 Múlti suam rem béne gessere et públicam patriá
procul,
Múlti, qui domi aétatem agerent, própterea sunt
inprobatí.

VI

. . . nam tér sub armis málim uitam cérnere,
Quám semel modo párere.

VII **

. . . . animáduerte ac dictó pare!

* *

300 Praetér rogítatum sí querare

VIII **

Si té secundo lúmine hic offéndero,
Moriére.

IX **

Quám magis aerumna úrget, tam magis ád male
faciendúm iúget.

bus gypsatisimis persuasit, ne sibi uitio illae uerterent, quod abesset a patria: nam multi' e. q. s. 'Quo in numero tu certe fuisses, nisi te extrusissemus ... et quoniam Medeam coepi agere, illud semper memento [XIII].' VI Varro de L. L. VI 81 M. 'cerno ... pro uideo ait Ennius ... Canius * ... Ab eodem est quod ait Medea: ter' e. q. s. 'quod, ut decernunt de uita eo tempore, multorum uideatur uitae finis.' Nonius p. 261, 18 'cernere rursum dimicare uel contendere ... Ennius in Medea exsule [297].' Idem p. 261, 7 'cernere, amittere. Varro Geron-todidascolo: nón uides apud Ennium Esse scriptum, tér sub armis málim uitam cérnere Quám semel modo párere?' (Ennium Aldina in corrigendis, om. libri) VII. VIII Cicero pro Rabirio Post. 11, 29 'regum autem sunt haec imperia [299] et [300] et illae minae: si te' e. q. s. 'quae non ut delectemur solum legere et spectare debemus.' Idem ad Atticum VII 26, 1 'Caesaris interdicta [301] respuuntur.' Huc rettulit Scaliger Conl. p. 92 IX Quintilianus IX 3, 15 'alia com-

tatis, á patria quod ábsiem 296 egerunt '*ueteres libri*' Mureti Var. Lect. VIII 17 297 nam Nonius p. 261, 18, om. Varro ter] te Nonius p. 261, 18 uitam] multa Varro, idque bis ponit Goll.

299 animaduerte ac dicto pare Oxon. unus. animaduerte et dicto pare ceteri libri. animum aduerte et dicto pare Scaliger 300 si querare Iuntina Orellii. sit pie libri. si loquare ex Hotomani cod. suspecto Lambinus. si quidpiam ex Iuntina sua Ernestius. ne querare Scaliger 303 iuget] iuget Tur. urget Flor.

X *

Medea

Néquaquam ístuc ístac ibit: mágna inest certátio.

* * *

305 Nám ut ego illis súpplicarem tánta blandiloquéntia —?

XI *

Quí uolt esse quód uolt, ita dat sé res, ut operám dabit.

XII *

‘Ille trauersa ménte mi hodie trádidit repágula,
Quibus ego iram omném recludam atque illi permitiém dabo,
Míhi maerores, illi luctum, exítium illi, exiliúm mihi.

mendatio uetustatis, cuius amator unice Vergilius fuit: uel cum se pavidum contra mea iurgia iactat: Progeniem sed enim Troiano a sanguine duci Audierat. Quorum similia apud ueteres tragicos comicosque sunt plurima. Illud et in consuetudine remansit: enimuero. His amplius apud eundem: nam quis te iuuenum confidentissime: quo sermonis initium fit, et: tam magis illa tremens et tristibus effera flammis, Quam magis effuso crudescunt sanguine pugnae. Quod est uersum ex illo: quam magis e. q. s. ‘pleni talibus antiqui ... ex Graeco uero translata uel Sallustii plurima.’ Ex uetere tragoedia illa sumpta esse coniecerunt Regius et Muretus Var. Lect. XIX 2, Medae menti conuenire O. Ribbeckius persensit X. XI. XII Cicero de nat. deor. III 25, 65 (post magnam lacunam) ‘nequaquam’ e. q. s. [304. 305] ‘quam obrem’ (sic O. Ribbeckius. aniobem Pal. ni orbem Vind. niobē Erl. Niobe uulgo, quod alii in Medea mutandum, alii delendum censuerunt) ‘parumne ratiocinari uidetur et sibi ipsa nefariam pestem machinari? Illud uero quam callida ratione! [XI] qui est uersus omnium seminator malorum. [XII]. Hanc uidelicet rationem, quam uos diuino beneficio homini solum tributam dicitis, bestiae non habent. Videsne igitur, quanto munere deorum simus affecti? Atque eadem Medea patrem patriamque fugiens: postquam pater appropinquat’ e. q. s. ‘Huic

304 istuc istac *uulgo*. istud istac *Erl.* istuc ista *Leid.* *Vind. m. pr.* istuc isthaec *Vind. in mg.* Lacunam post 304 significauit O. Ribbeckius 306 qui uolt *Vind.* qui uolt *Leid.* qui uult *Erl.* esse om. *Erl.* quod uolt *Vind. Leid.* quod uult *Erl.* dat se res libri cum *Leid.* dant se res ei O. Ribbeckius 307 ille trauersa *Leid.* ille tra^{na}uersa *Vind.* illo euersa *Erl.* ille transuersa *uulgo* mi hodie *Osannus.* mihi hodie *uulgo* 308 permitiém *coni. O. Ribbeckius,* cf. *Att. 434, A. Kochius Exerc. crit. p. 9 sq.* perni^{em} *Leid.* perniciem *ceteri*

XIII

310 Qui ipse sibi sapiens prodesse non quit, nequiquam
sapit.

XIV

Vtinam ne umquam Méde Colchis cupido corde pedem
éxtulisses!

XV **

Quo nunc me uortam? quod iter incipiam ingredi?
Domum paternamne ane ad Peliae filias?

XVI **

Non commemoro, quod draconis saeui sopiui impetum,
315 Non quod domui uim taurorum et segetis armatae
mantis.

ut scelus sic ne ratio quidem defuit.' Haec tria fragmenta ad Ennianam Medeam pertinere uidit Osannus Anal. crit. p. 117sq. XIII Cicero ad famil. VII 6 (cf. V) Idem de off. III 15, 62 'haec igitur est illa pernicies, quod alios bonos, alios sapientes existimant. Ex quo Ennius: nequiquam sapere sapientem, qui ipse sibi prodesse non quiret. Vere id quidem, si quid esset prodesse mihi cum Ennio conueniret.' XIV Nonius p. 297, 18 'efferre significat proferre ... Ennius Medea ...' XV Cicero de orat. III 58, 217 'aliud' (sc. uocis genus sibi sumit) 'miseratio ac maeror: flebile, plenum, interruptum, flebili uoce: quo' e. q. s. Haec Gracchum apud Ciceronem de orat. III 56, 214 et apud Quintilianum XI 3, 115 et ipsum Ciceronem pro Mur. 41, 88 imitatos esse post alios Langius Vind. p. 34sq. animaduertit. Medae uerba Columna agnouit conl. Eur. Med. 502

XVI Charisius IV p. 252 P. (168 Lind.) 'per paralipsim, cum uolumus negantes aliquid indicare, tamquam: non commemoro' e. q. s. Idem IV p. 253 P. (169 Lind.) 'negando cum quid negantes uolumus inducere, atque improperantes beneficia, quae audiens cognoscit: non memoro'

311, Mede] probauit Meinekius, cf. O. Ribbeckii Add. p. 1X. Medea Junius Colchis Lipsius Epist. quaest. IV 19. cordis libri

312 uortam Abrinc. uertam ceteri cum Erl. a 313 paternam domumne Erl. b et a, sed in hoc signis pr. m. apposis, quibus transponi uerba iubentur ad Peliae uulgo. appellare cum aliis Abrinc. Erl. b 314 non memoro cod. p. 253 draconis saeui sopiui impetum Fabricius, Putschius. draconis saeui sopiuit impetum cod. p. 253. latroni statui oppressi cod. p. 252, unde diuersa haec ab illis putans draconis tatri oppressi impetum conl. Lindemannus 315 non quod domui uim taurorum Lindemannus ad p. 252. et domus ista uirosum cod. p. 252. non quod domauit uiros cod. p. 253, unde hic uirosum Lindemannus armata cod. p. 252

XVII *

Iason

Tu me amoris magis quam honoris seruauisti gratia.

XVIII *

Vt tibi Titánis Triuia déderit stirpem liberum

XIX

Sol, qui candentem in caelo sublimat facem!

XX

... saluete, optima corpora!
320 Certe manus uestrás measque accipite! ...

XXI

Iuppiter tuque ádeo summe Sól, qui omnis res inspicis,

Quí mare terram caelum continés tuo cum lumine,
Inspice hoc facinus prius quam fiat: prohibesseis scelus!

e. q. s. Ad Medeam pertinere posse post alios monet conl. Eur. Med. 476 O. Ribbeckius XVII Cicero Tusc. disp. IV 32, 69 'quid ait ex tragoedia princeps ille Argonautarum? Tu me a moris' e. q. s. 'Quid ergo? hic amor Medae quanta miseriarum excitauit incendia! Atque ea tamen apud alium poetam patri dicere audet, se coningem habuisse illum, Amor quem' e. q. s. XVIII Varro de L. L. VII 16 M. 'Ennius: ut tibi' e. q. a. 'Titanis Triuia Diana est' e. q. s. Haec ex Euripidis Med. 714 orta esse O. Muelleras coniecit XIX Nonius p. 170, 10 'sublimare, extollere. Ennius Medea ...' XX Nonius p. 85, 1 'cette significat dicite uel date ab eo, quod cedo ... Ennius in Medea ...' XXI Probus in Verg. Ecl. 6, 31 p. 16 Keil. 'similiter et Ennius in Medea exule in his uersibus: Iuppiter' e. q. s. 'Nam et hic Iuppiter et Sol pro igni, qui mare et terram et caelum continet.'

316 seruauisti *Cratandrina*. seruasti libri, etiam Gud. 317 liberu Flor. 318 qua *Mercerus* sublimat libri. sublimas *Columna*, O. Ribbeckius 319. 320 Numeros constituit O. Ribbeckius Add. p. IX 321 qui omnis res *H. Keilius*. qui res omnis libri, nisi quod omnes *Par.* 322 quique tuo lumine mare t. c. contines libri. quique maria t. c. contines tuo lumine *Fleckeisenus*. quique lumine tuo maria t. c. contines *Porsonus* 323 facinus *Vat.* fiat uulgo. fit libri prohibesseis *Fleckeisenus*. prohibesse *Vat.* prohibesse et *Par.* prohibe *Egnatius*. prohibessis *Bothius*

MEDEA [ATHENIENSIS]

Asta átque Athenas ánticum, opulentum óppidum
 325 Contémpla et templum Céreris ad laeuam áspice.

MELANIPPA

I

Certe híc est nullum [dúbium], quin monstrúm *siet*:
 Hoc égo dico tibi ét coniectura aúguro.

II

mihi

Auscúlta, nate, púeros iube cremárier.

III

330 regnúmque nostrum ut sóspitent
 Supérstitentque

IV

Lumine sic tremulo terra et caua caerula candent.

MEDEA [ATHENIENSIS]. Nonius p. 470, 4 'contempla ... Ennius Me-
 dea: asta ... contempla.' Varro de L. L. VII 9 M. 'in hoc templo
 faciundo arbores constitui fines apparet, et intra eas regiones, qua oculi
 conspiciant, id est tueamur, a quo templum dictum et contemplare, ut
 apud Ennium in Medea: contempla' e. q. s. 'contempla et conspicare
 idem esse apparet.'

MELANIPPA I Nonius p. 469, 6 'auguro ... Ennius Melanippo ...'
 (augurio Bamb. Menalippo W Bamb. Melanippa Columna)

II Nonius p. 246, 11 'auscultare est obsequi ... Ennius Mena-
 lippa ...' III Nonius p. 176, 3 'sospitent, saluent. Ennius Mela-
 nippa ...' (Menalippa W) Idem p. 170, 14 'superstitent, saluent.
 Ennius Melanippa ...' IV Macrobius Sat. VI 4 p. 520 Jan. 'splendet
 tremulo sub lumine pontus. [Aen. VII 9] tremulum lumen de imagine
 rei ipsius expressum est. Sed prior Ennius in Melanippe ...' (mena-

324 atque] atq. atq. Bamb. anticum Rothius. antieum libri.
 antiquum uulgo opulenteum Leid. Bamb. 326 nullum dubium
 Bergkii Mus. Rhen. 1835 p. 72. nullum plerique libri. nulla Leid.
 Bamb. 327 dico tibi O. Ribbeckius. tibi dico libri 329 iube
 cremarier Bothius, cremari iube libri In tres uersus uerba distri-
 buit O. Ribbeckius, quorum alter ab ausculta, tertius a pueros in-
 cipit 330 ut om. libri p. 176

V *

Cūr, quod in me est, éxsecrabor hóc quod lucet,
quídquid est?

VI

. cum sáxum scíciderit

VII

Gellius V 11 'inter enim pulcherrimam feminam et deformissimam media forma quaedam est ... qualis a Quinto Ennio in Menalippa' (Melanippa Rottend. Vat.) 'perquam eleganti uocabulo stata dicitur ... Ennius autem in ista quam dixi tragoedia eas fere feminas ait incolumi pudicitia esse, quae stata forma forerent.

NEMEA

I

335 Teneór consipta, undíque uenor.

II

Pecudí dare uiua maríto

lippe Anglic. m. pr. Par. Salisb. Neap.) V Cicero de nat. deor. II 25, 65 'hunc igitur' (sc. Iouem) 'Ennius, ut supra dixi, nuncupat ita dicens: aspice hoc sublimen' e. q. s. 'planius quam alio loco idem: cur, quod' e. q. s. Huc refert O. Ribbeckius VI Priscianus X p. 890 P. (I p. 491 K.) 'scindo, scidi. Vetustissimi tamen etiam scicidi proferbant — Attius Sotadicorum I: num ergo aquila ita ut hi praedicant, sciciderat ea pectus? ... Ennius in Menalippa ...' (Melanippa Reg. Carlsr. Halberst. Lugd., om. Sang. Menalippa ceteri) Idem fragmentum J. Gronovius suspicatur olim extitisse etiam apud Gellium VII 9 'praeterea inueni a uerbo scindo simili ratione non sciderat sed sciciderat dictum esse. L. Attius in Sotadicorum libro I sciciderat dixit. Verba haec sunt: num ergo aquila ita ut hi praedicant, sciciderat ea pectus? Ennius quoque Valerius Antias in libro historiarum LXXV uerba haec scripsit: deinde funere locato ad forum descendidit.'

NEMEA I Nonius p. 183, 13 'uenor, circumuenior. Ennius Nemea ...' (meneia, sed corr. ut sit nemea, W. Medea Bentina) Cf. Paulus Festi p. 62 M. 'conscriptum apud Ennium pro conceptum reperitur.'

II Priscianus V p. 659 P. (I p. 197 K.) 'hic et haec et hoc pecus. En-

333 cur *Reg. Cantabr.* cui *ceteri* licet quídquid est (*corr. eadem m.*) *Vind.* 334 scisciderit *Carlsr. Reg.*, sed it *ex att corr.*

335 consipta *Vossius ex Paulo.* concepta *W.* concepta *ceteri libri*

336 uiua *deteriores codd.* uiuā *Bern. m. alt. corr.* uiuam *Reg. Sang.*

PHOENIX

I

. . stultust, qui cupita cúpiens cupientér cupit.

II

Séd uirum uirtúte uera uiuere animatum áddecet,
Fórtiterque † innoxium uocare áduersum aduersários.

340 'Ea libertas ést, qui pectus purum et firmum géstitat:
'Aliaé res obnoxiosae nócte in obscurá latent.

III

Plús miser sim, sí scelestum fáxim quod dicám fore.

IV

. tún potuisti crédere?

V **

. . . egone illam? — pudor est éloqui — quam
cómperi —?

VI

345 [Mélius exacue] átque exerce línguam, ut argutárier
Póssis.

nus in Nemea ...' (Neinea Sang. Nemta Lugd.) 'Potest tamen figurate hoc esse prolatum, ut si dicam: aquila maritus uel rex auium.'

PHOENIX I Nonius p. 91, 7 'cupienter, cupidissime ... Ennius Foenice ...' II Gellius VII 17 (de significatione vocabuli, quod est obnoxius) 'iam uero illud etiam Q. Ennii ... quod scribit in Phoenice in hisce uersibus: sed uirum' e. q. s. III Nonius p. 507, 22 'faxim, fecerim. Ennius Foenice ...' (Foenice Bamb.) IV. VI Nonius p. 245, 27 'argutari dicitur loquacium pro loqui. Ennius quoenice tum tu

Carlsr. b Darmst. Halberst. Lugd. 337 stultust Vossius. stultus est libri cupita O. Ribbeckius. cupida libri 338 uirtute uera Boethius. uera uirtute libri addeceat uulgo. adiecit Vat. Reg. adiecit Rottend. 339 fortiter, om. que, Rottend. innoxium uocare Rottend. Vat. innoxium uocare ceteri libri. Sententiam his quae sunt aperte pugnare significauit O. Ribbeckius. Fortasse: in noxis uadere aduersum Rottend. Vat. Reg. aduersus ceteri libri 341 obnoxiosae Acidalius. obnoxio se Reg. obnoxie Rottend. obnoxie Vat. obnoxiae ceteri 342 sim Delrio. sum libri scelestum edd. ante Merceronum. scelestim libri 343 tum potuisti O. Ribbeckius. tum tu isti libri 344 ego ne cod. ergo ne ed. pr. 345 melius exacue O. Ribbeckius, om. libri linguam Basil. lingua ceteri libri

VII*

Néue tu umquam in grémium extollas liberorum ex
té genus.

VIII

Quám tibi ex ore orationem dúriter dictís dedit.

IX

Saëuiter suspitionem férre falsam fúttilum est.

X

350 'Vt quod factum est fúttile, amici, uós feratis fórtiter.

XI**

Páter inquam, hospités, pater me lúmine orbauít,
pater.

XII

Tbi tum derepénte ex alto in áltum despexít mare.

isti credere atque exerce linguam' e. q. s. (Phoenix: tum Mer-
cerus. quo enim coetum mss. Vossii. Choenice: tum Turnebus Adu.
XXIX 20 Ennius exerce linguam, med. om., Basil.) His duobus uer-
sibus interposui fragmentum, quod Phoenicis esse O. Ribbeckii sagacitati
debetur, V Charisius IV p. 254 P. (169 Lind.) 'per apoolisin: egone
... comperi.' VII Cicero Orat. 46, 155 'itaque idem poeta, qui inusi-
tatis contraxerat [Alex. VIII 81] ... et [ibid. 88] ... non dicit liberum, ut
plerique loquimur ... sed ut isti uolunt: neue tu' e. q. s. ... 'At ille
alter in Chryse ... Atqui dixit Attius ...' Ad Phoenicem rettulit Bergkii
Mus. Rhen. 1835 p. 73 cont. Hom. II. I 455 VIII Nonius p. 512, 6 'du-
riter pro dure ... Ennius Foenice ...' (In Bamb. nihil extat praeter
duas uoces extremas) Charisius II p. 178 P. (117 Lind.) 'duriter. Terentius
in Adelphis ... ubi Acon: secundum antiquorum, inquit, consuetudinem.
Nam et Ennius in Phoenice ...' (Poenice cod.) IX Nonius p. 511, 5
'saeuiter pro saeue ... Ennius Foenice ...' (Foenice Bamb.) X Nonius
p. 514, 13 'futtile, futtilitur. Ennius Foenice ...' XI Charisius IV
p. 250 P. (167 Lind.) 'ἐπαναληψίς est, cum eadem dictio in principio
uersus et in clausula ponitur, ut: pater' e. q. s. Diomedes II p. 440 P.
'epanalepsis ...' Claudius Sacerdos I p. 35 Endl. 'epanalepsis fit hoc
modo: idem uerbum ponitur in clausula, quod in principio dictionis, ut:
pater' e. q. s. Phoenicis querellas agnouit O. Ribbeckius XII Nonius
p. 518, 5 'derepente ... Ennius Foenicae ...' (Phenice Bamb.)

347 neue tu *Fleckeisenus*. neque tu *plerique libri*. neque tuum
Gud. c 349 suspitionem *Bamb.* suspitionem *ceteri libri* fúttilum
Leid. fúttilum *ceteri libri* 350 futile *Bamb.* uos feratis *ed. pr.*
uos fueratis *libri plerique*. non fueramus *Palat.* nos feramus *ed. 1490*

361 inquam, hospites, pater me lumine *O. Ribbeckius*. inquam hos-
pitís me lumine *Claudius*. inquam me lumine *Charistius et Diomedes*.

TELAMO

I

Telamo

'Ego deum genus ésse semper dixi et dicam caelitum,
Séd eos non curáre opinor, quíd agat humanúm
genus:

355 Nám si curent, béne bonis sit, mále malis, quod
nunc abest.

II

Séd superstitiósí uates ínpudentesque árioli,
Aút inertes aút insani aut quíbus egestas ímperat,
Qui sibi semitám non sapiunt, álteri monstránt uiam,
Quíbus diuitias póllicentur, áb eis drachumam ipsí
petunt.

360 [De hís diuitiis sibi deducant dráchumam, reddant
cétera.]

III *

Telamo

'Ego cum genui, túm morituros sciui et ei rei sústuli.

TELAMO I Cicero de diu. II 50, 104 'an noster Ennius? qui magno plausu loquitur assentiente populo [353. 354]. Et quidem cur sic opinetur, rationem subicit. Sed nihil est necesse dicere quae sequuntur: tantum sat est intellegi, id sumere istos pro certo, quod dubium controuersumque sit.' Idem de nat. deor. III 32, 79 'Telamo autem uno uersu totum locum conficit, cur di homines neglegant [355].' Idem de diu. I 58, 132 (cf. II)

II Cicero de diu. I 58, 132 'nunc illa testabor, non me sortilegos neque eos, qui quaestus causa ariolentur ... agnoscere. Non habeo denique nauci Marsum augurem, non uicanos aruspices, non de circo astrologos, non Isiacos coniectores, non interpretes somniorum. Non enim sunt hi aut scientia aut arte diuini, sed superstitiosi' e. q. s. 'Atque haec quidem Ennius, qui paucis ante uersibus esse deos censet, sed eos non curare opinatur, quid agat humanum genus.' Ennianus uersus demum a uerbis 'sed superstitiosi' incipere intellexit Bothius III Cicero

356 sed 'utrum Ennii sit an Ciceronis dubitari posse' O. Ribbeckius *monet* impudentes Leid. impudentes ceteri libri 359 drachumam *Vind. corr. eadem manu.* drachmam Leid. dragmam Erl. drachmam ceteri. Cf. Ritschellius *Mus. philol.* VII 559 sqq. Versum 360 O. Ribbeckius tamquam 'lectoris alicuius lasciuia confectum' uncis induxit drachumam Leid. dragmam Erl. drachmam ceteri 361 moriturum Seneca, Ciceronis libri deteriores ei] huic Seneca

Praeterea ad Troiám cum misi ob défendendam Graéciam,
Scibam me in mortiferum bellum, nón in epulas
mittere.

IV

Móre antiquo audíbo atque auris tibi contra uten-
dás dabo.

V

365 Scibas natum ingénium Aiace, cui tu obsidioném
paras.

VI

Nam ita mihi Telamónis patris, aui Aécaci et proauí
Iouis
Grata est gratia atque hoc lumen cándidum clarét
mihi.

Tusc. disp. III 13, 28 'uidentur enim omnia repentina grauiora. Ex hoc et illa iure laudantur: ego cum' e. q. s. Ibidem 24, 58 'atque hoc idem et Telamo ille declarat [361]' (Totum uersum exhibent Marb. Duisb. Oxon. unus, et uerbis genui... sustuli m. alt. ascriptis Reg. ego cum genui moriturum sciui Vindd. Monac. b Rehd. et additis m. alt. moriturum sciui Bern. ego cum genui ceteri) Seneca ad Polyb. de cons. 11, 30 'quanto ille iustior, qui nuntiata filii morte dignam magno uiro uocem emisit: ego... sciui. Prorsus non mireris ex hoc natum esse qui fortiter mori posset... ego... sciui. Deinde adiecit rem maioris et prudentiae et animi: et huic rei sustuli.' Fronto de bello Parth. p. 199 ed. Rom. (105 Nieb.) 'an cunctetur de militibus nostris Mars pater illa dicere? [361] Praeterea cum in' (ob cod.) 'terrarum orbem misi ob defendendum imperium, Scibam me in mortifera bella' e. q. s. 'haec uerba Telamo Troiano bello de suis liberis semel elocutus est.' Ciceronem Tusc. disp. III 14, 30 secutus Hieronymus Epitaph. Nepotiani p. 592 Mign. 'ubi illud ab infantia studium litterarum et Anaxagorae ac Telamónis semper laudata sententia: sciebam me genuisse mortalem.' IV Nonius p. 506, 1 'audibo pro audiam. Ennius Telemonē...' V Festus p. 198 M. 'obsidionem potius dicendum esse quam obsidium adiuuat nos testimonio suo Ennius in Telamone, quom ait...' VI Nonius p. 85, 23 'claret,

362 missi, sed ut prior s uideatur deleta esse, Fronto 363 scibam Fronto. sciebam Ciceronis libri 364 atque Bamb. neque ceteri libri utendos Bamb. 366 aui Aeaci Bergkii Mus. Rhen. 1835 p. 73. atque faci libri Iouis Leid. 367 grata est gratia G. Hermannus Opusc. VII 380. gratia ea est libri. gratia grata est Grotius

VII

Eándem me in suspitionem scéleris partiuit pater.

VIII

Dein senis me fácere pietas, ciuium porcét pudor.

IX

370 Stráta terrae láuere lacrumis uéstem squalam et sór-
didam.

X

. éx eo futúrum abnuébunt.

TELEPHVS

I

Regnúm reliqui saéptus mendicí stola.

II

Caédem caueo hoc cúm uestitu, squálda saeptús
stola.

clara est uel clareat ... Ennius Telamone ...' VII Nonius p. 475, 24
'partiret pro partiretur ... Ennius Telamone ...' VIII Nonius
p. 160, 5 'porcet significat prohibet ... Ennius Telamone ...' IX No-
nius p. 172, 19 'squalam' (squamem, superscr. a, W) 'pro squali-
dam. Ennius Telamone ...' Idem p. 504, 4 'lauere inde tractum est.
Ennius Telamone ...' X Diomedes I p. 378 P. 'uerum apud ueteres
et abnueo dictum annotamus, ut Ennius octauo annalium [IX] item in Te-
lamone ...' (item in Telamonem Par. a. item in Telamonem, corr.
idem, Par. b)

TELEPHVS I Nonius p. 537, 26 'stolam ueteres non honestam uestem
solum, sed etiam omnem, quae corpus tegeret. Ennius Telefo [II] idem in
eadem: regnum' e. q. s. II Nonius p. 537, 27 (cf. I) Festus p. 329 M.

368 suspitionem O. Ribbeckius. suspicionem libri 369 dein se-
nis me G. Hermannus. deum me sentit libri, etiam Bamb., 'quod uix
defendi posse interpretando stimulat' monet O. Ribbeckius 370 trae
superscr. er Leid. p. 172. terra Bamb. Leid. p. 504 labere libri
p. 504 lacrimis libri p. 172 squalem W p. 172. squalidam
libri p. 504 371 abnuebunt Par. a b (sed in hoc u alterum m. alt.
in ras.). abnuebant uulgo 372 saeptus O. Ribbeckius. septus libri
mendici Leopardus Emend. VIII 24. medici libri 373 caedem
caueo hoc cum uestitu O. Ribbeckius. cedo et caueo cum uestitus
Nonius. quam ue Festus. caedem caueo uestitu Geelius
septus Bamb.

III **

Nám sapiens uirtuti honorem praemium, haud praedam petit.

375 Sét. quid uideo? férro saeptus pössidet sedis sacras.

IV

Palám mutire plébeio piáculum est.

V

. . . qui illum dí deaeque mágno mactassint malo.

VI

. . . . uérum quorum liberi letó dati
Súnt in bello, nón lubenter haéc enodari aúdiunt.

VII **

380 Quod nísi quieris, Ménelae, hac dextra óccides.

VIII **

Proin démet abs te régimen Argos, dum ést potestas cónsili.

IX

Et ciuitatem uideo Argium incéndere.

‘[squalidum in]cultum et sord[idum — — — unde Ennius] in Telepho: quam ue stola.’ III Cicero de orat. III 26, 102 ‘numquam agit hunc uersum Roscius eo gestu, quo potest: nam sapiens’ e. q. s. ‘sed abicit prorsus, ut in proximos: set quid’ e. q. s. ‘incidat aspiciat admiretur stupescat.’ Ad Telephum posse pertinere O. Ribbeckius uidit IV Festus p. 145 M. ‘mutire, loqui. Ennius in Telepho ...’ Paulus p. 144 M. ‘mutire, loqui. Ennius ...’ V Nonius p. 342, 14 ‘mactare malo adficere significat et Ennius Telepho ...’ VI Nonius p. 15, 12 ‘enoda significat explana ... Ennius Telepho ...’ VII Seneca Epist. mor. 80, 8 ‘ille qui superbus atque inpotens et fiducia uirium tumidus ait: quod nisi’ e. q. s. ‘diurnum accipit, in centunculo dormit.’ VIII Censorinus fragm. c. 14 p. 95 Jahn. (2726 P.) ‘octonarius iambus: proin’ e. q. s. Vtrumque uersum huc refert O. Ribbeckius IX Nonius p. 429, 4 ‘inter urbem et ciuitatem hoc interest:

375 set quid O. Ribbeckius. et quid libri plerique. ecquid Lagom. 14
Gud. b 377 dii Nonius 381 proin demet Lachmannus. proinde et libri consili Lachmannus. consulendi libri 382 incendier Aldina

X

Deumque de consilio hoc itiner credo conatum modo.

XI

Ted ipsum oportet hoc profiteri et proloqui
385 Aduorsum illam mihi.

XII *

Si uoles aduortere animum, comiter monstrabitur.

XIII *

. homo, qui erranti comiter monstrat uiam,
Quasi lumen de suo lumine accendat, facit:
Nihilominus ipsi luceat, cum illi accenderit.

THYESTES

I

390 Set me Apollo ipsus delectat [lactat] ductat Delphicus.

urbs est aedificia, ciuitas incolae ... Ennius Telepho ...' X Nonius p. 490, 12 'itiner pro iter. Ennius Telepho ...' XI Nonius p. 232, 24 'aduorsum rursum apud significat ... Ennius Telepho ...' (Ennius ... mihi om. Bern. a Basil.) XII Varro de L. L. VII 89 M. 'apud Ennium: si' e. q. s. 'comiter: hilare ac lubenter.' XIII Cicero de off. I 16, 51 'omnium autem communia hominum uidentur ea, quae sunt generis eius, quod ab Ennio positum in una re transferri in permultas' (sic Bamb. a b. transferri per multas Oehl.) 'potest [387—389].' Ibidem 52 'sed quoniam copiae paruae singulorum sunt, eorum autem qui eis egeant infinita est multitudo, uulgaris liberalitas referenda est ad illum Ennii finem: nihilo minus ipsi luceat.' Idem pro Balbo 16, 36 'comes benigni faciles suauis homines esse dicuntur: qui erranti comiter monstrat uiam, benigne, non grauante.' Vtrumque fragmentum huc reuocauit O. Ribbeckius

THYESTES I Nonius p. 97, 32 'delectare, illicere, adtrahere. Ennius

383 de om. W 384 ted ipsum oportet hoc profiteri O. Ribbeckius. te ipsum hoc oportet profiteri libri, quod non mutauit Lachmannus ad Lucr. I 178 387 ut homo Basil. Oehl. comiter Basil. Bern. d Erf. Oehl. uiam monstrat Bamb. a Oehl. 388 quasi lumen de suo lumine Bern. a b c d Basil. Erf. quasi de suo lumine lumen Bern. e Oehl. 389 ut nichilo minus Oehl. ut nihilo minus Basil. ipsi luceat Bern. b c d e Basil. Erf. Bamb. a b Oehl. ipsi ut luceat Bern. a. ut ipsi luceat Reg. Lall. 390 ipsus delectat lactat O. Ribbeckius. ipse delectat libri

II

Sed sónitus auris meás pedum pulsu increpat.

III

Ibi quíd agat secum cógitat parát putat.

IV *

Quem nám te esse dicam, qui tárda in senécta

V *

. . . pol mihi fortuna mágis nunc defit quám
genus.

395 Námque regnum súppetebat mi, út scias, quanto é
loco,

Quántis opibus, quíbus de rebus lápsa fortuna áccidat.

VI **

Tántalo prognátus, Pelope nátus, qui quondam á
socru

Oénomao rege Híppodameam ráptis nancust núptiis.

Theeste ...' (Thertensi ms. Junii. Thyeste edd.) II Nonius p. 255, 25 'crepare, ferire. Ennius in Thyeste ...' III Nonius p. 360, 25 'putare, animo disputare ... Ennius Thyeste ...' IV Cicero Orat. 55, 184 'quamquam etiam a modis quibusdam cantu remoto soluta esse uideatur oratio ... quorum similia sunt quaedam etiam apud nostros, uelut ille in Thyeste [393] et quae sequuntur: quae, nisi cum tibicen accessit, orationis sunt solutae simillima.' Cf. Nonius p. 336, 31 'Varro περί ἑξαγωγῆς: quem nam te esse dicam, feram qui manu corporis feruidos fontium aperis lacus sanguinis teque uita leuas ferro ensi?' V Cicero Tusc. disp. III 19, 44 'quaerendum igitur, quem admodum aegritudine priuimus eum, qui ita dicat: pol' e. q. s. 'Quid? huic calix mulsi inpingendus est, ut plorare desinat? aut aliquid eius modi? Ecce tibi ex altera parte ab eodem poeta [Andromach. fr. X].' Illa esse Thyestis uerba O. Ribbeckio uisa sunt, excepta fortasse a proximis VI Cicero Tusc. disp. III 12, 26 'aegritudinem ... depellamus ... qualis enim tibi ille uidetur Tántalo' e. q. s. 'Iouis

392 cogitet *W Leid.* 393 senecta *Lachmannus. senectute libri*
395 mi *Grotius Bibl. crit. nou. IV. mihi libri* 396 lassá *Vind. a*
Mon. b accidat *Gud. Reg. Pith. Bern. alii. occidat Rehd. Vind. a*
Mon. a quínque *Oxon.* 397 socru *Benleius. socero libri*
398 raptis *Gud. Reg. Bern. alii cdd. Dauisii. raptus et supra lin.*
ruptis Rehd. ractis Marb. raptus Pith. Oxon. unus nancust *Treg-*
derus. nancus Gud. Reg. nactus est Pith. nactis Rehd. m. pr. uactus
Marb. nactus ceteri libri. nactust Benleius nulis *Reg.*

VII

400 [Di inmortales,] ^{impetrem,} fácite ab animo ut cernat uitalem
ábigeum.

VIII

Sin flaccebunt cónditionés, répudiato et réddito.

IX

'Aspice hoc sublímen candens, quem ínucant omnés
Iouem.

X *

Quém metuunt odérunt: quem quisque ódit, perísse
éxpetit.

iste quidem pronepos. Tamne ergo abiectus tamque fractus? Nolite, inquit, hospites' e. q. s. [XI] Tu te, Thyesta, damnabis orbabisque luce propter uim sceleris alieni? Numeros constituit Bentleius, quem tamen etiam haec Iouis iste quidem pronepos minus recte poëtae dedisse intellexit post Dauisium Wolfius in edit. alt. VII Nonius p. 261, 13 'cernere, iudicare... Ennius Thyeste...' VIII Nonius p. 110, 14 'flaccet; languet, deficit... Ennius Thyeste...' IX Festus p. 306 M. 'sublimem' (immo sublimen) 'est in altitudinem elatum, ut Ennius in Thyeste...' Cicero de nat. deor. II 2, 4 'quid enim potest esse tam apertum... cum caelum suspeximus... quam esse aliquod numen... quod ni ita esset, qui potuisset assensu omnium dicere Ennius: aspice' e. q. s. (Deest in Palat. et Vind.) Ibidem 25, 65 'hunc igitur' (sc. Iouem) 'Ennius, ut supra dixi, nuncupat ita dicens: aspice' e. q. s. Ibidem III 4, 10 'primum fuit, cum caelum suspexissemus, statim nos intellegere, esse aliquod numen, quo haec regantur. Ex hoc illud etiam: aspice' e. q. s. Ibidem 16, 40 'sit sane deus ipse mundus. Hoc credo illud esse sublime' e. q. s. Appuleius de mundo c. 33 p. 363 Oud. 'Romanus etiam poëta sic sensit: aspice' e. q. s. Probus in Verg. Ecl. 6, 31 p. 11 Keil. 'Ennius: aspice' e. q. s.

X Cicero de off. II 7, 23 'omnium autem rerum nec aptius est quicquam ad opes tuendas ac tenendas quam diligi, nec alienius quam timeri. Praeclare enim Ennius: quem metuunt' e. q. s. Huic fabulae O. Ribbeckius

400 di inmortales O. Ribbeckius, om. libri facile Delrio. facile libri abigeum O. Ribbeckius qui e Gloss. Labb. 'abigeus ἀνελάντης' conferri iubet. babium libri. halitum Iutius in mg. 401 sin Guelmus in Plauti Capl. c. 5. in libri 402 sublimes Appulei ms. Benedictinus, Scaliger ad Varr. de re rust. p. 235 ueteres Appulei libros antestans, cf. Ritschellius Mus. philol. VII 556 sqq. sub lumine mss. Vossiani Appulei. sublime Festi cod., Appulei Florentinus, Probus, Ciceronis libri, etiam Vind. Erl. Palat. de nat. deor. supplime Pal. 1519 de nat. deor. II 25, 65 cadens Vind. de nat. deor. III 4, 10 mss. Voss. Appulei uocant Festus, Probus 403 odere ex Goff.

XI *

Thyestes

Nolíte, hospité, ad me adire: ilico isti:

405 Ne cóntagió mea bonís umbraue óbsit.

Tánta uis scéleris in córpore haerét [meo].

Alius

Quid nam ést, obsecró? quid te adírier abnútas?

XII

Heú heu, mea fortúna, ut omnia ín me conglomerás
mala!

XIII

. quám mihi maximum hódie hic contigerít
málum.

XIV *

410 'O Fides alma ápta pinnis, ét ius iurandúm Iouis!

ascripsit XI Cicero Tusc. disp. III 12, 26 'qualis enim tibi ille uidetur [VI] Iouis iste quidem pronepos? Tamne ergo abiectus tamque fractus? Nolite, inquit, hospites [404—406]. Tu te, Thyesta, damnabis orbabisque luce propter uim sceleris alieni?' Idem de orat. III 41, 164 'nolo esse uerbum angustius id quod translatum sit, quam fuisset illud proprium ac suum: [407] melius esset uetas, prohibes, absterres: quoniam ille dixerat ilico ... obsit.' XII Nonius p. 90, 14 'conglomerare, inuoluere, superaddere. Ennius Tithe ...' (Thyeste ante Mercerum)

XIII Nonius p. 268, 11 'contingere, euenire ... Ennius Tyeste ...'

XIV Cicero de off. III 29, 104 'nam praeclare Ennius ...' (Deest in Bamb. b) Appuleius de deo Sócr. c. 5 p. 131 Oud. 'nam et ius iurandum

Heusingerus perisse *Bamb. a b Oehl.* 404 sqq. *Baccheos agnouit Bentleius* adire *Gud. in rasura* ilico *Lagom.* 3 13 35 36 93. illico *eadem manu compunctum Gud. in Tusc.* illico *uulgo* isti *Pilh. Monac.* ista *tres Oxon.* istine *duo Oxon. Gud. b Tusc., libri aliq. de or.* istie *cum rasura Bern.* istie *Gud. Halmii cum ceteris* 406 *umbrane Erl. b de or.* 406 *meo O. Ribbeckius, om. libri* 407 *quid Abrinc. Erl. b et Erl. a suppl. quod Lagom. aliq.* adirier] adiri *plerique libri.* abire *Abrinc. Erl. b.* adiri *tam O. Ribbeckius* obmittas *Erl. b* 408 *heu heu Vossius, eu libri.* cheu *Lachmannus ad Lucr. I 360* glomeras *W* 409 *quam mihi maximum hodie hic O. Ribbeckius.* quam mihi maxime hic hodie *libri.* quam maximum etsi hic mi hodie *Bothius 2* 410 *pinnis Bamb. a (pennis m. all. corr.) et plerique. pennis Bern. c*

XV *

. nulla sancta societas
Nec fides regni est

XVI

Thyestes

Ipse summis saxis fixus asperis, euisceratus,
Latere pendens, saxa spargens tabo, sanie et sanguine atro.

415 Neque sepulcrum, quo recipiat, habeat portum corporis,

Vbi remissa humana uita corpus requiescat malis.

Iouis iurandum dicitur, ut ait Ennius.' (Iouis iurandum om. Flor. ms. Benedict. et alii) XV Cicero de off. I 8, 26 'quod enim est apud Ennium: nulla' e. q. s. 'id latius patet.' Idem de re p. I 32, 49 'concordi populo ... nihil esse immutabilius, nihil firmitus ... itaque cum patres rerum potirentur, numquam constitisse ciuitatis statum. Multo iam id in regnis minus, quorum, ut ait Ennius, nulla regni sancta societas nec fides est.' (uel quoniam scribendum pro quorum uel regni omittendum Maio uidebatur) Virumque fragmentum ex Thyestis oratione super esse opinatus est O. Ribbeckius XVI Cicero Tusc. disp. I 44, 107 'execratur luculentis sane uersibus apud Ennium Thyestes, primum ut naufragio pereat Atreus: durum hoc sane, talis enim interitus non est sine graui sensu; illa inania: [413. 414]. Non ipsa saxa magis sensu omni uocabunt, quam ille latere pendens, cui se hic cruciatum censet optare. Quam essent dura, si sentiret; nulla sunt sine sensu.' (quam essent dura si sentirent nulla sine sensu Gud. Reg. quae ut essent dura, si sentirentur, nulla sine sensu sunt Bentleius) 'Illud uero perquam inane: [415. 416]. Vides, quanto haec in errore uersentur: portum esse corporis et requiescere in sepulcro putat mortuum. Magna culpa Pelopis, qui non erudierit filium nec docuerit, quatenus esset quicque curandum.' Idem in Pisonem I 9, 43 'Thyestea ista execratio est, poetae uulgi animos, non sapientum, mouentis: ut tu naufragio expulsus usquam saxis fixus asperis euisceratus latere penderes, ut ait ille, saxa ... atro.' (Verba ut tu naufragio expulsus usquam Ciceroni rescripsit Bentleius, Enniana poesi in breuius, ut uidetur. ab illo contracta) Nonius p. 405, 3 'spargere, madefacere. Lucilius lib. XVIII: [414]. Haec 'aut traducta esse a Lucilio aut librorum turbis perperam eius nomine afferri' censet O. Ribbeckius

413 sqq. Numeros constituit Bentleius

INCERTI NOMINIS RELIQVIAE

I

Neoptolemus

Philosophari est mihi necesse, at paucis: nam omnino
haut placet.

Dégustandum ex eá, non in eam ingurgitandum
cénseo.

II

'Omnes dant consilium uanum, atque ad uoluptatem
omnia.

III

420 uí pate fecerunt Bruges.

IV

Qui témpa caeli súmma sonitu concutit

INC. NOM. REL. I Cicero Tusc. disp. II 1, 1 'Neoptolemus quidem apud Ennium philosophari sibi ait necesse esse, sed paucis: nam omnino haud placere. Ego autem, Brute, necesse mihi quidem esse arbitror philosophari... sed non paucis, ut ille. — 2 Sed tamen in uita occupata atque, ut Neoptolemi tum erat, militari pauca ipsa multum saepe prosunt.' Idem de orat. II 37, 156 'ac sic decreui philosophari potius, ut Neoptolemus apud Ennium, paucis: nam omnino haud placet.' Idem de re p. I 18, 30 'magis eum delectabat Neoptolemus Enni, qui se ait filosofari uelle, set paucis: nam omnino haud placere.' Gellius V 15 'Ennianum Neoptolemum probabamus, qui profecto ita ait: philosophandum est paucis: nam omnino haut placet.' Ibidem 16 'eiusdemque illius Enniani Neoptolemi, de quo supra scripsimus, consilio utendum est, qui degustandum ex philosophia censet, non in eam ingurgitandum.' Apuleius de magia c. 13 p. 415 Oud. 'ne ego necesse habeam, contra sententiam Neoptolemi Enniani pluribus philosophari.' II Fronto Epist. II 13 p. 57 ed. Rom. (p. 61 Nieb.) 'adfinitate sociatum neque tutelae subditum: praeterea in ea fortuna constitutum, in qua, ut Q. Ennius ait, omnes dant' e. q. s. III Cicero Orat. 48, 160 'Burum semper Ennius, numquam Pyrrhum: ui p. Bruges, non Phryges: ipsius antiqui declarant libri.' Quintilianus I 4, 15 'sed B quoque in locum aliarum dedimus aliquando, unde Burrus et Belena.' IV Terentius Eun. III 5, 42 'tabulam quandam pictam: ubi inerat pictura haec, Iouem | Quo pacto Da-

417 philosophari est mihi necesse, at *Vossius secundum Cic. Tusc.* philosophandum est, sed *Bothius ex Gellio* aut *Laur. Gellii*. haud *ceteri* *Versum* 418 *e Gellio concinnauit O. Ribbeckius* 419 atque ad uoluptatem omnia *om. ed. Mediol. et Nieb.* adque *cod.*

420 ui] bi *Abrinc.*

Fruges *Vileb. Dresd. m. pr. Eins.*

ENNIVS.

10

V

Labát, labuntur sáxa, caementaé cadunt.

VI

caéli ingentes fórnices

VII

Latóna pariit cásta complexú Iouis
425 Delí deos geminos.

VIII

Flágiti princípium est nudare inter ciuis córpora

IX

. . . quin inde inuitis sumpserint perdvéllibus

X

Amícus certus ín re incerta cérnitur.

naae misisse aiunt quondam in gremium imbrem aureum. | Egomet quoque id spectare coepi: et quia consimilem luserat | Iam olim ille ludum, inpendio magis animus gaudebat mihi; | Deum sese in pretium conuertisse et per alienas tegulas | Venisse clanculum: per pluuiam fucum factum mulieri. | At quem deum? qui templa' e. q. s. Donatus in h. l. 'sonitu concutit: *παρφοδία* de Ennio. templa caeli: sententia tragica, sed de industria, non errore.' V Nonius p. 106, 30 'caementa... feminini Ennius: labat' e. q. s. VI Varro de L. L. V 19 M. 'a chao choum, hinc cauum et hinc caelum... et Ennius item ad cauationem: caeli i. f.' Cicero de orat. III 40, 162 'quo in genere primum est fugienda dissimilitudo: caeli i. f. Quamuis sphaeram in scenam (ut dicitur) attulerit Ennius, tamen in sphaera fornicis similitudo non potest inesse.'

VII Varro de L. L. VII 16 M. 'Ennius [Med. fr. XVIII]... Titanis dicta, quod eam genuit Titanis Lato. Lato enim, ut scribit Manilius, est Coeo creata Titanis. Vt idem scribit: Latona' e. q. s. 'id est Apollinem et Dianam.' Ad Ennium his uerbis ut idem redire Varronem O. Ribbeckius perspexit conl. Varr. VII 65 M. VIII Cicero Tusc. disp. IV 33, 70 'bene ergo Ennius: flagiti' e. q. s. IX Varro de L. L. VII 40 M. 'apud Ennium: quin' e. q. s. 'perduelles dicuntur hostes.' X Cicero Lael. 17, 64 'quamquam Ennius recte: amicus' e. q. s.

422 labuntur *edd.* lababuntur *libri* caementae *Junius.* caementa *libri* 424 pariit '*Par. a et b, si recte relatum est.* parit *cett. codd.*' O. M. casta *Flor. Haun.* casto *ceteri libri* 425 Deli *uulgo.* Delia *libri* 426 ciuis *Gud.* ciues *ceteri* 427 quin inde *Flor. Par. a.* quouis inde *Goth.* quius inde *Haun.* quod inde *Par. b.* quid unde *Turnebi cod.*

XI

Bene fácta male locáta male facta árbitror.

XII

430 indúta fuit saeuá stola

XIII

Thelis illi mater

XIV

Vócibus concide: faxis . . musset óbrutus.

XV

Ad eum áditauere

XVI

. . . . festíuum festinánt diem.

XVII

435 cúbitis pinsibánt humum.

XI Cicero de off. II 18, 62 'nam praeclare Ennius: bene facta' e. q. s.

XII Seruius in Aen. I 4 'saeuam dicebant ueteres magnam, ut Ennius: induta' e. q. s. 'i. e. magna.' Cynthius Cenetensis in Aen. I 4 (A. Mai auct. class. VII 327) 'saeuus dicitur crudelis, prosper et magnus. Ennius: induta' e. q. s. XIII Varro de L. L. VII 87 M. 'lympha a nympha, ut quod apud Graecos *Θέτις*, apud Ennium: Thelis illi mater.' Varro de re rustica III 9, 19 'quod antiqui, ut Thetin Thelim dicebant, sic Medicam Melicam uocabant.' Cf. Turnebus Adu. XXIII 26 XIV Varro de L. L. VII 101 M. 'apud Ennium: uocibus' e. q. s. 'mussare dictum, quod muti non amplius quam *μῦ* dicunt.' Cf. Ann. XVII fr. VI

XV Diomedes I p. 336 P. 'item adeo adis. hoc iteramus adito aditas dictitantes, ut Ennius: ad eum aditauere.' XVI Seruius in Aen. IX 401 'antique properet mortem, ut Plautus: properare prandium; Ennius: festium f. d.' Philargyrus in Georg. IV 170 'fulmina properant uetuste ait, ut Plautus: properant prandium, et Ennius: festinant diem.' Cf. Gloss. Labb. 'festiuo *ἐορταζω*.' XVII Varro de L. L. V 23 M. 'terra ut putant eadem et humus: ideo Ennium in terram cadentis dicere: cubitis' e. q. s. cf. Ann. X fr. XII

430 fuit *Seruius*. est *Cynthius* 431 Thelis *Turnebus*. Thetis *Flor. Haun.* ea Thetis *cod. B, lacuna in Goth.* 432 faxis .. musset *O. Ribbeckius*. facimus et libri *plerique*. facimus musset *Turnebi cod.* 435 pinsabant *Goth.*

XVIII

. imprimítque genaé genam.

XIX

[Nám] flammam sapiéns facilius óre in ardente óp-
primit

Quám bona dicta téneat.

XX

Eu, méa puella, e spé quidem id successít tibi.

XXI

440

aeui integri

XXII

ángue uillosí canis

XXIII

férro foedatí iacent.

XVIII Seruius in Aen. VI 686 'genís, palpebris: Ennius de dormiente: imprimítque' e. q. s. XIX Cicero de orat. II 54, 222 'quod est hominibus facietis et dicacibus difficillimum, habere hominum rationem et temporum et ea quae occurrant, cum salsissime dici possint, tenere. Itaque non nulli ridiculi homines hoc ipsum non insulse interpretantur. Dicere enim aiunt Ennium, flammam a sapiente facilius ore in ardente opprimi, quam b. d. t.: haec scilicet bona dicta, quae salsa sint.' (Ennium om. Voss. Leid. dicere enim aut pienti facilius Abrinc. Erl. a, nisi quod in hoc aiunt superscriptum est super aut) XX Varro de L. L. VII 93 M. 'euax uerbum nihil significat, sed effutitum naturaliter est, ut apud Ennium [Hectoris Lustr. fr. VII]: apud Ennium: eu mea p.' e. q. s. 'apud Pompilium: heu' e. q. s. (Naeuium cod. B)

XXI Seruius in Aen. IX 255 'integer aeui, integri aeui, i. e. adulescens, cui aetas integra super est. Vnde Ennius deos aeui integros dicit, quibus multum aeui super est.' XXII Acro in Hor. Carm. III 11, 18 'muniant angues caput eius: ut ait Ennius: angue' e. q. s. XXIII Seruius in Aen. III 241 'foedare cruentare. Ennius: ferro' e. q. s.

436 que fortasse delendum censet O. Ribbeckius 437 nam O. Ribbeckius, qui indirectam qua Cicero utitur orationem in uersum coëgit 439 eu O. Ribbeckius. hau Par. b. heu ceteri. eheu uulgo e spe O. Ribbeckius. spe Flor. Goth. Par. a. saepe Haun. sepe Par. b. successit O. Muellerus. succensit Goth. Haun. succenset Flor. Par. a. succenses Par. b

XXIV

. . . quis nos páter aut cognatús uolet
Contrá tueri?

XXV

445 cápitibus nutántibus
Tbi pinos rectósque cupressos

XXVI

Quí sui quaestus cáusa fictas súscitant senténtias.

XXVII

[Vmqum] quicquam quísquam cuiquam, quód ei
conueniát, neget?

XXIV Varro de L. L. VII 12 M. 'tueri duo significat, unum ab aspectu, ut dixi, unde est Enni illud: tueor te senex . . . et: quis pater' e. q. s. Quem uersum non hexametrum, quod uulgo credebatur, sed tragoediarum esse ut quem proximum ascripsi Ritschellius docuit Ind. schol. Bonn. aest. 1852 p. XV XXV Gellius XIII 20 'Ennius item rectos cupressos dixit contra receptum uocabuli genus hoc uersu: capitibus' e. q. s. 'firmior ei credo et uiridior sonus esse uocis uisus est, rectos dicere cupressos, quam rectas. Contra uero idem Ennius in annali duodeuicensimo' e. q. s. Nonius p. 195, 24 'cupressus generis feminini, ut dubium non est. Masculini Ennius: capitibus' e. q. s. XXVI Cicero de diu. I 40, 88 'atque etiam ante hos Amphiarus et Tiresias, non humiles et obscuri neque eorum similes, ut apud Ennium est, qui sui quaestus causa' e. q. s.

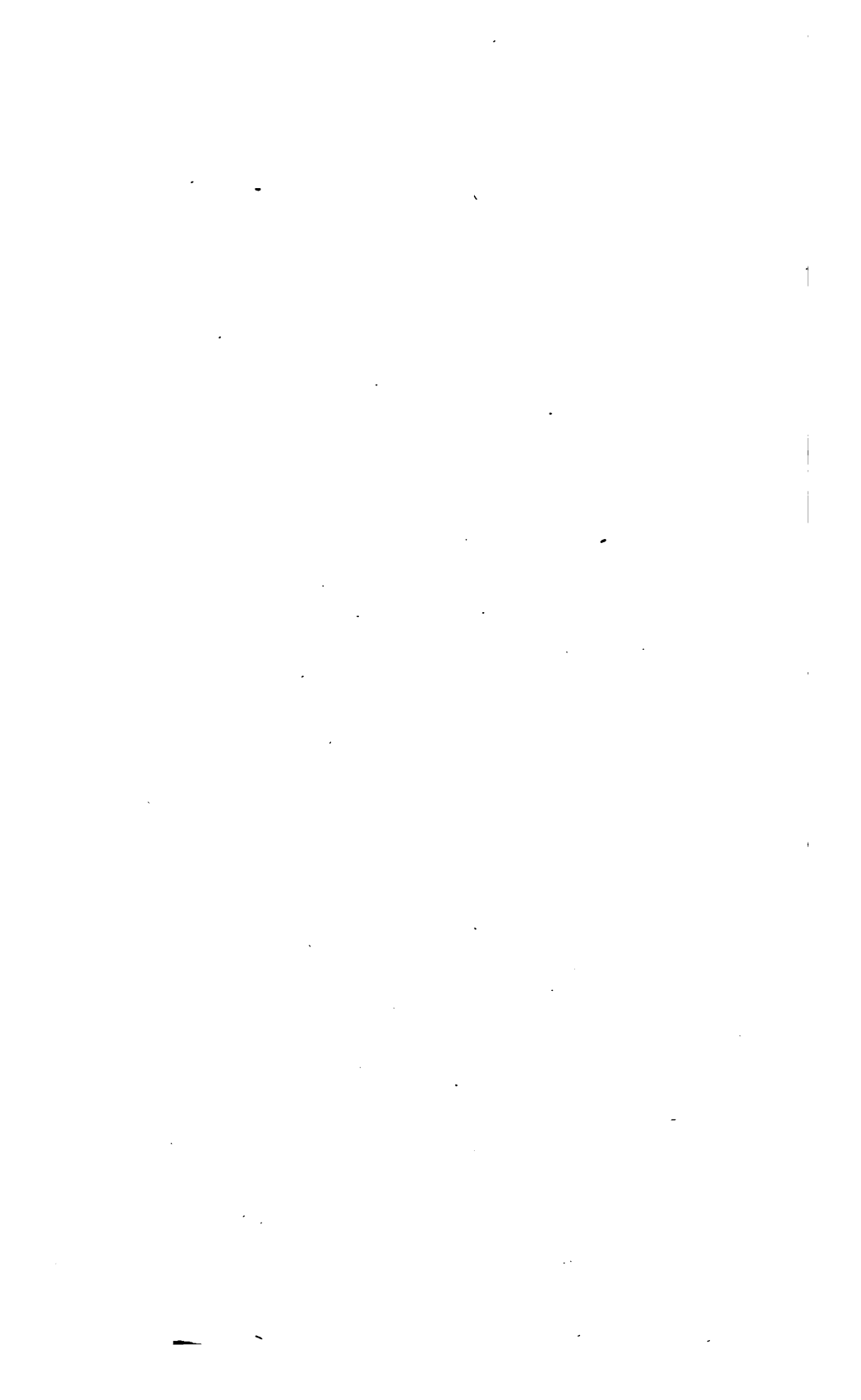
XXVII Rhet. ad Herennium IV 12, 18 'et si uitabimus eiusdem litterae nimiam assiduitatem, cui uitio uersus hic erit exemplo (nam hic nihil prohibet in uitis alienis exemplis uti): o Tite' e. q. s. [Ann. 113] 'et hic eiusdem poëtae: quicquam' e. q. s.

443 sq. quis nos pater aut cognatus uolet Contra tueri *Ritschellius*. quis pater aut cognatus uolet nos contra tueri *Varro* 445 nutantibus *Nonius*, *Gryph. mg. Voss. m. pr.* nutantis *Voss. corr. cum ceteris* 446 ibi *Ritschellius*, *om. libri* 448 umquam *O. Ribbeckius*, *om. libri*. quidquam quisquam cuiquam quod ei conueniat *O. Ribbeckius*. quicquam quicq quemq quisq. conueniat *Wuerzb.* quisquam quicquam quanquam quenquam quisquam conueniat *Opitz.* quicquam quisquam quemquam quisque conueniet *Windb. Fris.* quidquam quisquam quemquam quemq. quisq. conueniat *Par.* quidquam quisquam quemquam quisque conueniat *Bamb. a.* quidquam quisquam quemque quisque conueniat *Bamb. b.* quidquam quisquam quemquam quemq. quis conueniat *Tross.* quidquam quisquam quemquam quis conueniat *Tur.* quidquam quisquam cuiquam quod conueniat *uulgo*

XXVIII

Varro de L. L. VI 61 M. 'dico originem habet Graecam quod Graeci *διῶλω*. Hinc Ennius: dico qui. Hinc dicare, hinc iudicare.' Dico qui hunc dicare cupit (uel habet uel potest). Hinc iudicare uulgo: correxit O. Muellerus, qui lacuna Enniani uersiculi maiorem partem absumptam esse sibi persuasit. Dico uicisse] coniecit O. Ribbeckius conl. Eum. fr. VI

**COMOEDIARVM ET CETERORVM
CARMINVM RELIQVIAE**

AMBRACIA

I

per gentes ésse cluebat ómnium misérrimus

II

et aequora salsa ueges ingentibus uentis.

III

bene monés; tute ipse cúctas. Vide fortém
uirum!

IV

audáces depopulánt agros
5 Seruí dominorum dóminis.

CVPVNCVLA

hinc est ánimus propitiábilis

PANCRATIASTAE

I

Quo núnc me ducis? — 'Vbi molarum strépítum au-
dibis máximum.

AMBRACIA I Nonius p. 88, 1 'cluet, nominatur ... Ennius Ambra-
tia ...' II Nonius p. 183, 3 'ueget pro uegetat uel erigit uel uegetum
est ... Ennius Ambrachia ...' III Nonius p. 469, 24 'cunctant pro
cunctantur ... Ennius Anbrachia ...' IV Nonius p. 471, 18 'populat
est et passium populatur ... Ennius Ambracia ...'

CVPVNCVLA Nonius p. 155, 30 'propitiabilis, ad propitiandum.
Ennius Cupiuncula: hinc ... propitiabilis. Ita et adulabilis.' (a
propitiendo Bamb. Capeduncula Bentinus. Caprunculo Vossius)

PANCRATIASTAE I Nonius p. 506, 3 'audibo pro audiam. Ennius Te-

2 uentis] uestis *W* 3 cunctas *Bothius*. cuncto *W Bamb*. cunctato
ceteri libri 4 agros audaces depopulant *libri*. audaces serui depo-
pulant agros *Bothius Mus. Rhen. V 264* domini *ed. 1526, Junius*
6 huic *edd.* 7 dicis *Bamb.* molarium *W, etiam in Leid.* i su-
perscr. molariam *Bamb.* audiuis *Bamb.*

II

Quis ést, qui nostris fóribus tam próteruiter

III

Cúm desubito me órat mulier lácrimansque ad gēua
áccidit.

EX INCERTIS COMOEDIIS

I

10 Illic nugator nīli, non naucíst homo.

II

. . ten aliquid quod dono nīl morare? sed áccipe!

SATVRARVM RELIQVIAE

LIBER I

I

Malo hércle magno suó conuiuat sine modo.

II

Dúm quicquid des célere

lemone ... Idem Panchratiastis ...' II Nonius p. 513, 11 'proteruiter. Ennius Pancratiaste ...' (pancratihaste W) III Nonius p. 517, 15 'desubito ... Ennius Pancrasiaste ...'

Ex inc. com. I Festus p. 166 M. 'naucum ait Ateius philologus poni pro nugis Plautus — et Naenius in Tunicularia ... sed et Ennius: illic' e. q. s. II Diomedes I p. 395 P. 'moro quod crebro moror dicimus Ennius ...'

LIBER I I Nonius p. 474, 22 'conuiuant pro conuiuantur ... Pomponius Munda: si calendis [domi] conuiuant, idibus caenant foris. Ennius satyrarum lib. I ...' II Nonius p. 510, 10 'celere pro celeriter ... Ennius satyrarum lib. I ...'

8 quis] qui *W* 10 illic *Vrsinus*. illuc *cod.* ést nugator *cod.* nīli] nihil *cod.* nihili *Vrsinus* nauci homo *cod.* II ten] an *uulgo* nil] illi *uulgo* sed accípe *uulgo*. en accipe *Fleckeisenus*

I magno suo conuiuat *Bothius Mus. Rhen. V 266.* suo magno conuiuat *libri.* suo conuiuat magno *Petermannus de sat. Enn. 1851 p. 20* conuiuat. Sine modo *Bothius* 2 dum] da *uel* dane *Gulielmus in Plauti Bacch. c. 5* quicquid *Bamb., cf. Lachmannus ad Lucr.*

LIBER II

I

Inde loci liquidas pilatasque aetheris oras
Contemplor

II

5 Réstitant, occurrunt, obstant, obstringillant, obigitant.

LIBER III

SCIPIO

I

Enni poëta salue, qui mortálibus
Versús propinas flámmeos medúllitus.

II *

Numquám poëtor nîsi si podager . . .

III

Nam is nón bene tibi uúlt, qui falso críminat.

LIBER II I Servius in Aen. XII 121 'pilata, fixa et stabilia ... Ennius satyrarum II: inde loci' e. q. s. 'cum firmas et stabiles significaret et quasi pilis fultas.' II Nonius p. 147, 9 'obstringillare obstare. Ennius satyrarum lib. II ...'

LIBER III I Nonius p. 33, 7 'propinare a Graeco tractum est, post potum tradere Ennius satyrarum lib. III ...' Idem p. 139, 14 'medullitus, a medullis — Ennius satyrarum lib. III ...' II Priscianus VIII p. 829 P. (I p. 417 K.) 'nos quoque philosophor, architector, poëtor in usu habuimus. Ennius ...' Huc referri posse me monuit Th. Hugius

III Nonius p. 470, 13 'críminat Ennius satyrarum lib. III: nam' e. q. s. 'dignauit ... Accius Meleagro: remanet gloria apud me.' (lib. III W,

V 264. quidquid ceteri libri 3 sq. oras Contemplo Scaliger ad Festum s. u. 'compilare' e Servio, ut uidetur, Danielis. contemplor Inde loci uulgo 5 obigitant Bergkii Ind. lect. Marb. aest. 1844 p. XVI. ouagitant libri. obagitant ed. 1526, Junius, Mercerus. obgan-niunt Columba 6 Enni oeta selue W Leid. p. 33 8 nūquam Halberst. nūquā Reg. Sang. Bern. nunquam Carlsr. Lugd. poetar Carlsr. si om. libri 9 nam is edd. nam iis libri tibi uolt Petermannus. uúlt tibi libri, nisi quod uult ibi Bamb. cum ed. princ. uult tibi, qui te f. c. Fleckeisenus qui falso críminat om. Bamb. críminat apud te libri. c. te apud ed. 1480. ad te Junius. ad me Bothius. cf. supra

IV

- 10 . . . mundus caëli uastus cónstitit siléntio,
 'Et Neptunus saeuus undis áspéris paúsám dedit.
 Sól equis itér repressit úngulis uolántibus:
 Cónstitere amnés perennes, árbores uentó uacant.

V

Quáque propter Hánnibalis cópias cónsiderat.

VI

- 15 Sparsis hastis longis campus splendet et horret.

VII *

Quam tantam statuam statuet populus Romanus
 Quamue columnam, quae teque et tua gesta loquatur.

Mercerus) IV Macrobius Sat. VI 2 p. 513 Jan. 'tum pater omnipotens, rerum cui summa potestas, Infit: eo dicente deum domus alta silescit, Et tremefacta solo tellus, silet arduus aether. Tum uenti posuere, premit placida aequora pontus. [Aen. X 100] Ennius in Scipione: mundus' e. q. s.

V Gellius IV 7 'Valerius Probus ... Hannibalem et Hasdrubalem et Hamilcarem ita pronuntiabat, ut paenultimam circumflecteret Plantum et Ennium multosque alios ueteres eo modo pronuntiasse affirmat, solius tamen Ennii uersum unum ponit ex libro, qui Scipio inscribitur. Eum uersum quadrato numero factum subiecimus, in quo nisi tertia syllaba de Hannibalis nomine circumflexe promatur, numerus clausurus est. Versus Ennii quem dixit ita est: quaque' e. q. s. VI Macrobius Sat. VI 4 p. 519 Jan. 'tum ferreus hastis Horret ager. [Aen. XI 601] Horret mire se habet. Sed et Ennius in quarto decimo [VII] et in Erechtheo [VI] et in Scipione ...' Seruius in Aen. XI 601 'horret autem terribilis est. Est autem uersus Ennianus uituperatus a Lucilio dicente per irrisiōem, eum debuisse dicere horret et alget.' VII Trebellius Pollio Claud. 7

12 itiner *Bothius* 13 constitere *Scruerius*. constatare *cod. Bodl.* consistere *ceteri libri* uocant *Med.* An uagant? *cf. Hect. Lustr. XII* 14 quaque *M. Hertzius*. qua *Vat. Par. Rottend.* qui uulgo. quique *post aliōs F. Ritterus Ephem. Darmst. 1840 p. 391*

hanibalis *Par.* considerat *Par. Rottend.* considerant *Vat. cum ceteris* 15 spassis *Par.* spasis *Neap. Tetrametrum trochaicum* sparsis ... splendet horretque et gemit *proposuit F. Ritterus l. s.*

16 quam tantam *Lachmannus ad Lucr. III 1034.* quantam *Trebellius*. nam quantam *Salmasius, allero uersu non uerba sed sententiam poëtae a Trebellio expressam esse opinatus* statuet *Lachmannus.* faciet *Trebellius* 17 quamue *Lachmannus.* quantam *Trebellius*

quae teque et tua gesta] quae res tuas gestas *Trebellius.* quae te res gestasque *Lachmannus.* res quae ac tua gesta *Columna*

VIII *

Suidas s. u. *Ἐννιος*: *Ἐννιος Ῥωμαῖος ποιητής· ὃν Αἰλιανὸς ἐπαιεῖν ἄξιόν φησι. Σκυπίωνα γὰρ ᾗδων καὶ ἐπὶ μέγα ἐξᾶραι τὸν ἄνδρα βουλόμενός φησι μόνον ἂν Ὅμηρον ἰσαξίους ἐπαινούς εἰπεῖν Σκυπίωνος· δῆλον δὲ ὥς ἐτεθήκει τοῦ ποιητοῦ τὴν μεγαλόνοιαν καὶ τῶν μέτρων τὸ μεγαλεῖον καὶ ἀξίαραστον.*

IX *

Vel tu dictator uel equorum equitumque magister
Esto uel consul

X

20 Desine Roma tuos hostis

* * *

Nam tibi munimenta mei peperere labores

* * *

testes sunt

Lati campi, quos gerit Africa terra politos.

‘dicit Ennius de Scipione: quantam’ e. q. s. IX Paulus Festi p. 369 M. ‘uel colligatio quidem est disiunctiva ... earum’ (rerum) ... ‘e quibus quae eligatur, nihil inter est, ut Ennius: uel’ e. q. s. Haec ad Scipionem pertinere Merula uidit, qui ea nono Annalium ascripsit, fortasse recte

X Cicero de orat. III 42, 167 ‘ornandi causa proprium proprio commutatum: desine ... hostis; et: testes sunt campi magni.’ (Deest in Erl. a. desine Roma tuos // // // // // sunt campi Abrinc.) Idem de fin. II 32, 106 ‘itaque beator Africanus cum patria illo modo loquens: desine ... hostis; reliquaque praeclare. Nam ... labores.’ Nonius p. 66, 25 ‘politiones, agrorum cultus diligentes, ut polita omnia dicimus exulta et ad nitorem deducta. Ennius satyrarum lib. III: testes ... politos.’ Ab hoc uersu non diuersam esse illam quam Ciceroni debemus particulam post Bondamum Var. Lect II 14 Lerschius intellexit Mus. Rhen. V 421, quamquam eorum neuter quod uerum est penitus perspexit

20 hostis libri plerique. hostes pauci, om. Abrinc. de or., u. supra hostes horrere superbos nescio qui apud Columnam. postes ornare tropaeis Scaliger Catal. p. 220, cf. eundem ad Manil. IV 179

21 nam Erl. Spir. namque ceteri munimenta Muretus Var. Lect. XI 1. monumenta Pal a Gud. b Spir. monumenta ceteri peperere Erl. Pal. b. reperere Par. Monac repperere Pal. a. reperiere Leid. 22 testes om. Gud. c Abrinc., u. supra 23 campi magni Cicero testes sunt campi quos A. l. p. ipsa gerit cod. Doruill.

LIBER IV

. neque ille triste
25 Quaéritat sinápi neque caépe maestum . . .

LIBER VI

Quippé sine cura laétus lautus cum áduenis
Insértis malis, éxpedito bráccchio
Alacér, celsus, lupíno expectans ímpetu,
Mox cum álterius ábliguriás bona,
30 Quid cénses domino esse ánimi? pro diuúm fidem!
Ille tristis cibum dum séruat, tu ridéns uoras.

EX INCERTIS SATVRARVM LIBRIS

I

Nám qui lepidé postulat álterum frustrári,

LIBER IV Macrobius Sat. VI 5 p. 527 Jan. 'tristis pro amaro translatio decens est, ut: tristisque lupini. [Georg. I 75] Et ita Ennius in libro Sabinarum quarto ...' (satyrarum Columna) Servius in Georg. I 75 'tristisque lupini: amari ... Ennius: neque ... sinapi.'

LIBER VI Donatus in Ter. Phorm. II 2, 25 'ten asymbolum uenire! unctum atque lautum e balneis (Otiosum ab animo: cum ille et cura et sumptu absumitur. Dum tibi fit quod placeat, ille ringitur, tu rideas): non ab Apollodoro sed e sexto satirarum Ennii translata sunt omnia: quippe' e. q. s. (non] nondum Gand. nedun Lugd. nodum uel nedum edd. uet. haec non uulgo sed e sexto satis Ennii Gand. sed de sexto satis Lugd. post satis lacuna circa uiginti quattuor litterarum; sede sexto satis edd. uet.)

EX INC. SAT. LIB. I Gellius XVIII 2 'itaque nuper quaesita esse me-

24 neque ille triste *Burmanner*. neque ill. . . triste *Seruius Danielis*.
neque triste *Macrobius*. neque illa triste *Janus* 25 quaeritta
Anglic. queripal *Neap*. *Soladeos descripsit Th. Hugius* 26 lau-
tus *om. Gand. et Lugd*. 27 insertis *Lugd*. infertis *uulgo*. exertis
Muretus Var. Lect. XIX 7 braccchio *Lugd*. brachio *uulgo*
28 An alacer ac celsu? expectans impetu *Muretus*. impetu
(inpecum *Lugd*.) expectans *uulgo* 29 mox cum *Lugd*. mox
dum *uulgo*. quam mox *Muretus* abligurias *Lugd*. ablingas *Pith*.
obligurias uel obligurrias *uulgo* 30 domino *Muretus*. dños *Lugd*
dominis *uulgo* proh animum fidem *Lugd*. 31 ille tristis dum
cuiuin *Lugd*. dum ille cibum tristis *Muretus*. cibum ille tristis *Peter-*
mannus rediens uorans *Lugd*. 32 qui se, *om. nam, Acidalius*

Quóm frustrast, frústra illum dicit frustra ésse.
 Nám qui se frústrari quém frustras séntit,
 35 Quí frustratúr frustrast, sí ille non est frustra.

II

Meum nón est, ac si mé canis memórderit.

III

Quintilianus IX 2, 36 'sed formas quoque fingimus saepe ut famam Vergilius, ut uoluptatem ac uirtutem ... Prodicus, ut mortem ac uitam, quas contententes (consentientes Tur. Ambr. a b) in satura tradit Ennius.'

IV

Gellius II 29 'auicula, inquit' (Aesopus), 'est parua, nomen est cassita. Habitat nidulaturque in segetibus, id ferme temporis, ut appetat messis pullis iam iam pluman- tibus. Ea cassita in sementes forte congesserat tempesti-

mini numero septem, quorum prima fuit enarratio horum uersuum qui sunt in saturis Quinti Ennii' (saturis Lugd. Magliab. satiris ceteri quintienni Voss. Thuan.) 'uno multifariam uerbo concinniter implicati: quorum exemplum hoc est: nam qui' e. q. s. II Gellius VII 9 'poposci, momordi Sed Q. Ennius in saturis' (in satiris suis Rottend.) 'memorderit dixit per e litteram, non momorderit' (momordederit Par.) 'Meum, inquit,' (in qd Par.) 'non est' e. q. s. Nonius p. 140, 25 'memordi, peposci ... in ueteribus lecta sunt Ennius: non est' e. q. s.

in Plauti Amphitr. c. 2 32 sq. frustrari quē frustrari. quem frustra eum dicit Voss. 33 quom frustrast] quem frustratur plerique libri. qm frustratur Lugd. illum] eum libri 33 frustrast — 34 frustrari quem om. Reg. 34 sese libri' frustras (h. e. frustrans, cf. Trag. 152) sentit Magliab. frustrassent. id Reg. frustrassent id Lugd. Thuan. frustras senti Voss. frustra sentit uulgo 35 frustratur is frustrast Lugd. Magliab. frustratur is frustra est ceteri libri si plerique libri. s; (h. e. set) Reg., om. Acidalius, G. Hermannus Elem. doctr. metr. p. 453 qui trimetros trochaicos mauult non ille libri est frustra Lugd., sed nota in margine appicta qua istud corrigi iubetur Cf. de eisdem uersibus Muretus apud Castalionem Var. Lect. c. 23 (Grut. Lump. IV 580)

36 meum om. Nonius ac si me Par. Val. alsime Rottend. at si me ceteri Gellii. ut si me Nonius canis non certo apparet in Val., possit uel catus esse

uiores; propterea frumentis flavescentibus pulli etiam tunc inuolucres erant. Dum igitur ipsa iret cibum pullis quaesitum, monet eos, ut, si quid ibi rei nouae fieret diceretur, animaduertenter idque uti sibi, ubi redisset, nuntiarent. Dominus postea segetum illarum filium adulescentem uocat, et: "uidesne", inquit, "haec ematuruisse et manus iam postulare? idcirco die crastini, ubi primum diluculabit, fac amicos eas et roges, ueniant operamque mutuam dent et messim hanc nobis adiuent." Haec ubi ille dixit, et discessit. Atque ubi rediit cassita, pulli tremibundi, trepiduli circumstrepere orareque matrem, ut iam statim properet inque alium locum sese asportet: "nam dominus", inquit, "misit, qui amicos roget, uti luce oriente ueniant et metant." Mater iubet eos otioso animo esse: "si enim dominus", inquit, "messim ad amicos reicit, crastino seges non metetur neque necessum est, hodie uti uos auferam." 'Die', inquit, 'postero mater in pabulum uolat. Dominus, quos rogauerat, opperitur. Sol feruit, et fit nihil; it dies, et amici nulli erant. Tum ille rursum ad filium: "amici isti magnam partem", inquit, "cessatores sunt. Quin potius imus et cognatos adfinesque nostros oramus, ut adsint cras tempori ad metendum?" Itidem hoc pulli pauefacti matri nuntiant. Mater hortatur, ut tum quoque sine metu ac sine cura sint, cognatos adfinesque nullos ferme tam esse obsequibiles ait, ut ad laborem capessendum nihil cunctentur et statim dicto oboediant: "uos modo", inquit, "aduertite, si modo quid denuo dicetur." Alia luce orta auis in pastum profecta est. Cognati et adfines operam, quam dare rogati sunt, supersederunt. Ad postremum igitur dominus filio: "ualeant", inquit, "amici cum propinquis. Afferes primo luci falces duas: unam egomet mihi et tu tibi capies alteram et frumentum nosmet ipsi manibus nostris cras metemus." Id ubi ex pullis dixisse dominum mater audiuit: "tempus", inquit, "est cedendi et abeundi; fiet nunc dubio procul, quod futurum dixit. In ipso enim iam uertitur, cuius res est, non in alio, unde petitur." Atque ita cassita nidum

migrauit, seges a domino demessa est. — — Hunc
Aesopi apologum Q. Ennius in satiris scite admodum et
uenuste uersibus quadratis composuit. Quorum duo pos-
tremi isti sunt, quos habere cordi et memoriae operae
pretium esse hercle puto:

Hóc erit tibi árgumentum sémper in promptú situm:
Né quid expectés amicos quód tute agere póssies.

V

Cum spólia generis détraxeritis [inpie,]
40 Quam inscriptionem dábitis?

VI *

Súbulo quondám marinas própter adstabát plagas.

VII *

Propter stagna, ubi lanigerum pecus piscibus pascit.

V Iulius Victor c. 6 p. 224 Or. 'ab euentu in qualitate: ut qualia
sint ea quae euenerunt, aut quae uideantur euentura, tale illud quoque
existimetur, ex quo euenerunt. Vt Sabinis Ennius dixit ...' (Sabina-
rum nescio quod carmen post Maium ad Cic. de re p. II 7 tueri studet
Janus ad Macrobius, uide Ennii Sat. lib. IV) VI Varro de L. L. VII
35 M. 'apud Ennium' (enī Flor. enim Haun.) 'subulo' e. q. s. 'subulo
dictus, quod ita dicunt tibicines Tusci; quocirca radices eius in Etruria,
non Latio quaerundae.' Festus p. 309 M. 'subulo Tusce tibicen dicitur;
itaque Ennius ...' Hunc uersum cum Herodoti narratione I 141 conferri
iubet O. Muellerus. Vide etiam Babrium fab. 9, quem Th. Hugi-
us indicauit VII Paulus Festi p. 59 M. 'Cyprio boui merendam Ennius
Sotadico uersu cum dixit, significauit id quod solet fieri in insula Cyp-
ro Idem cum dicit: propter' e. q. s. 'esse paludem demonstrat, in
qua nascuntur pisces similes ranunculis, quos oues consecratae edunt.'

37 hoc uulgo, corr. Par. hec Vat. Par. m. pr. h' Rottend. arg'tum
Rottend. promptū Vat. Par. promptum Rottend. 38 nequit
Par. neq; Rottend. tute agere possies Fruterius Veris. II 8. tu
agere possis libri, nisi quod tua gere possis Rottend. 39 sq. Ver-
sus disposui generis Janus. generi Iulius Victor inpie om.
Iulius Victor 41 adstabat Flor. Varronis. adstrabat Festus. asta-
bat celeri Varronis. assabat Scaliger plagas Festus. aquas Varro
42 pecus] genus ed. uet. Ald. uulg. pascit Monac. edd. uet. et
libri C. Barthii (Adu. XLI 8). pascitur Guelf. uulg.

VIII *

. . . decem coclites queis montibus summis
Ripeis fodere.

IX *

45 Simia quam similis turpissima bestia nobis!

X *

Quaerunt in scirpo soliti quod dicere nodum.

EPIGRAMMATA

I

Aspicite o ciues, senis Enni imaginis formam!

Hic uestrum panxit maxima facta patrum.

Nemo me lacrumis decoret nec funera fletu

Faxit. cur? uolito uiuus per ora uirum.

VIII Varro de L. L. VII 71 M. 'apud Ennium: decem' e. q. s. 'ab oculo cocles ut ocles dictus, qui unum haberet oculum.' 'Sermo est de Ariaspis s. Vnocolis, qui uicini Hyperboreorum, in Rhipaeis montibus, aurum Grypibus ereptum fodiebant.' O. Muellerus. Cf. Herodoti IV 13. Sauris ascripsi cum Th. Hugio IX Cicero de nat. deor. I 35, 97 'ipsa uero quam nihil ad rem pertinet quae uos delectat maxime similitudo! Quid? canis nonne similis lupo? atque ut Ennius: simia' e. q. s. 'at mores in utroque dispares.' (Deest hic locus in Palat. et Vind.) Cf. Serenus Samonicus de med. 825 'siue homo seu similis turpissima bestia nobis Vulnera dente dedit' e. q. s. X Festus p. 330 M. 'inde prouerbium est in eas natum res, quae nullius impedimenti sunt, in scirpo nodum quaerere. Ennius: quaerunt' e. q. s.

EPIGRAMMATA I Cicero Tusc. disp. I 15, 34 'quid poëtae? nonne post mortem nobilitari uolunt? unde ergo illud? [1. 2]. Mercedem gloriae flagitat ab iis, quorum patres affecerat gloria: idemque: nemo me' e. q. s. Ibidem 49, 117 'quod si fiat, melior Enni quam Solonis oratio. Hic enim noster: nemo me lacrimis decoret, inquit, nec... faxit. At uero ille sapiens: mors mea ne careat lacrimis: linquamus amicis Maerorem, ut

43 quas libri. ques Scaliger montib; sūmis Flor. 44 ripeis Flor. Haun. Par. a. ripheis Par. b. rhipeis Goth. Rhipaeis O. Muellerus fodere Par. a. federe Flor. Par. b. foedere Goth. Haun.

1 Enni imaginis] cf. Lachmannus ad Lucr. VI 743 panxit uulgo. pinxit Reg. Pith. lacrumis Monac. c. Cat. mai. lacrimis ceteri libri funera fletu libri omnes. funera fletum Scaliger Catal. p. 283 et eiusdem Opusc. diu. Par. 1605 p. 89. funera lessum Bentley ad Cic. Tusc. I 49, 117 decoret... faxit om. Reg. Pith. Cic. Tusc. I 15, 34 4 quum uolito secundum 'meliora exemplaria' Scaliger

II

- 5 Hic est ille situs, cui nemo ciuis neque hostis
Quiuit pro factis reddere opis pretium.

III

- A sole exoriente supra Maeotis paludes
Nemo est qui factis me aequiperare queat.
Si fas endo plagas caelestum ascendere cuiquam est,
10 Mi soli caeli maxima porta patet.

celebrent funera cum gemitu.' Idem Cat. mai. 20, 73 'Solonis quidem sapientis elogium est, quo se negat uelle suam mortem dolore amicorum et lamentis uacare. Volt credo se esse carum suis: sed haut scio an melius Ennius: nemo ... faxit.' II Seneca Epist. mor. XVIII 5 (108), 32 'deinde Ennianos' (Ennianos coni. Pincianus. inanes Bamb. Guelf. Rehd. in litura, omnes Rom. et edd. Gruteri) 'colligit uersus et in primis illos de Africano scriptos: cui nemo' e. q. s. 'ex eo se ait intellegere apud antiquos non tantum auxilium significasse opem sed operam; ait enim Ennius neminem potuisse Scipioni neque ciuem neque hostem reddere operae pretium.' (Sic restitui locum: in quem scripturae discrepantia haec est: non superscr. in Guelf. opem om. libri sed opera ait. opera enim in eius neminem Bamb. Guelf. (nisi quod in om. Guelf.) sed operam. ait enim neminem Rehd. a Vat. § φ Pal. 1 2 Pal. 3 Gruteri. sed operam ait. opera eius neminem Vat. η. sed opera eius neminem Vat. α. sed operam. ait enim in eius neminem Vrb. v. sed opera ait. opera enim eius in neminem Pal. φ Pal. 1 Gruteri. sed opera ait. opera eius enim in neminem Alex. τ. sed opera. enim ait opera eius neminem Vat. ε. sed operam. ait enim neminem Pal. 2 Gruteri, Col. sed operam. ait opera enim eius neminem Pal. 4 Gruteri. sed operam, ait opera enim eius neminem Pinciani uetus lectio Scipionij Scipionem Bamb. Guelf. Vrb. v Pal. φ Pal. 1 et 4 Gruteri. in Scipionem Pal. 2 Gruteri, Col. sed operam. neminem enim neque ciuem neque hostem potuisse in Scipionem reddere Vat. ζ) Cicero de leg. II 22, 57 'declarat enim Ennius de Africano: hic est ille situs.' Hanc particulam in unum elogium cum superioribus coniunxit is, quem Columna ut saepius dissimulat, Scaliger Catal. p. 187 III Cicero Tusc. disp. V 17, 49 'et est in aliqua uita praedicabile aliquid et gloriandum ac prae se ferendum, ut Epaminondas ... ut Africanus: [7. 8].' Mamertinus Genethl. c. 16 (p. 155 Arntzen.) 'etenim

6 quipit Vat. § φ in mg.; Stephanus. qui uult libri ceteri omnes. quibit Pincianus, Scaliger profectis Guelf. et (pro factis superscr.) Bamb. reddere opis pretium] reddere operae pretium libri plerique. operae reddere pretium Rehd. a. reddere operae praecium Argent. a. reddere opae pretium Lipsius et alii. cf. supra 7 supra] adusque Mamertinus Maeotides tres Oxon. Maeotidas edd. atiq. ueteres 8 me om. Reg. Pith. sex Oxon. aliique libri aequiperare Pith. equiperare Reg. 9 si fas endo plagas coelestum unus

SOTA

I

Íbant malací uiere Véneriam coróllam.

II

. Cyprió boui meréndam

III

‘Alius in marí uult magnó tenere tónsam.

quod ait ille Romani carminis primus auctor, a sole exoriente adusque Maeotis paludes, id nunc longius longiusque protendere licet.’ Seneca Epist. XVIII 5 (108), 34 ‘felicem deinde se putat, quod inuenerit unde uisum sit Vergilio dicere: quem super ingens Porta tonat caeli. Ennium’ (Ennius plerique libri. Ennius Pal. 1. Cinnius Pal. 4 Gruteri) ‘hoc ait Homero subripuisse, Ennio Vergilium. Esse enim apud Ciceronem in his ipsis de re publica libris hoc epigramma Enni: si fas’ e. q. s. (epigramma ē. nisi Bamb. epigramma est: nisi Guelf. Pal. 5) Lactantius Diu. Inst. I c. 18 ‘si quis unum hominem iugulauerit, pro contaminato ac nefario habetur . . . ille autem qui infinita hominum milia trucidauerit . . . non modo in templum sed etiam in caelum admittitur. Apud Ennium sic loquitur Africanus: [9. 10]; scilicet quia magnam partem generis humani extinxit ac perdidit. O quantis in tenebris Africane uersatus es! uel potius, o poeta, qui per caedes et sanguinem patere hominibus in caelum ascensum putaueris.’ Coniunxit disticha Scaliger Catal. p. 187

SOTA I Varro de L. L. V 62 M. ‘ipsa a uinctura dicitur uieri id est uinciri, a quo est in Sota Enni . . .’ (in sota libri cum Flor. in Asoto Aldina. in Sotadico Scaliger) Festus p. 375 M. ‘uiere alligare significat, ut hic uersus demonstrat: ibant’ e. q. s. Censorinus fragm. c. 14 p. 95 Jahn. ‘ionicus septenarius: ibant’ e. q. s. II Paulus Festi p. 59 M. ‘Cyprio boui merendam Ennius Sotadico uersu cum dixit, significauit id quod solet fieri in insula Cypro, in qua boues humano stercore pascuntur.’ III Festus p. 356 M. ‘tonsam Ennius significat remum,

Lips. Pal. Vitr. (item Pithoeus Adu. I 11) et nisi quod coelestium Regio-Putean. Lactantii. nisi fas endo plagas caelestum Bamb. Senecae, cf. supra. si faciendo plagas coelestum tres Reg. et Colb. aliquae libri Lact. nisi faciendo plagas coelestium Pal. 5 Pal. 1 Gruteri. nisi faciendo coelestium, om. plagas, Guelf. ne faciendo plagas caelestium Pal. 4 Gruteri. ni faciendo (fas esse m. alt.) plagas coelestum Alex. τ. non fas esse (uel omne) plagas caelestum (uel caelestium) alii libri Senecae. si fas caedendo caelestia undecim libri rec. et edd. Lactantii, item scandere pro ascendere exhibentes, quam scripturam defendit Osannus ad Cic. de re publica p. 421 sq.

I mala ciuiere Flor. Haun. Varronis. mala cluere Darmst. Vat. mala duere Gorlic. Censorini. malacam uiere Scaliger, conl. ab He-phuestione citato uersu Sotadico πολὺς τέρεν ἄνθος μαλακὸν ματεῦσαι coronam Censorinus

IV *

. . alii [denique] rhétorica tóngent.

V **

5 'Ille ictu' retró reccidit ín natem supínus.

ΠΡΟΤΡΕΠΤΙΚΟΣ SIVE PRAECEPTA

I

pannibus

II

'Vbi uidet auénam lolium créscere inter tríticum,
Sélegit, secérnit, aufert, ís operam addit sédulo,
Quaé tanto cum stúdio seruit.

quod quasi tondeatur ferro, cum ait I. VII [VII] item [VII fr. VIII] et in nasota: alius' e. q. s. (in Sota O. Muellerus p. 413. in Asota Vrsinus)

IV Festus p. 356 M. '[tongere Aelius Sti]lo ait noscere esse, [quod Praenestini tongi]tionem dicant pro no[tionem. significat et la]tius dominari. Ennius: [alii rhetorica] tongent.' Paulus p. 357 M. 'tongere nosse est, nam Praenestini tongitionem dicunt notionem. Ennius: alii' e. q. s. Sotadicum agnouit Scaliger Coni. p. 29, qui hunc cum superiore coniunxit

V Censorinus fragm. c. 14 p. 95 Jahn. 'ionicus maior est: ille ictus' e. q. s. 'habet uitium in tertia syllaba.' Ennianum esse suspicatur Lachmannus ad Lucr. I 186

Προτρεπτικός SIVE PRAECEPTA I Charisius I p. 40 P. (29 Lind.) 'at cum nulla causa cogente quid tale dicitur', (sc. abl. et dat. in abus uel ibus pro is) 'tunc, ni mirum, confitendum est de errore, ut ... et Ennius in protreptico: pannibus.' (in protreptrico cod.) II Priscianus X p. 900 P. (I p. 502 K.) 'uetusissimi tamen etiam in simplici serui protulisse inueniuntur pro ordinaui et pro seui. Ennius in praeceptis: ubi' e. q. s.

4 denique om. libri de rhetōrica cf. *Andromachae fr. XII*

5 ictu' *Lachmannus*. ictus libri retro reccidit *Lachmannus*. retro recidit *Darmst.* retrorecedit *Vat. Gorkic.* martem *Gorkic.* nantem *cod. Manutii* ictus ille retrocidit in n. s. *Santenius ad Terentianum* p. 120

2 uidet] uidelicet *Halberst.* is ubi uidet *Th. Hugius* 3 selégit *Bern:* seligit *ceteri* aufert & *Halberst.* aut fert *Reg.* is operam addit sedulo *Th. Hugius*. sedulo ubi operam addidit libri 4 quam tanto studio seruit (seruit *Halberst.*) libri

HEDVPHAGETICA

Omnibus ad Clupeam praestat mustela marina.
 Mures sunt Aeni, spissa ostrea plurima Abydi.
 Est pecten Mitylenae et apud Charadram Ambra-
 ciamque.

Brundusii sargust: hunc magnus si erit tibi sume.

5 Apriculum piscem scito primum esse Tarenti.

Surrenti face emas helopem, glaucum cape Cumis.

HEDVPHAGETICA Appuleius de magia c. 39 p. 484 Oud. 'Q. Ennius Hedypaghetica' (hedipaghetica Fux. Pith. hedeus phagitica Flor. c. hedipagittica Flor. a. edesphagittica Fulv. Hedypathetica Scaliger Catal. p. 215) 'quae uersibus scripsit innumerabilia piscium genera enumerat, quae scilicet curiose cognorat. Paucos uersus memini, eos dicam: omnibus' e. q. s. 'alios etiam multis uersibus decorauit, et ubi gentium quisque eorum, qualiter assus aut iussulentus' (iussulentus

1 omnibus ut Clypea libri. omnibus at Clupeae Turnebus Adu. XXI 21, Scaliger 2 Aeni spissa] Aeni aspera libri. Aeni ast aspra Turnebus, Scaliger, Casaubonus. Aenid; aspra Salmasius ad Solin. p. 794 austrea uidi Doruill. 3 est pecten Mitylenae] mitylenae pecten Flor. a. Mithylena est pecten Pith. (ut uid.) mus Mitilena est pecten Flor. c. edd. ante Casaub. mus Mithylena est petere (ut uid.) Doruill. Mitylenae est pecten Casaubonus. mitylus est pecten Scaliger et apud Charadram] caradrum apud Flor. a Pith. caradrinique apud Flor. c. caradiumque apud Doruill. caradrumque (uel quae) apud Fulv. edd. ante Casaub. aperque apud Turnebus. caprosque apud Casaubonus. charadrusque apud Scaliger. charadrumque Salmasius Ambraciamque] Vmbraciae (Vmbracie uel Vmbratie Pith. Doruill.) finis (ut Flor. a c) siue fines libri et edd. ante Casaub. Ambracienses Casaubonus. Ambraciae amnes Turnebus, Scaliger. Ambraciai Salmasius 4 Brundusii plerique libri. Brindisii Flor. c. Brundini Doruill. Brundisii uel Brentesii Lachmannus ad Lucr. V 1006 p. 328. Brundisi I. V. Franckius apud Suerdsioeum Vind. praec. Benll. p. 53. Brundusio Suerdsiocus ipse. Brentesi uel Brundusi Ph. Wagnerus in Verg. Aen. IX 151 sargust] sargus bonus est libri, nisi quod est om. Pith. 4 sq. hunc magnus si erit sume apriculum libri. hunc magnus erit si Sume. apriculum Turnebus, Scaliger, Casaubonus 5 pisces Doruill. scito] secto uel seco Pith. 6 Surrenti aelopem fac emas Glaucum apud Cumas quid Flor. c. Surrenti telopen fac emas glaucum apud Cumas quid Flor. a. surrentia elepen fac emas apud Cumas quid Pith. Surrentiam elopen fucernas claucum apud Cumas quid Doruill. Surrenti fac emas glau-

Quid turdum, merulam, melanurum umbramque ma-
rinam

Praeterii atque scarum, cerebrum Iouis paene su-
premi?

Nestoris ad patriam hic capitur magnusque bonusque.

- 10 Polypus Corcyrae, caluaria pinguia acarnae,
Purpura, muriculi, murex, dulces quoque echini.

EPICHARMVS

I

Nám uidebar sómniare méd ego esse mórtuum.

II **

Frigori miscét calorem atque úmori aritúdinem.

Flor. c) 'optime sapiat: nec tamen ab eruditissimis reprehenditur.' Glossae ueteres ad Petron. Sat. 93 'scarus piscis nobilissimi genus, mari Carpathio frequens, cerebrum Iouis dictus ab Ennio.'

EPICHARMVS I Cicero Acad. pr. II 16, 51 'num censes Ennium, cum in hortis cum Seruio Galba . . ambulasset, dixisse: uisus sum mihi cum Galba ambulare? At cum somniauit, ita narrauit: uisus Homerus adesse poeta; idemque in Epicharmo ...' (in epicarmo Gud. in epio harmo Vind.) II Varro de L. L. V 60 M. 'quibus iunctis caelum et terra omnia exgenuerunt, quod per hos natura frigori' e. q. s. Cf. Nonius p. 71, 22 'aritudinem pro ariditate. Varro [Pro]metheo in libro I: hu-

cum et Cumas apud. at quid *Turnebus*, *Casaubonus*. Surrenti lopadas (*Manutius* chemas), glaucum Cumas apud. at quid *Scaliger*. Surrentid elopem face emas. glaucum ad Cumas. Quid *Salmasius* 7 melanurum (menalorum *Doruill.*) turdum (cardum *Fuhu.*) merulamque umbramque (umbramque *Pith.*) marinam *libri*. Alburnum, turdum, melanurum u. m. uel: alburnum, turdum, merulamque u. m. *Ritschellius Ind. schol. Bonn. aest. 1852 p. XV.* tum turdum merulam melanurum u. m. *Schraderus Merulam, turdum, melanurum coniunctum Columella quoque VIII 16, 8 Hic uersus uulgo post 8 et 9 legitur*

8 scarum praeterii *libri* celebrum *Flor. c. Doruill.* 9 Mestoris *Pith.* 10 pinguia carne *Flor. c.* pinguia carnae *Doruill.* pinguia Atarnae *Pith.* 11 purpuram *Flor. c. Pith. Doruill.* muriculi *Turnebus*. muriculi *Flor. a c. Pith. edd. uet. maticuli Doruill.* murex *Casaubonus*. mures *Flor. a. Pith. edd. uet.*

1 sompniare *Erl. Vind. Gud.* med ego esse *Manutius, Lambinus.* me et ego esse *Erl. Vind. Gud. cum aliis libris.* ego med esse *Scaliger Coni. p. 26.* memet esse *Ernestius* 2 humori uulgo

III *

'Aqua, terra, anima, sól

IV *

Térris genteis ómnis peperit ét resumit dénuo:

5 'Istaec dat cibária atque quód gerit frugés, Ceres.

V

. . . . térra corpus ést, at mentis ignis est.

VI

'Istic est de sólé sumptus: isque totus méntis est.

VII *

'Istic est is Iúppiter quem díco, quem Graeci uocant

'Aërem: qui uéntus est et núbes: imber póstea

10 'Atque ex imbre frígus: uentus póst fit, aër dénuo.

manae quandam gentem stirpis concoquit Frigus calore atque umore aritudinem Miscet.' Epicharmo Ennii ascripsit Columna III Varro de re rustica I 4 'eius' (agri culturam dicit) 'principia sunt eadem quae mundi esse Ennius scribit, aqua terra anima sol.' Huc refert Columna IV Varro de L. L. V 64 M. 'terra Ops, quod hinc omne opus et hac opus ad uiuendum; et ideo dicitur Ops mater, quod terra mater. Haec enim terris ... denuo; quae dat cibaria, ut ait Ennius, quae quod gerit fruges, Ceres.' Huic carmini ascripsit Scaliger ut VII. Quae ... Ceres uulgo pro Varronianis accipiuntur; quod contra Bergkii de carm. Sal. rel. p. VIII haec quidem Ennii, sed illa quae dat cibaria Varronis uerba esse censet V Priscianus VII p. 764 P. (I p. 335 K.) 'hic et haec amentis et hoc amente; nec mirum, cuius simplex quoque mentis Ennius protulit in Epicharmo: terra' e. q. s. 'pro mens.' (Ennius Reg. ephicarmo Reg. inepicharmo Halberst.)

VI Varro de L. L. V 59 M. 'qui caldior e caelo, quod hic innumerabiles ac immortales ignes; itaque Epicharmus de mente humana dicit: istic est de sole' e. q. s. (dicit istic: est d. s. Spengelius, O. Muellnerus)

VII Varro de L. L. V 65 M. 'idem hi dei Caelum et Terra, Iuppiter et

3 anima sol *cod. Politiani*. anima et sol *uulgo* 4 genteis *Hau.* gentis *ceteri cum Flor.* 5 isthaec *Scaliger*. quae *libri* atque quod] quae quod *libri*, nisi quod quaeque *Augustinus mg. ex libris* isthaec omnibus fruges gerit *Scaliger* 7 istic e. d. s. sumptus, isque totus m. e. *Bergkii Prooem. Emped. p. 31*. istic e. d. s. sumptus ignis id est sol est isque totus m. e. *libri*. istic e. d. s. sumptus ignis isque mentis est *Scaliger* 8 Iuppiter *Flor.* *Greci Flor.* 9 aerem *Flor. Goll. Par. b ut uid.* arem *Par. c, om. Hau., lacuna in Par. a. ἀέρα Vertranius* 10 uentus *uulgo*. uentis *libri*

Haéce propter Iúppiter sunt ísta quae dicó tibi,
Quóniam mortalís atque urbes béluasque omnis iuuat.

VIII

Proserpina

EVHEMERVS SIVE SACRA HISTORIA

I

Initio primus in terris imperium summum Caelus habuit: is id regnum una cum fratribus suis instituit atque parauit.

II

Lactantius Diu. Inst. I c. 11 'sacra uero historia etiam ante consedissee illi aquilam in capite atque illi regnum portendissee testatur. Cui ergo sacrificare Iuppiter potuit, nisi Caelo auo? quem dicit Euhemerus in Oceania mortuum et in oppido Aulacia sepultum.' (Oceania sex Reg. inter quos uetustissimi et optimi duo. Occeania siue Occeana siue Octauia alii libri)

III

Exin Saturnus uxorem duxit Opem. Titan qui maior natu erat postulat ut ipse regnaret. Ibi Vesta mater eorum et sorores Ceres atque Ops suadent Saturno, ut de regno non concedat fratri. Ibi Titan qui facie deterior es-

Iuno, quod, ut ait Ennius: istic' e. q. s. VIII Varro de L. L. V 68 M. 'hinc Epicharmus Enni Proserpinam quoque appellat, quod solet esse sub terris.' (Enni Goth. Ennii ceteri)

EVHEMERVS I Lactantius Diu. Inst. I c. 13 'Ennius quidem in Euhemero non primum dicit regnasse Saturnum, sed Vranum patrem. Initio, inquit, primus' e. q. s. Cf. Epitome c. 14 III. IV Lactantius Diu. Inst.

11 haecce *Spengelius*. hec *Flor.* haec *ceteri libri*. istaec *Turnebus* Iupiter *Flor.* 12 quoniam *O. Muellereus*. qua *Flor. cum plerisque*. quia *Hauu. ut uid.* mortalís *Flor. cum ceteris* beluasque *Flor.* belluasque *ceteri* omīs *Flor.* omnes *ceteri*

1 Caelus *libri*. Vranus *éditiones* 2 suis sibi instituit *Epitome*

7 facie deterior *plerique libri*. facile deterior *aliqui libri cum plerisque edd.* Cf. *Sibyll. Carm. III* 127 καὶ δ' ἔκριναν βασιλῆα Κρόνον πάντων βασιλεύειν Οὐνεκά τοι πρότεβιστός τ' ἦν γε καὶ εἶδος

- set quam Saturnus, idcirco et quod uidebat matrem atque sorores suas operam dare ut Saturnus regnaret, concessit
 10 ei ut is regnaret. Itaque pactus est cum Saturno, uti si quid liberum uirilis sexus ei natum esset, ne educaret. Id eius rei causa fecit, uti ad suos gnatos regnum rediret. Tum Saturno filius qui primus natus est, eum necauerunt. Deinde posterius nati sunt gemini, Iuppiter atque
 15 Iuno. Tum Iunonem Saturno in conspectum dedere atque Iouem clam abscondunt dantque eum Vestae educandum, celantes Saturnum. Item Neptunum clam Saturno Ops parit, eumque clanculum abscondit. Ad eundem modum tertio partu Ops parit geminos Plutonem et Glaucam.
 20 Pluto Latine est Dis pater: alii Orcum uocant. Ibi Glaucam filiam Saturno ostendunt, at filium Plutonem celant atque abscondunt. Deinde Glauca parua emoritur. Haec ut scripta sunt Iouis fratrumque eius stirps atque cognatio in hunc modum nobis ex sacra scriptione tradita est.

IV

- 25 Deinde Titan postquam rescuit Saturno filios procreatos atque educatos esse clam, seducit secum filios suos qui Titani uocantur, fratremque suum Saturnum atque Opem comprehendit eosque muro circumegit et custodiam his apponit.

V

Columella IX 2 'nec sane rustico dignum est sciscitari, fueritne mulier pulcherrima specie Melissa quam Iuppiter in apem conuertit an ut Euhemerus poëta'

I c. 14 'nunc quoniam ab his quae rettulimus aliquantulum sacra historia dissentit, aperiamus ea quae ueris litteris continentur, ne poëtarum ineptias in accusandis religionibus sequi ac probare uideamur. Haec Ennii uerba sunt: exin tradita est. Item paulo post haec infert: deinde' e. q. s. Verba: 'haec ut scripta sunt' e. q. s. ne quis Lactantii esse cen-

ἄριστος 20 Dispater aliq. libri Isaci. diispater siue dispiter alii Lengletii. diespiter multi libri et pleraeque edd. Cf. Varro de L. L. V 66 M. 21 ac uulgo 28 muro circumegit plerique libri et edd. omnes. muros circumegit duo Reg. quorum alter est uetustissimus

(sic et hic et infra Politianus Misc. c. 35 e duobus Medicis; Homerus utrobique vulgo) 'dicit crabronibus et sole genitas apes quas nymphae Phryxonides educauerunt, mox Dictaeo specu Iouis extitisse nutrices easque pabula munere dei sortitas quibus ipsae paruum educauerant alumnum. Ista enim quamuis non dedeceant poëtam, summatim tamen et uno tantum modo uersiculo leuiter attigit Vergilius cum sic ait: Dictaeo caeli regem pauere sub antro. Sed ne illud quidem pertinet ad agricolas, quando et in qua regione primum natae sint, utrum in Thessalia sub Aristaeo an in insula Cea, ut scribit Euhemerus.'

VI

Lactantius Diu. Inst. I c. 14 'relicua historia sic contextitur: Iouem adultum, cum audisset patrem atque matrem custodiis circumsaepatos atque in uincula coniectos uenisse cum magna Cretensium multitudine, Titanumque ac filios eius pugnando uicisse, parentes uinculis exemisse, patri regnum reddidisse atque ita in Cretam remeasse: post haec deinde Saturno datam sortem, ut caueret ne filius eum regno expelleret: illum eleuandae sortis atque effugiendi periculi gratia insidiatum Ioui, ut eum necaret: Iouem cognitis insidiis regnum sibi denuo uindicasse ac fugasse Saturnum, qui cum iactatus esset per omnes terras persequentibus armatis, quos ad eum comprehendendum uel necandum Iuppiter miserat, uix in Italia locum in quo lateret inuenit.' Cf. II

VII

- 30 Deinde Pan eum deducit in montem, qui uocatur caeli stela. Postquam eo ascendit, contemplatus est late

seat, prohibet eiusdem Lactantii Epitome c. 13 VII Lactantius Diu. Inst. I c. 11 'in sacra historia sic Ennius tradit: deinde' e. q. s.

30 Pan eum *plerique libri.* paneum *sive* panaeum *alii libri.* paue-
nium *Reg. antiquissimus* 31 stela *Ciaconius.* stelia *ms. Victor.*
stella *ceteri libri et edd. omnes*

terras, ibique eo in monte aram creat Caelo; primusque in ea ara Iuppiter sacrificauit; in eo loco suspexit in caelum quod nunc nos nominamus [idque quod supra mundum erat, quod aether uocabatur, de sui aui nomine caelo nomen indidit], idque Iuppiter quod aether uocabatur precans primum caelum nominauit; eamque hostiam, quam ibi sacrauit, totam adoleuit.

VIII

Vbi Iuppiter Neptuno imperium dat maris, ut in insulis omnibus et quae secundum mare loca essent omnibus regnaret

IX

Ea tempestate Iuppiter in monte Olympo maximam partem uitae colebat et eo ad eum in ius ueniebant, si quae res in controuersia erant. Item si quis quid noui inuenerat, quod ad uitam humanam utile esset, eo ueniebat atque Ioui ostendebat.

X

Lactantius Diu. Inst. I c. 13 'natos sibi filios non utique deuorabat, ut ferunt fabulae, sed necabat, quamquam scriptum sit in historia sacra Saturnum et Opem ceterosque tunc homines humanam carnem solitos esitare: uerum primum Iouem leges hominibus moresque condentem edicto prohibuisse, ne liceret eo cibo uesci.'

VIII Lactantius Diu. Inst. I c. 11 'ni mirum, ueteres historiae docent. Antiquus auctor Euhemerus, qui fuit ex ciuitate Messene, res gestas Iouis et ceterorum qui dii putantur collegit . . . hanc historiam et interpretatus est Ennius et secutus; cuius haec uerba sunt: ubi' e. q. s. IX Lactantius Diu. Inst. I c. 11 'in Olympo autem Iouem habitasse docet historia eadem

34 quod nunc nos nominamus *libri plerique*. quod nominatur *ὀργάνος* edd. *aliq.* Vncis *inducta non potui mihi persuadere aut ab Lactantio aut ab eo quem is auctorem sequitur proximis praeposita fuisse*. in quo loco suspexit, idque quod supra mundus erat, quodque aether uocabatur precans primum caelum nominauit *Ciaconius*

35 uocatur *uulgo* 39 ubi '*libri quamplurimi inter quos sunt ueterrimi et optimi*'. ibi *aliq.* cdd. et edd., om. *pleraeque edd.* in insulis om. *plerique libri* 40 secundum *plerique et optimi libri*. secus *aliq.* cdd. et edd.

XI

Nam cum terras circuiret, ut in quamcumque regionem uenerat, reges principesue populorum hospitio sibi et amicitia copulabat et cum a quoque digrederetur, iuebat sibi fanum creari hospitis sui nomine, quasi ita posset 50 amicitiae et foederis memoria conseruari. Sic constituta sunt templa Ioui Ataburio, Ioui Labrandio. Ataburius enim et Labrandius hospites eius atque adiutores in bello fuerunt. Item Ioui Laprio, Ioui Molioni, Ioui Casio et quae sunt in eundem modum. Quod ille astutissime ex- 55 cogitauit, ut et sibi honorem diuinum et hospitibus suis perpetuum nomen acquireret cum religione coniunctum. Gaudebant ergo illi et hinc imperio eius libenter obsequabantur et nominis sui gratia ritus annuos et festa celebrabant. Simile quiddam in Sicilia fecit Aeneas, cum con- 60 ditae urbi Acestae hospitis nomen imposuit, ut eam postmodum laetus ac libens Acestes diligeret augeret ornaret. Hoc modo religionem cultus sui per orbem terrae Iuppiter seminauit et exemplum ceteris ad imitandum dedit.

XII

Deinde Iuppiter postquam quinquens terras circuiuit 65 omnibusque amicis atque cognatis suis imperia diuisit reliquitque hominibus leges mores frumentaue parauit multaue alia bona fecit immortalī gloria memoriaque

quae dicit: ea tempestate' e. q. s. XI Lactantius Diu. Inst. I c. 22 'historia uero sacra testatur ipsum Iouem, postquam rerum potitus est, in tantam insolentiam uenisse, ut ipse sibi fana multis in locis constitueret. Nam cum' e. q. s. 'siue igitur a Melisseo, sicut Didymus tradidit, colendorum deorum ritus effluxit, siue ab ipso quoque Ioue, ut Euhemerus, de tempore tamen constat' e. q. s. Cf. Epitome c. 24 XII Lactantius Diu. Inst. I c. 11 'Ennius in sacra historia descriptis omnibus quae in uita sua gessit' (Iuppiter) 'ad ultimum sic ait: deinde' e. q. s. 'Hoc certe non poëtae tradunt, sed antiquarum rerum scriptores.' Cf. Epitome c. 13

52 Ataburio *aliqui libri*. Atabyrio *uulgo*. Ataurio *alii libri* Labrandio *multi et boni libri*. Labradio *unus Reg.* Labiandro *uel* Labriandro *alii libri* 54 Casio *duo uetustissimi Reg. cum aliis libris*. Cassio *aliqui libri rec. et multae edd.*

affectus sempiterna monimenta suis reliquit: aetate pes-
 70 sum acta in Creta uitam commutauit et ad deos abiit eum-
 que Curetes filii sui curauerunt decoraueruntque eum; et
 sepulcrum eius est in Creta et in oppido Cnosso et dici-
 tur Vesta hanc urbem creauisse; inque sepulcro eius est
 inscriptum antiquis litteris Graecis *ZAN KPONOY* id est
 75 Latine Iuppiter Saturni.

XIII

Lactantius Diu. Inst. I c. 17 'quae prima' (sc. Venus)
 'ut in historia sacra continetur, artem meretriciam insti-
 tuit auctorque mulieribus in Cypro fuit, uti uulgato cor-
 pore quaestum facerent: quod idcirco imperauit, ne sola
 praeter alias mulieres impudica et uirosum appetens uide-
 retur.' Cf. Epitome c. 9

XIV

gluma

EX INCERTIS LIBRIS

I

In templis isdem

II

Inter ponendum

III

Versat mucronem

XIV Varro de re rustica I 48 'arista et granum omnibus fere notum:
 gluma paucis. Itaque id apud Ennium solum scriptum scio esse in Euhe-
 meri libris uersis.' (sic 'ex uenerandae uetustatis exemplari e publica
 gentis Medicae bibliotheca' Politianus Misc. c. 35. Ephemeridis uer-
 sibus uulgo)

EX INCERTIS LIBRIS I Cicero Orat. 47, 157 'isdem campus habet,
 inquit Ennius, et in templis isdem. At eisdem erat uerius, nec tamen
 probauit ut optimus; male sonabat iisdem: impetratum est a consuetu-
 dine ut peccare suauitatis causa liceret.' II Seruius in Ecl. 9, 23
 'inter agendum ... Afranius: inter loquendum. Ennius: inter po-
 nendum.' III Seruius in Aen. IX 748 'uersat, librat, iactat; et

69 pessum acta *duo Reg. uetustissimi cum aliis plurimis*. pessumata
uel persumata alii libri 74 *ZAN optimus Reg.-Putean. cum aliis*
multis. Ζῆνα uel Ζῆνα aliq. libri. Ζεύς pleraeq. edd.

IV

Quis te persuasit

V

5 Ob Troiam duxit

VI

Indignas turres

VII

Tibicina maximo labore mugit.

VIII

nec dico nec facio mu

IX

adsectari se omnes cupiunt

X

10 neque ut aiunt mu facere audent

est Ennianum ...' IV Servius in Aen. X 10 'ordo autem: quis metus suasit aut hos arma sequi ferrumque lacescere. non est enim hos suasit, ne fiat *σολοιμοιδέξ*; quamvis inueniatur huius modi figura; ut: [Aen. XII 1813]. Et Ennius ...' V Festus p. 178 M. '[ob praepositio] — — [alias pro ad ponitur, ut Ennius: ob] Romam noc[tu] legiones ducere coepit, et alibi]: ob Troiam duxit.' Paulus p. 147 M. 'mortem obisse dicimus ea consuetudine, qua dixerunt antiqui ob Romam legiones ductas et ob Troiam duxit exercitum pro ad' e. q. s. Cf. Ann. VIII fr. XXI. Ennianum hunc uersum esse O. Muellertus monuit, quem ille Annalium primo ascribi iubet VI Servius in Ecl. 10, 10 'indigno: uel meretricio uel magno. Nam et Ennius ait: indignas turres i. e. magnas.' VII Varro de L. L. VII 104 M. 'minus aperta' (sc. ab animalium uocibus tralata in homines), 'ut ... Ennii a uitulo: tibleina' e. q. s. VIII Donatus in Ter. Andr. III 2, 25 'nihil iam mutire audeo: Ennius: nec dico' e. q. s. 'unde et mutos dicimus.' IX Priscianus VIII p. 792 P. (I p. 370 K.) 'Ennius:

adsectari' e. q. s. 'adsectari' (adsectari Bern. Halberst. adsecari Reg. assectari ceteri) 'passiue, *ἀκολοῦθεῖσθαι*.' X Varro de L. L. VII 101 M. 'apud Ennium: uocibus concide: faxis .. musset obrutus. musare dictum quod muti non amplius quam *μῦ* dicunt; a quo idem dicit, id quod minimum est: neque' e. q. s. Cf. Charisius II p. 213 P. (143 Lind.) 'mu pro mutire. Lucilius saturarum libro: non laudare hominem quemquam neque mu facere umquam.' Ibidem p. 214 P. (144 Lind.) 'mut: mut non facere audet, ut apud Apuleium Platonicum de prouerbiis scriptum

8 mu *Columna, om. libri et edd. uel.* 9 adsectari *Bern. Halberst.*
 adsectari *Reg. assectari ceteri* 10 *μῦ libri*

XI

topper quam nemo melius scit

XII

. . . . ad armentas ipsius easdem

XIII

hae niues

XIV

buxus araneae

XV

15 buxus uicta, taxus tonsa

XVI

atque genua comprimit arta gena

est libro secundo.' XI Festus p. 352 M. 'Sinnius uero sic: topper fortasse ualet in Enni et Pacui scriptis. apud Ennium est: topper' e. q. s.

XII Seruius in Aen. III 540 'dixerunt etiam antiqui armenta in feminino. Ennius ...' Nonius p. 190, 20 'armenta genere neutro plerumque; feminino Ennius: ipsius ad armentas eosdem; ad armenta.' Paulus Festi p. 4 M. 'armentum id genus pecoris appellatur, quod est idoneum ad opus armorum. Inuenies tamen feminine armentas apud Ennium positum.' Ad Caci qui boues Herculis abegerat narrationem refert Columna

XIII Incertus de generibus nominum p. 89 ed. Haupt. 'nix generis feminini, ut Ennius ...' XIV Nonius p. 192, 13 'araneae et feminini sunt generis — — Ennius ...' XV Nonius p. 194, 23 'buxum generis neutri ... feminini Ennius ...' XVI Isidorus Orig. XI 1 'genua sunt commissiones femorum et crurum et dicta genua eo quod in utero sint genis opposita. Cohaerent enim ibi' (sibi ibi uulgo) 'et cognata sunt oculis, lacrimarum indicibus et misericordiae. Nam a genis genua dicuntur. Denique complicatum gigni formarique hominem dicunt, ita ut genua sursum sint, quibus oculi formantur, ut caui et reconditi fiant. Ennius: atque genua comprimit arta gena. Inde est quod homines, dum ad genua se prosternunt, statim lacrimantur. Voluit enim eos natura uterum maternum reuocare', (remorare Guelf. duo. rememorari uulgo) 'ubi quasi in tenebris considébant, antequam peruenirent ad lucem.' Verba quae sunt ad genua ... lacrimantes Columna tamquam hexametrum Ennii fragmentis adiecit: perperam. Atque adeo de altero si dis placet Ennii frustulo dubito: quod haud scio an non diuersum sit ab his: imprimitque genae genam [Trag. 436], quae nescio quis ad genae usum comprobandum Isidori uerbis ascripserit. Nec enim illa ut nunc leguntur quicquam sani aut ad rem accommodati continent, nec caret ut puto hic locus alienis quibusdam additamentis

12 ipsius ad armentas eosdem *Nonius* 15 uincta *Junius*. icta
Mercerus taxus *Junius*. taxis *libri*

XVII

Seruius in Aen. I 190 'tum uulgus: bene uulgus ductoribus interemptis. Ennius: auium uulgus et alibi hastarum i. e. multitudinem hastarum et auium.' auium uulgus et hastarum alibi multitudinem et hastarum et et auium cod. Cassell. auium u. et hastarum i. e. multitudinem h. et a. uulgo. auium uulgus et hostiarum [nil iuuat humanum genus] H. Ilbergius

XVIII

Porphyrus in Hor. Sat. I 1, 61 'at bona pars hominum: bona nunc pro magna dictum, ut saepe Ennius et alii uerferes.'

XIX

Cicero de nat. deor. II 18, 49 'dum palato quid sit optimum indicat' (Epicurus), 'caeli palatum, ut ait Ennius, non suspexit.'

XX

Charisius I p. 99 P. (71 Lind.) 'Cretenses Ennius, ut Varro lib. primo de sermone Latino scribit.'

XXI

Paulus Festi p. 68 M. 'daedalam a uarietate rerum artificiorumque dictam esse apud Lucretium terram, apud Ennium Mineruam, apud Vergilium Circen facile est intellegere, cum Graece *δαδάλλειν* significet uariare.'

XXII

Achilles Staius ad Catull. I 9 'patronam Mineruam dicit — eam uero Ennius et dominam et eram dixit.'

XXIII

Seruius in Aen. XII 605 'flauos Lauinia crines: antiqua lectio flores habuit i. e. florulentos, pulchros: et est sermo Ennianus.'

XXIV

Seruius in Aen. VII 804 'florentes aere cateruas. Ennius et Lucretius florens' (alii flores; alii florere)

'dicunt omne quod nitidum est.' Hoc nescio an ad semper florentem^a Homerum (cf. Ann. I fr. IX) pertineat

XXV

Seruius in Aen. IV 9 'hoc enim maiores inter uigilias et ea quae uidemus in somnis inter esse uoluerunt, ut insomnia generis feminini numeri singularis uigiliam significaret, insomnia uero generis neutri numeri pluralis ea, quae per somnium uidemus, ut: sed falsa ad caelum mittunt insomnia manes [Aen. VI 897]. Sciendum igitur: quia si terret dixerimus, antiqua erit elocutio. Insomnia enim licet et Pacuius et Ennius frequenter dixerint, Plinius tamen exclusit et de usu remouit.'

XXVI

Cicero de leg. II 27, 68 'herois uersibus, quos longos appellat Ennius.' Isidorus Orig. I 38 'hexametros autem Latinos primum fecisse Ennius traditur eosque longos uocat.'

XXVII

Seruius in Aen. I 26 'repostus et porcite de Ennio transtulit.'

XXVIII

Barthii (Adu. XXXIII 13) Gloss. ad Aen. XII 19 (II p. 371 Lion.) 'o praestans animi iuuenis: est prudens senis dictum — est uero ex seno Ennio' (immo ex Ennio) 'translatum.'

XXIX

Festus p. 277 M. '[re]morbescat En[nius] posuisse uidetur pro in morbum reccidat.'

XXX

Seruius in Aen. II 173 'salsus sudor ... Probo sane displicet salsus sudor et superuacue positum uidetur. Hoc autem Ennius de lamis dixit.' An de lacrimis? cf. Ann. I fr. IX

XXXI

Cicero pro Archia p. 8, 18 'suo iure noster ille Ennius sanctos appellat poëtas, quod quasi deorum aliquo dono atque munere commendati nobis esse uideantur.'

XXXII

Fronto Epist. IV 3 p. 99 ed. Rom. 'neque id reprehendo te uerbi translatione audacius progressum: quippe qui Enni sententia oratorem audacem esse debere censeam. Sit sane audax orator, ut Ennius postulat, sed a significando quod uult eloqui nusquam digrediatur.'

XXXIII

Varro de L. L. IX 107 M. 'oporteat dici solui, ut Cato et Ennius scribit, non ut dicit uolgu solitus sum.'

XXXIV

Festus p. 351 M. 'tappete' (tappetae, immo tappetae, Vrsinus) 'ex Graeco sum[psit] tae Ennius cum ait t lius in Demetrio.' De tapeta, tappetae cf. Placidi Gloss. (A. Mai auct. class. III 481) 'lebeta, olla, generis feminini.'

XXXV

Seruius in Aen. XII 298 'nam illud Ennii et Pacuui penitus de usu recessit, ut hic torrus, huius torri dicamus.'

XXXVI

Seruius in Aen. VI 779 'uiden: den naturaliter longa est, breuem tamen eam' (etiam cod. Fuld.) 'posuit secutus Ennium.'

XXXVII

Censorinus de die nat. c. 19 p. 57 Jahn. 'hoc tempus' (sc. annus) 'quot dierum esset ad certum nondum astrologi reperire potuerunt. Philolaus annum naturalem dies habere prodidit CCCLXIII . . . at noster Ennius CCCLXVI.'

XXXVIII

Censorinus de die nat. c. 24 p. 71 Jahn. 'post supremam sequitur uespera, ante ortum scilicet eius stellae quam Plautus uesperuginem, Ennius uesperum, Vergilius hesperon appellat.'

XXXIX

Cicero Lael. 6, 22 'qui potest esse uita uitalis, ut ait Ennius, quae non in amici mutua beneuolentia conquiescat?'

XL

Priscianus XV p. 1010 P. (I p. 621 K.) 'Ennius proteruiter, ignauiter, inimiciter, iracunditer, superbiter, temeriter, praeclariter, toruiter, puriter, reuerecunditer, miseriter, prosperiter.'

XLI

Macrobius Sat. III 12 p. 305 Jan. 'Antonius Gniphio ... Salios Herculi datos probat in eo uolumine quo disputat quid sit festra, quod est ostium minusculum in sacratio, quo uerbo etiam Ennius usus est.' festra Par. Med. c et a nisi quod in hoc ne superscriptum est. idem coniectura assecutus erat Scaliger ad Festum. festa Bamb. feste Gud. fenestra Med. b Salisb. Cf. Paulus Festi p. 91 M. 'festram antiqui dicebant quam nos fenestram.' Placidi Gloss. (A. Mai auct. class. III 464) 'festram, fenestram.'

XLII

Seruius in Aen. II 651 'praepositiones uel aduerbia in a exeuntia modo producunt ultimam litteram, *excepto* puta et ita, quae apud Ennium et Pacuuium breuia sunt.'

XLIII

Paulus Festi p. 62 M. 'corpulentis Ennius pro magnis dixit.'

XLIV

Paulus Festi p. 111 M. 'inseque apud Ennium dic. insexit dixerit.' Cf. Ann. X fr. I

XLV

Paulus Festi p. 59 M. 'crebrisuro apud Ennium significat uallum crebris suris id est palis munitum.'

XLVI

Plinius Nat. Hist. XVII 8, 84 'et Ennius antiquissimus uates obsidionis famem exprimens offam eripuisse plorantibus liberis patres commemorat.'

XLVII

Cicero de re p. I 2, 3 'urbes magnas atque imperiosas, ut adpellat Ennius, uiculis et castellis praeferendas puto.' urbes magnas atque imperiosas tamquam hexametri uersus particulam Ennio Orellius tribuit

XLVIII

Lucanus Pharsal. X 249 'commeat hac penitus tacitis discursibus unda Frigore ab Arctoo medium reuocata sub axem, Cum Phoebus pressit Meroën tellusque perusta Illuc duxit aquas.' Schol. in h. l. 'aquas: Ennius haec de Nilo ait, quod per aestatem sol ab inferioribus aquam supra reuocet, et hinc eo tempore Nilus increseat.'

XLIX

Seruius in Aen. I 741 'sane Atlas Graecum est, sicut et Nilus: nam Ennius dicit Nilum Melonem uocari, Atlantem uero Telamonem.' Cf. Paulus Festi p. 7 M. 'alcedo dicebatur ab antiquis pro alcyone, ut pro Ganymede Catamitus, pro Nilo Melo.' Idem p. 18 M. 'Alimento pro Laumedonte a ueteribus Romanis necdum assuetis Graecae linguae dictum est. Sic Melo pro Nilo, Catamitus pro Ganymede ... dicebatur.' Idem p. 124 M. 'Melo nomine alio Nilus uocatur.'

L

Paulus Festi p. 4 M. 'ambactus apud Ennium lingua Gallica seruus appellatur.' Gloss. Labb. 'ambactus, δοῦλος μισθωτός ὡς *Ennius*.'

LI

Festus p. 153 M. 'meta ca a cariore peruentura quod dicare ait Ennius .. id est meta' e. q. s.

LII

Festus p. 314 M. '[stipes fustis terrae] defixus — [Accius] in Bacchis: ec[quem stipitem abi]eg[n]um aut al[neum] us. Ennius [stip]lites abiegno e stipitem.' Cf. Ann. 610 sqq.

LIII

Festus p. 241 M. '[philol]logam Ennius in P ... [sed hoc factum est culpa li]brariorum qui ea quae fem[ini]ni sunt, dici nolebant masculino. etiam ipsi Gra[eci] ita locuti sunt, qui mulieres philolo]gos, philargyros [dixerunt. Sed feminam uidens libra]rius appellari, mut[auit formam uocabuli, quod ea] uox explanata non [recte habebatur]' e. q. s. in Phoenice suppleuit O. Muellerus, idem de Pancratiastis comoedia cogitans; poterant addi, de quibus olim cogitarunt, Praecepta. Cetera supplementa eiusdem Muellerti sunt, quem uide ad Festum p. 395

LIV

Charisius I p. 81 P. (59 Lind.) 'saga neutro genere dicitur, sed Afranius in Deditione masculine dixit: quod quadrati sunt sagi. Et Ennius sagas cerulas therua pueris gemmauit pampinus uuis.' Incertus de generibus nominum p. 94 Haupt. 'pampinus generis feminini, ut Cornelius: purpureis geminata pampinus uuis.' Hinc ad Ennium haec tantum quae sunt sagus caeruleus (cf. Ann. 500) pertinere M. Hauptius in l. l. intellexit

LV

Varro de L. L. V 86 M. 'feciales quod fidei publicae inter populos praeerant; nam per hos fiebat ut iustum conciperetur bellum; et in eo' (inde uulgo) 'desitum, ut foedere fides pacis constitueretur. Ex his mittebantur, antequam conciperetur, qui res repeterent, et per hos etiam nunc fit foedus, quod fidus Ennius scribit dictum.'

LVI

Charisius I p. 76 P. (55 Lind.) 'erumnam Ennius scribit per e solum scribi posse, quod mentem eruat, et

per ae, quod maerorem nutriat.' Haec fuerunt qui ad eiusdem nominis grammaticum posteriorem, cuius notitiam unus Suetonius de gramm. c. 1 tradidit, referre non dubitarent

LVII

Cicero Tusc. disp. IV 23, 52 'an est quicquam similis insaniae quam ira, quam bene Ennius initium dixit insaniae?'

LVIII

Cicero de diu. II 54, 111 'non esse autem illud carmen furentis cum ipsum poëma declarat (est enim magis artis et diligentiae quam incitationis et motus), tum uero ea, quae ἀποδριγῆς dicitur, cum deinceps ex primis uersuum litteris aliquid conectitur, ut in quibusdam Ennianis: Q. ENNIVS FECIT.' (sic Auratus. quae Ennius fecit plerique edd., om. alii)

LIX

Fortunatianus de dial. (auctore Columna p. 332) 'sunt qui uerbum a uero quidem putant dictum; sed prima syllaba satis animaduersa secundam neglegi non oportere. Verbum enim cum dicimus, inquit, prima eius syllaba uerum significat; secunda sonum. Hoc enim uolunt esse bum. Vnde Ennius sonum pedum bombum pedum dixit.'

LX

Idem Columna p. 329 ex 'antiq. gloss.' affert tamquam Enniana: locum et regredi gressum.'

VERSVS PAVLI MERVLAE PERFIDIA PROPAGATI

I

Horrida Romuleum certamina pango duellum.

II

armis

Conditur Alba potens

III

Nascere quae populos terraque marique lacesses
Belli turbine praepropero concussa tremiscent
Cuncta acres a te uires

*

*

*

. in Roma Troia reuixti

IV

Nequiquam reliquae carni nihil est animai

V

Dirius supplicium sceleris uiolentia poscit.

FRAGMENTA MERVLAE I Merulae Comm. p. 41 'citatur autem a L. Calpurnio Pisone lib. I de continentia ueterum poëtarum; quo loco de artificio-
sis illorum exordiis promittit omnia ad suam usque aetatem
heroice Ennius: horrida' e. q. s. Romuleum Merula. Romulei
Calpurnius. Cf. A. Kochius Exerc. p. 1 II Ibid. p. 165 'in Latino' (sc.
Glossario Fornerii) 'sic erat: armipotens *ὀπλοκράτωρ*. Ennius ...'
Cf. A. Kochius l. l. p. 3 III Ibid. p. 199 'apud Calpurnium libro I de
continentia ueterum poëtarum: apostrophe, inquit, *εὐκτικῇ* est quo-
tiens auersa iam ad quaeuis oratione miscentur uota uel bona
uel mala. Ennius in primo Vrbem condendam compellat, et
compellatae omnia, quae magnitudinem eius testatura, pre-
catur his uerbis: nascere ... uires; et quae postea: conclu-
dens in conuenta Romae genetrice: in Roma' e. q. s. prai-
propero Merula. proprio Calpurnius acreis a te uireis Merula.
accrissate uiros Calpurnius reuixti Merula. reuixti Calpurnius

IV Ibid. p. 288 'Calpurnius Piso in libris de continentia ueterum poëta-
rum: morti proximum, quin mortuum, uiuis coloribus de-
pingit Ennius libro secundo annalium, ubi sic scribit: [Ann.
462. 463] Nequiquam' e. q. s. Cf. A. Kochius l. l. p. 2 V Ibid.
p. 324 'glossae Forneri: *παλαμναῖον* dirum, quod deorum iram
habet coniunctam. Ennius in tertio ...' poscit Merula. possit

VI

Disperge hostes, distrahe, diduc, diuide, differ

VII

Vndique: multimodis consumitur anxia curis
Omnibus inde locis ingens apparet imago
Tristitias; oculosque manusque ad sidera lassas
Protendunt exsecrando duci facta reprendunt
Poeni peruertentes omnia circumcursant.

VIII

Fuluu' Nobilior strauit certamine crebro
Aetolos

IX

Vim tua noluntas facit imperiosa uetando
Quem consul meruit, quom res bene gesta, triumphum.

X

. praedam
Disperit

XI

. telo
Transfigit corpus

XII

. postumque tyranni
Tarquinii corpus

Glossae VI Ibid. p. 354 'glossar. Forneri: diuido *διασπείρω*. Ennius in quinto ...' Cf. A. Kochius l. l. p. 4 VII Ibid. p. 417 'Calpurnius ille lib. I ubi de dissolutionibus quanta autem audita suorum clade formidine contremuerint Afri, quam repentino motu illorum animi conciderint Ennius libro septimo dissolutiore id est meliore describit arte quam Naenius: quod potuit qui hoc posterior fuit: [Ann. 311] Vndique' e. q. s. Cf. A. Kochius l. l. p. 3 sq. VIII Ibid. p. 551 'glossae Forneri: *ἀποστρέφω*, sterno. Ennius ...' Nobilior strauit Merula. nobilis obstrauit Glossae crebro Aitolos Merula. cerebro et illos Glossae

IX Ibid. p. 563 'Calpurnius libro I: uehementissime apud Ennium tonat Clodius Pulcher in M. Aebutium trib. plebis, cum prohiberet triumphum, quem ob res in Graecia praeclare gestas decreuerat magno consensu senatus, accusans etiam Manilium. Inter alia: uim' e. q. s. 'ex affectu haec Ennius scripsit in gratiam sui Fului, non ex ueritate.' Cf. A. Kochius l. l. p. 4 qui tamen de noluntas forma fallitur: cf. Gloss. Placidi (A. Mai auct. class. VI 568) . X Ibid. p. 226 'glossarium Gul. Forneri: dispartio *διανέμω*. Ennius: praedam dispartit.' Coniunxit Merula cum Ann. 78

XI Ibid. p. 308 'apud Calpurnium Pisonem lib. II quo loco agit de uocum sectione scripsit Ennius licentia quadam toleranda lib. VI: telo transfigit corpus, saxo cere comminuit brum.' Cf. Ann. 586 XII Ibid. p. 310 'glossae Forneri: tyrannus, *βασιλεύς*. Ennius annalibus: tostum-

XIII

Corde suo trepidat delicta Coclite . . .

XIV

Apta dato signo loca torritis elephantis
Explorant Numidae

XV

. . . multiplicant Romani funera late
Qua Pollus furtim noctu

que tyranni Tarquini corpus.' Emendavit Merula et coniunxit cum Ann. 156

XIII Ibid. p. 327 'glossae Forneri: *ἀπολειψθεῖς*, delictus. Ennius libro tertio: corde suo trepidat delicto poplite.' Coclite Merula; cf. Ann. 512sq.

XIV Ibid. p. 369 'glossarium Forneri: *πυργοφόρος*, torridus' (turritus Merula) 'Ennius in V: a. d. s. l. torridis el. exp. numeri.' Coniunxit Merula cum Ann. 231

XV Ibid. p. 433 'gloss. Forneri: *φόνευσις*, funus, caedes. Ennius: multiplicant R. f. l. quam pullus f. n.' Coniunxit Merula cum Ann. 169. 170

INDEX VERBORVM

Notis in hoc indice usus sum hisce: eis quae a librorum memoria diuersa in contextum recepi stellam * affixi, semicirculis autem inclusa stellula (*) indicaui ea quae in notis non improbabiliiter uiderentur proposita esse: parenthesi () inclusi si quid in libris prorsus omittitur, uncis [] quod ab Enniana poësi alienum habeam.

pestem abige a me *Trag.* 50 se a malis spernit procul *Trag.* 224 a stirpe supremo *Ann.* 184 a sole exoriente *Epigr.* 7 facem iacit a laeua *Trag.* 55 caput a ceruice reuulsum *Ann.* 462 a socru . . nactus *Trag.* 397
ab ludis . . expectantes nuntium *Trag.* 70 longinque ab domo *Trag.* 103 ab hoc facessite *Trag.* 191 (*)
ab eis . . petunt *Trag.* 359 ab animo ut cernat uitalem *Trag.* 400 uictus . . ab isdem *Ann.* 199 ab laeua *Trag.* 38
demet abs te *Trag.* 381 abs te . . nuntius *Trag.* 273 abs te uiduae . . sunt *Trag.* 279 iniuria abs te adficio *Trag.* 155
tenebris abiectis *Ann.* 219
abiecta . . trabes *Trag.* 281 abi-
egno *inc. libr. LII*
abies . . alta *Ann.* 195 abiete (*trisyll.*) crispa *Trag.* 117
pestem abige a me *Trag.* 50
abigeum *Trag.* 400 *
abligurias bona *Sat.* 29
certare abnuco *Ann.* 283 futurum abnuebunt *Trag.* 371
te adirier abnutas *Trag.* 407
uincla . . abruptit *Ann.* 504
absum quod nunc abest *Trag.* 355
Abydi *Hed.* 2
ac *Ann.* 112 135 139 247* *Trag.* 182*
299 ac si *Sat.* 36
caluaria pingua acarnae *Hed.* 10
accedere . . nanibus *Ann.* 380 non potis accedi *Trag.* 17 accedit muros *Ann.* 527
lumen . . accendat *Trag.* 388 accenderit *Trag.* 389
ad genua accidit *Com.* 9 quanto e loco . . lapsa fortuna accidat

Trag. 396 quo accedam *Trag.* 114 accedisset . . ad terram *Trag.* 281
accipe *Com.* 11 * manus . . accipite *Trag.* 320 hoc . . accipe dictum *Ann.* 204 accipe daque fidem *Ann.* 33 acceptam me necato *Trag.* 234 *
acer hiemps *Ann.* 406 somnus . . mollissimus perculit acris *Ann.* 369 acrem aciem *Trag.* 25
bello . . acerbo *Ann.* 387
Acestes *Euh.* 60
Acherontem . . obibo *Trag.* 278
Acherunsia templa *Trag.* 107
dare arma Achilli *Trag.* 211
Achinis *Trag.* 203 Achiuos *Trag.* 229 cum Achinis *Trag.* 39
aciem inclinatam *Trag.* 25
acriter *Ann.* 353 *
ferri stridit acumen *Ann.* 364
ululat . . acute *Ann.* 346 *
sonitus effudit aentos *Ann.* 522
ad me adire *Trag.* 404 ad eum aditauere *Trag.* 433 eunt ad fontem *Trag.* 166 ad uos adueniens *Trag.* 14 quod iter incipiam ingredi? . . ad Peliae filias *Trag.* 313 ad incunabula nostra (pergam) *Ann.* 556 portabant . . ad litora *Ann.* 605
ad Troiam cum misi *Trag.* 362
clamor ad caelum . . uagit *Ann.* 520 referunt ad pectora tonsas *Ann.* 236 ad genua accidit *Com.* 9
accedisset ad terram *Trag.* 281
ad caeli . . templa Tendebam *Ann.* 50 spectant ad carceris oras *Ann.* 88 ad arma parati *Ann.* 104
dant consilium . . ad uoluptatem *Trag.* 419 ad male faciendum uiget *Trag.* 303 pendent . . ad quemque pedum *Ann.* 363 sese

urnat ad pedes *Trag.* 141 ad Clu-
 peam *Hed.* 1* Nestoris ad pa-
 triam *Hed.* 9 ad laenam *Trag.* 325
 posuit spiramina . . ad undas *Ann.*
 285 pulvis ad caelum uasta ui-
 detur *Ann.* 286 ad armentas *inc.*
libr. 12
 addecet *Trag.* 338
 additur . . conlega *Ann.* 304 ope-
 ram addit *Pracc.* 3*
 adducit *Trag.* 219*
 Iuppiter tuque adeo summe Sol
Trag. 321
 ad me adire *Trag.* 404 te adirier
Trag. 407*
 adfero attulit . . lumen *Ann.* 136
 iniuria abs te adficior *Trag.* 155
 adgretus fari *Ann.* 574
 ad eum aditauere *Trag.* 433
 auditus hostimentum adiungito
Trag. 154
 adiuvio si quid te adiuvio *Ann.* 339*
 adnūit sese . . decernere *Ann.* 136
 adorti Moenia *Ann.* 169
 hominem adpellat *Trag.* 72
 quo adplicem *Trag.* 114
 adsectari se omnes cupiunt *inc.*
libr. 9
 adsum adest adest fax *Trag.* 85
 adsunt *Trag.* 49 (*ter**) ferme ad-
 erant ratibus *Ann.* 602 uisus . .
 adesse *Ann.* 6
 cum aduenis *Sat.* 26 adueniet
Trag. 89 93 ad uos adueniens
Trag. 14
 aduentant *Trag.* 73
 aduersarios *Trag.* 339
 aduersum aduersarios *Trag.* 339
 profiteri et proloqui aduersum il-
 lam *Trag.* 385
 aduerto animum aduortite *Trag.*
 33 aduortere animum *Trag.* 386
 aduncas *Ann.* 491
 aduocant *Trag.* 165
 te, Aeacida! *Ann.* 186 genus Aeacida-
 rum *Ann.* 187
 Aeaci *Trag.* 386
 aedes extra aedis *Trag.* 290
 aedificant nomen *Ann.* 404
 animus aeger *Trag.* 260 animo
 aegra *Trag.* 288 aegro cum corde
Ann. 52 aegro corde *Ann.* 352
 sum passa aegerrime *Trag.* 128
 catus Aelius Sextus *Ann.* 335
 Aeneas *Euh.* 60

Aeni *Hed.* 2

uirgines aequalis uereor *Trag.* 81
 aequae inimicitiam atque amicitiam
Trag. 8* oratio aequa non
 aequae ualet *Trag.* 231
 concordibus aequiperare *Ann.* 131
 factis me aequiperare *Epigr.* 8
 aequore in alto *Ann.* 602 aequora
 salsa ueges *Com.* 2 per aequora
 campi *Ann.* 140 per aequora cans
Ann. 476
 aequus eademque oratio aequa non
 aequae ualet *Trag.* 231 dedere ei
 aequam pugnam *Trag.* 190* nos
 quiescere Aequom est? *Trag.* 199
 ius atque aecum *Trag.* 224* aecum
 fecisse *Trag.* 185 bellum aequis
 manibus . . diremit *Ann.* 172
 aër *Epich.* 10 uento quem perhi-
 bent Graium genus aëra *Ann.* 149
 Iuppiter . . quem Graeci uocant
 Aërem *Epich.* 9 aëre fulua *Ann.* 439
 aerato sonitu *Ann.* 433
 aerumna urget *Trag.* 303 quibus
 nunc aerumna mea libertatem
 paro *Trag.* 172 tibi sunt . . fe-
 rendae Aerumnae *Ann.* 47 aerum-
 nas tetulisti *Ann.* 56 quantis cum
 aerumnis *Trag.* 127 *cf. inc. libr.*
LVI
 aes sonit *Trag.* 213* raucum so-
 nus aere cucurrit *Ann.* 509 pro-
 lato aere astitit *Trag.* 35
 Aesculapi liberorum *Trag.* 16
 aetatem autumnus sequitur *Ann.*
 406
 postremae longinqua dies confeca-
 rat aetas *Ann.* 401 domi aeta-
 tem agerent *Trag.* 296 aetate in
 agenda *Ann.* 370 post aetate pi-
 gret *Ann.* 405
 aeternum seritote diem *Ann.* 110
 liquidas pilatasque aetheris oras
Sat. 3 clamor ad caelum . . per
 aethera uagit *Ann.* 520
 oceanum . . rubra tractim obruit
 aethra *Ann.* 418
 aeni integri *Trag.* 440 aeuum De-
 git *Ann.* 119 uiuebant . . atque
 aeuum agitabant *Ann.* 308
 Africa . . terra *Ann.* 311 *cf. Sat.* 23
 Agamemno *Trag.* 273
 acitus agaso *Ann.* 217
 agea longa repletur *Ann.* 484
 ager oppletus imbrum Fremitu

- Trag.* 146 causa poliendi Agri
Ann. 325 deque totondit agros
 laetos *Ann.* 487 sortiunt urbem
 atque agros *Trag.* 153 depopu-
 lant agros *Com.* 4
 miscent inter sese inimicitiam agi-
 tantes *Ann.* 275 uiuebant .. at-
 que aeuum agitabant *Ann.* 308
 nigrum .. agmen *Ann.* 465 leni
 fluit agmine flumen *Ann.* 177
 ago spumas agit albas *Ann.* 507
 cui quod agat institutumst .. Id
 agit *Trag.* 254 sq. quid agat, se-
 cum cogitat *Trag.* 392 quid agat
 humanum genus *Trag.* 354 aeta-
 tem agerent *Trag.* 296 magnis
 de rebus agentes *Ann.* 544 aetate
 in agenda *Ann.* 370 quod tute
 agere possies *Sat.* 38
 crateras ahenos *Ann.* 502 statuum
 .. maiorem .. auream ahenis
Ann. 554*
 Aiacem *Trag.* 365
 aio *Ann.* 186 aiunt *inc. libr.* 10
 premunt alas *Trag.* 251
 alacer *Sat.* 28 iuuenum coetus ..
 alacris *Trag.* 152
 Albai longaī *Ann.* 34
 sol albus *Ann.* 92 albus iubar *Ann.*
 547 spumas agit albas *Ann.* 507
 Alexandrum *Trag.* 74
 inter deas tris aliquis *Trag.* 92
 lumen aliquod beluae *Trag.* 276
 aliquid quod dono *Com.* 11
 somnia .. aliquot *Ann.* 161
 alius *Sota* 3 alii *Ann.* 221 *Trag.*
 73 *Sota* 4 aliae res obnoxiosae
Trag. 341 alia .. dissipat ..
 membra *Trag.* 144
 Fides alma *Trag.* 410
 turserat alte *Ann.* 326* alte elata
Ann. 366
 summus .. capitur meddix: occi-
 ditur alter *Ann.* 296 alter nare
 cupit, alter pugnare paratust *Ann.*
 258 cum alterius abligurias bona
Sat. 29 qui alteri exitium parat
Trag. 21 sibi semitam non sa-
 piunt, alteri monstrant uiam *Trag.*
 358 qui lepide postulat alterum
 frustrari *Sat.* 32
 alterna uice *Trag.* 151
 altisonum cael *Ann.* 561 altisono
 cardine *Trag.* 119 altisono Caeli
 clipeo *Trag.* 244
 Iouis altitonantis *Ann.* 531
 genus altiuolantum *Ann.* 84
 altus carbasus alta *Ann.* 560 abies
 .. alta *Ann.* 195 iubam .. altam
Ann. 506 arcem altam *Trag.* 294
 in alto .. Auentino *Ann.* 83
 aequore in alto *Ann.* 602 Hel-
 lesponto .. in alto *Ann.* 371 alti
 .. parietes *Trag.* 116 templa alta
 Orci *Trag.* 107 arbusta per alta
Ann. 193 per altum *Ann.* 598 ex
 alto in altum despexit mare *Trag.*
 352 ex alto .. uolauit auis *Ann.*
 94 rapit ex alto naues *Trag.* 111
 amaro corpore buxum *Ann.* 268
 ambactus *inc. libr.* L
 ambo *Ann.* 110 *Trag.* 199 ambas
 .. protendere *Ann.* 555*
 Ambraciam *Hed.* 3*
 amicitiam *Trag.* 8
 amicus certus *Trag.* 428 amicos
Sat. 38 amici! *Trag.* 350
 manu magna Romanos inpulit am-
 nis *Ann.* 558 consistere amnes
 perennes *Sat.* 13
 amo amauit *Ann.* 38 spernitur ora-
 tor .. miles amatur *Ann.* 273
 amoenam urbem *Ann.* 177 amoena
 salicta *Ann.* 40
 amoris .. gratia *Trag.* 316 amore
 saeuo saucia *Trag.* 288
 amplius exangere *Ann.* 290
 seditio tabetne an numeros augi-
 ficat suos *Trag.* 105 uosne uelit
 an me *Ann.* 203 uiuam an moriar,
 nulla in me est metus *Trag.* 179
 utrum hacin feriam an ab laeua
Trag. 38
 doctusque Anchisā *Ann.* 18 pium
 .. Anchisen *Ann.* 32
 ancilia *Ann.* 123
 Ancus Marcius *Ann.* 143* bonus
 Ancus *Ann.* 150
 Andromachae *Trag.* 100
 caeruleo incinctae angui *Trag.* 51*
 angue uillosi canis *Trag.* 441
 aqua terra anima sol *Epich.* 3 ue-
 nit diuinitus pullis .. anima *Ann.*
 12 oua parere solet .. non ani-
 mam *Ann.* 11 animam de corpore
 mitto *Ann.* 216* animam .. tul-
 lii efflantes *Trag.* 40* ex anima
 calida spumas agit *Ann.* 507 me
 anima priuem *Trag.* 233
 animaduerte *Trag.* 299

- animatus *Ann.* 100 uirtute uera
animatum *Trag.* 338
- animus cum pectore latrat *Ann.*
570 animus atque aures auent
Trag. 70 animus nescit quid uel
lit *Trag.* 256 incerte errat animus
Trag. 259 animus aeger semper
errat *Trag.* 260 est animus
propitiabilis *Com.* 6 o pietas animi
Ann. 8 quid censes domino esse
animi *Sat.* 30 animum aduortite
Trag. 33 aduortere animum *Trag.*
386 mentem atque animum delectat
Trag. 255 animo lamentor
Ann. 210 animo superant *Ann.*
212* corde patrem perhibent animo
que benigno *Ann.* 460 animo
aegra *Trag.* 288 ab animo ut cernat
uitalem *Trag.* 400 equus ..
uincla suis magnis animis abrupt
Ann. 504 cum pulchris animis ..
iuuentus *Ann.* 538
- Anionem *Ann.* 608
anne *Trag.* 313
anni *Ann.* 493 multos annos latuit
Trag. 86 annos multos .. Bellum
gerentes *Trag.* 103
ansatas mittunt *Ann.* 176 ansatis
.. telis *Ann.* 155
ante hunc *Ann.* 225 ponebāt ante
salutem *Ann.* 314 quod est ante
pedes *Trag.* 277 tonsas ante tenentes
Ann. 232* sunt ante ferendae ..
post .. resistet *Ann.* 46 fuimus
ante Rudini *Ann.* 440 tua paulo
ante sapiens .. modestia *Trag.* 77
antehac *Ann.* 198 209
antiqua .. fida custos *Trag.* 289
anticum opulentum oppidum *Trag.*
324* more antiquo *Trag.* 364 multa
tenens antiqua sepulta *Ann.* 252
moribus antiquis *Ann.* 492
regi antistat *Trag.* 271*
anus *Ann.* 36 miserete anuis *Trag.*
232*
Anxur *Ann.* 166
aplustria *Ann.* 590
Apollo *Ann.* 64 *Trag.* 53 66 80
390 Apollinem *Trag.* 63
Appius *Ann.* 230
apriculum *Hed.* 5
nox .. stellis ardentibus apta *Ann.*
343 uinclis uenatica .. Apta *Ann.*
345* Fides .. apta pinnis *Trag.*
410 caelum .. stellis fulgentibus
aptum *Ann.* 30 162
apud Charadram Ambraciamque
Hed. 3
aqua *Epich.* 3 aquas aspersa Latinis
Ann. 173 aquae uis *Ann.* 546
aquilā pinnis obnixa uolabat *Ann.*
148
spiritus austri .. aquiloque *Ann.*
424
Iouis aram *Trag.* 125 arae patriae
Trag. 115
buxus araneae inc. libr. 14
arbitror *Trag.* 429
arbores uento uagant *Trag.* 214*
arbores uento uacant *Sat.* 13 arbores
frondescere *Trag.* 192
sonabat Arbustum *Ann.* 197 arbusta
per alta *Ann.* 193
omnia per sonitus arcet *Ann.* 533
arcus ubi aspicitur *Ann.* 393 intendit ..
arcum auratum *Trag.* 54 ardentem
facem *Trag.* 57 ore in ardente *Trag.*
437 stellis ardentibus *Ann.* 343
ardentibus taedis *Trag.* 51 oculis ..
ardentibus *Trag.* 76
Pergama ardua *Trag.* 98
Areopagitae *Trag.* 190
Argeos *Ann.* 124
Argiui .. uiri *Trag.* 284 res Argium
Trag. 23 ciuitatem .. Argium
Trag. 382
Argo *Trag.* 284
Argos *Trag.* 381
argumentum *Sat.* 37
arguor *Trag.* 265
argutarier *Trag.* 345
arietis *Trag.* 285
superstitiosis ariolationibus
Trag. 79
arioli *Trag.* 356
aritudinem *Epich.* 2
arma rigent *Trag.* 177 sonitum ..
arma dederunt *Ann.* 396 dare arma
Trag. 211 arma requirunt *Ann.* 192
ad arma parati *Ann.* 104 armis
arma teruntur *Ann.* 559 sub armis ..
uitam cernere *Trag.* 297
segetis armatae *Trag.* 315 armatos
Trag. 200 grauidus armatis
equus *Trag.* 97

ad armentas inc. *libr.* 12
 tremulis . . artubus *Ann.* 36
 [genua comprimit arta gena] inc.
libr. 16
 arca summa arcis . . Moenia *Ann.*
 169 Corinthum arcem altam *Trag.*
 294 arce et urbe orba sum *Trag.*
 114
 ascendere *Epigr.* 9
 aspectabat uirtutem legionis *Ann.*
 347
 oculorum aspectu *Trag.* 56
 exercitus asper *Ann.* 385 undis
 asperis *Sat.* 11 aspera . . Volnera
 belli *Ann.* 212* saxis . . asperis
Trag. 413
 aquast aspersa Latinis *Ann.* 173
 procul aspiciunt *Ann.* 380 arcus
 . . aspicitur *Ann.* 393* templum
 . . aspice *Trag.* 325 aspice hoc
 sublimen candens *Trag.* 402 aspi-
 cite . . imaginis formam *Epigr.* 1
 Assaraco natus *Ann.* 31
 ast *Ann.* 79 212* 292*
 asta atque . . Contempla *Trag.* 324
 prolato aere astitit *Trag.* 35
 astante ope barbarica *Trag.* 120
 marinas propter adstabat plagas
Sat. 41
 astrologorum signa *Trag.* 275
 astu non ui *Ann.* 102*
 at *Ann.* 83 164 165 452 512 *Trag.*
 202 *Epich.* 6 philosophari est mihi
 necesse, at paucis *Trag.* 417*
 Iuppiter Ataburius *Euh.* 52
 ater sanguine atro *Trag.* 414 uerba
 (atra) atque obscena profatus
Ann. 182
 Athenas *Trag.* 324
 Atlas *Ann.* I fr. XXVIII
 atque *Ann.* 82 90 179 182 195 212
 237 308 487 *Trag.* 12 42 46 70
 85 117 139 153 154 163 182 185
 212 224 255 308 324 345 364 367
 419* (*Hed.* 8) *Epich.* 2 5* 10
 [inc. libr. 16] atque (in in. uers.)
Ann. 160 558 atque atque (in in.
 uers.) *Ann.* 527 etiam atque etiam
Trag. 246 caelo atque terrae
Trag. 292 mortales atque urbes
 beluasque *Epich.* 12 sileteque et
 tacete atque animum aduortite
Trag. 33 aequae inimicitiam atque
 amicitiam *Trag.* 8 pariter atque

ignobiles *Trag.* 230 qui ferro mi-
 nitere atque (?) in te ningulus
Ann. 133
 reges Atridae *Trag.* 270
 fluctus uerborum aures aucupant
Trag. 293
 audacter *Ann.* 244
 audax orator inc. libr. XXXII au-
 daci cum pectore *Ann.* 373 auda-
 ces . . Serui *Com.* 4
 occasus . . audere repressit *Ann.*
 292 neque . . mu facere audent
 inc. libr. 10 ausus es *Ann.* 565 nos
 ausi reserare *Ann.* 226
 audientiam *Trag.* 32
 audire est operae *Ann.* 454 audire
 uos iubet *Trag.* 34 audi* atque
 auditis hostimentum adiungito
Trag. 154 hoc audite parumper
Ann. 214 audiunt *Trag.* 379 au-
 dibo *Trag.* 364 audibis *Com.* 7
 auenam *Praec.* 2
 Auentino *Ann.* 84
 animus atque aures auent *Trag.* 70
 auersor auersabuntur *Ann.* 536*
 auferre domos *Ann.* 260 auferit
Praec. 3 secum abstulit *Ann.* 397
 prospectum abstulit *Trag.* 209
 aurescere *Ann.* 455
 augificat *Trag.* 105
 tanto . . Augmine . . lapides *Ann.*
 542*
 auspicio augurioque *Ann.* 81 au-
 gusto augurio *Ann.* 494
 coniectura auguro *Trag.* 327
 Augusto augurio *Ann.* 494
 auent Auide expectantes nuntium
Trag. 71
 auidi spectant *Ann.* 88
 auis *Ann.* 95 secundam . . auem
 seruat *Ann.* 83 corpora sancta
 Auium (*bisyll.*) *Ann.* 97 auium
 uulgus inc. libr. XVII
 Aulacia *Euh.* fr. II
 caliginis auras *Ann.* 21
 arcum auratum *Trag.* 54 crateris
 ex auratis *Ann.* 604
 aureus . . sol *Ann.* 95 statuum . .
 auream *Ann.* 554*
 aures auent *Trag.* 70 fluctus uer-
 borum aures aucupant *Trag.* 293
 tetigit aures nuntius *Trag.* 273
 auris tibi contra utendas dabo
Trag. 364 sonitus auris . . incre-
 pat *Trag.* 391

aurum posco *Ann.* 200 auro ebore instructam *Trag.* 122 ferro non auro uitam cernamus *Ann.* 202 nemo ferro potuit superare nec auro *Ann.* 220

mihi Ausculta *Trag.* 329

auspicio augurioque *Ann.* 81 auspicio se deuouet *Ann.* 82 auspicio . . stabilita *Ann.* 99

spiritus austri *Ann.* 423

aut *Ann.* 524 quasi ferrum aut lapis *Trag.* 101 pausa pugnandi . . aut duri finis laboris *Ann.* 349 cum capra aut nepa aut exoritur lumen aliquod beluae *Trag.* 276 qui parentem aut hospitem Necasset *Trag.* 239 pater aut cognatus *Trag.* 443 quid petam praesidi aut exequar *Trag.* 112 leuis aut malus *Ann.* 240 plus aut minus *Ann.* 493 quid potius dicam aut uerius? *Trag.* 47 quid te ita contuo . . Miser? aut qui te sic tractauere *Trag.* 96 aut . . aut *Ann.* 391 *Trag.* 113* aut inertes aut insani aut quibus egestas imperat *Trag.* 357

ecce autem *Trag.* 209 quis tete autem malitia *Trag.* 263

autumnus *Ann.* 406

anus aui Aeaci et proauui Iouis *Trag.* 366*

auxilium *Trag.* 14 50 Achiuus auxilli fuit *Trag.* 203* auxilio *Trag.* 113

bacarum *Trag.* 194

Bacchico exultas modo *Trag.* 152

Bacchus pater *Trag.* 148

balantum pecudes *Ann.* 192 hostiis balantibus *Trag.* 61

ope barbarica *Trag.* 120

beatus *Ann.* 250

[bellicosus *Trag.* 180*]

bellicrepa *Ann.* 105

belligerantes *Ann.* 201

bellipotentis sunt magis quam sapientipotentis *Ann.* 188

bellum oras euoluere belli *Ann.* 178 belli fortuna *Ann.* 205 uolnera belli *Ann.* 213 belli ferratos postes *Ann.* 271 robore belli *Ann.* 375 bellicque peritus *Ann.* 400

bellum aequis manibus . . diremit

Ann. 172 non cauponantes bellum sed belligerantes *Ann.* 201 indixit . . bellum *Ann.* 230 bellum tolerare *Ann.* 337 bellum faciam *Ann.* 374 bellum gerentes *Trag.* 104

in mortiferum bellum *Trag.* 363

in bello *Ann.* 297 333 *Trag.* 379

indigno bello confecit acerbo *Ann.* 387 uetusta . . bella *Ann.* 394

lumen aliquod beluae *Trag.* 276* beluasque *Epich.* 12

bene firmum *Ann.* 33 feliciter ac bene *Ann.* 112 bene saepe *Ann.* 239 bene tempestate serena *Ann.* 517 res bene gesta est *Ann.* 512 bene uolentes *Trag.* 29 rem bene gessere *Trag.* 295 bene bonis sit *Trag.* 355 bene mones *Com.* 3 bene . . uolt *Sat.* 9 bene facta *Trag.* 429

animoque benigno *Ann.* 460

turpissima bestia *Sat.* 45

signitinentibus . . bigis *Trag.* 132

bilingues Bruttates *Ann.* 488

bipatientibus *Ann.* 62

bis sex *Ann.* 328

blandiloquentia *Trag.* 305

blandus blanda uocenuocabam *Ann.* 51 neque irati neque blandi . . sonunt *Trag.* 106

bombus pedum *inc. libr.* LIX

bonus Ancus *Ann.* 150 orator bonus *Ann.* 273 bonus et liber populus *Ann.* 606 magnusque bonusque *Hed.* 9 bona femina *Ann.* 156

pro mala uita famam extolles, pro bona partam gloriam *Trag.* 28

hortatore bono *Ann.* 471 bona dicta *Trag.* 438 bona dictu *Ann.* 245 boni *Ann.* 426 bene bonis sit *Trag.* 355 bonis . . obsit *Trag.* 405 nimium boni est *Trag.* 237

abligurias bona *Sat.* 29 *cf. inc. libr.* XVIII

bos Cyprio boui merendam *Sola* 2

clamore bouantes *Ann.* 571

expedito braccchio *Sat.* 27

Bromius *Trag.* 148

Bruges *Trag.* 420

Brugio *Trag.* 197*

Brundusium *Ann.* 478 Brundusii *Hed.* 4

bilingues Bruttates *Ann.* 488

nomine Burrus *Ann.* 184*

amaro corpore buxum *Ann.* 268

buxus araneae *inc. lib.* 14 buxus
uicta *inc. lib.* 15

cadunt *Trag.* 238 422 caderet
Ann. 508 cecidit *Trag.* 208

Caecilius Denter *Ann. XVI fr. I*
caedem caueo *Trag.* 373*

legiones caedimus ferro *Ann.* 130
securibus caedunt *Ann.* 193 ferro
se caedei *Ann.* 137* caesa . .

trabes *Trag.* 281
altisonum cael *Ann.* 561

tectis caelatis *Trag.* 121
templa caelitim *Trag.* 227 genus

. . caelitim *Trag.* 353
plagas caelestum *Epigr.* 9

optima caelicolum *Ann.* 483
uertitur . . caelum *Ann.* 218 cae-

lum nitescere *Trag.* 192 caeli
caerula templa *Ann.* 50 caenacula

. . caeli *Ann.* 61 caerula caeli Tem-
pla *Ann.* 66 terroribus caeli *Ann.*

550 porta . . caeli *Ann.* 597 caua
caeli *Trag.* 131 in altisono Caeli

clipeo *Trag.* 245 caeli . . plagas
Trag. 277 caeli fretum *Trag.* 31

templa caeli *Trag.* 421 caeli in-
gentes fornices *Trag.* 423 mun-

dus caeli uastus *Sat.* 10 caeli
maxima porta *Epigr.* 10 caeli

palatum *inc. lib. XIX* caelo at-
que terrae *Trag.* 292 caelum uer-

sat *Ann.* 30 mare terram caelum
contines *Trag.* 322 caelum sus-

pexit *Ann.* 162 pate fecit . . rota
candida caelum *Ann.* 548 in cae-

lum *Ann.* 422 ad caelum *Ann.*
286 520 de caelo uisas *Ann.* 54

cedunt de caelo *Ann.* 96 de caelo
. . dedit . . signum *Ann.* 147 uo-

lans de caelo *Trag.* 69 in caelo
Ann. 119 *Trag.* 37 275 318

caelus profundus *Ann.* 474
Caelus *Ann.* 27 *Euh.* 1 *cf. ibid.*

fr. II VII
caementae cadunt *Trag.* 422*

caenacula . . caeli *Ann.* 61
caepe maestum *Sat.* 25

caeruleum . . sale *Ann.* 378 cor-
pore caeruleo *Ann.* 9 caeruleo

. . angui *Trag.* 51* sub caeruleo
(caelo) *Ann.* 69*

sagus caerulus *inc. lib. LIV* caua
caerula *Trag.* 332 ad caeli cae-

cula templa *Ann.* 50 in caerula

caeli Templa *Ann.* 66 campi per
caerula . . prata *Ann.* 505 (Nep-

tuni) caerula prata *Ann.* 144
calido . . sanguine *Ann.* 101 ex

anima calida *Ann.* 507
caligo oborta est *Trag.* 209 cali-

ginis auras *Ann.* 21
calorem *Epich.* 2

caluaria pingua acarnae *Hed.* 10
Campani *Ann.* 174

Leucata campant *Ann.* 334
campus *Ann.* 468 hastis . . cam-

pus splendet et horret *Sat.* 15
per aequora campi *Ann.* 140 campi

per . . prata *Ann.* 505 in campo
Ann. 369 stant puluere campi

Ann. 592 lati campi *Sat.* 23 riuos
camposque *Ann.* 72 campos . .

permensa *Ann.* 74* densantur
campis . . tela *Ann.* 288 Darda-

niis campis *Ann.* 359 in campis
Ann. 462 it . . campis agmen

Ann. 465
caua caerula candent *Trag.* 332

hoc sublimen candens *Trag.* 402
candentem . . facem *Trag.* 318

candida . . lux *Ann.* 93 radiis rota
candida *Ann.* 548 lumen candi-

dum *Trag.* 367 candida lumina
Ann. 157

feta canes *Ann.* 518 uenatica (ca-
nis) *Ann.* 345 inuictus canis *Ann.*

523* si me canis memorderit *Sat.*
36 angue uillosi canis *Trag.* 441

canebant *Ann.* 222
cantu *Trag.* 251

aequora cana *Ann.* 476
corde capessere *Ann.* 44

capio quae dedit ipsa capit *Ann.*
14* oppida cepit *Ann.* 487 cu-

pido cepit . . me *Trag.* 291 rastros
. . capsit *Ann.* 324 glaucum

cape *Hed.* 6* capitur meddix
Ann. 296 Nestoris ad patriam hic

(*sc. scarus*) capitur *Hed.* 9 potuere
. . Nec cum capta capi *Ann.* 360

Capis *Ann.* 31
capra *Trag.* 276

oscitat . . caput a ceruice reuul-
sum *Ann.* 462 cumque caput ca-

deret *Ann.* 508 terra oculit Cap-
put *Trag.* 142 capitibus nutanti-

bus . . pinos *Trag.* 445
carbasus alta *Ann.* 560

carceris oras *Ann.* 88

- saepum altisono cardine templum *Trag.* 119
uncta carina *Ann.* 379 476 pandam . . carinam *Ann.* 560
contra carinantes *Ann.* 181 carinantibus edere chartis *Ann.* 229
carmen tuba . . peregit *Ann.* 508
carnibus humanis distentus *Ann.* 327
prisci casci populi *Ann.* 24
Iuppiter Casius *Euh.* 54
(Casmenarum) *Ann.* 2
castris . . castra inferre *Trag.* 201
in castris *Trag.* 205
Latona . . casta *Trag.* 424
praecipe casu *Ann.* 391
catus Aelius Sextus *Ann.* 335 cata
signa *Ann.* 447 cata dicta *Ann.* 519
caedem caueo *Trag.* 373
non cauponantes bellum sed beligerantes *Ann.* 201
causa poliendi Agri *Ann.* 324 liberum quaesundum causa *Trag.* 136
quaestus causa *Trag.* 447
de cautibus celsis *Ann.* 402*
cauus caua . . cortina *Ann.* 9*
caua . . ungula *Ann.* 419 caua . . specus *Ann.* 420 caua caeli
Trag. 131 caua caerulea *Trag.* 332
Cea *Euh. fr. V*
cedo cete manus *Trag.* 320
cedunt de caelo . . corpora . . Auium *Ann.* 96 cessere parumper
Ann. 573
celeri passu *Ann.* 74 celerissimus rumor *Ann.* 448 equitatus . . celerissimus *Ann.* 579 celere *Sat.* 2
carina . . celocis *Ann.* 476
celsus *Sat.* 28 celso pectore *Ann.* 506
nauibis celsis *Ann.* 145(*)
cautibus celsis *Ann.* 402
censeo *Trag.* 418* censes *Sat.* 30
censent terrere *Ann.* 261
cerebrum cere comminuit brum *Ann.* 586
scarum, cerebrum Iouis *Hed.* 8
Ceres *Ann.* 63 *Euh.* 6 quod gerit fruges Ceres *Epich.* 5
templum Cereris *Trag.* 325
lumen . . quod in caelo cerno *Trag.* 37
cernat uitalem abigere *Trag.* 400
amicus certus . . cernitur *Trag.* 428
fortunam ferro cernunt *Trag.* 206
sub armis . . uitam cernere *Trag.* 297
ferro . . uitam cernamus *Ann.* 202
cernebant magnis de rebus agentes *Ann.* 544
magna inest certatio *Trag.* 304
extollere certant *Ann.* 425
certabant urbem Romam Remoramne uocarent *Ann.* 85
certare abnueo *Ann.* 283
doctis dictis certantes *Ann.* 274
armis Certando *Ann.* 216
certo (*adu.*) *Trag.* 326
amicus certus *Trag.* 428
me parcere certum est *Ann.* 206
pro incertis certos . . Dimitto *Trag.* 188
certissimus nuntius *Ann.* 601
caput a ceruice reuulsum *Ann.* 462
nitere: cessas? *Trag.* 249
haud cessat obsidionem obducere *Trag.* 11
Cornelius . . Cetegus Marcus *Ann.* 305
[cetera] *Trag.* 360
cetera (*adu.*) *Ann.* 57
ceu *Ann.* 355
Charadram *Hed.* 3*
carinantibus edere chartis *Ann.* 229
cibaria *Epich.* 5
cibum *Sat.* 31
cieo fatis fandis . . inuitam ciet *Trag.* 80
classis cita *Trag.* 87
transnauit cita *Ann.* 21
circum sos *Ann.* 152
circum sese uruat *Trag.* 141
circumfusus *Ann.* 461*
circumstant *Trag.* 51
circumuentus *Trag.* 42
Cissei filia *Hecuba XIII*
citatus *Ann.* 449 citati *Ann.* 543*
nemo ciuis neque hostis *Epigr.* 5
ciues Romani *Ann.* 174
ciuium *Trag.* 369
serua ciues *Trag.* 2
inter ciuis *Trag.* 426
ciues! *Ann.* 16
Trag. 86 o ciues *Ann.* 386
Epigr. 1
ciuitatem . . incendere *Trag.* 382
clamque palamque *Ann.* 247
clamor oppugnantis *Ann.* 408
clamor exortus *Ann.* 422
clamor ad caelum *Ann.* 520
quid hoc hic clamoris? *Trag.* 204
clamores bonantes *Ann.* 571
gloria claret *Ann.* 315
lumen . . claret mihi *Trag.* 367
fulmine claro *Ann.* 532
(clara) *Ann.* 4
classis cita *Textitur. Trag.* 87

- clauum rectum *Ann.* 472
 [cluēt Minerua] *Trag.* 180 esse
 cluebat *Com.* 1 poemata nostra
 . . cluebunt *Ann.* 4*
- Clupeam *Hed.* 1*
 clupeus *Trag.* 208 in cluqueo *Trag.*
 110 in altisono Caeli clipeo *Trag.*
 245 clupei resonunt *Ann.* 364
- Cnossus *Euh.* 72
 decem coclites *Sat.* 43
 coepit *Ann.* 228 289* 295 519*
 555 coopere *Ann.* 528 coepisset
Ann. 234 exordium Coepisset
Trag. 283
- iunenum coetus *Trag.* 151
 secum cogitat *Trag.* 392
 pater aut cognatus *Trag.* 443
 cognata! *Ann.* 54
- Lunai portum . . cognoscite *Ann.*
 16 cognoui et fugio cognitum
Trag. 160
- cogis *Trag.* 158 cogeabant . . ut
 miserent *Ann.* 175 cogens . .
 noctis iter *Trag.* 246
- Peligna cohors *Ann.* 280
 solidum . . cohū *Ann.* 550
 petebant pellem . . Colchis *Trag.*
 286 Colchis . . pedem extulisses
Trag. 311*
- collega additur . . conlega *Ann.* 305
 regni uersatum . . columnam *Ann.*
 351 quamue columnam *Sat.* 17
 coma comis (sparsis) *Ann.* 352
 potuere . . nec cum combusta
 cremari *Ann.* 360
- comiter *Trag.* 386 387
 non commemoro quod *Trag.* 314
 talia commemorat *Ann.* 37
 cere comminuit brum *Ann.* 586
 comminus *Trag.* 212
 templa caelitum commixta stellis
 splendidis *Trag.* 227
 commiserescite *Trag.* 222
 commiserantes *Ann.* 107
 commodus *Ann.* 251
 compellare . . uoce *Ann.* 45 com-
 pellat *Ann.* 256
 compello nauem compulsam flucti-
 bus *Ann.* 257
 comperi *Trag.* 344
 moeros complent *Ann.* 376 nauib-
 us complebit manus litora
Trag. 90 solidum complere cohū
Ann. 550
 complexu Iouis *Trag.* 424
- certos compotesque consili *Trag.*
 188
 [genua comprimit arta gena] *inc.*
lib. 16
 concedit *Trag.* 4
 concidit *Ann.* 396
 uocibus concide *Trag.* 432
 concio concitum tetuli gradum
Trag. 274
 pacem inter sese conciliant *Trag.*
 164
 flamma . . conclusast turbine
Ann. 553
 conferunt concordiam *Trag.* 164
 concorditer *Ann.* 110
 concordibus (concordes?) aequi-
 perare *Ann.* 131
 in concubio *Trag.* 241
 noctu . . concubia *Ann.* 170
 concupientes *Ann.* 80 (*)
 concurrunt *Ann.* 423 concurrunt
 undique telis *Ann.* 155
 concutit ungula terram *Ann.* 419
 templa caeli . . sonitu concutit
Trag. 421
 genus pinnis condecoratum *Ann.*
 10
 conditiones *Trag.* 401
 condo condebat membra sepulcro
Ann. 142 condita Roma est *Ann.*
 494
 conferunt concordiam *Trag.* 164
 contulit sese in pedes *Trag.* 210
 conferta rate *Ann.* 378
 caua caeli . . conficis bigis *Trag.*
 132 multa dies . . conficit unus
Ann. 207 bello confecit *Ann.* 387
 postremae longinqua dies confe-
 cerat aetas *Ann.* 401* senio con-
 fectus *Ann.* 442
 confidentia *Trag.* 45
 configunt parmam *Ann.* 432 con-
 figunt litus *Ann.* 491
 confricti *Ann.* 104*
 rerumque suarum Congeriem par-
 tit *Ann.* 241*
 conglomeras mala *Trag.* 408
 coniecit in siluam sese *Ann.* 75
 coniecturam postulat *Trag.* 62
 coniectura auguro *Trag.* 327
 conor quo . . regredere conare
Trag. 13 gemitum conatur *Trag.*
 102 itiner . . conatum *Trag.* 383
 cor consentit cum oculorum
 aspectu *Trag.* 56

consequitur *Ann.* 281
 ex iure manum consertum *Ann.* 276
 propter Hannibalis copias considerat *Sat.* 14
consileo consiluiere *Ann.* 575
consilium Trag. 203 certos compotesque consili *Trag.* 188 potestas consili *Trag.* 381* *consilium* expetunt *Trag.* 186 dant consilium unum *Trag.* 419 lassus .. *Consilio Ann.* 243 deum .. de consilio *Trag.* 383 consiliis obuarant *Trag.* 3
 teneor consipta *Trag.* 335*
 consistit fluuius *Ann.* 68* sanguis .. potis est .. consistere *Trag.* 18 constituit .. Scamander *Trag.* 214 constituit .. propter sos *Ann.* 22 mundus caeli .. constituit silentio *Sat.* 10 constitere amnes *Sat.* 13*
 conspectum *Ann.* 49
 conspiciat *Ann.* 73 98
 abies consternitur *Ann.* 195
 mensas constituit *Ann.* 123
 consul *Ann.* 87 293 *Sat.* 19
 contagio mea *Trag.* 405
 contacti gladiis *Ann.* 415*
contemno contempsit *Ann.* 546
 contemplor *Sat.* 4 contempla *Trag.* 325 corpus contemplatur *Trag.* 140
 pontem contendit *Ann.* 371 contendunt *Ann.* 358
 suo contentus *Ann.* 250
 mare terram caelum contines tuo (cum) lumine *Trag.* 322
contingo mihi .. contigerit malum *Trag.* 409
 contorsit equos *Ann.* 160 contorta falarica *Ann.* 534*
 contra carinantes *Ann.* 181 spiritus austri .. aquiloque suo cum flamine contra .. fluctus extollere certant *Ann.* 424 audibo atque auris tibi contra utendas dabo *Trag.* 364 quis nos .. uolet Contra tueri *Trag.* 444
 contremuit templum .. Iouis *Ann.* 531
 fortuna ferocem Contudit *Ann.* 387 uiresque ualentes Contudit .. hiemps *Ann.* 482
 quid te ita contuo? *Trag.* 95*
 conuellit sese *Ann.* 450

quod ei conueniat *Trag.* 448 conueniunt .. tela tribuno *Ann.* 431
 conuestire corpora *Trag.* 167 herbis prata conuestirier *Trag.* 196 conuiuat *Sat.* 1
 respirandi fit copia *Ann.* 437 Hannibalis copias *Sat.* 14
 curam .. quae nunc te coquit *Ann.* 340
 credit .. meum cor *Ann.* 374 cor consentit cum oculorum aspectu *Trag.* 56 corde capessere *Ann.* 44 corde cupitus *Ann.* 49 aegro cum corde meo *Ann.* 52 cum corde suo .. Effatur *Ann.* 179 aegro corde *Ann.* 352 tristi cum corde *Ann.* 473 corde patrem perhibent *Ann.* 460 corde suo trepidat *Ann.* 513 corde relinquit somnum *Ann.* 521 lapideo sunt corde multi *Trag.* 174 cupido corde *Trag.* 311 succincti corda machaeris *Ann.* 392 cordibus uiuis *Ann.* 367
 Corcyrae *Hed.* 10
 cordatus homo *Ann.* 335
 Corinthum *Trag.* 294
 Cornelius .. Cetegus Marcus *Ann.* 304
 uiere Veneriam corollam *Sota* 1
 habet coronam *Trag.* 75 cum corona et taeniis *Trag.* 69
 corporaret uulnere *Trag.* 140
 corpulentis inc. lib. XLIII
 terra corpus est *Epich.* 6 corpus requiescat malis *Trag.* 416 erilis .. custos corporis *Trag.* 289 portum corporis *Trag.* 415 terraque corpus Quae dedit *Ann.* 13 uires uitaeque corpus meum .. deserit *Ann.* 39 Tarquini corpus .. femina lauit *Ann.* 156 corpus discerpere ferro *Ann.* 434 totum sudor habet corpus *Ann.* 436 corpus contemplatur *Trag.* 140 causa corpore caeruleo cortina *Ann.* 9 animam de corpore mitto *Ann.* 216 amaro corpore buxum *Ann.* 268 manat ex omni corpore sudor *Ann.* 399 corpore tartarino prognata *Ann.* 510 lacerato corpore *Trag.* 95 tanta uis sceleris in corpore haeret *Trag.* 406 corpora sancta Anium *Ann.* 96 neque corpora firma Longiscunt *Ann.* 428 fossari corpora telis *Ann.* 569 cor-

- pora nuda relinquunt *Ann.* 600 nudare . . corpora *Trag.* 426 nitidant corpora *Trag.* 166 conuestire corpora *Trag.* 167 saluete, optima corpora *Trag.* 319
 caua corpore caeruleo cortina *Ann.* 9*
 cracentes *Ann.* 497
 crassa puluis *Trag.* 31
 crateras ahenos *Ann.* 502 crateris ex auratis *Ann.* 604
 Erebo creata . . Nox *Trag.* 183
 Saturno sancte create *Ann.* 607
 crebrisuro *inc. lib. XLV*
 credo *Trag.* 383 credere *Trag.* 343 credidit *Ann.* 374
 potuere . . nec cum combusta cremari *Ann.* 360 pueros iube cremari *Trag.* 329*
 auenam lolium crescere inter triticum *Praec.* 2
 Cresphontem *Trag.* 156
 Creta *Euh. fr. VI XII*
 Cretenses *Euh. fr. VI inc. lib. XX* (sanguine) . . creto *Trag.* 214*
 falso criminat *Sat.* 9
 fuscis crinibus *Trag.* 183
 crinitus Apollo *Trag.* 53
 abiete crispa *Trag.* 117
 cruciatum *Trag.* 44 cruciatu *Trag.* 240*
 crudelis hiemps *Ann.* 482 crudeli . . sepulcro *Ann.* 142
 cruentant *Ann.* 170
 cruenta . . corpora *Trag.* 167
 mollia crura reponunt *Ann.* 545
 malo cruce *Ann.* 361
 cubitis pinsibant humum *Trag.* 435
 cum dis . . aeuum Degit *Ann.* 119
 quod . . gessit cum rege *Ann.* 333
 mecum decernere *Ann.* 136
 rem cum Achiuis gesserunt *Trag.* 39
 cum legionibus . . proficiscitur *Ann.* 552
 circumstant cum . . taedis *Trag.* 51
 cor consentit cum oculorum aspectu *Trag.* 56
 uolans . . cum corona *Trag.* 69
 aegro cum corde meo *Ann.* 52
 tuo cum flumine *Ann.* 55
 magna cura *Ann.* 80
 cum corde suo *Ann.* 179
 nolentibus cum magnis dis *Ann.* 207
 caelum cum ingentibus signis *Ann.* 218
 magna cum re *Ann.* 342
 audaci cum pectore *Ann.* 373
 suo cum flamine *Ann.* 424
 tristi cum corde *Ann.* 473
 cum magno strepitu *Ann.* 477
 effudit . . proprio cum pectore *Ann.* 530
 cum pulchris animis *Ann.* 538
 ualidis (cum) uiribus *Ann.* 301
 tanto (cum) studio *Praec.* 4
 tuo (cum) lumine *Trag.* 322
 quantis cum aerumnis *Trag.* 127
 hoc cum uestitu *Trag.* 373
 tecum . . orat *Ann.* 20
 secum cogitat *Trag.* 392
 deos secum ut sint aduocant *Trag.* 165 (*)
 quocum *Ann.* 239 247
 cum mittere . . Volt *Ann.* 87
 cum aspiciunt *Ann.* 380
 cum certant *Ann.* 423
 cum exsiccant *Ann.* 459
 cum faciunt *Ann.* 480
 cum legionibus quom proficiscitur *Ann.* 552
 cum pectore latrat *Ann.* 570
 cum potes *Trag.* 2
 opulenti cum locuntur *Trag.* 230
 cum capra . . exoritur *Trag.* 276
 cum orat *Com.* 9
 cum aduenis *Sat.* 26
 quom frustrat *Sat.* 33*
 cum premebat *Ann.* 28
 cum occubuit *Ann.* 17
 cum attulit *Ann.* 36
 potuere . . nec cum capta capi, nec cum combusta cremari *Ann.* 360
 cum illuc uentum est *Trag.* 258
 cum genui, tum . . scini *Trag.* 361
 cum misi . . scibam *Trag.* 362
 cum superarat *Ann.* 223
 ille dies cum ostendat *Ann.* 383
 cum uitae parcam, letum . . deprecet *Trag.* 162
 cum abligurias *Sat.* 29
 cum teneret *Ann.* 106
 cum caderet *Ann.* 508
 ipsi lucet cum illi accenderit *Trag.* 389
 cum saxum sciciderit *Trag.* 334
 cum detraxeritis, quam inscriptionem dabit *Sat.* 39
 cum coepisset *Ann.* 234
 cum fuisset *Ann.* 241
 Cumis *Hed.* 6*
 cunctas *Com.* 3*
 cunctent *Trag.* 211
 cunctando restituit rem *Ann.* 313
 cuncta *Ann.* 245
 cupide *Ann.* 411
 cupido cepit . . me proloqui *Trag.* 291
 cupido corde *Trag.* 311
 cupienter *Trag.* 337
 cupit *Ann.* 258
 cupiunt *inc. lib.* 9
 cupiant *Trag.* 211
 cupere *Trag.* 261
 cupientes Regni *Ann.* 80
 corde cupitus *Ann.* 49
 cupita* cupiens cupienter cupit *Trag.* 337

- cur *Trag.* 157 158 cur . . execra-
 bor? *Trag.* 333 cur? *Epigr.* 4
 cura *Ann.* 86 curast *Ann.* 131*
 curam . . leuasso *Ann.* 339 cu-
 rantes magna cum cura *Ann.* 80
 sine cura *Sat.* 26 curis sumptus
 suspirantibus *Trag.* 60
 Curetes *Euh.* 71
 curio lares tectum nomen qui fun-
 ditus curant *Ann.* 163 urbemque
 forumque Exeubiis curant *Ann.*
 191 quos peperisti Ne cures *Ann.*
 58 eos non curare opinor quid
 agat humanum genus: Nam si
 curent bene bonis sit *Trag.* 354
sq. curantes magna cum cura *Ann.*
 80 uino curatus *Ann.* 368
 curro raucum sonus aere cucurrit
Ann. 509
 curru quadriiugo *Trag.* 129 emit-
 tat . . currūs *Ann.* 89
 Hyperionis cursum *Ann.* 547 in-
 genti uadit cursu *Ann.* 470 cursus
 quingentos saepe ueruti *Ann.* 336
 fida custos corporis *Trag.* 289 patriae
 custodem *Ann.* 116
 Cyclopis uenter *Ann.* 326
 cypressus longique cupressi Stant
 rectis foliis *Ann.* 267 rectos . . cu-
 pressos *Trag.* 446
 Cyprio boui merendam *Sota* 2
 Cyprus *Euh. fr.* XIII
 daedala Minerua *inc. lib.* XXI
 Dardaniis campis *Ann.* 359
 me de caelo uisas *Ann.* 54 cedunt
 de caelo *Ann.* 96 de caelo . .
 dedit . . signum *Ann.* 147 mit-
 tunt de turribus *Ann.* 176 ani-
 mam de corpore mitto *Ann.* 216 de
 muris rem gerit *Ann.* 294 spexit
 de cautibus *Ann.* 402 uolans de
 caelo *Trag.* 69 de muro iactarier
Trag. 130 quibus de rebus lapsa
 fortuna accidat *Trag.* 396 [de his
 diuitiis sibi deducant drachumam]
Trag. 360 lumen de suo lumine
 accendat *Trag.* 388 de praese-
 pibus fartus *Ann.* 503 de sole
 sumptus *Epich.* 7 de summis re-
 bus regundis *Ann.* 242 magnis de
 rebus agentes *Ann.* 544 fortunam
 ferro cernunt de uictoria *Trag.*
 206 deumque de consilio *Trag.* 383
 di deaeque *Trag.* 377 dia dearum
Ann. 22* sancta dearum *Ann.* 65
 magna dearum *Ann.* 183 deas
Trag. 92
 debilo homo *Ann.* 329
 decedunt *Ann.* 72*
 decem *Sat.* 43
 decernere ferro *Ann.* 136 decre-
 tum est *Ann.* 569
 decet *Ann.* 102 229
 me lacrimis decoret *Epigr.* 3
 deducunt . . gladios *Ann.* 259
 [deducant] *Trag.* 360
 defende hostes cum potes defen-
 dere *Trag.* 2 ut uos nostri liberi
 Defendant *Trag.* 176 defendere
 possunt *Ann.* 516 ob defenden-
 dam Graeciam *Trag.* 362
 defessi sunt stare *Ann.* 154
 malos defindunt *Ann.* 389
 fortuna . . deficit *Trag.* 394
 fana flamma deflagrata *Trag.*
 116
 parietes Deformati *Trag.* 117
 aenum Degit *Ann.* 120
 degrumare forum *Ann.* 430*
 degustandum ex ea *Trag.* 418
 de me hortatur *Ann.* 373
 dein senis me *Trag.* 369*
 deinde *Ann.* 449
 animum delectat *Trag.* 255 me
 Apollo . . delectat lactat ductat
Trag. 390
 flos delibatus populi *Ann.* 309
 delinquis *Trag.* 265*
 Delos Deli *Trag.* 425*
 Apollo . . Delphicus *Trag.* 390
 dementem *Trag.* 80 mentes . .
 dementis sese flexere *Ann.* 204*
 demet abs te regimen *Trag.* 381*
 denique *Ann.* 237 348 (*Sota* 4)
 dens sine dentibus *Ann.* 518
 densantur . . tela *Ann.* 288
 densis . . pinnis *Ann.* 148
 Caecilius Denter *Ann.* XVI *fr.* I*
 rastros dentiferos *Ann.* 324*
 denuo *Epich.* 4 10
 depopulant agros *Com.* 4
 quibus seruitutem mea miseria de-
 precor *Trag.* 173 letum inimico
 deprecor *Trag.* 162
 ui depugnare *Ann.* 109
 derепente *Trag.* 76 210 352
 uires uitaque corpus meum . . de-
 serit *Ann.* 39 deuehi quam de-
 seri *Malui Trag.* 268

pectora .. tenet desiderium *Ann.*
114

desinit *Trag.* 261 desine *Sat.* 20
uolnera belli despernunt *Ann.*
213*

despexit *Trag.* 352

desubito *Com.* 9

detondeo deque totondit agros
Ann. 487*

spolia detraxeritis *Sat.* 39

denehi quam deseri Malui *Trag.*
268

deuitari *Trag.* 20

auspicio se deuouet *Ann.* 82

deus di *Ann.* 116 *Trag.* 163 di de-
aeque *Trag.* 377 deorum *Trag.*
165 (*) deum sublimas subjes
Trag. 5 deum genus .. caelitem
Trag. 353 deumque de consilio
Trag. 383 dis sacrificare pueros
Ann. 278* deos geminos *Trag.* 425
dis oriundum *Ann.* 117 cum dis
genitalibus *Ann.* 119 uolentibus
cum magnis dis *Ann.* 207

dextrum latus *Ann.* 395* hac
dextra occides *Trag.* 380

Diana *Ann.* 63 *Trag.* 55

dico *Trag.* 327 *Epich.* 8 11 dico
uicisse Oresten *Trag.* 191 cf. *inc.*
fab. XXIX Iuppiter quem dico
Epich. 8 nec dico nec facio mu
inc. lib. 8 frustra illum dicit
frustra esse *Sat.* 33 quid potius
dicam? *Trag.* 47 quem nam te esse
dicam? *Trag.* 398 scelestum ..
quod dicam fore *Trag.* 342 tuba
.. taratantara dixit *Ann.* 452
deum genus esse semper dixi et
dicam caelitem *Trag.* 353 per-
uerse dices *Trag.* 229 dictust *Ann.*
307* bona dictu *Ann.* 245 dicere
Sat. 46 dicti studiosus *Ann.* 224
dicto pare *Trag.* 209 hoc .. ac-
cipe dictum *Ann.* 204 dictum fac-
tumque facit frux *Ann.* 318 ea-
dem dicta eademque oratio aequa
non aequae ualet *Trag.* 231 dicta
facessunt *Ann.* 60 dicta loquue
tacereue *Ann.* 255 memorare ..
cata dicta *Ann.* 519 bona dicta
teneat *Trag.* 438 ferro se caedei
quam dictis his *Ann.* 137 dictis
.. sententia flexa est *Ann.* 264
haut doctis dictis certantes sed

male dictis *Ann.* 274 dictis .. in-
cutit iram *Ann.* 582 ecfari tan-
tum dictis quantum factis sus-
petit *Trag.* 24 orationem duriter
dictis dedit *Trag.* 348

Dictaeum specus *Euh. fr. V*

dictator *Sat.* 18

Didone oriundos *Ann.* 300

dies *Ann.* 143 297 383 diei Par-
tem *Ann.* 241 postremae longin-
qua dies .. aetas *Ann.* 401 diem
Ann. 110 *Trag.* 127 festium festi-
nant diem *Trag.* 434 noctesque
diesque *Ann.* 338

alia fluctus differt *Trag.* 144

dilecti uiri *Trag.* 284 duxit di-
lectos *Ann.* 337*

uas uini dimidiatum *Ann.* 526

dimitto *Trag.* 189

bellum .. nox diremit *Ann.* 172

corpus discerpere ferro *Ann.* 434

discere *Ann.* 228

Discordia taetra *Ann.* 270

arae .. fractae et disiectae *Trag.*
115

Dis pater *Euh.* 20

neque dispendi facit hilum *Ann.* 14

fluctus .. dissipat Visceratum
membra *Trag.* 144

uenter .. Carnibus humanis dis-
tentus *Ann.* 327

iam diu *Trag.* 41

diuidit unda *Ann.* 303

diuinitus *Ann.* 11

diuinum .. pectus *Ann.* 19 uoce
diuina *Trag.* 65

diuitias pollicentur *Trag.* 359 [di-
uitiis] *Trag.* 360

dius dia dearum *Ann.* 22* Romule
die *Ann.* 115 dia nepos! *Ann.* 56

pulcherrima dium *Ann.* 18*

diuus diuum pater *Ann.* 179 di-
uumque hominumque *Ann.* 254
566 567 maxime, diuum *Ann.* 444
diuum domus *Ann.* 561 diuum
fidem *Sat.* 30 diui .. audite *Ann.*
214*

endo suam do *Ann.* 563

do *Ann.* 207 das .. poenas *Ann.* 101
dat cibaria *Epich.* 5 dant ope-
ram .. auspicio *Ann.* 81 praepe-
tibus sese pulcrisque locis dant
Ann. 97 dant consilium *Trag.*
419 malo cruce fatur uti des *Ann.*
361 des *Sat.* 2 terraeque corpus

- Quae dedit ipsa capit *Ann.* 14 sese dedit in conspectum *Ann.* 49 se dedit .. foras *Ann.* 93 dedit .. signum *Ann.* 147 dedit imperium *Ann.* 151 orationem dedit *Trag.* 348 aciem inclinatam (dedit) *Trag.* 25 pausam dedit *Sat.* 11 sonitum .. arma dederunt *Ann.* 396 dedere ei aequam pugnam *Trag.* 190 dederit *Trag.* 317 dederit in luminis oras *Ann.* 165* pretium dederitis *Ann.* 200 perempti dabo *Trag.* 308 auris .. tibi utendas dabo *Trag.* 364 ita dat se res ut operam dabit *Trag.* 306 quam inscriptionem dabit *Sat.* 40 occasus datust *Ann.* 164* fortibus est fortuna .. data *Ann.* 262 leto dati Sunt *Trag.* 378 victoria sit data *Ann.* 91 data sit frux *Ann.* 412 accipe daque fidem *Ann.* 33 date *Trag.* 233 dare *Ann.* 234 *Trag.* 211 336 sonitum dare *Ann.* 447 sibi data .. esse priora *Ann.* 98 fata docet fari *Ann.* 19 doctus *Ann.* 249 doctus .. Anchisa *Ann.* 18 haut doctis dictis certantes sed male dictis *Ann.* 274
- oratores doctiloqui *Ann.* 568 hoc dolet *Trag.* 83 lateralis dolor *Ann.* 601 per dolum *Trag.* 286 Minerva domina *inc. lib. XXII dominus domino Sat.* 30* depopulant agros Serui dominorum dominis *Com.* 5
- domui uim taurorum *Trag.* 315* hostis uino domiti *Ann.* 291 domuitionem .. parant *Trag.* 270* domus *Trag.* 118 diuum domus *Ann.* 561 domi *Ann.* 103 *Trag.* 115 257 296 domum *Trag.* 313 longinque ab domo *Trag.* 103 domo ecerret pedem *Trag.* 287 auferre domos *Ann.* 260
- dono *Com.* 11 dono ducite *Ann.* 207 drachumam ipsi petunt *Trag.* 359 [deducant drachumam] *Trag.* 360 draconis saeui *Trag.* 314
- quo .. me ducis? *Com.* 7 milia militum .. duxit *Ann.* 337 ob Troiam duxit *inc. lib.* 5 duxit me uxorem *Trag.* 161* duxi probum *Trag.* 159 dono ducite *Ann.* 207
- legiones ducere coepit *Ann.* 295 carbasus .. ductura carinam *Ann.* 560
- delectat lactat ductat *Trag.* 390 iam dudum *Trag.* 70 duellis *Ann.* 549 fici dulciferae *Ann.* 71 dulces .. echini *Hed.* 11
- dum consent terrere .. hortantur ibei *Ann.* 261 dum transit *Ann.* 365 dum est potestas *Trag.* 381 dum seruat *Sat.* 31 dum .. te neam *Ann.* 472 dum .. super escit *Ann.* 486 dum quicquid des *Sat.* 2 (?)
- duriter *Trag.* 348 quasi ferrum aut lapis Durat *Trag.* 102
- duri .. laboris *Ann.* 349 dux *Ann.* 421
- emittat .. e faucibus *Ann.* 89 pellitur e medio *Ann.* 272 quanto e loco .. lapsa fortuna accidat *Trag.* 395 comminus .. e manu *Trag.* 212* e spe .. successit *Trag.* 439* (e) summo regno *Ann.* 317 ex se .. generat *Ann.* 31 liberorum ex te genus *Trag.* 347 ex alto .. nolauit *Ann.* 94 rapit ex alto naues *Trag.* 111 ex alto in altum despexit mare *Trag.* 352 ex fluuio fortuna resistet *Ann.* 47 ex ore orationem .. dedit *Trag.* 348 ausus es hoc ex ore tuo *Ann.* 565 ex oraclo .. edidit *Trag.* 65* crateris ex auratis *Ann.* 604 degustandum ex ea *Trag.* 418 manat ex .. corpore sudor *Ann.* 399 spiritus ex anima .. spumas agit *Ann.* 507 ex imbre frigus *Epich.* 10 ex opibus summis opis egens *Trag.* 126 ex iure *Ann.* 276 ex eo futurum abnuebunt *Trag.* 371
- ebore *Trag.* 122 ecce *Trag.* 209
- domo ecerret pedem *Trag.* 287* Colchis .. pedem extulisses *Trag.* 311
- ecfor effatur *Ann.* 180 haec ecfatus .. recessit *Ann.* 48* haec ecfatus *Ann.* 60* ecfari .. dictis *Trag.* 24*
- dulces .. echini *Hed.* 11 ecquid .. praemi *Ann.* 341

- ex oraclo . . edidit . . temperaret
Trag. 65 carinantibus edere char-
tis *Ann.* 229
edoceret *Trag.* 63
edolaui insum *Trag.* 274
educit foras *Trag.* 200
effero *uide ecfero*
animam . . efflantes *Trag.* 40
effor *uide ecfor*
effūgit *Ann.* 132
lituus sonitus effudit *Ann.* 522
effudit uoces *Ann.* 530 irarum . .
effunde quadrigas *Ann.* 464
opis egens *Trag.* 126 uirtutis egen-
tem *Ann.* 587
Egeriaī *Ann.* 122*
egestas *Trag.* 357
ego *Ann.* 199 210 318 *Trag.* 5 7
120 162 185 187 202 265 (*bis*) 305
308 327 344 353 361 *Epich.* 1 mei
Trag. 82 mis *Ann.* 131 mihi *Ann.* 7
111 284 *Trag.* 56 168 309 (*bis*) 328
367 385 394 409 417* nam ita
mihi Telamónis *Trag.* 366 nam
mi calido *Ann.* 101 mi soli *Epigr.* 10
nec mi aurum posco nec mi pre-
tium *Ann.* 200 mi exanimato *Trag.*
43 mi auxilium *Trag.* 50 mi hodie
Trag. 307* mi ut *Trag.* 395*
me (*acc.*) *Ann.* 15 40 45 52 54
128* 203 206 229 373 386 495
539 609 *Trag.* 49 50 82 83 84
(*bis*) 157 161 228 233 234 264
291 312 316 351 363 368 369 390
404 408 *Com.* 7 9 *Sat.* 36 *Epigr.* 3 8
me (*abl.*) *Trag.* 50 333 mecum
Ann. 136 uidebar somniare med
ego esse mortuum *Epich.* 1*
egregie cordatus *Ann.* 335
eheu uidete! *Trag.* 91
eho tu *Trag.* 163
ei mihi *Ann.* 7
eia machaeras *Ann.* 585
fluctus eiciebantur *Trag.* 30
alte elata *Ann.* 366* elatis nari-
bus *Ann.* 588
elefanti *Ann.* 237 tetrosque ele-
phantos *Ann.* 591
te extra aedis . . eliminas *Trag.* 290
eloquere eloquere! *Trag.* 23 pu-
dor est eloqui *Trag.* 344 expe-
dibo atque eloquar *Trag.* 185 elo-
queretur *Ann.* 245
emittat . . e faucibus currus *Ann.*
89
emas *Hed.* 6
endo suam do *Ann.* 563 endo pla-
gas caelestum ascendere *Epigr.* 9
enim *Ann.* 516* enim neque domi-
nunc nos nec militiae sumus *Trag.*
257 di . . Pacem enim inter sese
conciliant *Trag.* 164*
senis Enni imaginis formam *Epigr.*
1 Enni poeta *Sat.* 6
haec enodari audiunt *Trag.* 379
eo it eques *Ann.* 419 it . . agmen
Ann. 465 imus *Trag.* 258 itis
Ann. 543 eunt *Trag.* 166 ibant
. . uiere *Sota* 1 nequaquam istuc
istac ibit *Trag.* 304 ire *Trag.* 258
epulas *Trag.* 363
it eques *Ann.* 419 quadrupes eques
Ann. 237 equorum equitumque
magister *Sat.* 18
equitatus *Ann.* 578
equus *Trag.* 97 *Ann.* 503 equus
Ann. 441 equorum equitumque
magister *Sat.* 18 equis *Sat.* 12
equus *Ann.* 160
era *Ann.* 203 *Trag.* 287 Minerua
era *inc. lib.* XXII
Erebo creata *Trag.* 183
ergo *Ann.* 315
erilis . . corporis *Trag.* 289
offam eripere *inc. lib.* XLVI
incerte errat animus *Trag.* 259
animus aeger . . errat *Trag.* 260
errauī *Trag.* 160 era errans *Trag.*
287 erranti . . monstrat uiam
Trag. 387 errare uidebar *Ann.* 42
erubuit *Ann.* 355
quibu' sese erugit aquae uis *Ann.*
546*
et *Ann.* 41 43 51 94 104* 108 111*
124 126 132 148 151 154 156 158
167 204 268 298 340 355 (*bis**) 364
375 396 419 453 469 484 503 504
509 511 (*bis*) 521 545 556 600
606 *Trag.* 6 14 36 44 45 69 75 86
114 115 178 186 220 221 (*bis*) 234
241 279 295 315 325 327 332 340
353 361 366 370 382 384 401 410
414 *Com.* 2 *Sat.* 11 15 *Hed.* 3* *Epich.*
4 9 et . . uici uictusque sum
Ann. 199 malaque et bona *Ann.*
245 sileteque et tacete *Trag.* 33
teque et tua gesta *Sat.* 17* et
post inde *Ann.* 11 post cognoui et
fugio cognitum *Trag.* 160 et quis
illaec est? *Trag.* 133

cogens .. etiam atque etiam *Trag.* 246
 Etruria *Ann.* 153
 tamen etsi *Ann.* 512 etsi *Trag.* 229
 eu *Trag.* 439*
 euenat *Trag.* 235
 euerto uostra euortet *Ann.* 263*
 euhau euhoe euhoe euhium *Trag.* 150*
 euisceratus *Trag.* 413
 Priamo ui uitam euitarei *Trag.* 124*
 oras euoluere belli *Ann.* 178
 euomeret *Ann.* 246
 Europam *Ann.* 303
 Eurudica *Ann.* 38
 exalbescat metu *Trag.* 46
 exitiū examen *Trag.* 88
 sanguine exanclando *Trag.* 184
 exanclauī diem *Trag.* 127
 exanimata *Trag.* 290* exanimato *Trag.* 43
 amplius exaugere *Ann.* 290
 exciditur illex *Ann.* 194
 excieo excita .. anus *Ann.* 36
 excruciat *Trag.* 50
 excubiis curant *Ann.* 191
 execrabor *Trag.* 333
 quid petam praesidi aut exequar? *Trag.* 112
 exerce linguam *Trag.* 345
 exercitus *Ann.* 320 385
 exilium *Trag.* 309 exili *Trag.* 113
 exilio *Trag.* 42
 exim *Ann.* 236
 exin *Ann.* 45 93 448
 existimas *Trag.* 156
 exitium *Trag.* 21 68 309 exitiū examen *Trag.* 88
 nauis inchoandae exordium Coepisset *Trag.* 282
 exoritur sol *Ann.* 95 exoritur lumen *Trag.* 276 clamor exortus *Ann.* 422 a sole exoriente *Epigr.* 7
 expectant *Ann.* 87 ne quid expectes amicos quod tute agere possies *Sat.* 38 expectabat *Ann.* 90 expectans *Ann.* 348* *Sat.* 28
 expectantes nuntium *Trag.* 71
 sapientiam .. expectorat *Trag.* 43
 expedibo atque eloquar *Trag.* 185
 expedito brachio *Sat.* 27
 uirtute experiamur *Ann.* 204
 me expetunt *Trag.* 49 unde sibi

.. consilium expetunt *Trag.* 186
 periisse expetit *Trag.* 403
 nauibus explebant sese *Ann.* 310
 explorant *Ann.* 231
 ted exposco ut *Trag.* 203
 exsacrificabat *Trag.* 61
 exsecrabor uide *exsecrabor*
 sese exsiccat somno *Ann.* 459
 exsuperauit uide *exuperauit*
 exsurge *Trag.* 32
 extemplo *Ann.* 377 *Trag.* 234 274
 exterrita somno *Ann.* 37
 fluctus extollere *Ann.* 425 famam extolles *Trag.* 28 extollas liberorum ex te genus *Trag.* 347
 intra muros aut extra *Ann.* 301
 extra me *Trag.* 83 extra aedis *Trag.* 290
 Bacchico exultas modo *Trag.* 152
 exuperauit *Trag.* 262
 perque fabam repunt *Ann.* 545
 tacere ac fabulari *Trag.* 182
 dicta facessunt *Ann.* 60 faces-site! *Trag.* 191*
 facile *Trag.* 229 facilius *Trag.* 437
 faceret facinus *Ann.* 249 inspicere hoc facinus prius quam fiat *Trag.* 323
 nec dico nec facio mu *inc. lib.* 8
 facit *Ann.* 146 neque dispendi facit hilum *Ann.* 14 quasi accendat .. facit *Trag.* 388 faciunt longiscere *Ann.* 480 faceret facinus *Ann.* 249 fecit *Ann.* 126 253* faxim *Trag.* 342 faxis *Trag.* 432* funera fletu Faxit *Epigr.* 4 bellum faciam *Ann.* 374 faciet *Ann.* 100 fac populo audientiam *Trag.* 32 tu .. face *Ann.* 20* face emas *Hed.* 6* facite *Trag.* 400* facere *Trag.* 369 pausam facere .. fremendi *Ann.* 572 mu facere *inc. lib.* 10 aecum fecisse *Trag.* 185 ad male faciendum *Trag.* 303 factum est *Trag.* 41 350 facti sunt *Ann.* 174 dictum factumque facit frux *Ann.* 318 meū factū pudet *Trag.* 81 bene facta .. male facta arbitror *Trag.* 429 maxima facta patrum *Epigr.* 2 pro factis reddere opis pretium *Epigr.* 6 factis me aequiperare *Epigr.* 8 ecfari tantum dictis quantum factis suppetit *Trag.* 24

facundus *Ann.* 250
 tabulata falaeque *Ann.* 389
 Falacrem *Ann.* 126
 contorta falarica *Ann.* 534
 falso criminat *Sat.* 9
 falsus suspicionem falsam *Trag.* 349
 famam .. peperere *Ann.* 426* pro mala uita famam extolles, pro bona partem gloriam: Male uolentes famam tollunt, bene uolentes gloriam *Trag.* 28 sq.
 familiae matrem *Trag.* 136
 famul infimus *Ann.* 317
 famuli *Ann.* 157
 fanum *Trag.* 170 fana *Trag.* 116 de praesepibus fartus *Ann.* 503
 fas *Epigr.* 9
 fatetur *Ann.* 485
 fatis fandis *Trag.* 80 fata docet fari *Ann.* 19
 faucibus russis *Trag.* 250 pictis e faucibus *Ann.* 89
 fauent faucibus .. Cantu *Trag.* 250 fauere *Ann.* 289 spectare fauentes *Ann.* 376 ore fauentes *Ann.* 415
 Faunei *Ann.* 222*
 fax *Trag.* 85 fax Occidit *Ann.* 417 facem iacit *Trag.* 55 ardentem facem *Trag.* 57 candentem in caelo sublimat facem *Trag.* 318 feliciter *Ann.* 112
 bona femina *Ann.* 156 lupus femina *Ann.* 70 73
 fere *Ann.* 336 iamque fere *Ann.* 286 580 iam .. fere *Ann.* 447 iam fere *Trag.* 201
 hostem .. feriet *Ann.* 284 foedus .. feri *Ann.* 33 feriam *Trag.* 38 ferme *Ann.* 602
 saeuiter suspicionem ferre falsam *Trag.* 349 fert sese *Ann.* 505 quid .. ferat *Fors Ann.* 203 ferat *Ann.* 526 feratis fortiter *Trag.* 350 fer mi auxilium *Trag.* 50 suros ferte *Ann.* 516* ferte opem *Trag.* 86 ferendae Aerumnæ *Ann.* 46* tibi tanta .. tulisti *Ann.* 113
 feroce Contudit *Ann.* 386*
 ferratos postes portasque *Ann.* 271 fit ferreus imber *Ann.* 287
 ferrum *Trag.* 101 ferri .. acumen *Ann.* 364 date ferrum *Trag.* 233 caedimus ferro *Ann.* 130 ferro minitere *Ann.* 133 decernere ferro

Ann. 136 ferro se caedei *Ann.* 137 feroque Ornatur ferro *Ann.* 190 ferro non auro uitam cernamus *Ann.* 202 ferro .. superare *Ann.* 220 ferro Rem repetunt *Ann.* 276 obcumbunt .. letum ferroque lapique *Ann.* 390 corpus discerpere ferro *Ann.* 434 praepete ferro *Ann.* 437 uulneratus ferro Brugio *Trag.* 197 ferro cernunt de uictoria *Trag.* 206 ferro saeptus *Trag.* 375 ferro foedati *Trag.* 442
 ferus fera .. manus *Trag.* 89 reciprocatur fluctus feram *Trag.* 143 (feram) .. sensit *Ann.* 345 feroque Ornatur ferro *Ann.* 189 festinum festinant diem *Trag.* 434 festinum .. diem *Trag.* 434 festra *inc. lib. XLI*
 lupus femina feta *Ann.* 70 feta canes *Ann.* 518
 fictores *Ann.* 124
 ficus fici dulciferæ *Ann.* 71
 fidelis *Ann.* 249
 fides regni *Trag.* 412 plenus fidēi *Ann.* 342 mihi meaueque fide *Ann.* 111* accipe daque fidem *Ann.* 33 per .. fidem *Trag.* 221 pro diuum fidem *Sat.* 30 o Fides alma *Trag.* 410
 fidus fide senex *Trag.* 249 fida custos *Trag.* 289
 fidus (= foedus) *inc. lib. LV*
 in pectore fixa *Ann.* 340 saxis fixus *Trag.* 413
 filia *Trag.* 267 filiam *Trag.* 234* filias *Trag.* 313 filiis *Trag.* 137
 Marci filius *Ann.* 306
 filo pendebit Etruria *Ann.* 153 habiles gladios filo gracilento *Ann.* 259
 fingo fictas .. sententias *Trag.* 447
 duri (finis) laboris *Ann.* 349 finibus *Ann.* 471
 fio fit *Ann.* 287 293 406 *Trag.* 105 293 *Epich.* 10 respirandi fit copia *Ann.* 437 fit ferreus imber *Ann.* 287
 fiunt *Ann.* 389 fiat *Trag.* 323 pausa .. fieret *Ann.* 349 fieri *Ann.* 599 fieri *Ann.* 15* X fr. XV
 foedus .. bene firmum *Ann.* 33
 pectus purum et firmum *Trag.* 340 firmo ingenio *Trag.* 45 corpora firma *Ann.* 428

- flaccebunt conditiones *Trag.* 401
 flagiti *Trag.* 426
 suo cum flamine *Ann.* 424
 flamma *Ann.* 553 *Trag.* 48 flammam
 halitantes *Trag.* 217 flammam ..
 opprimit *Trag.* 437 fana flamma
 deflagrata *Trag.* 116
 uersus propinas flammeos *Sat.* 7
 flammiferam .. uim *Trag.* 50
 mare marmore flauo *Ann.* 377
 flecto Achinos flexeris *Trag.* 229
 quo .. sese flexere uisā *Ann.* 209
 sententia flexa est *Ann.* 264
 flentes *Ann.* 107
 funera fletu Faxit *Epigr.* 3
 Floralem *Ann.* 126
 florere *Trag.* 195 florens *inc. lib.*
 XXIV
 flores *inc. lib.* XXIII
 flos delibatus populi *Ann.* 309
 fluctus *Trag.* 143 144 magni fluctus
 eiciebantur *Trag.* 30 fluctus-
 que natantes *Ann.* 584 fluctus ex-
 tollere *Ann.* 425 fluctus uerborum
Trag. 293 * nauem compulsam
 fluctibus *Ann.* 257
 flumen *Ann.* 453 leni fluit agmine
 flumen *Ann.* 177 tuo cum flumine
Ann. 55
 fluo leni fluit agmine flumen *Ann.*
 177
 fluius *Ann.* 68 ex fluuio *Ann.* 47
 fodio fodere *Sat.* 44
 sicias sibinisque fodantes *Ann.* 496*
 ferro foedati *Trag.* 442
 foedusque feri *Ann.* 33
 cupressi stant rectis foliis *Ann.* 268
 fontem *Trag.* 166 fontes *Trag.* 196
Ann. 546
 for fatur *Ann.* 361 fato .. somnio
Trag. 58* fatiis fandis *Trag.* 80
 fata docet fari *Ann.* 19 adgretus
 fari *Ann.* 574
 foras *Ann.* 93 *Trag.* 200 foribus
Com. 8
 Enni imaginis formam *Epigr.* 1
 stata forma *Melanipp. VII*
 caeli .. fornices *Trag.* 423
 quid .. ferat Fors *Ann.* 203 forte
Ann. 345 multae fortunae forte
 recumbunt *Ann.* 298
 fortis equus *Ann.* 441 fortem ui-
 rum *Com.* 3 ingenio forti *Ann.* 395
 fortis Romani *Ann.* 474 fortibus
 est fortuna uiris data *Ann.* 262
 fortiter *Trag.* 339 350
 fortuna *Ann.* 316 fortuna resistet
Ann. 47 belli fortuna *Ann.* 205
 fortibus est fortuna .. data *Ann.*
 262 fortuna secuta est *Ann.* 299
 fortuna .. Contudit *Ann.* 386 for-
 tuna Hectoris *Trag.* 25 fortuna
 .. deficit *Trag.* 394 lapsa fortuna
Trag. 306 fortunam .. cernunt
Trag. 206* heu heu, mea for-
 tuna! *Trag.* 408 (fortuna) uaria
 .. luctant *Ann.* 301 multae for-
 tinae forte recumbunt *Ann.* 298
 fortunasque suas memorare *Ann.*
 528
 fortunatim *Ann.* 112
 urbemque forumque *Ann.* 190 de-
 grumare forum *Ann.* 430* indu
 foro lato *Ann.* 243
 forus multa foro ponit et aega
 longa repletur *Ann.* 484
 ultra fossam *Ann.* 555
 fossari corpora telis *Ann.* 569*
 hastas frangitque quatitque *Ann.*
 435 fraxinus frangitur *Ann.* 195
 franguntur hastae *Trag.* 213 arae
 .. fractae *Trag.* 115
 fraxinus frangitur *Ann.* 195
 imbrum Fremitu *Trag.* 147 fre-
 mitu siluae frondosae *Ann.* 197
 freno fremebat Imber *Ann.* 489
 (ore) fremendi *Ann.* 572
 caeli fretum *Trag.* 31
 muro fretus *Ann.* 29 uiribus ..
 fretus *Ann.* 523 auxilio .. freta
Trag. 113 freti uirtute *Ann.* 537*
 frigus *Epich.* 10 frigori *Epich.* 2
 frondescere *Trag.* 192
 frondosae *Ann.* 197
 amicitiam in frontem promptam
 gero *Trag.* 8
 fructus *Ann.* 458
 terrae frugiferae *Ann.* 479
 populea frus *Ann.* 562 russescunt
 frondes *Ann.* 266
 quom frustrast *frustra illum di-
 cit frustra esse *Sat.* 33 qui frus-
 tratur frustrast, si ille non est
 frustra *ibid.* 35
 frustror qui lepide postulat alterum
 frustrari *Sat.* 32 nam qui se
 frustrari quem frustras (= fru-
 strans) sentit, qui frustratur *ibid.*
 34 sq.
 dictum factumque facit frux *Ann.*

- 318 data sit frux *Ann.* 412 fruges *Trag.* 195 *Epich.* 5
Mettoi Fubetto *Ann.* 129*
fugae *Trag.* 113
fugio *Trag.* 160 fugit *Ann.* 547
stellis fulgentibus *Ann.* 30 162
fulmine claro *Ann.* 532
pulis fulua *Ann.* 319 aëre fulua *Ann.* 439
ita funditus *Ann.* 132 funditus curant *Ann.* 163
fundunt . . naribus lucem *Ann.* 588 fusi . . iaceant *Ann.* 134*
funera fletu Faxit *Epigr.* 3
Furiarum una *Trag.* 93
furo furentibus uentis *Ann.* 581
Furrinalem *Ann.* 125*
furtim *Ann.* 169
fuscis crinibus *Trag.* 183
factum est futille *Trag.* 350
futilum est *Trag.* 349
- umbo . . galeae *Ann.* 433
Galli *Ann.* 169
laeticum gau *Ann.* 451
gaudia *Ann.* 247
deos geminos *Trag.* 425
gemitum *Trag.* 102
quod . . gemam *Trag.* 236
imprimit . . genae genam *Trag.* 436 [genua comprimit arta gena] *inc. lib.* 16 pandite . . genas *Ann.* 521
gener generis *Sat.* 39*
ex se . . generat *Ann.* 32
te genetrix *Ann.* 53
cum dis genitalibus *Ann.* 119
genitori *Ann.* 117 444
magnae gentes opulentae *Ann.* 152
gentes orarum ultimae *Trag.* 169
quis . . usquam gentium *Trag.* 262 per gentes *Com.* 1 genteis *Epich.* 4
ad genua accidit *Com.* 9 [genua comprimit arta gena] *inc. lib.* 16
pinsunt terram genibus *Ann.* 354
genus pinnis condecoratum *Ann.* 10
genus altinolantum *Ann.* 84
Graium genus *Ann.* 149 genus Aeacidarum *Ann.* 187 deum genus *Trag.* 353 humanum genus *Trag.* 354 fortuna magis nunc defit quam genus *Trag.* 394 extolles liberorum . . genus *Trag.* 347
- germana soror *Ann.* 42 germana! *Ann.* 48
germane Hector *Trag.* 94
amicitiam in frontem promptam gero *Trag.* 8 campi quos gerit Africa *Sat.* 23 quod gerit fruges Ceres *Epich.* 5 tibi . . morem gerit *Trag.* 241 rem gerit *Ann.* 294 rem . . gesserunt *Trag.* 39 rem . . gessere *Trag.* 295 bellum gerentes *Trag.* 104 quod . . in bello gessit *Ann.* 333 ui geritur res *Ann.* 272 res . . gesta est *Ann.* 512 re gesta *Trag.* 242 tua gesta *Sat.* 17*
pectus purum et firmum gestitat *Trag.* 340
gigno genui *Trag.* 361 genuit *Ann.* 27 te patriae custodem di genuerunt *Ann.* 116
habiles gladiis filo gracilento *Ann.* 259 contacti gladiis *Ann.* 415 succincti gladiis *Ann.* 497
Glaucia *Euh.* 19 20 22
glaucum *Hed.* 6
gloria claret *Ann.* 315 gloria maxima *Ann.* 383 gloriam *Trag.* 28sq. (*bis cf. fama*)
gluma *Euh. fr.* XIV
gnatus uide natus
filio gracilento *Ann.* 259
gradum regredere *Trag.* 12 gradum proferre pedum *Trag.* 248
concitum tetuli gradum *Trag.* 274
Graeciam *Trag.* 362
Graeci *Epich.* 8 Graecos, Graios memorare solent *Ann.* 358
Graio patre Graius homo *Ann.* 183 (Graj) *Ann.* 2 Graium genus *Ann.* 149 Graecos, Graios memorare solent *Ann.* 358
Telamonis . . Grata est gratia *Trag.* 367 liberorum sibi quaesendum gratia *Trag.* 161 honoris . . gratia *Trag.* 316
Iuppiter, tibi . . gratulor *Trag.* 242
gratus grata est gratia *Trag.* 367*
gravidus armatis equus *Trag.* 97
grauida *Trag.* 57
grauis terra *Ann.* 511 grauis impetus *Ann.* 539
grauiter gemam *Trag.* 236
in gremium extollas *Trag.* 347
regredi gressum *inc. lib.* LX
gubernator . . contorsit equos *Ann.* 160

guberno gubernas *Ann.* 473 *na-*
uem .. gubernem *Ann.* 472
guttatim Trag. 238

habet Ann. 103 436 468 *Trag.* 75
252 *habeat Trag.* 415 *haberet*
Ann. 19 *arcem altam habetis*
Trag. 294

habiles gladios filo gracilento
Ann. 259

Iuppiter hac stat Ann. 263 *hacin*
feriam an ab laeua Trag. 38*

haeret Trag. 406

halitantes Trag. 217

Hannibālis Sat. 14 *Annibal Ann.*
373

hasta Ann. 365 397 *Trag.* 212

asta Ann. 395 *hastae Trag.* 213

hastarum inc. lib. XVII hastas

Ann. 287 435 *hastis Ann.* 155
498 *Sat.* 15

hastati Ann. 287

hastile astilibus Ann. 432

haud Ann. 473 *Trag.* 11 374 *haut*

Ann. 274 342 475* *Trag.* 417*

haud quamquam Ann. 299

hauserunt Ann. 604

hebem Ann. XVI fr. XXIII

Hector Trag. 4* 11 94 126 200*

Hectōris Trag. 25 130 *Hectōrem*
Trag. 129

Hecuba Trag. 58

ehae Trag. 207

Helena Trag. 266

Hellesponto .. in alto Ann. 371

helopem Hed. 6*

herbis Trag. 196

hercle Sat. 1

Nerienem Mauortis et Herem Ann.
108*

Hesperiam Ann. 23

heu Ann. 142 (264) *heu heu Trag.*

408* *heu me miseram Trag.* 228

hic Ann. 79* 127 *Epigr.* 2 *Hed.* 9

haec Trag. 48 [180] *hoc Trag.*

(37) 83 203 323 327 333 367 383

384 402 *Sat.* 37 *quid hoc hic cla-*

moris, quid (hoc hic) tumulti est?

Trag. 204 *huic Ann.* 554 *Trag.* 157

hunc Ann. 225 256 *Trag.* 238*

Hed. 4 *hanc Ann.* 229 *Trag.* 50 *hoc*

Ann. 101 204 214 565 *Trag.* 323

327 333 383 384 402 *hoc (abl.)*

Trag. 191 (*) 271 373* *hac Ann.*

153 *Trag.* 380 *hic (nom. pl.) Ann.*

414 *hae inc. lib.* 13 *his Trag.* 148

(*bis**) *hos Ann.* 199 549 *haec Ann.*

48 60 138 318 *Trag.* 123 229 379

his Ann. 46 137 [*Trag.* 360]

hic (adu.) Ann. 164 210 445 *Trag.*

257* 301 326 409 *Epigr.* 5 *quid*

hoc hic clamoris, quid (hoc hic)

tumulti est Trag. 204

hice haece Ann. 239* *Epich.* 11*

acer hiemps Ann. 406 *crudelis*

hiemps Ann. 482

neque dispendi facit hilum Ann. 14

hinc Ann. 74* 343 *Trag.* 258

Com. 6

Hippodameam Trag. 398

Hispane Ann. 495

Histri Ann. 438

hodie Trag. 307 409

Homerus .. poëta Ann. 6

homo Trag. 387 *Com.* 10 *quis*

homo Trag. 262 *homo quisquam*

Ann. 100 *homo pulcher Ann.* 40

naus .. homo Graio patre Graius

homo Ann. 183 *suavis homo Ann.*

250 *unus homo Ann.* 313 486 *de-*

bilo homo Ann. 329 *cordatus homo*

Ann. 335 *Romanus homo Ann.*

512 *hominem Trag.* 72 *homo-*

nem Ann. 141 *homines Ann.* 308

hominum Ann. 179 *diuumque ho-*

minumque Ann. 254 566 567 *quos*

homines Ann. 35

honeste Trag. 272

honoris .. gratia Trag. 316 *hono-*

rem Trag. 374

Horam .. Quirini Ann. 121

Horatius uide Oratius

horitur Ann. 409

horitatur Ann. 350*

campus splendet et horret Sat. 15

horrentia tela Ann. 288

horrescit .. exercitus Ann. 385

horrescunt tela Trag. 177

horridus miles Ann. 273 *Africa*

.. tremit horrida terra tumultu

Ann. 311

hortatore bono Ann. 471

horto Ann. 554* *hortantur Ann.* 261

hospitem Trag. 239 *hospites!*

Trag. 351* 404

hostiis balantibus Trag. 61

hostili manu Trag. 15 *hostili ..*

iactu Ann. 609*

auditis hostimentum adiungito

Trag. 154

quae .. hasta hostibit *Trag.* 212
 nemo cuius neque hostis *Epigr.* 5
 hostem .. feriet *Ann.* 284 hostis
 (nom. pl.) *Ann.* 291 defende hostes
Trag. 2 hostes *Ann.* 380 hostis
 (acc. pl.) *Ann.* 175 *Sat.* 20
 huc *Ann.* 257 *Trag.* 258
 si quid me fuerit humanitus *Ann.*
 128
humanus humana uita *Trag.* 416
 humanum genus *Trag.* 354 car-
 nibus humanis *Ann.* 327
humidus uide umidus
humor uide umor
 pinsibant humum *Trag.* 435
 Hyperionis cursum *Ann.* 547

 iacent *Trag.* 115 442 iaceant *Ann.*
 135* (iacet) *Ann.* 386
 facem iacit *Trag.* 55 tela manu
 iacientes *Ann.* 438
 iactant *Ann.* 77 iactarier *Trag.*
 130*
 hostili .. iactu *Ann.* 609* iactu
 ualido *Ann.* 611
 iam *Trag.* 41 70 87 270 iam semel
Ann. 525 iam fere *Trag.* 201 iam-
 que fere *Ann.* 286 580 iam .. fere
Ann. 447 si mox si iam *Ann.* 412
 ibi *Trag.* 197 (446) haec ecfatus:
 ibi *Ann.* 60 indo tuetur ibi lu-
 pus *Ann.* 73 ibi capitur *Ann.* 296
 ululat .. ibi acute *Ann.* 346 dum
 censent terrere .. hortantur ibei
Ann. 261* ibi mentem .. delectat
Trag. 255 ibi tum derepente *Trag.*
 352 ibi quid agat secum cogitat
Trag. 392 ibi ex oraclo .. edidit
Trag. 65
 ictus retro rececidit *Sota* 5 se de-
 dit icta foras lux *Ann.* 93
 idem *Ann.* 123 127 145 isdem
 (nom. s.) *Ann.* 468* eandem *Trag.*
 368 eadem dicta eademque ora-
 tio aequa non aequae ualet *Trag.*
 231 eorundem *Ann.* 206 ad ar-
 mentas ipsius easdem *inc. lib.* 12
 ab isdem *Ann.* 190* in templis
 isdem *inc. lib.* 1
 igitur *Ann.* 500
 ignauiter *inc. lib.* XL
 ignis *Ann.* 511 *Epich.* 6
 ignobiles *Trag.* 230
 ignotus .. coetus *Trag.* 151
 illex *Ann.* 194

Ilia Ann. 56 59
 ilico isti *Trag.* 404
 ille *Ann.* 342 383 *Trag.* 307 *Sat.*
 24* 31 35 *Epigr.* 5 *Sota* 5 illa
Ann. 549 ubi illa tua .. modes-
 tia? *Trag.* 77 illud *Ann.* 525 illi
Trag. 308 309 (bis) 389 431 illum
Trag. 127 377 *Sat.* 33* illam *Trag.*
 344 385 illis *Trag.* 149 305 illos
Trag. 84 illa *Ann.* 42 *Trag.* 67
 illic nugator *Com.* 10* quis illaec
 est? *Trag.* 133
 illinc *Trag.* 258
 illuc *Trag.* 258(bis)
 Illyrii *Ann.* 496
 Enni imaginis formam *Epigr.* 1
 imber *Ann.* 431 511 *Trag.* 6 *Epich.* 9
 imber Neptuni *Ann.* 490 fit fer-
 reus imber *Ann.* 287 imbre *Epich.*
 10 imbrium Fremitu *Trag.* 146
 spiritus austri Imbricitör *Ann.*
 424
 imb. et imp. uide imb. et imp.
 in (c. acc.) *Ann.* 49 68 75 92 133
 165 400 422 453 467 515* 540
 556 599 609 *Trag.* 8 210 238 347
 352 363 (bis) 368 408 418 *Sota* 5
 in (c. abl.) *Ann.* 83 119 141 185
 199 228 251 253 297 333 340 357
 369 370 371 388 457 462 498 602
Trag. 37 58 110 148 179 205 236
 241 244 253 256 271 275 280 284
 318 333 341 379 393 406 428 437
Sat. 37 46 *Sota* 3 *inc. lib.* 1
 pellem inauratam *Trag.* 285
 inbutu' ueneno *Ann.* 525*
 incedit ueles *Ann.* 499 incedunt
Ann. 193 *Trag.* 51 incedunt in-
 cedunt *Trag.* 49*
 fax obuoluta .. incendio *Trag.* 85
 incendio ciuitatem .. incendere
Trag. 382
 incerte *Trag.* 259
 incertus incerta re *Trag.* 12 in re
 incerta *Trag.* 428 summarum re-
 rum incerti *Trag.* 187 pro incer-
 tis certos .. Dimitto *Trag.* 188
 nauis inchoandae *Trag.* 282
 incinctae angui *Trag.* 51
 quod iter incipiam ingredi? *Trag.*
 312
 aciem inclinatam (dedit) *Trag.* 25
 inclytus *Ann.* 147 Oratius in-
 clutus saltu *Ann.* 164 inclita
 .. Roma *Ann.* 494 inclutum iu-

- dicitum *Trag.* 92 fanum includitum *Trag.* 170*
 sonitus auris .. increpat *Trag.* 391 quem .. increpuisti *Ann.* 79
 incunabula *Ann.* 556
 incuruiscere *Trag.* 194
 incutit iram *Ann.* 582
 indalabat *Ann.* 219*
 inde *Ann.* 98 159 302 504 514 548
Trag. 282 427 et post inde *Ann.* 11 inde loci *Ann.* 22 522 *Sat.* 3
 indico indixit .. bellum *Ann.* 230
 indigna *Trag.* 155 indigno bello *Ann.* 387 indignas turres *inc. lib.* 6
 indo Andromachae nomen qui indidit, recte indidit *Trag.* 100
 quadrupedem .. indomitam *Trag.* 219
 indo tuetur *Ann.* 73
 indu foro *Ann.* 243 indu mari *Ann.* 425
 induo induta fuit .. stola *Trag.* 430
 induperator *Ann.* 86 332 350 552
 indupero nauorum .. induperantum *Ann.* 413*
 bellum gerentes .. industria *Trag.* 104
 indu uolans .. hasta *Ann.* 397
 in eo euhaneuhoe .. inibat *Trag.* 152
 inertes *Trag.* 357
 castrisque castra inferre *Trag.* 201*
 Acherunsia templa .. infera *Trag.* 107 in infera noctis *Ann.* 92 motus superum atque inferum *Trag.* 163
 inferum uastos specus *Trag.* 218
 famul infimus *Ann.* 317*
 infit *Ann.* 386
 inflammari *Trag.* 123
 infrenast *Trag.* 220*
 ingenium *Ann.* 248 ingenio forti *Ann.* 395 eo ego ingenio natus sum *Trag.* 7 firmo ingenio *Trag.* 45
 ingens cura *Ann.* 131 ingens Porta .. caeli *Ann.* 596 ingenti .. cursu *Ann.* 470 ingentis oras .. belli *Ann.* 178 caeli ingentes fornices *Trag.* 423 ingentibus signis *Ann.* 218 petris .. ingentibus *Ann.* 366 ingentibus uentis *Com.* 2
 natum ingenium Aiacem *Trag.* 365
 iter .. ingredi *Trag.* 312
 ingurgitandum *Trag.* 418
 iniecit inritatus *Ann.* 171 terram injicere *Trag.* 167
 inimiciter *inc. lib.* XL
 inimicitiam .. in frontem promptam gero *Trag.* 8 miscent inter sese inimicitiam agitantes *Ann.* 275
 inimico *Trag.* 162
 iniqua superbia *Ann.* 279
 initiantur gentes *Trag.* 169
 ira initium insaniae *inc. lib.* LVII
 quadrupedem .. iniugem *Trag.* 219*
 iniuria .. adficio indigna *Trag.* 155
 luna innixus *Trag.* 54
 innocens *Trag.* 137 266
 inopia *Trag.* 42
 incerta re atque inorata *Trag.* 12
 inpello inpulit *Ann.* 558
 imperator *Trag.* 34
 imperiosas *inc. lib.* XLVII
 imperium *Ann.* 413 *Trag.* 221 imperium .. et sola regni *Ann.* 151
 imperio regis *Trag.* 286 retrahi .. Imperiis *Ann.* 595
 impero quibus egestas imperat *Trag.* 357
 impetrem *Trag.* 399
 uolat super impetus undas *Ann.* 379 impetus .. restat *Ann.* 475
 impetus Orci Pertudit *Ann.* 539
 draconis .. impetum *Trag.* 314
 lupino .. impetu *Sat.* 28
 imprimit .. genae genam *Trag.* 436
 improbati *Trag.* 296
 inprobum *Trag.* 156
 inpudentes *Trag.* 356
 inpudentia *Trag.* 262
 inpune *Ann.* 100
 inquam *Trag.* 351
 inritatus *Ann.* 171
 ira initium insaniae *inc. lib.* LVII
 insani *Trag.* 357
 quam inscriptionem dabit *Sat.* 40
 in sece *Ann.* 332 in sece *inc. lib.* XLIV
 insertis malis *Sat.* 27
 insidiantes *Ann.* 414
 insigne *Ann.* 398
 insigneita .. milla militum *Ann.* 336*
 insomnia (*fem.*) *inc. lib.* XXV
 omnis res inspicis *Trag.* 321 inspicere hoc facinus *Trag.* 323

cui quod agat institutumst *Trag.*
254
ebore instructam regifice *Trag.*
122
insum magna inest certatio *Trag.* 304
insuper *Ann.* 396
aevi integri *Trag.* 440*
intellegit *Trag.* 72
nox intempesta *Ann.* 106 172
intendit .. arcum *Trag.* 53
inter *Ann.* 77 114 138 256 275 529
Trag. 26 92 153 164 426 *Præc.* 2
inc. lib. 2
interea *Ann.* 92 218 417 547
Trag. 26*
interii *Trag.* 228
produxisti nos intra luminis oras
Ann. 118 intra muros aut extra
Ann. 391
intro ducuntur *Ann.* 603 intro
ducta est *Trag.* 109
intus in occulto *Ann.* 185* sub
montei .. specus intus patebat
Ann. 420
uitis inuentor *Trag.* 149
inuestita saxo *Trag.* 139
inuictus canis *Ann.* 523 Scipio
inuicte! *Ann.* 321 inuicti *Ann.* 198
inuitam *Trag.* 80 219 inuitam in-
uitum cogis linquere *Trag.* 158
inuitis *Trag.* 427
inuoco *Trag.* 183 quem inuocant
omnes Iouem *Trag.* 402
iocum *Ann.* 244
Iouis (*nom.*) *Ann.* 64 Iouis omni-
potentis *Ann.* 446 Iouis altito-
nantis *Ann.* 531 Iouis aram *Trag.*
125 caelo .. Iouis *Trag.* 275*
proau Iouis *Trag.* 386 ius iu-
randum Iouis *Trag.* 410 complexu
Iouis *Trag.* 424 cerebrum Iouis
.. supremi *Hed.* 8 Iouem *Trag.* 402
ipse *Ann.* 421 *Trag.* 59 208 310
413 *Com.* 3 ipsa *Ann.* 12 14* ad
armatas ipsius eadem *inc. lib.* 12
ipsi lucet cum illi accenderit *Trag.*
389 ipsum *Trag.* 384 ipsi *Trag.*
359 ipsus *Trag.* 390*
ira initium insaniae *inc. lib.* LVII
incutit iram *Ann.* 582 iram om-
nem recludam *Trag.* 308 irarum
.. effunde quadrigas *Ann.* 404
iracunditer *inc. lib.* XL
irati *Trag.* 106
is *Ann.* 31 143 307 371 *Trag.* 75 240

ENNIVS.

Sat. 9* *Epich.* 7 8 ea *Trag.* 340
id *Trag.* 264 439 ei *Trag.* (190)
361 (448) eum *Trag.* 22 68 433
eam *Trag.* 418 id *Trag.* 185 255
(bis*) eo *Trag.* 7 371 ea *Trag.*
284 418* is (*dat. pl.*) *Ann.* 279
Præc. 3* eis *Trag.* 359 eos *Ann.*
600 *Trag.* 268 354
nequaquam istuc istac ibit *Trag.*
304
iste ista (*nom. pl.*) *Epich.* 11 istic
Epich. 7 8 istaec *Epich.* 5* ne-
quaquam istuc istac ibit *Trag.* 304
ilico isti *Trag.* 404
ita *Ann.* 516* *Trag.* 30 95 (181)
306 *cf. inc. lib.* XLII ita sola
Ann. 41 ita funditus *Ann.* 132 ita
mihi Telamonis .. Grata est gra-
tia atque hoc lumen .. claret
mihi *Trag.* 366
Italia *Euh. fr.* VI
iter *Trag.* 247 312 *Sat.* 12
itidem est *Trag.* 257*
itiner *Trag.* 383
iubam quassat .. altam *Ann.* 506
albus iubār *Ann.* 547 hoc lumen
iubarnest? *Trag.* 37
iubet *Ann.* 372 409 *Trag.* 34 iube
Trag. 329 edolau iussum *Trag.*
274*
iudicabit inclutum iudicium .. quo
iudicio .. adueniet *Trag.* 92 *sq.*
iudico iudicabit .. iudicium *Trag.*
92
nonis Iunis *Ann.* 167
Iuno *Ann.* 63 289 *Euh.* 15 Iuno
Saturnia *Ann.* 65
Iuppiter *Ann.* 29 263 445 *cf. VIII*
fr. XIV Epich. 8 11 *Euh. fr. III V*
VI VII VIII IX X XI XII Iup-
piter! *Ann.* 362 *Trag.* 225 242 321
ius iurandum *Trag.* 410
melius est uirtute ius *Trag.* 233*
ius atque aecum *Trag.* 224 ius
iurandum *Trag.* 410 ex iure *Ann.*
276
iuuenes *Ann.* 605 iuuenum *Trag.*
151
tunicata iuuentus *Ann.* 331* Ro-
mana iuuentus *Ann.* 459 527 538
iuuo iuuat res *Ann.* 171 Iuppiter
.. mortalis .. iuuat *Epich.* 12

Karthaginiensis *Ann.* 284 Kar-
thaginiensibus *Ann.* 230

- metuo legionibus labem *Ann.* 283
labo labat *Trag.* 422
labor labitur . . carina *Ann.* 379
 476 labuntur saxa *Trag.* 422*
 lapsa fortuna *Trag.* 306
 duri . . laboris *Ann.* 349 laborem
Ann. 159 subferre laborem *Ann.*
 405 militiae . . labore *Ann.* 427
 maximo labore mugit *inc. lib.* 7
 labores *Sat.* 21
 multum . . laborat *Ann.* 436
 Iuppiter Labrandius *Euh.* 52
 Lacedaemonia mulier *Trag.* 93
 lacerato corpore *Trag.* 95
 lacrumae *Trag.* 238 miserae . .
 lacrimae *Trag.* 168 lacrumis *Trag.*
 370 me lacrumis decoret *Epigr.* 3
 lacrumare *Trag.* 272 lacrumans
Ann. 37 51 *Com.* 9 lacrimantes
Ann. 107 175
 lacte *Ann.* 355
 fici . . lactantes ubere toto *Ann.* 71
 tectis . . lacuatis *Trag.* 121
 laetificum gau *Ann.* 451 uites
 laetificae *Trag.* 193
 laetor laetantes *Ann.* 368
 agros laetos *Ann.* 487 campi . .
 laeta . . prata *Ann.* 505 laetus
Sat. 26
 laeva uoluit aus *Ann.* 95 lae-
 um . . signum *Ann.* 147 tonuit
 laeum *Ann.* 517 ad laeuam *Trag.*
 325 ab laeva *Trag.* 38 *cf.* 55
 lamasque lutosas *Ann.* 557 *cf. inc.*
lib. XXX
 animo lamentor *Ann.* 210
 lanigerum pecus *Sat.* 42
 lapideo . . corde *Trag.* 174
 lapis *Trag.* 101 obcumbunt letum
 ferroque lapique *Ann.* 390 sub-
 latae sunt . . lapides *Ann.* 542
 Iuppiter Laprius *Euh.* 54
 lares! *Ann.* 163
 largiri fruges *Trag.* 195
 lasciuus *Trag.* 72*
 lassus *Ann.* 241
 late *Ann.* 25 late . . patebat *Ann.* 420
 latebras *Ann.* 557
 latent *Trag.* 341 latuit *Trag.* 86
 lateralis dolor *Ann.* 601
 Latini *Ann.* 24 Latinis *Ann.* 173
 Latium *Ann.* 455
 Latona *Trag.* 424
 latrat *Ann.* 518 animus cum pec-
 tore latrat *Ann.* 570
 latrones *Ann.* 60 528
 latus indu foro lato *Ann.* 243 lati
 campi *Sat.* 23 litora lata *Ann.*
 382 latos . . populos *Ann.* 2 sici-
 libus latis *Ann.* 499
 passis latu' palmis *Ann.* 352* dex-
 trum latus *Ann.* 395 latus *Ann.*
 540 610* *Trag.* 38 latere pendens
Trag. 414
 laudatier *Ann.* 551
 lauere sanguen sanguine *Trag.*
 228 lauere lacrumis uestem *Trag.*
 370 lauerent *Trag.* 109 lauit et
 unxit *Ann.* 156 lauere lacrimae
Trag. 168 lautus *Sat.* 26
 Laurentis terra *Ann.* 35
 legati *Ann.* 603
 legio *Ann.* 535 legionis *Ann.* 347 le-
 gionibus *Ann.* 283 501 legiones
Ann. 130 139 295 legionibus *Ann.*
 552
 somno leni *Ann.* 5 leni fuit agmine
 flumen *Ann.* 177
 oleo lentati *Ann.* 104
 lepide *Sat.* 32
 pallida leti *Trag.* 108 leto dati
Trag. 378 letum . . deprecet *Trag.*
 162 obcumbunt . . letum *Ann.* 390
 Leucatam campant *Ann.* 334*
 leuis *Ann.* 249 leuesque sequuntur
 in hastis *Ann.* 498
 leuo curam . . leuasso *Ann.* 339
 lex leges diuumque hominumque
Ann. 254
 libenter *Ann.* 239 lubenter *Trag.*
 379
 Liberi *Trag.* 170
 liber *Ann.* 577 liber populus *Ann.*
 606
 liberi *Trag.* 175 378 liberorum
Trag. 16 347 liberorum sibi quae-
 sendum gratia *Trag.* 161 liberum
 quaesundum causa *Trag.* 136
 stirpem liberum *Trag.* 317 plo-
 rantibus liberis *inc. lib.* XLVI
 libertas *Trag.* 340 libertati . .
 parcere *Ann.* 206 libertatem . .
 perpetuassint *Ann.* 322 libertatem
 paro *Trag.* 172
 lubet lubet *Trag.* 258
 libum liba *Ann.* 124
 Libyam *Ann.* 303
 licet *Trag.* 271 *sq.* licuit *Trag.* 168
 inter se licitantur *Ann.* 77

exerce linguam *Trag.* 345 perhibent . . lingua *Ann.* 149
 linquere *Trag.* 158
 liquidas . . aetheris oras *Sat.* 3
 configunt litus *Ann.* 491 litora
 lata sonunt *Ann.* 382 litora *Ann.*
 605 *Trag.* 90
 lituus *Ann.* 522
 Liuius *Ann.* 302
 locant in clupei *Trag.* 109 fa-
 num . . locauit *Trag.* 171* me
 huic locabas nuptiis *Trag.* 157
 tuto . . locaret *Ann.* 246 bene
 facta male locata *Trag.* 429
 locum inc. *lib.* LX
 locus *Ann.* 23 praepetibus sese pul-
 crisque locis dant *Ann.* 97 locos . .
 nouos *Ann.* 41 loca *Ann.* 145 loca!
Trag. 108 flamma loci postquam
 conclusast *Ann.* 553 inde loci *Ann.*
 22 522 *Sat.* 3 quo res . . loco sese
 ostentat *Ann.* 372 quanto e loco
 . . lapsa fortuna *Trag.* 395 in hoc
 regi antistat loco *Trag.* 271
 lolium *Praec.* 2
 longe *Ann.* 475 480 longe pul-
 cherruma *Ann.* 94
 longinque ab domo *Trag.* 103
 longinqua longinqua . . aetas
Ann. 401
 corpora firma Longiscunt *Ann.*
 429 longiscere longe *Ann.* 480
 longus agea longa *Ann.* 484 Albai
 longa *Ann.* 34 longi . . cupressi
Ann. 267 uersus longi inc. *lib.*
 XXVI nauibus longis *Ann.* 468
 hastis longis *Sat.* 15
 loqui *Ann.* 495 loquue tacereue
Ann. 255 loquens *Ann.* 251 locu-
 tus *Ann.* 239* locuntur *Trag.* 230
 columnam quae teque et tua gesta
 loquatur *Sat.* 17
 lucet *Trag.* 333 ipsi lucet *Trag.*
 389 candida lumina lucent *Ann.*
 157
 ualidis cum uiribus luctant *Ann.*
 301
 luctum *Trag.* 309
 ludicre saxa Iactant *Ann.* 76
 ab ludis *Trag.* 70
 lugubri . . stola *Trag.* 133
 lumen aliquod beluae *Trag.* 276*
 hoc lumen candidum claret *Trag.*
 367 hoc lumen iubarneſt? *Trag.*
 37 luminis oras *Ann.* 118 165

attulit . . lumen *Ann.* 36 superum
 lumen nox . . teneret *Ann.* 106
 lumen *Ann.* 217 quasi lumen de
 suo lumine accendat *Trag.* 388
 obstipo lumine solis *Ann.* 290* si
 te secundo lumine hic offendero
Trag. 301 mare terram caelum con-
 tines tuo (cum) lumine *Trag.* 322
 lumine . . tremulo *Trag.* 332 lu-
 mine orbauit *Trag.* 351 lychno-
 rum lumina *Ann.* 328 candida
 lumina lucent *Ann.* 157 lumina
 sis oculis . . reliquit *Ann.* 150
 soli luna obstitit *Ann.* 167 luna
 innixus *Trag.* 54
 Luna *Ann.* 16
 lupino . . impetu *Sat.* 28
 lupus femina *Ann.* 70 73
 lamas . . lutosas *Ann.* 557
 lux *Ann.* 93 lux Troiae *Trag.* 94
 lucem . . requirunt *Ann.* 463 fun-
 dunt . . lucem *Ann.* 588 luci *Ann.*
 412
 Lyaeus *Trag.* 149
 lychnorum lumina *Ann.* 328
 machaera *Trag.* 212 eia machae-
 ras *Ann.* 585 succincti corda ma-
 chaeris *Ann.* 392
 illum . . mactassint malo *Trag.*
 377 magno mactatus triumpho
Ann. 302
 supra Maeotis paludes *Epigr.* 7
 maerentes *Ann.* 107
 maerores *Trag.* 309
 caepe maestum *Sat.* 25
 magis *Ann.* 29 188 *Trag.* 20 303
 (bis) 316 394 plusque magisque
Ann. 315 non ex iure . . sed
 magi' ferro *Ann.* 276*
 equorum equitumque magister
Sat. 18
 magnus *Ann.* 28 *Hed.* 4 9 magna
Trag. 304 magnum *Ann.* 531 magni
Ann. 91 magno *Sat.* 1 magnum
Ann. 1 magnam *Ann.* 241 magna!
Ann. 483 magno *Ann.* 302 425 477
Trag. 87 377 *Sota* 3 magna *Ann.*
 80 160 237 342 558 magni *Trag.*
 30 magnae *Ann.* 152 magna *Trag.*
 227 magnas *Ann.* 194 214 magnis
Ann. 207 504 544 maiorem *Ann.*
 554* maxima *Ann.* 383 *Epigr.* 10
 maximum *Trag.* 409* maximum
Com. 7 maxime *Ann.* 444 maximo

- Trag.* 97 *inc. lib.* 7 maxima *Ann.* 61 *Epigr.* 2 maxime *Ann.* 323
mala insertis malis Sat. 27
ibant malaci uiere Veneriam corollam Sota 1
male uolentes Trag. 29 *male re gesta Trag.* 242 bene bonis sit, *male malis Trag.* 355 haut doctis dictis certantes sed male dictis *Ann.* 274 ad male faciendum *Trag.* 303 bene facta male locata male facta arbitror *Trag.* 429 male factis *Trag.* 266
malitia Trag. 263
malo malim Trag. 297 *malui Trag.* 269
malos defindunt Ann. 389
malus malam pestem Trag. 15 *malum . . facinus Ann.* 248 *malo cruce Ann.* 361 pro mala uita *Trag.* 28 malaque et bona dictu *Ann.* 245 leuis aut malus *Ann.* 249 *mali Trag.* 223 *malis Trag.* 224 355 maximum . . *malum Trag.* 409 cui nihil est . . *mali Trag.* 237 *malo . . magno suo Sat.* 1 *magno mactassint malo Trag.* 377 *conglomeras mala Trag.* 408 *requiescat malis Trag.* 416
pestem mandatam hostili manu Trag. 15
mandebat Ann. 141
mano manat . . sudor Ann. 399
Marsa manus Ann. 280 *fera . . complebit manus litora Trag.* 90 *manus ui Ann.* 29* *manu . . gesit Ann.* 332 *tela manu iacentes Ann.* 438 *manu magna Romanos inpulit amnis Ann.* 558 *hostili manu Trag.* 15 *e manu Trag.* 212 *ex iure manum consortum Ann.* 276 *manus Ann.* 50 *Trag.* 14 320 *segetis armatae manus Trag.* 315 *bellum aequis manibus . . diremit Ann.* 172
Ancus Marcius Ann. 143*
Cornelius . . Cetegus Marcus . . Marci filius Ann. 305 *sq.*
placidum mare marmore flauo Ann. 377 *mare salsum Ann.* 453 *mare saxifragis undis Ann.* 564 *mare . . contines Trag.* 322 *in altum despexit mare Trag.* 352 *nautis . . mari quaesentibus uitam Ann.* 146 *indu mari magno Ann.* 425
mari magno Trag. 87 *in mari . . magno Sota* 3 *maria salsa Trag.* 145 *maria contines Trag.* 322 (*)
mustela marina Hed. 1 *umbram . . marinam Hed.* 7 *marinas . . plagas Sat.* 41
pecudi . . marito Trag. 336
mare marmore flauo Ann. 377
Maro Trag. 171
Mars Ann. 63 sub Marte Pelasgo *Ann.* 17
Marsa manus Ann. 280
Massili-tanas Ann. 605
mater Trag. 44* 57 [180] 431
familiae matrem Trag. 136 *mater! Trag.* 78 *mea mater! Trag.* 82
materno sanguine Trag. 184
matronae Ann. 376 *matronae! Trag.* 294
Mauortis Ann. 108
summus . . meddix Ann. 296
Mede Trag. 311 *Medea Trag.* 288
Medeai Trag. 292
media regione Ann. 497 *mediis regionibus Ann.* 475 *mediis signis Ann.* 416 *pellitur e medio sapientia Ann.* 272
suadae . . medulla Ann. 309
uersus propinas . . medullitus Sat. 7
melanurum Hed. 7
melior Ann. 469 *multo mulier melior mulierum Trag.* 78 *melius est uirtute ius Trag.* 223 *melius scit inc. lib.* 11
Melo inc. lib. XLIX
membra Ann. 142 *Trag.* 145
memini me fieri Ann. 15
memoro Ann. 318 *memorat Ann.* 159 *memorant Ann.* 2 115 184
memoretis Ann. 495 *memorare Ann.* 358 519* 529
mendici stola Trag. 372*
Menelaus Trag. 264 *Menelaë Trag.* 380
mens mentis metu Trag. 59 *mentem atque animum delectat Trag.* 255 *trauersa mente Trag.* 307
sine mente Ac sine sensu Ann. 134 *mentes Ann.* 208
mensam sermonesque Ann. 240
mensas Ann. 123
mentis terra corpus est at mentis ignis est Epich. 6 *totus mentis est Epich.* 7

- Mercurius *Ann.* 64
 Cyprio boui merendam *Sota* 2
 merulam *Hed.* 7
 Messapus *Ann. XVIII fr. VI*
 Mettoi Fubettoi *Ann.* 129*
 metuo legionibus labem *Ann.* 283
 metuunt *Trag.* 403
 metus *Ann.* 537 *Trag.* 179 metu
Trag. 46 mentis metu Perculsus
Trag. 59
 meus mea *Trag.* 212 267 287 con-
 tagio mea *Trag.* 405 meum cor
Ann. 374 meum non est *Sat.* 36
 patris mei meum factum pudet
Trag. 81 meae *Ann.* 111* *Trag.* 9
 162 meum *Ann.* 39 *Trag.* 205 mea
 mater! *Trag.* 82 heu heu mea for-
 tuna! *Trag.* 408 eu mea puella!
Trag. 439 meo *Ann.* 52 (*Trag.* 406)
 mea *Trag.* 172 173 187 236 mei
Sat. 21 meae *Trag.* 238 meis *Trag.*
 264 meas *Trag.* 320 391
 micant oculi *Ann.* 463
 horridus miles *Ann.* 273 milia mi-
 litum octo *Ann.* 336
 militiae . . labore *Ann.* 427*
 militiae sumus *Trag.* 257
 mille milia militum octo *Ann.* 336
 mina terrere minis *Ann.* 261
 Minerua *Ann.* 63 [*Trag.* 180] dae-
 dala Minerua *inc. lib. XXI XXII*
 ferro minitere *Ann.* 133
 minor minatur . . cruciatum *Trag.*
 44
 legati Minturnenses *Ann.* 603
 plus aut minus *Ann.* 493 minus
Trag. 389
 frigori miscet calorem *Epich.* 2
 miscant inter sese inimitiam
 agitantes *Ann.* 275 erubuit ceu
 lacte et purpura mixta *Ann.* 355
 miser *Trag.* 96 342 miserum *Ann.*
 141 miseram *Trag.* 228 291 mi-
 serae *Trag.* 168 miserrimus *Com.* 1
 tui me miseret *Trag.* 82 cf. 174 mi-
 serete anis *Trag.* 232 misererent
Ann. 175
 miseria *Trag.* 173 miserias *Trag.*
 292
 miseriter *inc. lib. XL*
 ualido . . missu *Ann.* 534*
 animam de corpore mitto *Ann.* 216
 mittunt de turribus *Ann.* 176 misi
Trag. 362 missa sum superstitio-
 sis ariolationibus *Trag.* 79 missa
 . . hasta *Ann.* 365 misso sangui-
Trag. 40 mittere signum *Ann.* 87
 in epulas mittere *Trag.* 363
 Mitylenae *Hed.* 3
 modestia *Trag.* 77
 uerecunde et modice *Trag.* 241
 modo (*adu.*) *Trag.* 298 383
 modus modo *Trag.* 152 sine modo
Sat. 1 multis . . modis *Trag.* 42
 summa arcis . . Moenia *Ann.* 170
 molarum strepitum *Com.* 7
 Iuppiter Molio *Euh.* 54
 mollia crura reponunt *Ann.* 545
 somnus . . mollissimus *Ann.* 369
 uestro sine momine *Ann.* 593
 bene mones *Com.* 3
 mons sub monte *Ann.* 420* in mon-
 tes patrios *Ann.* 556 montibus
 obstipis obstantibus *Ann.* 407
 montibus summis *Sat.* 43
 monstrat uiam *Trag.* 387 mon-
 strant uiam *Trag.* 358 monstra-
 bitur *Trag.* 386
 monstrum *Trag.* 326
 morbo *Trag.* 42
 mordeo ac si me . . memorderit
Sat. 36
 morimur *Ann.* 384 moriar *Trag.*
 179 moriere *Trag.* 302 morituros
Trag. 361 esse mortuum *Epich.* 1
 moro aliquid . . nil morare *Com.* 11
 mors *Ann.* 457 *Trag.* 20 certissi-
 mus nuntius mortis *Ann.* 601
 mortis thesauri *Trag.* 278 morti
 occumbant *Trag.* 176 mortem ob-
 petam *Trag.* 235
 mortalem *Ann.* 316 mortales *Ann.*
 23 551 *Trag.* 26 mortalibus *Ann.*
 393 *Sat.* 6 mortalis *Ann.* 367
Epich. 12
 mortiferum bellum *Trag.* 363
 mos morem gerit *Trag.* 241 more
 antiquo audibo *Trag.* 364 mores
 ueteresque nouosque *Ann.* 253
 moribus antiquis *Ann.* 492
 potestas motus superum atque in-
 ferum *Trag.* 163
 uetusta uirum non est satis bella
 moueri *Ann.* 394
 mox *Ann.* 260 412 *Sat.* 29 quam
 mox *Ann.* 89
 nec dico nec facio (mu) *inc. lib.* 8
 neque . . mu* facere audent *inc.*
lib. 10
 uersat mucronem *inc. lib.* 3

- tibicina maximo labore mugit *inc. lib. 7*
mulgeo mulserat huc nauem . .
pontus Ann. 257
mulier Trag. 93 Com. 9 mulierem:
 quid potius dicam aut uerius
 quam mulierem? *Trag. 47* mater,
 optumarum multo mulier melior
 mulierum *Trag. 78*
 multum . . laborat *Ann. 436* multo
 . . melior *Trag. 78* (multo) . . la-
 bore *Ann. 427* multi *Ann. 390 Trag.*
 73 174 295 296 multae fortunae
Ann. 298 multorum ueterum *Ann.*
 254 multos *Trag. 86* 103 multis
Trag. 42 multa uolup *Ann. 217*
 multa tenens *Ann. 252* multa dies
 . . conficit *Ann. 297* multa foro
 ponit *Ann. 484* multa manus . .
 tendebam *Ann. 50*
 loca . . munda *Ann. 146* tibi uita
 Seu mors in mundo est *Ann. 457*
 mundus caeli *Sat. 10*
 munimenta *Sat. 21**
 munita est *Ann. 145*
 murum *Ann. 590* muro fretus *Ann.*
 29 de muro iactarier *Trag. 130*
 muros *Ann. 190* 391 527 moeros
Ann. 376 de muris rem gerit
Ann. 294
 murex *Hed. 11**
 muriculi *Hed. 11**
 mus mures *Hed. 2*
 Musa! *Ann. 332* Musarum sco-
 pulos *Ann. 223* Musas *Ann. 2**
 Musae! *Ann. 1*
 musset *Trag. 432** mussabant *Ann.*
 185 mussaret *Ann. 348* mussare
Ann. 426
 mustela marina *Hed. 1*
 mutire *Trag. 376*
 Myrmidonum uigiles *Trag. 222*
 nam *Ann. 40* 101 103 109 530 *Trag.*
 3 97 106 109 156 223 230 254 287
 297 305 355 366 374 417 *Sat. 9*
 21 32 34 *Epich. 1*
 namque *Trag. 16* 80* 395
 uirtutem mali Nanciscuntur
Trag. 224 Hippodameam . . nanc-
 tust *Trag. 398**
 solporeas . . Naris ad undas *Ann.*
 265
 nare sagaci Sensit *Ann. 345* elatis
 naribus *Ann. 588*
 eo ego ingenio natus sum *Trag.*
 7 Assaraco natus *Ann. 31* qui
 foret Post illa natus *Trag. 67*
 scibaë natum ingenium Aiacem
Trag. 365 Pelope natus *Trag. 397*
 te sale nata . . Venus *Ann. 53**
 reccidit in natem supinus *Sota 5*
 fluctus . . natantes *Ann. 584*
 Hectoris natum *Trag. 130* nate
Trag. 329 o gnata *Ann. 46* Ne-
 rei natis *Trag. 135*
 non naucist homo *Com. 10**
 nauis *Ann. 469* nauis inchoandae
Trag. 282 mulserat huc nauem . .
pontus Ann. 257 nauem . . gu-
 bernem *Ann. 472* nauibus pulchris
Ann. 145 nauibus longis *Ann. 468*
 naues ueliuolas *Trag. 111* nauibus
 ueliuolis *Ann. 381* ueliuolantibus
 Nauibus *Trag. 90* nauibus exple-
 bant sese *Ann. 310*
 nautis . . mari quaesentibus uitam
Ann. 146
 nauus . . homo *Ann. 183* nauorum
 . . induperantum *Ann. 413*
 ne utiquam *Trag. 56*
 ne (*suff.*) hoc lumen iubarnest?
Trag. 37 Romam Remoramne
Ann. 85 satin . . uerant *Ann. 370*
 tun potuisti *Trag. 313** egone
 illam *Trag. 344* men obesse! *Trag.*
 84 ten . . morare *Com. 11** uidēn
inc. lib. XXXVI ne . . an *Ann.*
 203 *Trag. 105 cf. Trag. 38** ne . .
 anne *Trag. 313*
 ne (*coni.*) *Ann. 58* 374 ut ne *Trag.*
 189 405 utinam ne . . neue *Trag.*
 280 282 utinam ne umquam *Trag.*
 311 ne quid expectes *Sat. 38*
 nec *Ann. 49* 220 229* 437 537*
 594 neque *Ann. 14* 43 *Trag. 18*
 347(*) 415 nec quisquam *Ann.*
 227 nec . . quisquam *Ann. 100*
 433 neque . . quicquam *Ann. 428*
 nulla . . nec *Trag. 412* nemo . .
 decoret nec . . faxit *Epigr. 3*
 nemo ciuis neque hostis *Epigr. 5*
 neque . . mu facere audent *inc.*
lib. 10 cui nec arae patriae domi
 stant *Trag. 115* nec . . nec *Ann.*
 200 *inc. lib. 8* neque . . nec *Ann.*
 223 *sq. Trag. 257* neque . . ne-
 que . . nec *Trag. 167* 168 neque
 . . neque *Trag. 106* 260 *Sat. 24*

- sq. neque . . nec . . nec Ann. 359 sq.*
*necesse Trag. 417 noenu neccessesst Ann. 161**
neco necasset Trag. 240 me necato et filiam Trag. 234* nece- tur Trag. 267* necuit Ann. 549 neget Trag. 448*
plus negoti Trag. 252 (nego- tioso) cui est negotium in negotio Trag. 253 negotio Trag. 254
nemo Ann. 220 Trag. 45 277 Epigr. 3 8 inc. lib. 11 nemo cuius Epigr. 5 neminis Trag. 174
*nemore Trag. 280 nepa Trag. 276**
Ilia dia nepos Ann. 56 Neptunus Ann. 64 Euh. 17 39 Neptunus saeuus Sat. 11 imber Neptuni Ann. 490
nequaquam Trag. 304 nequiquam Trag. 310 Nerei natis Trag. 135 filiis . . Nerei Trag. 138
Nérieném Mauortis Ann. 108 nescit Trag. 252 256 Nestoris ad patriam Hed. 9
neue Trag. 347 utinam ne . . Neue inde . . coepisset Trag. 282*
neæ necem Trag. 44 spiras legionibus nexit Ann. 501
uoce . . nictit Ann. 346 nigrum . . agmen Ann. 465
nihil nihilo minus Trag. 389 nil Trag. 237 nil morare Com. 11* nugator nili Com. 10**
Nilus inc. lib. XLVIII XLIX nimis Trag. 220
nimum boni est Trag. 237 ningulus Ann. 133
nisi Ann. 101 485 Sat. 8 quod nisi quieris . . occides Trag. 380 nisi . . ulciscerem Trag. 184
nitescere Trag. 192 nitidant corpora Trag. 166
*summa nituntur opum ui Ann. 168 404 gradum proferre pedum Ni- tere! Trag. 249 nitendo Ann. 434 nixi Ann. 427**
hae nives inc. lib. 13 no nare Ann. 258
noctu Ann. 295 hac noctu Ann. 153 noctu . . concubia Ann. 169 quaerunt in scirpo . . nodum Sat. 46
no enu neccessesst Ann. 161 noenum Ann. 314* 411**
nolite Trag. 404
nectum nomen Ann. 163 aedifi- cant nomen Ann. 404 nomen . . indidit Trag. 100 nomen qui usurpat meum Trag. 205 nomine Burrus Ann. 184 nominatur no- mine Argo Trag. 283 paupertas quorum obscurat nomina Trag. 73 nominatur nomine Trag. 283*
non Ann. 11 102 201 202 263 276 394 426 485 495 587 Trag. 17 24 72 197 231 272 310 314 315 354 358 363 379 418 Com. 10 Sat. 9 35 36 quos non miseret neminis Trag. 174
*nonis Iunis Ann. 167**
nos Ann. 2 226 440 Trag. 257 no- bis Ann. 313 384 458 Sat. 45 nos Ann. 118 Trag. 198 443 nobis Trag. 96
noster Ann. 38 444 nostri Ann. 53 nostrum Trag. 330 nostram Trag. 25 nostri Ann. 573 nostra Ann. 3 nostras Ann. 132 nostra Ann. 556 nostris Ann. 264 Com. 8
noui nomus . . Vlixem Trag. 199 tacere ac fabulari . . noueris Trag. 182
locos . . nouos Ann. 41 mores uete- resque nouosque Ann. 253
nox Ann. 167 nox intempesta Ann. 106 172 nox processit Ann. 343
oritur nox Ann. 407 nox . . me- diis signis praecineta uolabit Ann. 416 Erebo creata fuscis crinibus, Nox! Trag. 183 infera noctis Ann. 92 quid noctis uidetur? Trag. 244
noctis iter Trag. 247 in nocte serena Ann. 388 nocte in obscura latent Trag. 341 noctesque dies- que Ann. 338
nox (adu.) Ann. 412
nubes Epich. 9
nubo reddita nuptum Ann. 59
nudare Trag. 426
corpora nuda relinquunt Ann. 600
nugator nili Com. 10
nulla Ann. 44 248 Trag. 179 411 nullum (dubium), quin Trag. 326
*nullo (quasi) negotio Trag. 254**
*numeros augificat suos Trag. 105**
Numidae Ann. 231
numquam Trag. 239 261 287 Sat. 8

- nunc *Ann.* 39 79 263 291 315 340
 383 442 *Trag.* 12 74 112 172 257
 279 283 291 312 355 394 *Com.* 7
 certissimus nuntius mortis *Ann.*
 601 abste . . nuntius *Trag.* 273
 ab ludis . . nuntium *Trag.* 71
 locabas nuptiis *Trag.* 157 raptis
 nancust nuptiis *Trag.* 398
 capitibus nutantibus *Trag.* 445
- o *Ann.* 8 46 113 115 115 (*ter*) 339
 386 444 *Trag.* 14 94 118 (*ter*)
 170 227 249 410 *Epigr.* 1
 ob Romam . . ducere *Ann.* 295 ob
 Troiam duxit *inc. lib.* 5 misi ob
 defendendam Graeciam *Trag.* 362
 obsidionem obducere *Trag.* 11
 oboeo Acherontem . . obibo *Trag.*
 278*
 obiacent *Trag.* 278*
 obiecta sum *Trag.* 137
 obigitant *Sat.* 5*
 obiurgat *Trag.* 264
 pinnis obnixa *Ann.* 148
 res obnoxiosae *Trag.* 341*
 obnubila tenebris . . loca *Trag.*
 108
 caligo oborta est *Trag.* 209
 obruit aethra *Ann.* 418 musset
 obrutus *Trag.* 432
 uerba . . obscena *Ann.* 182
 obscurat *Trag.* 73
 nocte in obscura *Trag.* 341
 obsecro *Trag.* 407 obsecrans *Trag.*
 63
 obsequi *Trag.* 84
 signa . . obseruat *Trag.* 275*
 obseruarent *Ann.* 233
 obsidionem obducere *Trag.* 11
 obsidionem paras *Trag.* 365
 saeue obsidio *Ann.* 28
 obstipo lumine solis *Ann.* 290*
 montibus obstipis *Ann.* 407*
 obstare *Trag.* 84 montibus obsti-
 pis obstantibus *Ann.* 407 obstant
Sat. 5 soli luna obstitit *Ann.* 167
 obstringillant *Sat.* 5
 obsum obsit *Trag.* 405 obesse
Trag. 84
 consiliis obuariant *Trag.* 3
 morti occumbant obuiam *Trag.*
 176
 abundantes hastas *Ann.* 435*
 fax obuoluta sanguine *Trag.* 85
- occasus datust *Ann.* 164 tenet
 occasus *Ann.* 171 occasus . .
 tempusue *Ann.* 292
 occendo obcensi *Ann.* 388
 fax Occidit *Ann.* 418 occidit *Ann.*
 549 hac dextra occides *Trag.* 380
 occiditur *Ann.* 296 occiduntur
Ann. 78 occisi *Ann.* 388
 terra occultit Caput *Trag.* 141*
 intus in occulto *Ann.* 185
 occumbo obcumbunt . . letum *Ann.*
 390 morti occumbant *Trag.* 176
 occubuit . . sub Marte *Ann.* 17
 inferre . . occupat *Trag.* 201
 occurrunt *Sat.* 5
 Oceania *Euh. fr. II*
 oceanum *Ann.* 418
 ociter *Trag.* 1*
 milia militum octo *Ann.* 336
 semianimes . . oculi *Ann.* 463
 oculorum aspectu *Trag.* 56 lumina
 sis oculis . . reliquit *Ann.* 150
 oculis rabere *Trag.* 76
 quem metuunt oderunt, quem
 quisque odit periisse expetit
Trag. 403
 Oenomao *Trag.* 398
 offam eripere *inc. lib. XLVI*
 si te . . hic offendero *Trag.* 301
 oleo lentati *Ann.* 104
 olim *Ann.* 147 222 326 (*Trag.* 156)
 dictust ollis popularibus olim
 Qui tum uiuebant homines *Ann.*
 307
 olli respondit *Ann.* 34 122 olli
 cernebant *Ann.* 544 olli . . hau-
 serunt *Ann.* 604 ollis popularibus
 olim *Ann.* 307*
 Olympus *Euh.* 42 pater optime
 Olympi *Ann.* 198 magnum . .
 Olimpum *Ann.* 1
 uicit Olimpia *Ann.* 442
 omnino *Trag.* 417
 omnipotens *Trag.* 202 omni-
 potentis *Ann.* 446
 omnis omnem *Trag.* 31 43 209 308
 omne sonabat Arbustum *Ann.*
 196 corpus meum . . deserit omne
Ann. 39 ex omni corpore *Ann.*
 399 omnes *Ann.* 88 192 357 388
 446 460 551 *Trag.* 402 419 *inc.*
lib. 9 omnium *Com.* 1 fluuius qui
 est omnibu' princeps *Ann.* 68
 omnibus . . uiris *Ann.* 86 omni-
 bus . . praestat *Hed.* 1 omnes

Ann. 139 omnis *Ann.* 73 367
Trag. 321 *Epich.* 4 12 omnia
Ann. 161 533 *Trag.* 123 408 419
 est operae *Ann.* 16 est operae
 pretium *Ann.* 454 dant operam
 . . auspicio *Ann.* 81 operam dabit
Trag. 306 operam addit *Praec.* 3
 sagus pinguis opertat *Ann.* 500
 opiferam *Trag.* 165*
 opimam *Trag.* 165(*)
 opino *Trag.* 181
 opinor *Trag.* 354
 oportet *Trag.* 22 384
 oppeto malam pestem *Trag.* 15
 mortem obpetam *Trag.* 235
 oppidum *Trag.* 324 oppida *Ann.*
 487
 opplent porticus *Trag.* 16 ager op-
 pletus imbrum *Frémitu Trag.* 146
 flammam . . opprimit *Trag.* 437*
 oppugnantis *Ann.* 408
 ops opis egens *Trag.* 126 pro factis
 reddere opis pretium *Epigr.* 6*
 ferte opem *Trag.* 86 astante ope
 barbarica *Trag.* 120 ope mea
Trag. 187 summa . . opum ui
Ann. 168 404 ex opibus summis
 opis egens *Trag.* 126 quantis
 opibus, quibus de rebus lapsa
 fortuna accidat *Trag.* 396
 Ops *Euh. fr. III IV X cf. Epich. IV*
 Opseus *Ann.* 294
 matronae . . optimates *Trag.* 294
 optimus *Ann.* 31 optima *Ann.* 538
 optimi *Trag.* 82 optumam *Trag.*
 83 optime *Ann.* 198 optima! *Ann.*
 483 opino esse optimum *Trag.*
 181 optumarum *Trag.* 78* optima
 corpora! *Trag.* 319
 sese laudarius optant *Ann.* 551
 opulentum oppidum *Trag.* 324
 opulenti cum locuntur pariter
 atque ignobiles *Trag.* 230 magnae
 gentes opulentae *Ann.* 152 ma-
 tronae opulentae *Trag.* 294
 gentes orarum ultimae *Trag.* 169
 carceris oras *Ann.* 88 luminis
 oras *Ann.* 118 165 ingentis oras
 euoluere belli *Ann.* 178 aetheris
 oras *Sat.* 3
 ex oraclo . . edidit *Trag.* 65
 oratio *Trag.* 231 ex ore oratio-
 nem . . dedit *Trag.* 348
 Oratius *Ann.* 164
 orator sine pace redit *Ann.* 211

orator bonus *Ann.* 273 orator . .
 suauiloquenti Ore *Ann.* 304 audax
 orator *inc. lib. XXXII* oratores
 doctiloqui *Ann.* 568
 lumine orbauit *Trag.* 351
 arce et urbe orba sum *Trag.* 114
 Orcus *Euh.* 20 templa alta Orci
Trag. 107 impetus Orci *Ann.* 539
 Oresten *Trag.* 191
 unde oritur nox *Ann.* 407 unde
 oritur imber *Trag.* 6 flamma ori-
 tur *Trag.* 48 puluis oritur *Trag.*
 31 dis oriundum *Ann.* 117 Sarra
 oriundi *Ann.* 330* Didone oriu-
 dos *Ann.* 300
 ornatur ferro *Ann.* 190
 oro tecum . . orat *Ann.* 20 me
 orat *Com.* 9
 os suauiloquenti Ore *Ann.* 305 ore
 fauentes *Ann.* 415 (ore) fremendi
Ann. 572 ausus es hoc ex ore tuo
Ann. 565 his erat in ore Bromius
Trag. 148 ex ore orationem . .
 dedit *Trag.* 348 ore in ardente
Trag. 437 ora tenebat Rebus *Ann.*
 90 per ora uirum *Epigr.* 4
 oscitat . . caput *Ann.* 462
 ostendat *Ann.* 384
 quo res . . loco sese ostentat
Ann. 372
 Ostia *Ann.* 145
 ostrea *Hed.* 2 ostreis squamae
 scaprent *Trag.* 139
 otioso in otio *Trag.* 256
 otio . . uti *Trag.* 252 otioso in otio
Trag. 256
 oua parere *Ann.* 10
 pacto *Trag.* 18
 cerebrum Iouis paene supremi
Hed. 8
 palam *Trag.* 376 clamque palam-
 que *Ann.* 247
 Palatualet *Ann.* 125
 caeli palatum *inc. lib. XIX*
 pallida leti . . loca *Trag.* 108
 passis . . palmis *Ann.* 352
 Paluda *Ann.* 510
 Maeotis paludes *Epigr.* 7
 pampinis pubescere *Trag.* 193
 Pan *Euh.* 30
 pandite . . genas *Ann.* 521
 pandam . . carinam *Ann.* 560
 panxit maxima facta *Epigr.* 2

pannibus *Praec.* 1
 par *Ann.* 511 parem *Trag.* 22
 uitae parcam *Trag.* 162 uirtutei
 . . pepercit *Ann.* 205 libertati . .
 parcere *Ann.* 206
 parentem *Trag.* 178 239
 dicto pare *Trag.* 209 parerent *Ann.*
 233
 paries *Ann.* 524 parietes *Trag.* 116
 pario parere *Trag.* 57 298 oua pa-
 rire *Ann.* 10 peperisti *Ann.* 57
Trag. 83 peperit et resumit denuo
Epich. 4 pariit . . deos geminos
Trag. 424 famam . . peperere *Ann.*
 427 munimenta . . peperere labores
Sat. 21 partam gloriam *Trag.* 28*
 Parim *Trag.* 74
 pariter euhani euhoe . . inibat
Trag. 150 pariter atque *Trag.* 230
 configunt parmam *Ann.* 432 par-
 mam *Ann.* 611
 quibus . . libertatem paro *Trag.*
 172 cui tu obsidionem paras *Trag.*
 365 secum cogitat parat putat
Trag. 392 alteri exitium parat
Trag. 21 domuitionem . . parant
Trag. 270 sonitum dare uoce pa-
 rabant *Ann.* 447 pugnare para-
 tust *Ann.* 258* sibi paratum
 pestem ut participet parem *Trag.*
 22* ad arma parati *Ann.* 104
 Parum *Ann.* 514
 pars . . iactant *Ann.* 76 hos . .
 necuit, pars occidit *Ann.* 549
 diei Partem *Ann.* 242 quattor
 partum *Ann.* 580
 pestem ut participet parem *Trag.*
 22
 hic . . uigilant, partim requi-
 escunt *Ann.* 414
 quocum . . Mensam . . partit *Ann.*
 241* eandem me in susptionem
 sceleris partiuit *Trag.* 368
 partu *Trag.* 98
 me de caelo uisas . . parumper
Ann. 54 campos celeri passu
 permensa parumper *Ann.* 74 hoc
 audite parumper *Ann.* 214 post-
 quam permensa parumper *Ann.*
 443 cessere parumper *Ann.* 573
 magnas paruasque *Ann.* 244
 pecus piscibus pascit *Sat.* 42
 passim *Ann.* 369
 celeri passu *Ann.* 74
 passis . . palmis *Ann.* 352

pastores *Trag.* 74
 patefecit . . rota candida caelum
Ann. 548 pate fecerunt *Trag.* 420
 caeli . . porta patet *Epigr.* 10
 late . . patebat *Ann.* 420
 pater *Ann.* 20 38 45 48 179 293
 566 *Trag.* 58 148 [180] 351 (*ter**)
 368 pater aut cognatus *Trag.* 443
 patris *Ann.* 53 *Trag.* 81 366 pa-
 trem *Ann.* 460 567 *Trag.* 184
 pater! *Ann.* 117 *Trag.* 155 pater
 Tiberine! *Ann.* 55 Quirine pater!
Ann. 121 pater optime Olympi
Ann. 198 o pater *Trag.* 118 omni-
 potens (pater) *Trag.* 202 Graio
 patre *Ann.* 183 patrum *Epigr.* 2
 patres *inc. lib. XLVI*
 domum paternam *Trag.* 313
 patior uidere quod sum passa ae-
 gerrume *Trag.* 128
 patriae custodem *Ann.* 116 (pa-
 triam) *Ann.* 467 *Trag.* 178* Nes-
 toris ad patriam *Hed.* 9 o patria
Trag. 118 patria procul *Trag.* 295
 Patricoles *Trag.* 14
 patrius arae patriae *Trag.* 115
 in montes patrios *Ann.* 556
 uerbûm Paucûm *Ann.* 252 philo-
 sophari . . paucis *Trag.* 417
 paulo plus *Ann.* 493 paulo ante
Trag. 77
 paupor *Trag.* 43
 pauperie *Trag.* 236
 paupertas *Trag.* 73
 pausa Pugnandi *Ann.* 348* pau-
 sam facere . . fremendi *Ann.* 572
 Neptunus saeuus undis . . pausam
 dedit *Sat.* 11
 paupum *Ann.* 15
 pax pacis potiri *Trag.* 10 pacem
 petens *Trag.* 62 pacem inter sese
 conciliant *Trag.* 164 sine pace
Ann. 211
 peccas *Trag.* 265
 pecten *Hed.* 3
 diuinum ut pectus haberet *Ann.*
 19 pectus *Ann.* 365 pectus purum
 et firmum gestitat *Trag.* 340 in
 pectore fixa *Ann.* 340 audaci cum
 pectore *Ann.* 373 celso pectore
Ann. 506 proprio cum pectore
 sancto *Ann.* 530 animus cum pec-
 tore latrat *Ann.* 570 pectora . .
 tenet desiderium *Ann.* 114 pectora
 pellite tonsis *Ann.* 235 referunt

ad pectora tonsas *Ann.* 236 per-
culsi pectora *Ann.* 312
lanigerum pecus *Sat.* 42 pecudi
.. marito *Trag.* 336 balantum
pecudes *Ann.* 192
Marte Pelasgo *Ann.* 17
Peliae *Trag.* 286 313
Peligna cohors *Ann.* 280
nemore Pelio *Trag.* 280
pellem inauratam *Trag.* 285
pectora pellite tonsis *Ann.* 235
pellitur e medio sapientia *Ann.*
272 sale conferta rate pulsum
Ann. 378
Pelope *Trag.* 397
pendent peniculamenta *Ann.* 363
latere pendens *Trag.* 414 filo pen-
debit Etruria *Ann.* 153
stipendia pendunt *Ann.* 269
pendent peniculamenta *Ann.* 363
per *Ann.* 21 40 140 177 193 365
403 448 476 505 520 545 598 per
ora uirum *Epigr.* 4 (per) popu-
los .. poemata .. cluebunt *Ann.* 3
per gentes esse cluebat *Com.* 1
omnia per sonitus arcet *Ann.* 533
per dolum *Trag.* 286 per ego deum
.. subjces *Trag.* 5 per uos et
nostrum imperium et fidem *Trag.*
221*
perago carmen tuba sola peregit
Ann. 508
perbiteret *Trag.* 240
percellunt .. quercus *Ann.* 194
somnia .. perculit *Ann.* 369 metu
Perculsus *Trag.* 60 perculsi pec-
tora *Ann.* 312
percussus trifaci *Ann.* 524
perdat *Trag.* 98 perdidit *Ann.* 166
perdvellibus *Trag.* 427
amnes perennes *Sat.* 13
pereat *Trag.* 266 perire *Ann.* 359
periisse *Trag.* 403 pereunte uiro
Ann. 509
pestem Pergamo *Trag.* 68 Per-
gama *Trag.* 98
pergunt lauere *Trag.* 228
perhibent .. lingua *Ann.* 149
corde .. perhibent *Ann.* 460*
perhibebant *Ann.* 23 perhibetur
Ann. 227* 393
belli .. peritus *Ann.* 400
permaeat paries *Ann.* 524*
permensa *Ann.* 74* 443
permitiem dabo *Trag.* 308*

pernas succidit *Ann.* 279
perpeti *Trag.* 260
libertatem .. perpetuassint *Ann.*
322
quis te persuasit *inc. lib.* 4
pertudit asta *Ann.* 395 pertudit
in latus *Ann.* 540*
peruerse dices *Trag.* 229
peruerto pinus proceras peruor-
tunt *Ann.* 196
peruolat caeli fretum *Trag.* 31
premitur pede pes *Ann.* 559 se-
mita .. pedem stabilibat *Ann.* 44
domo ecerret pedem *Trag.* 287
pedem extulisses *Trag.* 311 gra-
dum proferre pedum *Trag.* 248
unum .. quemque pedum *Ann.* 363
pedum pulsu *Trag.* 391 bombus
pedum *inc. lib. LIX* sese uruat
ad pedes *Trag.* 141 contulit sese
in pedes *Trag.* 210 quod est ante
pedes *Trag.* 277 pedibus .. pul-
satis *Ann.* 1
pestis necuit *Ann.* 549 oppeto ma-
lam pestem *Trag.* 15 pestem ut
participet parem *Trag.* 22 pestem
abige a me *Trag.* 50 pestem Per-
gamo *Trag.* 68
peto *Trag.* 15 petit *Trag.* 374 pe-
tunt *Trag.* 359 pone petunt *Ann.*
236 regnum .. petunt *Ann.* 277
petam *Trag.* 112 petebant *Trag.*
285 pacem petens *Trag.* 62
petris .. ingentibus *Ann.* 366*
rege Philippo *Ann.* 333
philosophari *Trag.* 417
piaculum *Trag.* 376
senis .. pietas *Trag.* 369 o pietas
animi *Ann.* 8
mei piget *Trag.* 82
pigret subferre laborem *Ann.* 405
pilatas .. aetheris oras *Sat.* 3
pictis e faucibus *Ann.* 89
sagus pinguis *Ann.* 500 caluaria
pinguia *Hed.* 10
genus pinnis condecoratum *Ann.*
10 densis .. pinnis obnixa *Ann.*
148 Fides .. apta pinnis *Trag.* 410
pinsunt terram genibus *Ann.* 354
cubitis pinsibant humum *Trag.* 435
pinus proceras *Ann.* 196 pinos
Trag. 446
piscem *Hed.* 5 piscibus *Sat.* 42
pium *Ann.* 31

- placet *Trag.* 417
 placidum mare *Ann.* 377* somno
 leni placidoque *Ann.* 5
 placata *Ann.* 289
 caeli scrutantur plagas *Trag.* 277
 endo plagas caelestium ascendere
Epigr. 9 marinas propter adsta-
 bat plagas *Sat.* 41
 plausu . . concutit ungula terram
Ann. 419 plausu . . premunt alas
Trag. 251
 plebeio *Trag.* 376
 plebes *Trag.* 271 plebi *Trag.* 272
 plenus fidei *Ann.* 342
 plorantibus liberis *inc. lib. XLVI*
 plurima *Hed.* 2
 plus aut minus *Ann.* 493 plus *Trag.*
 252 plus miser sim *Trag.* 342
 plusque magisque *Ann.* 315*
 Pluto *Euh.* 19 *sqq.*
 podager *Sat.* 8
 poëmata *Ann.* 3
 das . . poenas *Ann.* 101
 pernas succidit . . superbia Poeni
Ann. 279 Poeni *Ann.* 269 278 312
 Poesos Didone oriundos *Ann.* 300
 Homerus . . poëta *Ann.* 6 Enni
 poëta *Sat.* 6 sancti poëtae *inc.*
lib. XXXI
 poëtor *Sat.* 8
 pol *Ann.* 100 *Trag.* 394
 causa poliendi Agri *Ann.* 324
 campi, quos gerit Africa . . po-
 litos *Sat.* 23
 pollicentur *Trag.* 359
 polypus *Hed.* 10
 Pomonalem *Ann.* 126
 pone petunt *Ann.* 236
 foro ponit *Ann.* 484* ponebāt ante
 salutem *Ann.* 314 posuit spira-
 mina *Ann.* 265 inter ponendum
inc. lib. 2
 pontem contendit *Ann.* 371
 mulserat huc nauem . . pontus
Ann. 257
 tuas legiones ac popularis *Ann.*
 139 dictust ollis popularibus olim
Ann. 307
 populea frus *Ann.* 562
 populus *Ann.* 90 *Sat.* 16 bonus et
 liber populus *Ann.* 606 populi ru-
 more secundo *Ann.* 260 flos de-
 libatus populi *Ann.* 309 populo
Trag. 32 pro . . populo *Ann.* 215
 prisca casci populi *Ann.* 24 po-
 puli et reges *Trag.* 186 populos
Ann. 3 402*
 porcet pudor *Trag.* 369
 porcite *inc. lib. XXVII*
 porta tonat caeli *Ann.* 597 caeli
 . . porta patet *Epigr.* 10 belli
 ferratos postes portasque *Ann.* 271
 saucii opplent porticus *Trag.* 16
 portisculus *Ann.* 233
 stilaria portat *Ann.* 469 porta-
 bant *Ann.* 605
 portum *Ann.* 16 praepete portu
Ann. 478* portum corporis *Trag.*
 415
 posco *Ann.* 200
 possidet sedis *Trag.* 375
 possum potes *Trag.* 2 potest *Trag.*
 20 possunt *Ann.* 426 516 possis
Trag. 346 possies *Sat.* 38* possit
Ann. 255 potuisti *Trag.* 343*
 potuit *Ann.* 220 potuere *Ann.* 359
 posse *Ann.* 43 186 bellum tole-
 rare potentes *Ann.* 337 retrahi
 . . potestur *Ann.* 594
 et post inde *Ann.* 11 post . . re-
 sistet *Ann.* 47 post . . pigret
Ann. 405 post . . fit *Ann.* 406 *cf.*
Epich. 10 post cognoui *Trag.* 160
 post illa *Ann.* 42 *Trag.* 67
 poste recumbite *Ann.* 235
 postea *Epich.* 9
 ferratos postes portasque *Ann.* 271
 postquam *Ann.* 150 154 270 443
 448 494 553 postquam consistit
Ann. 68 isque dies postquam
Ann. 143* postquam . . tetigit
Trag. 273*
 postremae *Ann.* 401*
 coniecturam postulat *Trag.* 62
 postulat alterum frustrari *Sat.* 32
 quibus est potestas motus *Trag.*
 163 dum est potestas consili *Trag.*
 381
 poti *Trag.* 260* pacis potiri *Trag.*
 10 potitur . . praedam *Ann.* 78
 quid potius dicam aut uerius?
Trag. 47
 quis potis . . euoluere? *Ann.* 178
 nec pote quisquam *Ann.* 433 po-
 tis Pacis potiri *Trag.* 9 non po-
 tis accedi *Trag.* 17* non potis ec-
 fari *Trag.* 24* potis est *Trag.* 18
 261* potis sunt *Ann.* 410
 praeceps praecepe casu *Ann.* 391

nox .. signis praecincta *Ann.* 416
 praecinctum .. portu *Ann.* 478
 praecleariter *inc. lib. XL*
 praeco *Trag.* 32
 praecox pugna *Ann.* 282
 potitur .. praedam *Ann.* 78 honorem praemium haud praedam petit *Trag.* 374 praeda exercitus undat *Ann.* 320
 ecquid .. praemi *Ann.* 341 uirtuti honorem praemium .. petit *Trag.* 374
 praepes Laeus uolauit auis *Ann.* 94 praepete ferro *Ann.* 437 praepete portu *Ann.* 478 praepetibus sese pulcrisque locis dant *Ann.* 97 de praesepibus fartus *Ann.* 503 quid petam praesidi? *Trag.* 112 omnibus .. praestat *Hed.* 1
 praeter propter uitam uiuitur *Trag.* 259 praeter rogatum si querere *Trag.* 300
 praeterea *Trag.* 362
 praeterii *Hed.* 8
 prandere *Ann.* 409
 prata *Trag.* 196 (Neptuni) caerulea prata *Ann.* 144 campi .. caerulea lactaque prata *Ann.* 505
 precor .. ut *Ann.* 53
 premunt alas *Trag.* 251 obsidio .. premebat *Ann.* 28 premitur pede pes *Ann.* 559
 pretium dederitis *Ann.* 200 operae pretium *Ann.* 454 reddere opis pretium *Epigr.* 6
 praex precibus .. orat *Ann.* 20
 Priamus *Ann.* 17 *Trag.* 59 Priami *Trag.* 118 Priamo *Trag.* 66 83 124
 primus *Ann.* 400 *Trag.* 66 primum *Hed.* 5 prima *Ann.* 212* ut primum *Ann.* 219
 fluuius qui est omnibu' princeps *Ann.* 68
 flagiti principium *Trag.* 426
 prisci cascì populi *Ann.* 24
 me anima priuem *Trag.* 233
 prius quam *Ann.* 471 prius quam .. coepit *Ann.* 228 prius quam oppeto *Trag.* 15 prius quam euenat *Trag.* 235 prius quam fiat *Trag.* 323 sibi data .. esse priora *Ann.* 98
 pro Iuppiter! *Trag.* 225 pro diuum fidem *Sat.* 30
 pro Romano populo .. animam de

corpore mitto *Ann.* 215 pro mala uita famam tollunt, pro bona .. gloriam *Trag.* 28 pro uostra uita morti occumbant *Trag.* 176 pro incertis certos .. dimitto *Trag.* 188* pro male factis Helena redeat *Trag.* 266 pro factis reddere .. pretium *Epigr.* 6 pro uiribus *Trag.* 181
 proaui *Trag.* 366
 probus *Trag.* 157 duxi probum *Trag.* 159
 procede *Trag.* 248 nox processit *Ann.* 343 procedere *Ann.* 454
 pinus proceras *Ann.* 196
 procul aspiciunt *Ann.* 380 patria procul *Trag.* 295 se a malis spernit procul *Trag.* 224
 prodinunt *Ann.* 157
 rem prodere summam *Ann.* 411
 produxisti nos intra luminis oras *Ann.* 118
 proeliant *Trag.* 26
 proelio *Trag.* 23
 gradum proferre *Trag.* 248 pro-lato aere *Trag.* 35
 proficiscitur *Ann.* 552
 profiteri et proloqui *Trag.* 384
 sanguis .. profluens *Trag.* 18
 uerba .. profatus *Ann.* 182
 caelus profundus *Ann.* 474
 progeniem .. peperisti *Trag.* 83
 prognariter *Ann.* 215
 Tantalo prognatus *Trag.* 397 Eurudica prognata *Ann.* 38 corpore tartarino prognata *Ann.* 510
 prohibesseeis scelus *Trag.* 323* projector quod tu peccas *Trag.* 265
 prociunt sese *Ann.* 238
 proin *Trag.* 381*
 proletarius *Ann.* 180
 proloqui Caelo .. miseras *Trag.* 291 profiteri et proloqui *Trag.* 384
 in promptu situm *Sat.* 37
 amicitiam in frontem promptam gero *Trag.* 8
 uitae .. propagmen *Ann.* 453
 uersus propinas *Sat.* 7
 animus propitiabilis *Com.* 6
 proprio cum pectore *Ann.* 530
 constitit .. propter sos *Ann.* 22
 propter .. copias considerat *Sat.* 14 marinas propter adstabat pla-

- gas *Sat.* 41 propter stagna *Sat.* 42
 praeterpropter uitam uiuitur *Trag.*
 259 propter te *Trag.* 137 haec
 propter *Epich.* 11
 propterea *Trag.* 296
 rursus prorsus (prosus?) *Trag.* 143
 Proserpina *Epich.* 13
 prospectum abstulit *Trag.* 209
 prosperiter *inc. lib. XL*
prosum prodesse *Ann.* 410 *Trag.*
 84 310
 ambas . . protendere *Ann.* 555*
 proteruiter *Com.* 8 cf. *inc. lib. XL*
 prudens animam de corpore mitto
Ann. 216
 prudenter *Ann.* 255*
 pubescere *Trag.* 193
 publicitus *Ann.* 189
 rem . . publicam *Trag.* 295
 patris mei meum factum pudet
Trag. 81
 pudor est eloqui *Trag.* 344 ciuium
 porcet pudor *Trag.* 369
 dis sacrificare pueros *Ann.* 278
 mea puella! *Trag.* 439
 puerum *Trag.* 66 109 pueros
Trag. 329
 puera *Andromed. V*
 praecox pugna *Ann.* 282 dedere
 ei aequum pugnam *Trag.* 190* in
 pugna *Ann.* 199 inter pugnas
Ann. 256
 pugnant *Trag.* 26 pugnare *Ann.*
 258 pugnandi *Ann.* 349
 homo pulcher *Ann.* 40 Romulus
 pulcher *Ann.* 83 pulcro . . portu
Ann. 478 pulcris . . locis *Ann.* 97
 nauibus pulcris *Ann.* 145 cum
 pulchris animis *Ann.* 538 pulcher-
 rima dium *Ann.* 18 longe pul-
 cherruma . . auis *Ann.* 94
 pullis *Ann.* 11
 pedibus . . pulsatis *Ann.* 1
 pedum pulsu *Trag.* 391
 pulvis . . nasta *Ann.* 286 pulvis
 fulua *Ann.* 319 crassa pulvis *Trag.*
 31 stant puluere campi *Ann.* 592
 puriter *inc. lib. XL*
 erubuit ceu lacte et purpura mixta
Ann. 355 purpura *Hed.* 11
 purus putus *Trag.* 99 pectus pu-
 rum *Trag.* 340
 putā *inc. lib. XLII* cogitat parat
 putat *Trag.* 392
 purus putus *Trag.* 99
- qua (*adu.*) *Ann.* 470 599 *Sat.* 14
 Romae . . quadratae *Ann.* 158
 irarum . . effunde quadrigas *Ann.*
 464
 currū quadriiugo *Trag.* 129
 quadrupedantes *Trag.* 216
 quadrupes eques *Ann.* 237 qua-
 drupedem *Trag.* 219
 triste Quaeritat sinapi *Sat.* 25
 quaerit *Ann.* 84 statuas . . quae-
 runt *Ann.* 403 quaerunt in scirpo
 . . nodum *Sat.* 46 quaerere *Ann.* 43
 quaesit *Trag.* 275* liberum quae-
 sundum causa *Trag.* 136* libero-
 rum sibi quaesendum gratia *Trag.*
 161 mari quaesentibus uitam *Ann.*
 146
 quaestus causa *Trag.* 447
 qualis *Ann.* 7 qualem *Ann.* 116
 quam *Ann.* 89 137 142 188 228
 469 *Trag.* 15 47 253 268 (*bis*)
 298 316 394 438 *Sat.* 45 quam
 magis . . tam magis *Trag.* 303
 quam mihi maximum . . contige-
 rit malum *Trag.* 409
 quamde *Ann.* 29* quande *Ann.* 139*
 quamquam *Ann.* 50 474
 quando *Ann.* 416 si quando *Ann.*
 344
 quantum *Trag.* 24 quanto e loco,
 Quantis opibus *Trag.* 396 quan-
 tis *Trag.* 127*
 qua propter *Trag.* 74
 quartum fit consul *Ann.* 293
 quasi *Ann.* 518 *Trag.* 101 (254) 388
 iubam quassat *Ann.* 506
 balantum pecudes quatit *Ann.* 192
 quatit ungula terram *Ann.* 231 281
 frangitque quatitque *Ann.* 435
 ter quattor *Ann.* 96* quattor
Ann. 580*
 que *Ann.* 3* 5 (13) 18 31 33 (*bis*)
 39 41 43 55 72 81 97 99 104*
 111 (*bis**) 121 123 124 126 * 143 146
 163 170 189 (*bis*) 190 (*bis*) 207
 211 222 235 240 (*bis*) 243 244
 (*bis*) 246 247 253 (*bis*) 254 (*bis*)
 267 271 277 286 291 303 309
 310 315 (*bis*) 318 322 338 (*bis*)
 346 365 366 371 372 (*bis*) 388
 389 390 (*bis*) 400 403 (*bis*) 409
 418 424 435 (*bis*) 436 445 455 458
 460 463 (*bis*) 464 472 481 487
 489 492 496 498 505 508 528
 536 545 557 566 (*bis*) 567 (*bis*)

- 580 584 588 589 591 *Trag.* 87
 109 188 201 231 250 251 320
 321 330 331 339 356 377 383
 436 446 *Com.* 9 *Sat.* 3 (14) 18
Hed. 3* 7 9 (*bis*) *Epich.* 7 12
 et . . uici uictusque sum *Ann.*
 199 malaque et bona *Ann.* 245
 sileteque et tacete *Trag.* 33 te-
 que et tua gesta *Sat.* 17*
queo non quit *Trag.* 310 quinit
Epigr. 6 queat *Epigr.* 8
querare Trag. 300*
magnas quercus Ann. 194
qui Ann. 30 68 133 158* 255 284
 408 441 485 503 532 611 *Trag.* 11
 21 66 98 100 239* 252 306 310
 321 322 337 387 393 397 421
Com. 8 *Sat.* 6 9 32 34 35 *Epigr.* 8
Epich. 9 ea libertas est qui pec-
 tus . . gestitat *Trag.* 340 qui se
 frustrari quem . . sentit, Qui frus-
 tratur frustra est *Sat.* 34 *sq.* Sol,
 qui . . sublimat! *Trag.* 318 quae
Ann. 14 165 227 340 393 460
 534 *Trag.* 50 131 133 241 283
Sat. 17 quod *Ann.* 111* 177 *Trag.*
 277 333 (*bis*) 350 355 448 quo-
 ius *Trag.* 220 cui *Ann.* 244 248
 511 *Trag.* 115 [180] 237 253*
 254 365 *Epigr.* 5 quem *Ann.* 18
 27 66 79 149 220 253* 374 587
 596 *Trag.* 238* 402 403 (*bis*)
Epich. 8 (*bis*) quam *Ann.* 23 24
 38 *Trag.* 344 348 *inc. lib.* 11
 quod *Ann.* 20 333 *Trag.* 37* 128
 236 254 265 306 342 *Com.* 11
Sat. 38 46 quo *Ann.* 372 525
Trag. 58 93 quocum *Ann.* 230
 247 qua *Ann.* 169 date fer-
 rum, qui me anima priuem *Trag.*
 233 qui *Ann.* 69 198 308 426 440
 455 *Trag.* 39 211 296 358 447
 uosque lares . . qui . . curant *Ann.*
 163 queis *Sat.* 43* quae *Ann.* 1
 152 208 *Trag.* 279 294 quae *Ann.*
 9* 359 quae nemo est tam firmo
 ingenio . . quin refugiat timido
 sanguen *Trag.* 45 quorum *Ann.*
 205 *Trag.* 73 378 quibus *Trag.* 3
 163 172 173 308 357 359 quibu'
Ann. 546* quos *Ann.* 35 57 222 402
Trag. 174 187 *Sat.* 23 quas *Ann.* 2
 quae *Trag.* 212 *Praec.* 4* *Epich.* 11
 qui (*interr.*) *Trag.* 205 quae *Ann.*
 348* 386 quam tantam statuam
 .. Quamue columnam *Sat.* 16 *sq.**
 quam *Sat.* 40 quod *Trag.* 312 quo
Trag. 112 240* quas *Ann.* 56
 quibus *Trag.* 396
 qui (*utinam*) *Trag.* 377
 quia *Trag.* 284
 quianam *Ann.* 130 264
 quidem *Ann.* 486 *Trag.* 190* 439
 quiescit *Ann.* 442 quiescunt *Ann.*
 537 quieris *Trag.* 380 quiescere
Trag. 198
 quin *Trag.* 46 326 427
 qui nam quid nam *Trag.* 407 quem
 nam *Trag.* 393
 cursus quingentos *Ann.* 356
 Quintus pater *Ann.* 293
 quippe solent *Ann.* 357 quippe . .
 non est satis *Ann.* 394 quippe
 . . cum aduenis *Sat.* 26
 Quirini *Ann.* 121 Quirine *Ann.* 121
 uobisque Quiritis *Ann.* 111
 quis (*interr.*) *Ann.* 178 *Trag.* 197
 263 *inc. lib.* 4 quis homo *Trag.*
 262 quis . . pater aut cognatus
Trag. 443 quis illaec est? *Trag.*
 133 quis est, qui *Com.* 8 quid
Trag. 105 quid? *Hed.* 7 quid hoc
 hic clamoris, quid (hoc hic) tu-
 multi est? . . quid in castris stre-
 piti est? *Trag.* 204 *sq.* quid noc-
 tis uidetur? *Trag.* 244 quid (*acc.*)
Ann. 203 *Trag.* 47 95 256 354
 375 392 quid . . haec memoro?
Ann. 318 quid . . animo lamentor?
Ann. 210 quid lasciuis? *Trag.* 72
 quid . . rabere uisa es? *Trag.* 76
 quid sic te . . eliminas? *Trag.* 290
 quid te adirier abnutas? *Trag.*
 407 quid petam praesidi? *Trag.*
 112 quid censes domino esse
 animi? *Sat.* 30 qui te sic tracta-
 uere? *Trag.* 96
 quis (*indef.*) si quis ferat *Ann.* 526
 si quid . . fuerit *Ann.* 128 qui se
 frustrari quem . . sentit *Sat.* 34 si
 quid te adiuero *Ann.* 339 ne quid
 expectes *Sat.* 38 si qui uellet *Ann.*
 246 si qui sapientia magis uestra
 mors deuitari potest *Trag.* 20
 quisquam *Ann.* 223 227 433 homo
 quisquam *Ann.* 100 quicquam
 quisquam cuiquam quod ei conue-
 niat neget *Trag.* 448* cuiquam
Epigr. 9 haud quaquam quem-
 quam *Ann.* 299 quicquam prodesse

- Ann.* 410 longiscunt quicquam
Ann. 429 quicquam sincere sonunt
Trag. 106
 quisque *Ann.* 333 sibi quisque ..
 habet *Ann.* 103 quem quisque
 odit *Trag.* 403 unum .. quem-
 que pedum *Ann.* 363
 quisquis *Ann.* 285 quidquid *Trag.*
 333 quicquid *Sat.* 2
 quo (*adu. rel.*) *Trag.* 415
 quo (*adu. interr.*) *Ann.* 543 *Trag.*
 12 64 114 (*bis*) 312 *Com.* 7 quo
 .. uia! *Ann.* 208
 quod *Ann.* 606 *Epich.* 5 haud te-
 mere est, quod *Ann.* 473 non com-
 memoro quod .. non quod *Trag.*
 314 *sq.*
 quod nisi *Trag.* 380
 quom *uide cum*
 quondam *Ann.* 35 *Trag.* 397 *Sat.* 41
 quoniam *Epich.* 12*
 quoque *Hed.* 11

 rabere *Trag.* 76*
 radiis *Ann.* 93 548
 rami *Trag.* 194
 Ramnenses *Ann.* I *fr.* LXX
 rapax .. unda *Ann.* 303
 rapit ex alto naues *Trag.* 111
 exitiū examen rapit *Trag.* 88
 raptis nactust nuptiis *Trag.* 398
 tonsillas rapiunt *Ann.* 491
 raptare *Ann.* 41 raptarier *Trag.*
 129
 rarenter *Trag.* 102
 rastros dentiferos *Ann.* 324
 conferta rate *Ann.* 378 ratibus *Ann.*
 489 ratibus repentibus *Ann.* 602
 potitur ratus .. praedam *Ann.* 78
 ratus in regimen *Ann.* 400*
 raucum sonus aere cucurrit *Ann.*
 509
 retro reccidit *Sota* 5
 runata recedit *Ann.* 576 recessit
Ann. 48 92
 receptat *Ann.* 9*
 sepulcrum quo recipiat *Trag.* 415
 recepit *Ann.* 35 regna recepit
Ann. 143
 reciprocatur fluctus feram *Trag.* 143
 iram .. recludam *Trag.* 308
 reconcilietur *Trag.* 267
 recte *Ann.* 454 *Trag.* 100
 rectus clauum rectum *Ann.* 472
 mentes rectae quae stare sole-
 bant *Ann.* 206 rectos .. cupres-
 sos *Trag.* 446 rectis foliis *Ann.* 268
 fortunae .. recumbunt *Ann.* 298
 poste recumbite *Ann.* 235
 reddere opis pretium *Epigr.* 6
 mortalem summum fortuna ..
 Reddidit .. ut *Ann.* 217 repudiato
 et reddito! *Trag.* 401 Ilia red-
 dita nuptum *Ann.* 59 redditus
 termo est *Ann.* 470 [reddant]
Trag. 360
 redit *Ann.* 211 302 redeat *Trag.*
 266 rediit *Ann.* 535* redinunt
Ann. 468*
 reduci *Trag.* 268
 refert rem *Ann.* 211 referunt ad
 pectora tonsas *Ann.* 236
 belli .. postes portasque refregit
Ann. 271
 refugiat timido sanguen *Trag.* 46
 regifice *Trag.* 122
 regimen *Ann.* 400 *Trag.* 381 id
 meis rebus regimen restitat *Trag.*
 264
 media regione *Ann.* 497 mediis
 regionibus *Ann.* 475
 regnare *Ann.* 158 203
 regnum suppetebat mi *Trag.* 395
 cupientes Regni *Ann.* 81 uictoria
 .. regni *Ann.* 91 regni .. scamna
 solumque *Ann.* 99 sola regni *Ann.*
 151 regni .. columnam *Ann.* 351
 nulla sancta societas nec fides
 regni *Trag.* 412 mihi meaeque
 fide et regno *Ann.* 111 per regnum
Ann. 403 regnum .. petunt *Ann.*
 277 regnum *Trag.* 330 372 (e)
 summo regno *Ann.* 317 regna re-
 cepit *Ann.* 143
 de summis rebus regundis *Ann.*
 242
 gradum regredere *Trag.* 13 re-
 gredi gressum *inc. lib.* LX
 relinquunt *Ann.* 600 reliqui *Trag.*
 372 reliquit *Ann.* 52 150* relinqui
Trag. 268 relinquit *Ann.* 521
 riuos camposque remanant *Ann.*
 72
 remissa humana uita *Trag.* 416
 Remoram *Ann.* 85
 remorbescat *inc. lib.* XXIX*
 Remus *Ann.* 82
 trabes remis rostrata *Ann.* 598
 repagula *Trag.* 307
 repente *Ann.* 48 70 170 316 368

reperitus *Ann.* 183
 rem repetunt *Ann.* 277
 replet *Ann.* 451 nauibus exple-
 bant sese terrasque replebant *Ann.*
 310 repletur *Ann.* 484
 repunt *Ann.* 545 ratibus repenti-
 bus *Ann.* 602
 reponunt *Ann.* 545 repostus *inc.*
lib. XXVII
 occasus . . audere repressit *Ann.*
 292 repressit *Sat.* 12
 repudiato! *Trag.* 401
 requiescunt *Ann.* 414 requiescat
 malis *Trag.* 416
 arma requirunt *Ann.* 192 lucem
 . . requirunt *Ann.* 463
 iuuat res *Ann.* 171 ui geritur res
Ann. 272 res . . gesta est *Ann.*
 512 res sapsa *Ann.* 372 res . .
 Romana *Ann.* 492 res Argium
Trag. 23 dat se res *Trag.* 306
 ei rei sustuli *Trag.* 361 summam
 . . rem *Ann.* 102 rem prodere
 summam *Ann.* 411 refert rem *Ann.*
 211 scripsere . . rem *Ann.* 221
 rem . . edere *Ann.* 229* rem re-
 petunt *Ann.* 277 rem gerit *Ann.*
 294 restituit rem *Ann.* 313 rem
 Romanam *Ann.* 455 rem cum Achi-
 uis gesserunt *Trag.* 39 suam rem
 bene gessere et publicam *Trag.*
 295 haut magna cum re *Ann.* 342
 re gesta *Trag.* 242 incerta re at-
 que inorata *Trag.* 12 in re incerta
Trag. 428 aliae res obnoxiosae
Trag. 341 rerum *Ann.* 240 *Trag.*
 187 id meis rebus regimen resti-
 tat *Trag.* 264 ora tenebat Rebus
Ann. 91 res *Trag.* 321 res . . mag-
 nas paruasque *Ann.* 244 ne res
 temere tractent turbidas *Trag.* 189
 in rebus secundis *Ann.* 357 de
 summis rebus regundis *Ann.* 242
 magnis de rebus *Ann.* 544 quan-
 tis opibus quibus de rebus lapsa
 fortuna accadat *Trag.* 396
 reserare *Ann.* 226
 fortuna resistet *Ann.* 47
 clupei resonunt *Ann.* 364
 respectantibus *Trag.* 96
 respirandi fit copia *Ann.* 437
 respondit *Ann.* 34 65 122
 restinguite *Trag.* 86
 restitat *Trag.* 264* restitant *Sat.* 5
 restat *Ann.* 475 restant *Ann.* 496

ENNIVS.

restituit rem *Ann.* 313
 peperit et resumit denuo *Epich.* 4
 retrahi potestur Imperiis *Ann.* 594
 retro reccidit *Sota* 5
 reuello caput a ceruice reuulsum
Ann. 462 reuolso (stipite) *Ann.* 611
 reuerecunditer *inc. lib.* XL
 somno . . reuinctus *Ann.* 5
 rex *Ann.* 34 179 183 402 449 555
 566 *Trag.* 59 regis *Trag.* 286
 regi *Ann.* 211 *Trag.* 271 272 rege
Ann. 333 *Trag.* 308 reges *Ann.*
 357 403 *Trag.* 186 reges Atridae
Trag. 270
 rhetorica tongent *Sota* 4
 ridens *Sat.* 31 Iuppiter . . risit
 tempestatesque . . Riserunt *Ann.*
 445 *sq.*
 arma rigent *Trag.* 177*
 rigido *Ann.* 583
 ripas *Ann.* 41
 montibus . . Ripeis *Sat.* 44
 risu *Ann.* 446
 riuos *Ann.* 72
 robore belli *Ann.* 375
 praeterrogitatum si querare *Trag.*
 300
 inclyta . . Roma *Ann.* 494 Romae
 . . quadratae *Ann.* 158 Romam
Ann. 85 295 Roma! *Sat.* 20
 Romanē *Ann.* 495
 Romanus *Ann.* 103 unus homo
 Romanus toga *Ann.* 486 Roma-
 nus homo *Ann.* 512 populus Roma-
 nus *Sat.* 16 Romana inuentus
Ann. 459 527 538 res . . Romana
Ann. 492 rem Romanam *Ann.* 455
 pro Romano populo *Ann.* 215 Ro-
 mani *Ann.* 168 440 474 ciues
 Romani *Ann.* 174 Romanorum
Ann. 332 Romanis *Ann.* 289 582
 Romanos *Ann.* 186 558
 Romulus *Ann.* 78 98 119 Romu-
 lus pulcher *Ann.* 83 Romule, Ro-
 mule die *Ann.* 115 *cf.* *Ann.* I
fr. LXX
 trabes remis rostrata *Ann.* 508
 radiis rota candida *Ann.* 548
 rubra . . aethra *Ann.* 418
 Rudini *Ann.* 440
 rumore ruinas *Ann.* 535
 celerissimus rumor *Ann.* 448 po-
 puli rumore secundo *Ann.* 260 ru-
 more ruinas *Ann.* 535
 runata recedit *Ann.* 576

- rupia *Ann. XIV fr. V*
 rursus (rusus?) prorsus *Trag. 143*
 rursus .. recumbunt *Ann. 208*
 russescunt frondes *Ann. 266*
 faucibus russis *Trag. 230*
- utitis .. sacrae *Trag. 149* sedis
 sacras *Trag. 375*
 dis sacrificare puellus *Ann. 278*
 saepe *Ann. 356 441 506 Trag. 223*
 bene saepe *Ann. 239*
 saeptus mendici stola *Trag. 372**
 squalida saeptus stola *Trag. 373*
 ferro saeptus *Trag. 375* saeptum
 altisono cardine templum *Trag. 119*
 saeuiter fortunam .. cernunt *Trag. 206* saeniter .. ferre *Trag. 349*
 Neptunus saeuus *Sat. 11* draco-
 nis saeui *Trag. 314* saeui obsi-
 dio *Ann. 28** turbine saeui *Ann. 553* sonitu saeui *Trag. 6* amore
 saeui *Trag. 288* saeui stola *Trag. 430*
 nare sagaci *Ann. 345*
 sagus pinguis *Ann. 500 cf. inc. lib. LIV*
 spumat sale *Ann. 378* sale nata ..
 Venus *Ann. 53**
 amoena salicta *Ann. 40*
 Salmacida spolia *Trag. 36**
 mare salsum *Ann. 453* lauere la-
 crimae salsum sanguinem *Trag. 168* maria salsa *Trag. 145* aequora
 salsa *Com. 2 cf. inc. lib. XXX*
 Oratus inclutus saltu *Ann. 164*
 maximo saltu superabit *Trag. 97*
 siluarum saltus *Ann. 557*
 salue *Sat. 6* saluete *Trag. 107 319*
 undantem salum *Trag. 226*
 salutem *Ann. 314*
 sancta dearum *Ann. 65* nulla sancta
 societas *Trag. 411* Saturno sancte
 create *Ann. 607* tuo cum flumine
 sancto *Ann. 55* sanctoque senatu
Ann. 243 cum pectore sancto *Ann. 530* corpora sancta Auium *Ann. 96* sancti poetae *inc. lib. XXXI*
 sanguen *Trag. 46* sanguen dis
 oriundum *Ann. 117* lauere san-
 guen sanguine *Trag. 228* san-
 guine *Trag. 36 85 125 145 213*
 calido .. sanguine *Ann. 101* san-
 guine exanclando *Trag. 184* san-
 guine atro *Trag. 414*
- sanguis *Trag. 18* salsum sangui-
 nem *Trag. 168* misso sangui *Trag. 40**
 sanie *Trag. 414*
 sapientia *Ann. 227 272* sapientiam
Trag. 43 sapientia *Trag. 20*
 bellipotentis sunt magis quam sa-
 pientipotentis *Ann. 188*
 sapit *Trag. 310* sibi semitam non
 sapiunt *Trag. 358* sapere *Trag. 181* sapiens *Trag. 374 437** qui
 ipse sibi sapiens prodesse non
 quit, nequiquam sapit *Trag. 310*
 sapiens .. modestia *Trag. 77*
 sapsa *Ann. 372*
 sargus *Hed. 4*
 Sarra oriundi *Ann. 330*
 satis *Ann. 394* satin *Ann. 370*
 Saturnia terra *Ann. 25* Iuno Sa-
 turnia *Ann. 65* Saturnia! *Ann. 483*
 Saturnie *Ann. 444*
 Saturnus *Euh. fr. III IV VI X XII* Saturno *Ann. 26 607*
 amore .. saucia *Trag. 288* saucii
Trag. 16
 saxifragis undis *Ann. 564*
 saxum sciciderit *Trag. 334* saxo
 .. comminuit *Ann. 586* scrupio
 inuestita saxo *Trag. 139* saxa
Trag. 422 saxa *Ann. 76* *Trag. 414*
 saxis *Trag. 413*
 scalis *Ann. 168*
 Scamander *Trag. 214*
 regni .. scamna solumque *Ann. 99*
 scaprent *Trag. 139**
 scarum *Hed. 8*
 fontes scatere *Trag. 196*
 scelestum *Trag. 342**
 sceleris *Trag. 368 406* scelus
Trag. 323
 saxum sciciderit *Trag. 334*
 scio scit *inc. lib. 11* scias *Trag. 395*
 scibas *Trag. 363* scibas *Trag. 365* sciui *Trag. 361* scire *Trag. 22*
 scito *Hed. 5*
 Scipio iniuncte! *Ann. 321*
 quaerunt in scirpo .. nodum
Sat. 46
 scitus *Ann. 251* scitus agaso *Ann. 217*
 Musarum scopulos *Ann. 223*
 scripstitis *Trag. 239** scripsere
Ann. 221
 scrupio .. saxo *Trag. 139*
 scrutantur *Trag. 277*

- scuteis *Ann.* 189* scutis *Ann.* 415
 secernit *Praec.* 3
 secundo lumine *Trag.* 301 secundam . . auem seruat *Ann.* 82 populi rumore secundo *Ann.* 260 secunda loquens *Ann.* 251 in rebus secundis *Ann.* 357
 securibus caedunt *Ann.* 193 securibus Caesa *Trag.* 280
 sed *Ann.* 201 210 274* 276 318 433 443 *Trag.* 56 76 101 338 354 356 391 *Com.* 11 set *Ann.* 342 *Trag.* 239 375 390*
 sedis sacras *Trag.* 375
 seditio *Trag.* 105
 operam addit sedulo *Praec.* 3
 segetis armatae *Trag.* 315 segetes largiri fruges *Trag.* 195
 selegit *Praec.* 3
 semel *Ann.* 525 *Trag.* 298
 semianimes . . oculi *Ann.* 463
 semita nulla pedem stabilibat *Ann.* 44 sibi semitam non sapiunt, alteri monstrant uiam *Trag.* 358
 semper *Ann.* 263 299 435 536 *Trag.* 260 353 *Sat.* 37
 sancto . . senatu *Ann.* 243
 tarda in senecta *Trag.* 393*
 senex *Ann.* 400 *Trag.* 235 236 senis *Trag.* 369* senis Enni *Epigr.* 1
 senex! *Trag.* 225 (249)
 senio confectus *Ann.* 442
 sine mente ac sine sensu *Ann.* 135*
 sententia *Ann.* 248 264 fictas suscitant sententias *Trag.* 447
 sentit *Sat.* 34 nare sagaci Sensit *Ann.* 346
 sepelio somno . . sepulti *Ann.* 201 antiqua sepulta *Ann.* 252
 septingenti *Ann.* 493
 sepulcrum *Trag.* 415 crudeli . . sepulcro *Ann.* 142 sepulchra *Ann.* 403
 sequitur *Ann.* 406 sequuntur *Ann.* 498 secuta est *Ann.* 290
 nocte serena *Ann.* 388 tempestate serena *Ann.* 517 tempestates . . serенае *Ann.* 445
 mensam sermonesque *Ann.* 240
 sero aeternum seritote diem *Ann.* 110 seruit *Praec.* 4
 Seruilius *Ann.* 256
 seruitutem *Trag.* 173
 serui secundam . . auem seruat *Ann.* 83. seruat genus altiuolan-
- tum *Ann.* 84 cibum . . seruati *Sat.* 31 seruauisti *Trag.* 316 summam seruare . . rem *Ann.* 102 imperium seruare *Ann.* 413 serua *Trag.* 2
 serui *Com.* 5
 seu *Ann.* 457
 bis sex *Ann.* 328
 sextus *Ann.* 156*
 Aelius Sextus *Ann.* 335
 si. *Ann.* 410 *Trag.* 156 *Sat.* 35 *Epigr.* 9
 sei *Ann.* 345* si qui . . mors deuitari potest *Trag.* 20 hunc magnus si erit tibi sume *Hed.* 4 si uoles aduortere animum . . monstrabitur *Trag.* 386 si quid te adiuero . . ecquid erit praemi *Ann.* 339 si te . . offendero, Mori- riere *Trag.* 301 miser sim, si . . faxim *Trag.* 342 si curent, bene bonis sit *Trag.* 355 si querare *Trag.* 300 si quid . . fuerit *Ann.* 128 si luci si nox si mox si iam data sit frux *Ann.* 412 si qui uellet *Ann.* 246 si mussaret *Ann.* 348 si uiuimus siue morimur *Ann.* 384 meum non est ac si me canis memorderit *Sat.* 36 sic ut si quando . . solet *Ann.* 344 sic ut si quis ferat *Ann.* 526 nisi (si) *Sat.* 8
 sibirinis . . fodantes *Ann.* 496
 sic *Ann.* 90 115 256 338 *Trag.* 96 290 332
 siccis . . fodantes *Ann.* 496
 Sicilia *Euh.* 60
 sicilibus latis *Ann.* 499
 sic ut *Ann.* 344* 441 503 526*
 signitenentibus . . bigis *Trag.* 132
 mittere signum *Ann.* 87 laeuum dedit inclytus signum *Ann.* 147 signum . . dare *Ann.* 233 cata signa *Ann.* 447 astrologorum signa *Trag.* 275 caelum cum ingentibus signis *Ann.* 218 nox . . signis praecincta *Ann.* 416
 silentio *Sat.* 10
 silete *Trag.* 33
 siluam *Ann.* 75 siluam frondosam *Ann.* 197 siluarum saltus *Ann.* 557
 simia *Sat.* 45
 similis *Sat.* 45
 simul *Ann.* 81 94 95 114 132 151 204 (245) 355* 396 506 519

- sin *Trag.* 157 sin flacciebunt con-
 ditiones, repudiato *Trag.* 401*
 triste .. sinapi *Sat.* 25
 sincere sonunt *Trag.* 106
 sine *Ann.* 134 135 211 518 593
Trag. 36 *Sat.* 1 26
 hic est ille situs *Epigr.* 5 in
 promptu situm *Sat.* 37
 si uiuimus sine morimur *Ann.* 348
 societas .. regni *Trag.* 411
 (fidem) opiferam socium aduocant
Trag. 165*
 a socru *Trag.* 397*
 sol *Sat.* 12 *Epich.* 3 sol albus
Ann. 92 aureus .. sol *Ann.* 95
 obstipo lumine solis *Ann.* 200 soli
Ann. 167 Sol! *Trag.* 318 summe
 Sol *Trag.* 321 a sole exoriente
Epigr. 7 de sole sumptus *Epich.* 7
 soles *Ann.* 480*
 solet *Ann.* 10 345 solent *Ann.* 357
 358 solebant *Ann.* 208 soliti sunt
Ann. 109* soliti *Ann.* 278 *Sat.* 46
 solui inc. lib. XXXIII
 solidum .. cohun *Ann.* 550* solida
 ui *Ann.* 277
 sollicitabant *Ann.* 438 sollici-
 tari *Ann.* 338
 solporeas *Ann.* 265*
 regni scamna solumque *Ann.* 90
 sola regni *Ann.* 151 sola terra-
 rum *Ann.* 443
 solus *Ann.* 83 sola *Ann.* 41 508
 soli *Epigr.* 10
 somniare *Epich.* 1
 fato .. somnio *Trag.* 59 somnia
 uera aliquot *Ann.* 161 sortes som-
 nium *Trag.* 64
 somnus *Ann.* 52 368 somnum *Ann.*
 521 somno .. reuinctus *Ann.* 5
 exterrita somno *Ann.* 37 somno
 .. sepulti *Ann.* 291 sese exsiccat
 somno *Ann.* 459 in somnis *Ann.*
 228 *Trag.* 58
 sonitus .. pedum *Trag.* 391 soni-
 tum *Ann.* 396 sonitum dare uoce
Ann. 447 sonitu *Ann.* 281 452
 aerato sonitu *Ann.* 433 imber soni-
 tu saeuo *Trag.* 6 templa caeli
 .. sonitu concutit *Trag.* 421 soni-
 tus .. acutus *Ann.* 522 omnia
 per sonitus arcet *Ann.* 533
 sonabat Arbustum *Ann.* 196
 aes sonit *Trag.* 213 blandi .. sin-
 cere sonunt *Trag.* 106 litora ..
 sonunt *Ann.* 382
 suauis sonus Egeria *Ann.* 122
 raucum sonus aere cucurrit *Ann.*
 509
 sophiam sapientia quae perhibe-
 tur *Ann.* 227*
 sopiui impetum *Trag.* 314*
 sordidam *Trag.* 370
 germana soror! *Ann.* 42
 sortes somnium *Trag.* 64
 sortiunt *Trag.* 153
 in Sorum suros forte *Ann.* 516*
 sospitem *Trag.* 178 sospite *Ann.*
 577*
 sospitent *Trag.* 330
 spargunt hastas *Ann.* 287 spargere
 sese Hastis *Ann.* 154 saxa spar-
 gens tabo *Trag.* 414 sparsis hastis
Sat. 15 comis (sparsis) *Ann.* 352
 spatio .. supremo *Ann.* 441
 spectat *Trag.* 277 spectant ad
 carceris oras *Ann.* 88 spectare
 fauentes *Ann.* 376
 caua .. specus *Ann.* 420 inferum
 uastos specus *Trag.* 218
 se a malis spernit procul *Trag.*
 224 spernitur *Ann.* 273
 spero *Ann.* 410 sperando *Ann.* 411
 e spe .. successit *Trag.* 439* spe-
 res *Ann.* 410 speres .. nostras
Ann. 132
 spexit *Ann.* 402
 in spinis *Ann.* 141*
 spiras legionibus nexit *Ann.* 501
 posuit spiramina Naris ad undas
Ann. 265
 spiritus *Ann.* 511 spiritus austri
Ann. 423 spiritus .. spumas agit
Ann. 507 sonitu saeuo et spiritu
Trag. 6
 spissa ostrea *Hed.* 2*
 campus splendet *Sat.* 15
 stellis splendidis *Trag.* 227
 spoliuntur eos *Ann.* 600
 spolia *Trag.* 36* *Sat.* 39
 spumas *Ann.* 507
 spumat *Ann.* 378 spumant *Trag.*
 145
 squalida .. stola *Trag.* 373
 uestem squalam *Trag.* 370
 squamae *Trag.* 139*
 semita .. pedem stabilibat *Ann.*
 44 stabilita *Ann.* 99
 stagna *Sat.* 42

statim *Trag.* 39
 statuam *Ann.* 554 *Sat.* 16 statuas
Ann. 403
 statuam statui *Ann.* 554 statuam
 statuēt *Sat.* 16*
 stata forma *Melanipp. VII*
 stellis *Ann.* 30 162 343 *Trag.* 227
 sterno strata terrae *Trag.* 370
 stipendia pendunt *Ann.* 260
 stipes *Ann.* 611 612 *cf. inc. lib. LII*
 stirpem liberum *Trag.* 317 a stirpe
 supremo *Ann.* 184
 stlataria portat *Ann.* 469
 sto Iuppiter hac stat *Ann.* 263 res
 stat Romana *Ann.* 492 cupressi
 Stant . . foliis *Ann.* 268 stant
Trag. 115 stant puluere campi
Ann. 592 tosti . . stant parietes
Trag. 116 stare *Ann.* 154* mentes
 rectae quae stare solebant *Ann.* 208
 stola *Trag.* 134 372 373 430
 stolidum genus *Ann.* 187 stolidē!
Trag. 72 sues stolidi *Ann.* 109
 strepiti *Trag.* 205 strepitum *Com.*
 7 strepitu *Ann.* 477
 ferri stridit acumen *Ann.* 364
 striderat hasta *Ann.* 365
 id studet *Trag.* 255
 dicti studiosus *Ann.* 224 studio-
 sum robore belli *Ann.* 375
 tanto cum studio *Praec.* 4
 stultus *Trag.* 337
 suadae . . medulla *Ann.* 309
 suadet *Ann.* 248
 suasorem summum *Ann.* 375
 suauiloquenti Ore *Ann.* 304
 suavis sonus *Ann.* 122 suavis homo
Ann. 250
 sub Marte *Ann.* 17 sub caeruleo
Ann. 69 sub scutis *Ann.* 415 sub
 montei *Ann.* 420 sub armis *Trag.*
 297
 subferre laborem *Ann.* 405
 deum sublimas subjes *Trag.* 5
 sublimen *Trag.* 402
 sublime . . noctis iter *Trag.* 246
 sublimiter *Trag.* 215*
 sublimo sublimat faciem *Trag.* 318
 sublimas subjes *Trag.* 5
 subulo *Sat.* 41
 id successit tibi *Trag.* 439*
 pernas succidit *Ann.* 279
 succincta est stola *Trag.* 134 suc-
 cincti corda machaeris *Ann.* 392
 succincti gladiis *Ann.* 497

terra sudat sanguine *Trag.* 213
 sudor *Ann.* 390 sudor habet cor-
 pus *Ann.* 436 sudore *Trag.* 36
cf. inc. lib. XXX
 sulti' (= si uoltis) *Ann.* 521
 sui sibi *Ann.* 98 103 159 *Trag.* 22
 161 186 310 358 [360] se *Ann.*
 77 82 93 112 137 529 *Trag.* 23
 57 63 153 224 306 *Sat.* 34* *inc.*
lib. 9 sese *Ann.* 49 75 97 115 136
 138* 154 165 210 238 275 310 372
 383 450 459 505 546* 551 *Trag.*
 26 64 141 164 210 ex se *Ann.* 31
 secum *Ann.* 397 *Trag.* 165(*) 392
 sum *Ann.* 199 *Trag.* 7 42 79 114
 128 137 235 es *Ann.* 565 *Trag.*
 76* est *Ann.* 16 23 68 145 206
 262 264 282 299 383 394 413 454
 457 470 473 485 494 512 525 569
Trag. 18 41 45 58 109 133 134
 157 163 179 197 199 204 205 209
 223 253 257 258 261* 277 326 333
 340 344 349 350 367 376 381 407
 412 417* 426 *Com.* 6 8 *Sat.* 35 36
Epigr. 5 8 9 *Hed.* 3 *Epich.* 6 (*bis*)
 7 (*bis*) 8 9 nimium boni est, cui
 nil est in diem mali *Trag.* 237
 st *Ann.* 131* 161* 164* 173 258*
 478* 553 *Trag.* 37* 220* 254 337*
 398* *Com.* 10* *Sat.* 33* 35 *Hed.* 4*
 sumus *Ann.* 440 *Trag.* 257 sunt
Ann. 46 109 152 154 174 188
 410 493 541 *Trag.* 174 279 296
 379 *Sat.* 22 *Hed.* 2 *Epich.* 11
 sim *Trag.* 113 342* sit *Ann.* 91
 412 *Trag.* 355 siet *Trag.* 326 erat
Ann. 7 158 224 *Trag.* 148 esset
Ann. 86 317 erit *Ann.* 66 284
 285 341 *Sat.* 37 *Hed.* 4 fuit *Trag.*
 203 fuit *Trag.* 430 fuimus *Ann.*
 440 fuerunt *Ann.* 198* fuerit
Ann. 128* fuisset *Ann.* 242 foret
Trag. 66 forent *Ann.* 458 esse
Ann. 98 374 *Trag.* 68 156 181
 393 *Com.* 1 *Sat.* 30 33 *Hed.* 5
Epich. 1 deum genus esse *Trag.*
 353 qui uolt esse quod uolt *Trag.*
 306 futurum *Trag.* 371 fore *Trag.*
 342 esto *Sat.* 19
 sum (= eum) *Ann.* 102 165 sam
Ann. 228 sos *Ann.* 22 152 261 358
 sas *Ann.* 103
 summa arcis . . Moenia *Ann.* 169
 montibus summis *Sat.* 43 sum-
 mam . . columnam *Ann.* 351 tem-

- pla caeli summa *Trag.* 421 sum-
 mis saxis *Trag.* 413 summus . .
 meddix *Ann.* 296 summe Sol *Trag.*
 321 Iuppiter . . summe *Trag.* 242
 mortalem summum *Ann.* 316 (e)
 summo regno *Ann.* 317 ex opibus
 summis *Trag.* 126 summam . .
 famam *Trag.* 27 summam . . rem
Ann. 102* rem . . summam *Ann.*
 411 summarum rerum incerti
Trag. 187 de summis rebus *Ann.*
 242 bellum gerentes summum
 summa industria *Trag.* 104 summa
 . . ui *Ann.* 168 404 ui summa
Trag. 200 summo sonitu *Ann.*
 281 suasorem summum *Ann.* 375
 sume *Hed.* 4 sumpserint *Trag.* 427
 sumptus *Epich.* 7 curis sumptus
Trag. 60
 uolat super impetus undas *Ann.*
 379 quem super *Ann.* 596
 iniqua superbia *Ann.* 279
 superbiter *inc. lib. XL*
 supero temo superat *Trag.* 245
 animo superant *Ann.* 212 Musa-
 rum scopulos . . (superarat) *Ann.*
 223 saltu superabit *Trag.* 97*
 ferro . . superare *Ann.* 220
 superstitioni uates *Trag.* 356
 superstitionis ariolationibus *Trag.*
 79
 superstitent *Trag.* 331
 super sum super esse *Ann.* 159 su-
 per escit *Ann.* 486
 superum lumen *Ann.* 106 motus
 superum atque inferum *Trag.* 163
 supinus *Sota* 5
 factis suppetit *Trag.* 24 regnum
 suppetebat mi *Trag.* 395
 illis supplicarem *Trag.* 305
 supra Maeotis paludes *Epigr.* 7
 Iouis . . supremi *Hed.* 8 a stirpe
 supremo *Ann.* 184 spatio . . su-
 premo *Ann.* 441
 Surrenti *Hed.* 6
 suros *Ann.* 516* *cf. Ann.* 583
 sues stolidi *Ann.* 109
 suscitant sententias *Trag.* 447
 caelum suspexit *Ann.* 162*
 curis . . suspirantibus *Trag.* 60
 suspicionem *Trag.* 349 368*
 se sustinet *Trag.* 23
 suus sui *Trag.* 447 suaī *Ann.* 347*
 suum *Trag.* 255 suam *Ann.* 563
Trag. 295 suo *Ann.* 179 250 424
 513 *Trag.* 98 388 *Sat.* 1 sua *Ann.*
 316 suarum *Ann.* 240 suos *Ann.*
 240 278 *Trag.* 105 suas *Ann.* 528*
 suis *Ann.* 504 sis oculis *Ann.* 150
 seditio tabet *Trag.* 105*
 tabulata *Ann.* 389
 tabo *Trag.* 414
 tacere *Trag.* 182 loquique tacere
Ann. 255 tacete *Trag.* 33
 taedis *Trag.* 51
 taeniis *Trag.* 69
 Discordia taetra *Ann.* 270 *cf. teter*
 curtalem . . cogis linquere? *Trag.*
 158 talia commemorat *Ann.* 37
 tam *Ann.* 79 543 *Trag.* 45 *Com.* 8
 quam magis . . tam magis *Trag.*
 303
 tam (= tamen) *Trag.* 9
 tamen *Ann.* 397 tamen etsi *Ann.*
 512
 tandem *Ann.* 480* *Trag.* 242
 tango tetigit aures nuntius *Trag.*
 273
 Tantalo *Trag.* 397
 tantidem *Ann.* 518
 tantus tanta *Trag.* 406 quam tan-
 tam statum *Sat.* 16* non potis
 ecfari tantum dictis quantum
 factis suppetit *Trag.* 24 tanto
Ann. 541 *Praec.* 4 tanta *Trag.*
 45 305 tantae *Trag.* 64 tibi tanta
 . . tulisti *Ann.* 113
 tapetae *inc. lib. XXXIV**
 tuba . . taratantara dixit *Ann.* 452
 tarda *Ann.* 43 tarda in senecta
Trag. 393
 Tarenti *Hed.* 5
 Tarquinus Tarquini *Ann.* 156*
 Tarquinio *Ann.* 151
 corpore tartarino *Ann.* 510
 Tite . . Tati *Ann.* 113 *cf. Ann. I*
fr. LXX
 taurorum *Trag.* 315*
 taxus tonsa *inc. lib.* 15*
 tectum nomen *Ann.* 163 tectis
Trag. 121
 petris . . tecta *Ann.* 366
 Telamon *Ann. I fr. XXVIII cf.*
inc. lib. XLIX Telamonis *Trag.* 366
 telo . . trabali *Ann.* 589 tela *Ann.*
 431 horrentia tela *Ann.* 288 hor-
 rescunt tela *Trag.* 177 tela . . ia-
 cientes *Ann.* 438 ansatis . . telis

- Ann.* 155 horrescit telis *Ann.* 385
 fossari . . telis *Ann.* 569
 temere *Ann.* 543 *Trag.* 189 temere
 est *Ann.* 473
 temeriter *inc. lib. XL*
 temo *Trag.* 245
 temperaret tollere *Trag.* 67
 tempestate serena *Ann.* 517 tem-
 pestates . . serenae *Ann.* 445
 templum . . Iouis *Ann.* 531 caeli
 caerulea templa *Ann.* 50 *cf.* 67
 templa caelitum *Trag.* 227 templa
 caeli *Trag.* 421 Acherunsia tem-
 pla *Trag.* 107 saeptum altisono
 cardine templum *Trag.* 119 tem-
 plum Cereris *Trag.* 325 in tem-
 plis *inc. lib. 1*
 occasus . . tempusue *Ann.* 292 in
 tempore *Ann.* 251
 tenascia *Trag.* 220
 manus . . Tendebam *Ann.* 51
 tenebris *Trag.* 108 tenebris ab-
 iectis *Ann.* 219
 tenere tonsam *Sota* 3 tonsas ante
 tenentes *Ann.* 232 clauum . .
 teneam *Ann.* 472 ora tenebat
 Rebus *Ann.* 90 tenere *Ann.* 24*
 teneret *Ann.* 106 pectora . . tenet
 desiderium *Ann.* 114 metus . .
 tenet *Ann.* 537 tenet occasus
Ann. 171 teneatis *Ann.* 128 multa
 tenens antiqua *Ann.* 252 tenentem
Ann. 253 bona dicta teneat *Trag.*
 438 teneor consupta *Trag.* 335
 teneras caliginis auras *Ann.* 21
 sanguis tepido *Trag.* 40
 ter *Trag.* 297 ter quattuor *Ann.* 96
 tergus *Ann.* 500
 termo *Ann.* 470 471
 tero arma arma teruntur *Ann.* 559
 terra *Ann.* 13* 511 *Trag.* 213 332
Epich. 3 6 Saturnia terra *Ann.* 25
 Laurentis terra *Ann.* 35 Africa
 . . terra *Ann.* 311 *cf. Sat.* 23
 terra Thraeca! *Trag.* 170 strata
 terrae *Trag.* 370 terrai frugiferae
Ann. 479 proloqui Caelo atque
 terrae . . miseras *Trag.* 292 ter-
 ram *Ann.* 231 281 419 *Trag.* 322
 pinsunt terram *Ann.* 354 accedis-
 set . . ad terram *Trag.* 281 terram
 injcere *Trag.* 167 terra occulit
 Caput *Trag.* 141 sola terrarum
Ann. 443 terras *Ann.* 3* 310 448
 terris *Epich.* 4
 terrere minis *Ann.* 261
 terribilem *Trag.* 44 terribili *Ann.*
 311 452
 terroribus caeli *Ann.* 550
 testes sunt . . campi *Sat.* 22
 tetros . . elefantos *Ann.* 591 *cf.*
taeter
 classis . . Texitur *Trag.* 88
 textrinum nauibus longis *Ann.* 468
 Thelis *Trag.* 431*
 mortis thesauri *Trag.* 278
 Thraeca *Trag.* 170*
 Tiberine *Ann.* 55
 Tiberis *Ann.* 453
 tibicina *inc. lib. 7*
 timido *Ann.* 399 *Trag.* 46
 tinnit . . umbo *Ann.* 432
 Titanis Triuia *Trag.* 317
 Titan, Titanus *Euh. fr. III IV VI*
 magnus Titanu' *Ann.* 28*
 Titienses *Ann.* I *fr. LXX*
 Titus Tite *Ann.* 338 339 Tite . .
 Tati *Ann.* 113
 toga *Ann.* 486
 toleraret *Ann.* 137 bellum tole-
 rare *Ann.* 337
 puerum . . tollere *Trag.* 67 sustuli
Trag. 361 tolles in . . caeli
 Templa *Ann.* 66 sublatae sunt
 . . lapides *Ann.* 541 tollitur . .
 clamor *Ann.* 422 famam tollunt
Trag. 29
 tondeo taxus tonsa *inc. lib.* 15
 rhetorica tongent *Sota* 4
 tono tonuit *Ann.* 517 porta tonat
 caeli *Ann.* 597
 tonsam *Sota* 3 tonsas *Ann.* 232*
 236 tonsis *Ann.* 235
 tonsillas *Ann.* 491
 topper *inc. lib.* 11
 torreo tosti . . parietes *Trag.* 116
 torrus *inc. lib. XXXV*
 toruiter *Ann.* 79* *cf. inc. lib. XL*
 totus *Epich.* 7 tota *Ann.* 153 totam
Ann. 231 totum *Ann.* 436 toto
Ann. 71
 telo . . trabali *Ann.* 589
 trabes *Trag.* 281 trabes remis
 rostrata *Ann.* 598
 tractim *Ann.* 418
 tractauere *Trag.* 96 tractatus
Ann. 140 res temere tractent
Trag. 189
 tradidit repagula *Trag.* 307

- gemitum conatur trahens *Trag.* 102*
- per pectus . . transit *Ann.* 365
- transnavit *Ann.* 21
- transversa mente *Trag.* 307
- tremat *Ann.* 311
- lumine . . tremulo *Trag.* 332 tremulis . . artubus *Ann.* 36
- corde . . trepidat *Ann.* 513
- tribuno *Ann.* 431
- percussus trifaci *Ann.* 524
- tris *Trag.* 92
- tristis *Sat.* 31 triste . . sinapi *Sat.* 24 tristi . . corde *Ann.* 473
- triticeum *Praec.* 2
- Trinia *Trag.* 317
- triumpho *Ann.* 302
- Troiae *Trag.* 68 94 Troiam *Trag.* 362 *inc. lib.* 5
- tu *Ann.* 66 79 101 118 473 *Trag.* 27 229 316 347 365 *Sat.* 18 31
- tun potuisti credere? *Trag.* 343*
- ego projector, quod tu peccas: tu delinquis, ego arguor? *Trag.* 265 tui *Trag.* 82 tibi *Ann.* 113 456 *Trag.* 242 364 *Sat.* 9 21 (*Hed.* 4) tibi *Ann.* 46 tibi (*in exitu uersus*) *Trag.* 27 439 *Epich.* 11 quae tibi in concubio *Trag.* 241 quam tibi ex ore *Trag.* 348 ut tibi Titanis *Trag.* 317 hoc ego dico tibi et . . anguro *Trag.* 327* hoc erit tibi argumentum *Sat.* 37 te *Ann.* 43 53 (*bis**) 55 116 186 338 339 340 451 *Trag.* (95) 96 120 137 183 225 262 290* 301 393 407 *Sat.* 17* ten aliquid . . nil morare *Com.* 11* *inc. lib.* 4 ted exposco *Trag.* 203* ted ipsum *Trag.* 384* (tu) uero face *Ann.* 20 tuque adeo, summe Sol *Trag.* 321 eho tu *Trag.* 163 te *Ann.* 20 *Trag.* 155 273 279 347 381 in te *Ann.* 133
- tuba *Ann.* 452 508
- Tuditano *Ann.* 305
- tuditantes *Ann.* 138*
- tueor te *Trag.* 225 contra tueri *Trag.* 444
- tulo tetuli gradum *Trag.* 274 quas aerumnas tetulisti *Ann.* 56
- tullii *Trag.* 40
- tum *Ann.* 80 138* 157 170 308 336 364 399 420 503 517 519* 601 *Trag.* 43 62 150 ibi tum
- derepente *Trag.* 35 cu m genui, tum *Trag.* 361
- tumulti *Trag.* 204 tumultu *Ann.* 311
- tunc *Ann.* 174 542
- tunicata iuuentus *Ann.* 331*
- res . . turbidas *Trag.* 189
- turbine *Ann.* 553
- turdum *Hed.* 7
- turgeo uenter . . turserat alte *Ann.* 326
- turpissima bestia *Sat.* 45
- turpo turpari *Trag.* 125
- indignas turres *inc. lib.* 6 de turribus *Ann.* 176
- tute *Ann.* 113 *Sat.* 38* tute ipse *Com.* 3 quis homo te exuperavit impudentia? — Quis tete autem malitia? *Trag.* 263*
- tacere ac fabulari tute noueris *Trag.* 182
- tuto . . locaret *Ann.* 246
- tutulatos *Ann.* 124
- tuus (tua) *Trag.* 77 tua reconcilietur uxor, mea necetur filia? *Trag.* 267 tuae *Trag.* 126 136 tuo *Ann.* 55 565 *Trag.* 322 tuas *Ann.* 139* tuos *Sat.* 20 tua *Sat.* 17*
- tyrannus tiranne *Ann.* 113
- arbores uento uacant *Sat.* 13
- uadit *Ann.* 470 uadunt solida ui *Ann.* 277
- arbores uento uagant *Trag.* 214 *cf. Sat.* 13
- uagit *Ann.* 520
- uagore uolanti *Ann.* 408
- ualet *Trag.* 231 uires . . ualentes *Ann.* 481
- ualida . . tenacia *Trag.* 220 ualido . . missu *Ann.* 534* iactu ualido *Ann.* 611* ualidis (cum) uiribus *Ann.* 301
- consilium uanum *Trag.* 419 (fortuna) uaria *Ann.* 301
- uas nini dimidiatum *Ann.* 526
- mundus caeli uastus *Sat.* 10 puluis . . uasta *Ann.* 286 uiduae et uastae uirgines *Trag.* 279
- uastos specus *Trag.* 218
- uates *Ann.* 222 370 *Trag.* 356
- fici . . lactantes ubere toto *Ann.* 71
- ubertate *Trag.* 194
- ubi illa tua paulo ante sapiens . . modestia? *Trag.* 77 ubi *Ann.* 303

- Trag.* 169 170 278 416 *Com.* 7
Sat. 42 ubi potitur . . praedam
Ann. 78 arcus ubi aspicitur *Ann.*
 393 ubi uidet *Praec.* 2 ubi . .
 repressit *Ann.* 292 ubi . . spexit
Ann. 402 *cf. Trag.* 25 ubi intro
 ducta est puerumque . . locant
Trag. 109
 ue *Ann.* 203 292 339 351 *Trag.* 112
 405 *Sat.* 17* ue . . ue *Ann.* 255
 aequora . . ueges *Com.* 2 uegebat
Ann. 477*
 ueho uecti *Trag.* 285
 uel (*ter*) *Sat.* 18 *sq.*
 ueles *Ann.* 499
 ueliuolantibus Nauibus *Trag.* 89
 naues ueliuolas *Trag.* 111 navi-
 bus ueliuolis *Ann.* 381
 uenatica uelox *Ann.* 344*
 uel ut *Ann.* 326 431 uel uti *Ann.* 87
 423
 uenatica . . (canis) *Ann.* 344
 ueneno *Ann.* 525
 uiere Veneriam corollam *Sota* 1
 ueneror *Ann.* 121
 uenio uenit *Ann.* 11 uenit *Ann.* 534*
 uenirem *Trag.* 273 uentum est
Trag. 258
 undique uenor *Trag.* 335
 uenter *Ann.* 326
 uentus *Ann.* 477 *Epich.* 9 10*
 uento *Ann.* 149 *Trag.* 214 *Sat.* 13
 uenti *Ann.* 423 uenti! *Ann.* 593
 uentis *Ann.* 380 581 *Com.* 2
 Venus *Ann.* 18 53 63 *Euh. fr. XIII*
 fluctus uerborum *Trag.* 293 uer-
 bûm Paucûm *Ann.* 251 uerba
Ann. 182 uerbis *Ann.* 46
 uerecunde *Trag.* 241
 uirgines . . uereor *Trag.* 81*
 uerrunt . . mare *Ann.* 377
 uersat mucronem *inc. lib.* 3 curam
 . . te coquit et uersat *Ann.* 340
 caelum uersat *Ann.* 30 uersatum
 . . columnam *Ann.* 351
 uersus propinas flammeos *Sat.* 7
 uorsibus *Ann.* 222 uersus longi
inc. lib. XXVI
 uerto quo nunc me uortam? *Trag.*
 312 se . . bene uortat *Ann.* 112
 sese uertant *Trag.* 64 uertunt cra-
 teras *Ann.* 502 uertitur . . caelum
Ann. 218
 tu uero *Ann.* 20
 uates uerant *Ann.* 370
 uerum *Ann.* 161* *Trag.* 378
 uerus uirtute uera *Trag.* 338 somnia
 uera *Ann.* 161 uerius *Trag.* 47
 ueruti *Ann.* 356
 uesperum *inc. lib. XXXVIII*
 Vesta *Ann.* 63 *Euh.* 5 16 73
 Vestina uirum uis *Ann.* 280*
 tarda . . uestigare *Ann.* 43
 uestis uestem *Trag.* 370
 uestitu *Trag.* 373*
 ueter *Ann.* 17 ueterum *Ann.* 254 mo-
 res ueteresque nouosque *Ann.* 253
 uetustas *Ann.* 252
 uetusta . . bella *Ann.* 394
 uia! *Ann.* 209* dux ipse uias
Ann. 421 uiam *Trag.* 358 387
 uibrata falarica *Ann.* 534(*)
 alterna uice *Trag.* 151
 uictor *Ann.* 485 uictores *Ann.* 367
 uictoria *Trag.* 75 206 magni uic-
 toria . . regni *Ann.* 91
 uideo *Trag.* 375 382 uidēn *inc.*
lib. XXXVI ubi uidēt auenam
Praec. 2 uidi *Trag.* 120 uidei *Trag.*
 123* uidi uidere quod sum passa
 aegerrime *Trag.* 128 uidit *Ann.*
 228 uide *Trag.* 238 *Com.* 3 uidete
Trag. 91 puluis ad caelum uasta
 uidetur *Ann.* 286 compellare . .
 uidetur *Ann.* 45 quid noctis ui-
 detur? *Trag.* 244 errare uidebar
Ann. 42 uidebar somnare *Epich.* 1
 uisus Homerus adesse *Ann.* 6 me
 uisus homo . . raptare *Ann.* 40
 parere se . . uisa est in somnis
Trag. 58 quid oculis rabere uisa
 es? *Trag.* 76
 uiduae *Trag.* 279
 uiere Veneriam corollam *Sota* 1
 uiget *Trag.* 303
 uigiles *Ann.* 170 uigiles! *Trag.* 222
 uigilant *Ann.* 414
 angue uillosi canis *Trag.* 441
 uincere *Ann.* 186 uicisse *Trag.* 191
 uici uictusque sum *Ann.* 199 qui
 uincit non est uictor nisi uictus
 fatetur *Ann.* 485 uici! Olympia
Ann. 442 buxus uicta *inc. lib.* 15
 uincla *Ann.* 504 uinclis . . apta
Ann. 344*
 uini *Ann.* 526 uino domiti *Ann.* 201
 uino curatos *Ann.* 368
 uir *Ann.* 342 uiri *Ann.* 315 *Trag.* 82
 uiro *Ann.* 509 uirum *Trag.* 338
Com. 3 uiri *Trag.* 284 uirorum *Ann.*

- 288 uirūm *Ann.* 280 394 *Epigr.* 4 uiris *Ann.* 86 262 uiris *Ann.* 492 uirago *Ann.* 510 uirginali' modestia *Trag.* 77 uirgo *Trag.* 266 uirginis *Ann.* 103* uirgine *Ann.* 103 (*) uirgines *Trag.* 81 270 uirtutis egentem *Ann.* 587 quorum uirtutei belli fortuna pepercit *Ann.* 205* sapiens uirtuti honorem praemium . . petit *Trag.* 374 aspectabat uirtutem legionis *Ann.* 347 uirtute experiamur *Ann.* 204 freti uirtute *Ann.* 537 uirum uirtute uera uiuere animatum addeceat *Trag.* 338 melius est uirtute ius: nam saepe uirtutem mali Nanciscuntur *Trag.* 223 uirūm uis *Ann.* 280 aquae uis *Ann.* 546 tanta uis sceleris *Trag.* 406 domui uim taurorum *Trag.* 314* flammiferam hanc uim *Trag.* 50 ui *Ann.* 109 272 *Trag.* 124 420 astu non ui *Ann.* 102* manus ui *Ann.* 29* nadunt solida ui *Ann.* 277 summa . . opum ui *Ann.* 168 404 ui summa armatos educit *Trag.* 200* ui magna *Ann.* 237 *cf.* 160 uires uitaque *Ann.* 39 uires . . ualentes *Ann.* 481 ualidis (cum) uiribus *Ann.* 301 uiribus fretus *Ann.* 523* pro uiribus *Trag.* 181 uiscerati *Trag.* 145 me de caelo uisas *Ann.* 54 uires uitaque *Ann.* 39 uita Seu mors *Ann.* 456 uitae . . propagmen *Ann.* 458 uitae cruciatum *Trag.* 44 uitae parcam *Trag.* 162 uitam euitarei *Trag.* 124 mari quaesentibus uitam *Ann.* 146 uitam cernamus *Ann.* 202 uitam cernere *Trag.* 297 praeter propter uitam uiuitur *Trag.* 259 uita *Trag.* 176 mala uita *Trag.* 28 remissa humana uita *Trag.* 416 uita uitalis *inc. lib. XXXIX* uita uitalis *inc. lib. XXXIX* uita-lem *Trag.* 400 uitis inuentor sacrae *Trag.* 149 uites laetificae *Trag.* 193 uitulans uictoria *Trag.* 75 uiuimus *Ann.* 384 uiuam *Trag.* 179 uiuebant homines atque aeuum agitabant *Ann.* 308 uiuere *Trag.* 338 uiuitur *Trag.* 259 uolito uiuus per ora uirum *Epigr.* 4 uiua *Trag.* 336 cordibus uiuis *Ann.* 367 uix *Ann.* 52 550 patrem . . ulciscerem *Trag.* 184 Vlixem *Trag.* 199 metus ulla *Ann.* 537 sine sensu ullo *Ann.* 135 ullo . . pacto *Trag.* 18 gentes orarum ultimae *Trag.* 169 ultra fossam *Ann.* 555 ululat *Ann.* 346 ululabant *Ann.* 514* umbo . . galeae *Ann.* 432 umbra *Trag.* 405 umbram . . marinam *Hed.* 7 umidas *Trag.* 6 umori *Epich.* 2 umquam *Trag.* 311 347 (448) uncta carina *Ann.* 379 476 unda *Ann.* 303 undis asperis *Sat.* 11 solporeas . . undas *Ann.* 265 undas *Ann.* 379 mare saxifragis undis *Ann.* 564 praeda exercitus undat *Ann.* 320 undantem salum *Trag.* 226 unde? *Ann.* 458 *Trag.* 48 unde *Ann.* 407 *Trag.* 6 (is sum ego) Vndē sibi . . consilium expetunt *Trag.* 186 corpus contemplatur, unde corporaret *Trag.* 140 undique *Ann.* 155 431 434 *Trag.* 335 ungula *Ann.* 231 281 419 ungulis uolantibus *Sat.* 12 unguo lauit et unxit *Ann.* 156 unus *Ann.* 66 297 313 486 Furia- rum una *Trag.* 93 unum *Ann.* 159 515 unum . . quemque pedum *Ann.* 363 urgentur in unum *Ann.* 599 uocat *Ann.* 239 uocant *Trag.* 74 *Epich.* 8 uoce uocabam *Ann.* 51 uocarent *Ann.* 85 Volcanus *Ann.* 64 Vulcanum uen- tus uegebat *Ann.* 477 uolgo uulgo *Ann.* 499 uolguis anium uulguis *inc. lib. XVII* uolito uiuus per ora uirum *Epigr.* 4 uulneratus *Trag.* 197 uolnere *Trag.* 140 uolnere belli *Ann.* 213* uolo puluis . . uolat *Ann.* 319 uolat super impetus undas *Ann.* 379 carbasus . . uolat *Ann.* 560 tullii . . uolant *Trag.* 40 uolabat *Ann.*

- 148 uolauit *Ann.* 95 uolabit *Ann.*
 416 uolans de caelo *Trag.* 69
 uagore uolanti *Ann.* 408 ungulis
 uolantibus *Sat.* 12
uolo uolt *Ann.* 88 *Sota* 3 qui uolt
 esse quod uolt *Trag.* 306 non
 bene tibi uult *Sat.* 9 uultis *Ann.*
 455 uelit *Ann.* 203 *Trag.* 256
 uellet *Ann.* 246 uoluit *Ann.* 599 si
 uoles aduortere animum *Trag.*
 386 uolet *Trag.* 443 male uolen-
 tes . . bene uolentes *Trag.* 29
 uolentibus cum magnis dis *Ann.*
 207
Volsculus *Ann.* 166
uolta *Ann.* 536
Volturnalem *Ann.* 125
uolturus *Ann.* 141
 clamor . . uoluendus *Ann.* 520
 multa uolup *Ann.* 247
 aduoluptatem *Trag.* 419
 uomit in mare *Ann.* 453
uoras *Sat.* 31
uorsor et uorto uide uersor et
uerto
uos uobis *Ann.* 111 208 uos *Ann.*
 203 536* *Trag.* 14 34 175 221*
 uos facessite *Trag.* 191 uos fera-
 tis *Trag.* 350 uos . . lares! *Ann.*
 163
 per uos et uostrum imperium
Trag. 221 uostro *Ann.* 593 uestra
Ann. 235 *Trag.* 20 ut uos uostri
 liberi Defendant, pro uestra uita
 morti occumbant *Trag.* 175 sq.
 uestrum . . patrum *Epigr.* 2 ue-
 stras *Trag.* 14 320 uestra *Ann.*
 536 uestra euortet *Ann.* 263
uox compellare . . uoce *Ann.* 45
 uoce uocabam *Ann.* 51 uoce . .
 nictit *Ann.* 346 sonitum dare uoce
Ann. 447 uoce diuina *Trag.* 65
 uoces *Ann.* 530 uocibus concide
Trag. 432
Vranus *Euh.*
- urbem *Ann.* 85 177 *Trag.* 153 ur-
 hemque forumque *Ann.* 190 urbe
Trag. 114 urbes *Epich.* 12
 aerumna urget *Trag.* 303 argentur
 in unum *Ann.* 599*
 circum sese uruat *Trag.* 141
 usquam *Trag.* 262
 nomen qui usurpat meum? *Trag.*
 205
 u *Ann.* 29 59 578 610 *Trag.* 306
 inc. lib. 10 ut primum *Ann.* 219
 ut omnia in me conglomeras
 mala! *Trag.* 408 audite . . ut . .
 animam de corpore mitto *Ann.*
 215 eloquere . . ut se sustinet *Trag.*
 23 fata docet fari, diuinum ut
 pectus haberet *Ann.* 19 ita sapere
 . . ut . . noueris *Trag.* 181 *coge-
 bant . . ut misererent *Ann.* 175
 suadet Vt faceret *Ann.* 249 ut
 uenirem, tetigit . . nuntius *Trag.*
 273 mortalem summum fortuna . .
 Reddidit . . ut *Ann.* 317 facite . .
 ut *Trag.* 400 paratum pestem ut
 participet *Trag.* 22 ut ego illis
 supplicarem? *Trag.* 305
 ut (finale) *Trag.* 63 109 175 189
 345 350 395 ted exposco ut *Trag.*
 203 precor . . ut *Ann.* 54 cf. *Ann.*
 128 322 *Trag.* 330 ut tibi Titanis
 Triuia dederit stirpem liberum!
Trag. 317
 uter *Ann.* 86 utri *Ann.* 91
 uitam cernamus utrique *Ann.* 202
 uti memorant *Ann.* 184 uti des
Ann. 361
 utinam mortem obpetam *Trag.* 235
 utinam ne . . accedisset *Trag.* 280
 utinam ne . . extulisses *Trag.* 311
 ne utiquam *Trag.* 56
 otio . . uti *Trag.* 252 auris tibi con-
 tra utendas dabo *Trag.* 364
 utrimque *Ann.* 385 422
 utrum . . an *Trag.* 38
 uxor *Trag.* 267 uxorem *Trag.* 161.

INDEX QVAESTIONVM ENNIANARVM

CAPVT I

Annalis I. Aeneas. Romulus . . . Quaest. Enn. p. XVIII

CAPVT II

Annalis II. Numa. Tullus. Ancus " " " XXXIX

Annalis III. Tarquinius Priscus.
 Servius. Tarquinius Superbus . " " " XL

Annalis IV. Horatius Cocles. Mu-
 cius Scaenola. Galli. " " " XLIII

Annalis V. Samnites " " " XLIV

CAPVT III

Annalis VI. Pyrrhus. " " " XLVII

CAPVT IV

Annalis VII. Bellum Punicum pri-
 mum " " " LV

Annalis VIII. IX. Bellum Punicum
 secundum. " " " LXI

CAPVT V

Annalis X. XI. Bellum Macedonicum " " " LXXIII

Annalis XII. " " " LXXI

Annalis XIII. XIV. Antiochi res. " " " LXXII

Annalis XV. Fulvius Nobilior . . " " " LXXIV

CAPVT VI

Annalis XVI. Dentres. " " " LXXV

Annalis XVII. " " " LXXVII

Annalis XVIII. Bellum Histricum " " " LXXIX

CAPVT VII

Comoedia. " " " LXXXI

Saturae origo et indoles . . . " " " LXXXI

Saturarum liber III. Scipio . . " " " LXXXIV

Saturarum liber IV. Sabinae. . . " " " LXXXVIII

Epigrammata. " " " XC

Sota " " " XC

Praecepta siue Protrepticus . " " " XCI

Hedyphagetica. " " " XCI

CAPVT VIII

Epicharmus et Euhemerus . . " " " XCII

INDEX VERSVVM INCERTAE SEDIS QVI IN QVAESTIONIBVS ENNIANIS INLVSTRANTVR

Ann. inc. sed. I	Quaest. Enn. p. XXIV
" " " II	" " " XXXIV
" " " III	" " " XXV
" " " V	" " " XXXVII
" " " VI	" " " XXXVII
" " " VII	" " " XL
" " " VIII	" " " XL
" " " IX	" " " XL
" " " XI	" " " XLIII
" " " XIII	" " " XLV
" " " XIV	" " " XLV
" " " XV	" " " XLVI
" " " XVII	" " " XLIX
" " " XVIII	" " " LII
" " " XIX	" " " LIX
" " " XX	" " " LIX
" " " XXI	" " " LIX
" " " XXII	" " " LIX
" " " XXIII	" " " LIX
" " " XXIV	" " " LIX
" " " XXV	" " " LX
" " " XXVII	" " " LXI
" " " XXIX	" " " LXI
" " " XXX	" " " LXI
" " " XXXI	" " " LXI
" " " XXXV	" " " LIII. LXIII
" " " XXXVI	" " " LXIII
" " " XXXVII	" " " L. LXV
" " " XXXVIII	" " " LXV
" " " XXXIX	" " " LXVII
" " " XL	" " " LXVII
" " " XLI	" " " LV
" " " XLII	" " " XXX. XXXV
" " " XLIII	" " " LXXI
" " " XLIV	" " " LIX
" " " L	" " " LXXII
" " " LXIX	" " " XXXIII
" " " LXX	" " " XXXIV
" " " LXXVIII	" " " XXXV
" " " XCVIII	" " " LXI
" " " CXXX	" " " XXXVIII

Sat. inc. libr. IV	Quaest. Enn. p.	{LXXXIII LXXXIX
" " " V.	" " "	LXXXVIII
" " " VI.	" " "	LXXXIII
" " " VII.	" " "	XC
" " " VIII.	" " "	LXXXIV
" " " IX.	" " "	XC
" " " X.	" " "	XC
Incert. lib. XXVI.	" " "	LVII
" " XXXVII.	" " "	XXX

So eben ist in meinem Verlage erschienen und in allen Buchhandlungen zu haben:

CAROLI LUDOVICI STRUVE
DIRECTORIS QUONDAM GYMNASII URBICI REGIMONTANI
OPUSCULA SELECTA
EDIDIT

IACOBUS THEODORUS STRUVE

PHIL. DR. LITERARUM ROMANARUM PROF. P. E. O. IN CAESAREA UNIVERSITATE CASANENSI.

2 voll. gr. 8. geh. Preis 5 Thlr.

Inhalt:

Vita Caroli Ludovici Struve.

A. OPUSCULA CRITICA

in quibus tractantur:

I. Poëtae Graeci:

1) Apollonius Rhodius. 2) Quintus Smyrnaeus. 3) Oracula Sibyllina apud Lactantium obvia a) in Libris Divinarum Institutionum, b) in Libro de Ira. 4) Oracula Sibyllina. 5) Oracula Varia [apud Pausaniam, Eusebium, Chaldaica, Apollinis de Plotino]. 6) Fragmenta Graeca apud Lactantium. 7) Manuel Philes.

II. Solutae Orationis Scriptores Graeci:

1) Historici: a) Dionysius Halicarnassus. b) Aelianus. c) Procopius. 2) Erotici: a) Heliodorus. b) Aristaeetus. 3) Mythographi: a) Eratosthenes. b) Phurnutus. 4) Philosophi: a) Plato. b) Sextus Empiricus. c) Lucianus. 5) Medici: a) Hippocrates. b) Galenus. 6) Physiognomici: a) Aristoteles. b) Polemo. c) Adamantius. d) Melampus. 7) Lexicographi [Apollonii Lex. Hom., Timaeus, Hesychius, Etym. Magn.]. 8) Scholia in Homeri Odysseam. 9) Scriptores Ecclesiastici.

B. OPUSCULA GRAMMATICA ET LEXICOGRAPHICA.

1) De interpretatione Grammatica. 2) De Adjectivis Verbalibus. 3) De Numeralibus. 4) Additamenta ad Schneideri Lexicon. 5) De Dialecto Herodoti Specimina tria.

C. OPUSCULA LITERARIA.

1) Horatius cum Graecis comparatur. 2) Ueber Veranlassung und Absicht von Horaz Od. III. 3. 3) Ueber untergeschobene Strophen im Horaz [Glückwunschsreiben an G. E. Klausen]. 4) Zwei Balladen von Göthe, verglichen mit den Griechischen Quellen, woraus sie geschöpft sind.

Leipzig im October 1854.

B. G. Teubner.

Philologische Neuigkeiten aus B. G. Teubner's Verlag.

So eben wurden von mir versandt:

Apollonii Argonautica. Emendavit, apparatus criticum et prolegomena adjecit R. Merkel. Scholia vetera e codice Laurentiano edidit Henricus Keil. Compl. gr. 8. geh. 5 Thlr.

— — — fasciculus II. prolegomena et scholia vetera continens. gr. 8. geh. 3 Thlr.

Catonianae poesis reliquiae. Ex recensione Alfredi Fleck-
eiseni. gr. 8. geh. 6 Ngr.

Didymi Chalcenteri grammatici Alexandrini fragmenta quae su-
persunt, collegit et disposuit Mauritius Schmidt. gr. 8.
geh. 3 Thlr.

Rosbach, Aug., u. R. Westphal, Metrik der griechischen
Dramatiker und Lyriker, nebst den begleitenden musischen Kün-
sten. Erster Theil: Griechische Rhythmik von A. Ros-
bach. gr. 8. geh. 1¼ Thlr.

Struve, Caroli Ludovici, opuscula selecta, edidit I. Th. Stru-
ve. 2 voll. gr. 8. geh. 5 Thlr.

Leipzig, den 26. October 1854.

B. G. Teubner.

M e t r i k
der
Griechischen Dramatiker und Lyriker
n e b s t
den begleitenden musischen Künsten
von
A. Rosbach und R. Westphal.

Erster Theil.

G r i e c h i s c h e R h y t h m i k
von
August Rosbach.

gr. 8. geh. Preis 1¼ Thlr.

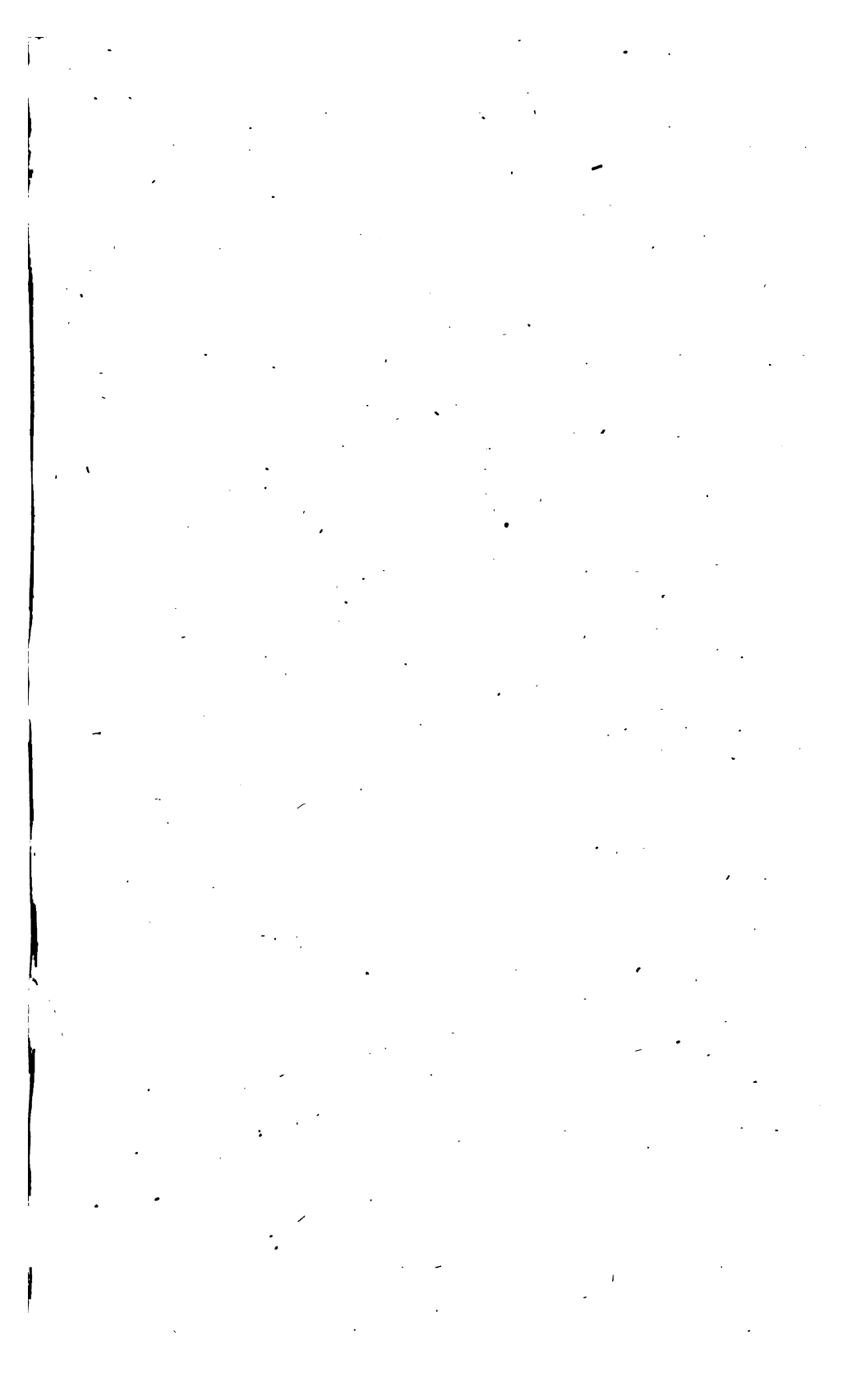
Das vorstehend angezeigte Werk soll dem Lehrenden und Lernen-
den ein praktisches Hilfsbuch an die Hand geben, wodurch er sich
namentlich bei der Lectüre der griechischen Dramatiker über alle ihm
zweifelhaften metrischen Fragen wie über die Composition jeder ein-
zelnen Strophe schnell orientiren kann.

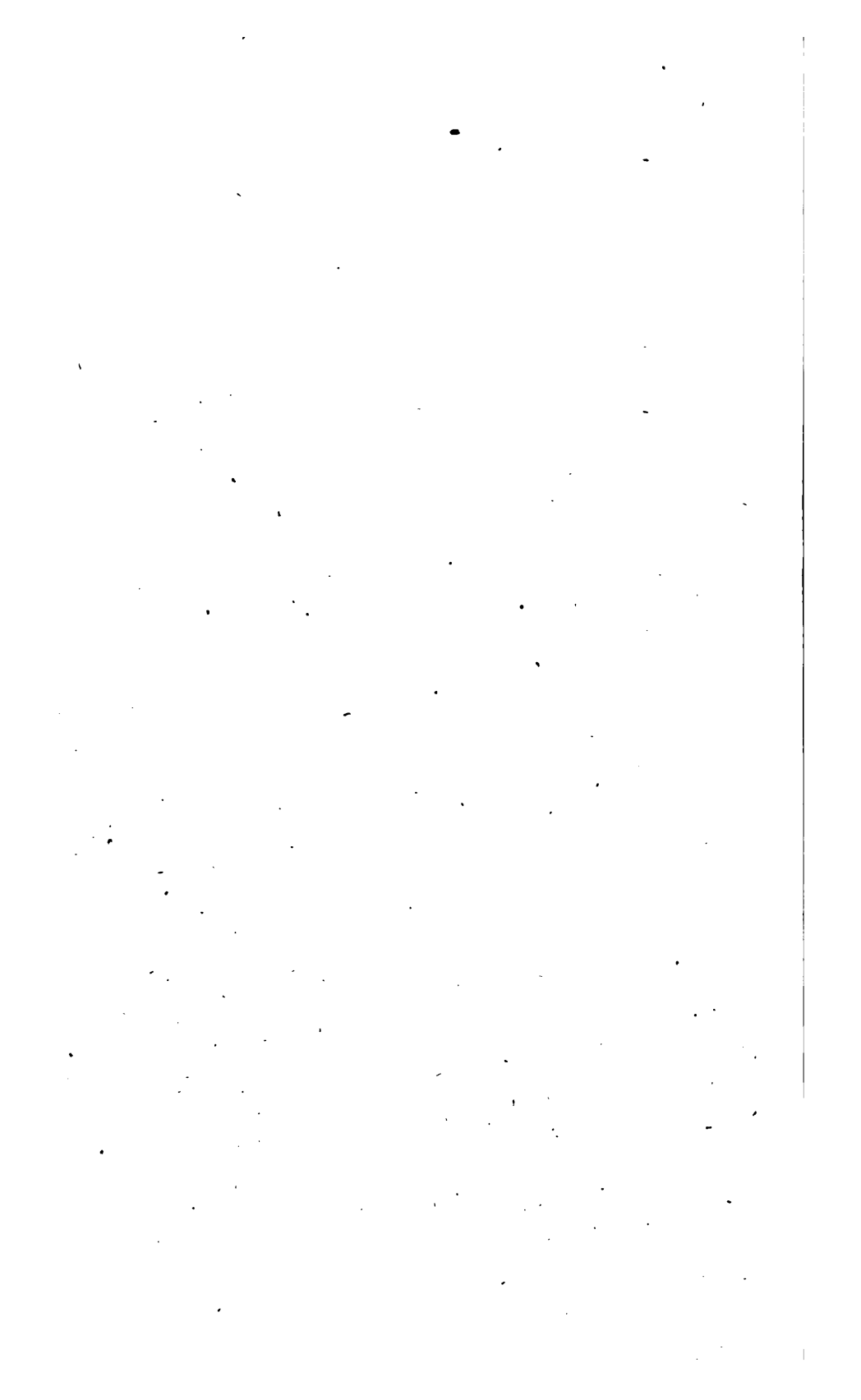
Dem ersten Theile, welcher nach dem Beispiel der griechischen
Theoretiker die Rhythmik getrennt von der Metrik behandelt, wird
sich als zweiter Theil eine Metrik der griechischen Dramatiker und
Lyriker anschliessen, während ein dritter Theil die begleitenden musi-
schen Künste, Harmonik, Organik und Orchestik, enthalten wird.

Jeder Theil bildet ein für sich bestehendes Ganzes mit besonderm
Titel und ist einzeln verkäuflich.

Leipzig im October 1854.

B. G. Teubner.

3 2044 019 993 856

THE BORROWER WILL BE CHARGED
AN OVERDUE FEE IF THIS BOOK IS
NOT RETURNED TO THE LIBRARY ON
OR BEFORE THE LAST DATE STAMPED
BELOW. NON-RECEIPT OF OVERDUE
NOTICES DOES NOT EXEMPT THE
BORROWER FROM OVERDUE FEES.

Harvard College Widener Library
Cambridge, MA 02138 (617) 495-2413

